

СЛОВ

ДЪРЖАВНО ВОЕННО ИЗДАТЕЛСТВО

В. А. Секистов

„Странната война“ в
Западна Европа и в
средиземноморския басейн
(1939–1943 г.)

ПРЕДГОВОР

Най-важният резултат от Първата световна война (1914–1918 г.) беше, че Русия, една от най-големите страни в света, която заема една шеста част от земното кълбо, в резултат на Великата октомврийска социалистическа революция отпадна от капиталистическата система и тръгна по пътя на социалистическото строителство. Великата октомврийска социалистическа революция, извършена от работническата класа в Русия в съюз с бедното селячество, под ръководството на комунистическата партия, сложи началото на нова ера в историята на човечеството – ерата на разпадането на капитализма и утвърждаването на социализма. От този момент капитализмът престана да бъде единствена и всеобхватна система. Светът се раздели на два лагера – лагера на социализма и лагера на капитализма. Започна всеобща криза в капиталистическата система.

Империалистите от целия свят още с провъзгласяването на Съветската социалистическа република в Русия много пъти се опитваха да свалят съветската власт и да възстановят в страната капиталистическия строй. Но въпреки разрухата на народното стопанство и въпреки че младата съветска република трябваше да създава своите въоръжени сили в хода на самата борба против добре въоръжените и обучени армии на врага, силите на военната интервенция и на вътрешната контрареволуция бяха разгромени. В периода между Първата и Втората световна война съветският народ под ръководството на комунистическата партия превърна своята родина от аграрна страна в могъща индустриална държава.

Успехите на Съветския съюз в мирното социалистическо строителство предизвикаха злоба и ненавист у империалистическите хищници, които непрекъснато крояха нови планове за военно нападение срещу съветската държава.

Империалистическите кръгове в САЩ, Англия и Франция многократно правеха опити за постигане на разбирателство с агресивните кръгове в Германия, Япония и Италия, за създаване на единен империалистически фронт срещу СССР, обаче те не успяха да направят това. Причините, които им попречиха, се коренят в неразрешимите противоречия между капиталистическите страни. Германските и японските империалисти под знака на подготовката за кръстоносен поход срещу

комунизма се готвеха за по-обширен план – за завоюване на световно господство. Тези планове не бяха тайна за страните победителки от Първата световна война.

За създаването на единен империалистически фронт пречеха непрекъснатото нарастване на икономическата, политическата и военната мощ на СССР, умелата съветска външна политика, с която Съветският съюз използваше противоречията между империалистите в свой интерес, а също така и все по-голямото нарастване на авторитета на Съветския съюз сред трудещите се от целия свят.

Реакционните сили в САЩ, Англия и Франция въпреки всички усилия не успяха да насочат хитлеристката агресия само срещу Съветския съюз.

Преди войната управляващите кръгове в Англия, Франция и САЩ провеждаха така наречената „мюнхенска“ политика, насочена към развързване ръцете на Хитлер за война срещу Съветския съюз. За тази цел „западните държави правеха отстъпка след отстъпка на Хитлер, тласкайки го на Изток, към нашата страна“¹.

Тази политика доведе до заграбването на Австрия от хитлеристите и до сключването на позорното мюнхенско съглашение.

По това време всички предложения на съветското правителство за организиране на колективна безопасност, за съвместен отпор срещу хитлеристката агресия бяха отхвърляни от западните държави.

Следващото развитие на хитлеристката агресия доведе управляващите кръгове в Англия, Франция и САЩ до съвършено изненадващ резултат. „Работата се обърна, така че онзи, когото тогавашните управляващи кръгове в Англия, Франция и САЩ отглеждаха като свое вързано куче и се канеха да го пуснат срещу СССР, се откъсна от синджира и се хвърли върху тези, които го отглеждаха.“²

Реакционните англо-френско-американски кръгове, които откърмеха немския фашизъм, не допушаха, че той ще започне борба за световно господство с нападението срещу своите западни съседи и ще застраши коренните интереси на господстващите класи в Англия, Франция и САЩ.

Мъдрата политика на комунистическата партия и съветското правителство, от една страна, и неразрешимите империалистически противоречия, от друга, поставиха управляващите кръгове в Англия и САЩ

1. Речь Н. С. Хрущева. Газета „Правда“, 7 декебря 1955 г.

2. Речь Н. С. Хрущева. Газета „Правда“, 7 декебря 1955 г.

пред необходимостта от създаването на антихитлеристка коалиция.

От създаването на антихитлеристката коалиция бяха кръвно заинтересовани свободолюбивите народи от целия свят. Тяхната борба срещу фашизма стана борба за съществуване, за свобода и национална независимост.

Под натиска на своите народи правителствата на САЩ и Англия бяха принудени да сключат съглашение със Съветския съюз за съвместна борба срещу хитлеристка Германия. Предвоенната политика на управляващите кръгове в САЩ и Англия претърпя пълен неуспех.

Реакционните сили в тези страни и при новата обстановка продължаваха да провеждат същата „мюнхенска“ политика.

В периода, когато се разгръщаше Втората световна война, „мюнхенската“ политика имаше за цел да изтощи, да отслаби и да обезкръви Съветския съюз в единоборство с хитлеристка Германия и след това да се решава съдбата на народите на Европа и Съветския съюз. За тази цел реакционните сили в САЩ и Англия се стремяха да протакат откриването на втория фронт в Европа, стремяха се да провеждат „стратегия на малките дела“, за да дадат възможност на немския фашизъм да съсредоточи главните си сили и техника на съветско-германския фронт.

Антисъветската политика на англо-американските реакционери се прояви и в изкуственото затягане на военните действия по второстепенните театри през Втората световна война, какъвто беше например случаят в Северна Африка. Реакционната преса в САЩ и Англия използва кампанията в Северна Африка, а след това и в Италия, за да оправдае нееднократното неизпълнение на поетите от правителствата на САЩ и Англия задължения за откриването на втория фронт в Западна Европа през 1942–1943 г. В 1952 г. адмирал Фехтлер в доклада си пред Националния съвет на безопасността на САЩ призна, че през Втората световна война „Северна Африка беше използвана само като второстепенен театър на военни действия“³.

През 1939–1940 г. войната в Западна Европа имаше странен и едностранчив характер. Управляващите кръгове в Англия и Франция избягваха да водят настъпателни действия срещу хитлеристка Германия. Целта им беше да не попречат на хитлеристка Германия да нападне Съветския съюз. През 1941–1943 г. управляващите кръгове в САЩ и Англия също избягваха да водят войната срещу хитлеристка Германия, както трябва, като нееднократно отлагаха срока за откриването на втория

3. „Monde“, 10 mai, 1952.

фронт в Западна Европа, а военните действия на англо-американските въоръжени сили в Северна Африка и Италия имаха доста странен характер. Английското командване например в продължение на две години изтласкваше от Либия в Тунис малката немска групировка (4 дивизии).

Англо-американските монополисти водеха политика, която да не пречи на хитлеристка Германия да воюва срещу Съветския съюз. От тази политика се определяше и военната стратегия – да не се бърза с откриването на втория фронт в Западна Европа.

Но въпреки надеждите на реакционните сили в САЩ и Англия Съветският съюз в хода на войната не само че не беше изтощен и отслабен, но излезе от нея още по-силен и могъщ. В същото време настъпваше понататъшното отслабване на капитализма, задълбочаваше се общата криза в световната капиталистическа система.

В Европа от приблизително 600 милиона души население около 300 милиона твърдо стъпиха в лагера на социализма и демокрацията. В Азия от един милиард и четиристотин милиона души население около половината от тях живеят в страните с народна демокрация, които тръгнаха по пътя на социалистическото строителство.

Отхвърлиха империалистическия гнет и такива страни, каквито са Индия, Индонезия, Бирма, Египет, Сирия и Ирак. Много други народи от колониалните и зависимите страни водят борба за национална свобода и икономическо възраждане.

В продължение на цялата своя история съветската държава неуморно се бореше и се бори за мир, дружба и безопасност между народите. Тази политика съответствува на социалистическия строй, на обективните закони на мирното икономическо развитие, присъщи на съветското общество.

На миролюбивия външнополитически курс на Съветския съюз и на страните с народна демокрация противостои външнополитическият курс на най-агресивните кръгове на съвременния империализъм, насочен към установяването на световно господство. Тези реакционни кръгове заради печалбите на финансовия капитал се стремят да задушат работническото, демократическото и националноосвободителното движение и да разпалят война срещу страните от лагера на социализма и демокрацията заради печалбите на магнатите на финансовия капитал. Този курс получи наименованието политика „от позиция на силата“.

В своята ненавист към всичко напредничаво и прогресивно реакционните милитаристични кръгове пр овъзгласиха за свой външнополитически курс унищожението на социализма, събарянето на властта на

трудещите се в страните с народна демокрация и превръщането на свободните хора в роби на капитализма.

За тази цел вдъхновителите на „студената война“ създават агресивни военни блокове, възраждат милитаристичната западногерманска армия, строят многобройни военни бази на чужди територии около Съветския съюз и страните с народна демокрация, пропагандират и подготвят атомна война, изпращат в страните от социалистическия лагер шпионки и диверсантски групи.

Разбирайки, че политиката на война е чужда на американския народ и на народите от онези страни, които се намират в съюз със САЩ, организаторите на агресивните военни блокове се опитват да скрият от тях действителните цели на своите военни приготовления. Няма такава клевета, която да не се използва от реакционния печат в западните страни за измама на обществеността. Те например оправдават надпреварването във въоръжаването и военните приготовления с мнимата заплаха на западните страни от СССР, че не съществува никаква заплаха. Реакционната преса фалшифицира причините за възникването на Втората световна война и ролята на Съветския съюз и неговите въоръжени сили в тази война.

Реакционната пропаганда се опитва да убеди американската и английската младеж и особено младежта в останалите страни от агресивния Североатлантически блок, която управляващите кръгове в САЩ и Англия разглеждат като пушечно месо, в „слабостта“ на съветските въоръжени сили. С тази цел американско-английският реакционен печат всячески омаловажава всемирноисторическата роля на Съветския съюз в разгрома на хитлеристка Германия и чупи всички рекорди на лъжите и клеветите срещу съветския народ и неговата героична армия.

Действията на американско-английските въоръжени сили се описват по страниците на реакционния печат така, като че ли те са решили изхода на Втората световна война.

Тази фалшификация започна много преди завършването на Втората световна война. Така например ръководителят на бюрото за военна информация в САЩ, Елмер Девис, на 14 май 1943 г., жонглирайки с цифрите и фактите, обявява военните действия при о. Мидуей (Тихия океан) и Ел Аламейн (Северна Африка) за решаващи битки през Втората световна война.

На 13 май 1943 г. английският военен коментатор, Роберт Фрезер, без да му мигне окото, обявява по радиото, че успехът на американско-английските войски в Тунис стои по-високо от победите на съветската

армия при Сталинград, а „като отделна операция сраженията в Тунис нямат равни на себе си през последните 150 години“.

Оттогава фалшификацията на историята на Втората световна война не се прекратява. В априлския брой на американското списание „Форейн аферс“ от 1953 г. дебаркирането на американско-английските войски на африканското крайбрежие от Казабланка до Алжир на 8 ноември 1942 г. се оценява като „решаващ обрат във Втората световна война“⁴. В същия брой на списанието френският генерал де Монсабер стига дори до такъв абсурд, че африканският плацдарм едва ли не е „облекчил пробива на «Атлантическия вал»...“, който в действителност не съществуваше.

Особено големи усилия буржоазните военни историци полагат, за да докажат, че главната стратегическа цел на висшето немскофашистко командване през лятото на 1942 г. била да си пробие път през Закавказието, да окупира Иран, да затвори в клещи Близкия Изток с армията на Ромел, който настъпваше тогава към Суецкия канал, а след това да настъпи към Индия.⁵ Този план се илюстрира със схема, на която с еднакви стрелки е обозначено направлението на главния удар на немскофашистките войски през Кавказ и Египет и съединяването им в Близкия Изток.⁶ Това се прави, за да се намали световноисторическото значение на сталинградската победа на съветската армия или да се приравни към тази битка и сражението при Ел Аламейн.

Освен това тезата за главния удар на хитлеристите през лятото на 1942 г. на кавказкото стратегическо направление помага на буржоазните фалшификатори да оправдаят съсредоточението на основните военни усилия на Англия не в Европа, а в Близкия Изток. През 1942 г. в Близкия Изток се намираха освен 8-а английска армия в Египет напълно окомплектованите 9-а и 10-а английска армия. В същото време се отлага срокът за откриването на втория фронт в Европа от 1942 г. за 1943 г. Английските военни историци оправдават това с недостига на сили на английските острови и с необходимостта да държат крупни сили в направлението на главния удар на хитлеристите през лятото на 1942 г., т.е. към Близкия Изток.

В последно време съчинителите на реакционните американско-

4. General de Monsabert. North Africa in Atlantic Strategy, „Foreign Affairs“, April, 1953, p. 418.

5. Winston S. Churchill. The second World War, v. 4, London, 1951, p. 306. W. Leahy. I Was There, New-Iork, 1950, p. 148.

6. О. Брэдли. Записки солдата, пер. с англ., М., 1957, стр. 211.

английски издания на историята на Втората световна война се стараят въобще да премълчат забележителните победи на съветската армия, опитвайки се с това да заличат от съзнанието на народите на Европа и Америка спомена за решаващата роля на Съветския съюз в разгрома на фашистка Германия и освобождаването на поробените европейски народи от хитлеристката тирания и да улеснят подпалвачите на нова световна война в престъпните им замисли.

Тон за подобна фалшификация беше даден в заповедта на върховния главнокомандуващ американо-английските въоръжени сили в Европа от 8 май 1945 г. по случай безусловната капитулация на хитлеристка Германия.

В заповедта се изброяват страните, воюващи против хитлеристка Германия, но Съветският съюз и съветската армия, които изнесоха на свои плещи цялата тежест на войната против фашистките орди, в заповедта дори и не бяха споменати. Съветският съюз беше отнесен в тази заповед към категорията страни „... и други“, а САЩ и Англия стояха на първо място.

Фалшификацията на реакционната американо-английска преса на историята на Втората световна война има за цел да скрие двуличната политика на реакционните сили в САЩ и Англия по отношение на Съветския съюз и към цялото свободолубиво човечество през годините на Втората световна война.

Обаче реакционната американо-английска пропаганда няма да успее да измами честните хора. На целия свят е известно, че повратни точки в борбата срещу фашистките агресори през периода на Втората световна война бяха Московската, Сталинградската и Курската битка, че пълният разгром на фашистка Германия и империалистическа Япония беше постигнат благодарение на героичните усилия на съветския народ и решаващите победи на съветските въоръжени сили.

Съветският съюз честно и добросъвестно изпълняваше своите съюзнически задължения. В тази война „съветският народ проля много повече кръв, отколкото всички наши съюзници, взети заедно, но ние уважаваме и възхваляваме английските, френските, американските и другите армии, които се сражаваха срещу хитлеристка Германия и нейните сателити“⁷.

Английските реакционери не са Англия и нейният народ. Също и американските реакционери не ще успеят никога да се отождествят с

7. Речь Н. С. Хрущева. Газета „Правда“, 7 декебря 1955 г.

американския народ. Съветският народ дълбоко уважава талантливите и трудолюбиви народи на Англия, САЩ и другите страни и се стреми към дружба с тях.

За да попречат на тази дружба, американо-английските реакционни кръгове се стремят да разпалят трета световна война срещу СССР и страните с народна демокрация, като по всякакъв начин клеветят Съветския съюз и неговите въоръжени сили, стремят се да разоръжат народите морално, духовно и идеологически.

В тези условия задачата за разобличаване на буржоазните фалшификатори на предисторията и историята на Втората световна война е особено актуална. Необходимо е „решително да се разобличава реакционната идеология на империалистическата буржоазия. Постигайки понататъшно отслабване на международното напрежение и укрепване делото на мира, ние не само не трябва да намаляваме нашата критика на буржоазната идеология, на империализма и колониализма, а напротив, трябва да я усилим, да разобличаваме с убедителни примери и факти агресивната идеология и политика на империализма...“⁸

Декларацията на Съвещанието на представителите на комунистическите и работническите партии от социалистическите страни, което се състоя в Москва от 14 до 16 ноември 1957 г., също обърна внимание за първостепенното значение на засилването на борбата с буржоазната идеология, за разобличаване на лъжите и клеветите на империалистическата пропаганда.

Американо-английските реакционни милитаристични кръгове, проникнати от ненавист към Съветския съюз и страните с народна демокрация, се готвят за трета световна война. Те провеждат същата политика, каквато провеждаха при подготовката и в хода на Втората световна война.

От уроците на двете световни войни империалистическите агресори нищо не научиха. Те не искат да разберат, че политиката на заплахи, шантаж и агресия в съвременните условия, когато съществува несъкрушимият лагер на социализма начело със СССР, обединяващ повече от 950 милиона души, е обречена на провал.

Вън връзка с историята на предвоенните години възниква такъв въпрос: „Няма ли да видим известна аналогия с довоенния период, ако погледнем какво се предприема в отношенията със съвременна Западна

8. Речь М. А. Суслова на XX съезде Коммунистической партии Советского Союза. Газета „Правда“, 17 февраля 1956 г.

Германия? Не са ли същите методи, с които тези страни действуват сега, като се стремят да тласнат Западна Германия по пътя на агресията и нови авантюри?

Те вмъкнаха Западна Германия в НАТО. Отпускат средства за въоръжаване на Западна Германия, доставят и оръжие. Много ръководни дейци на Запада не считат за нужно да крият, че готвят западногерманската армия срещу Съветския съюз.⁹

Историческият опит помага да се установи, че англо-американските реакционни сили сега се домогват до старите цели, като само прибегват към нови методи на маскировка. Ето защо в тази книга се спира вниманието на читателите към уроците на историята, към правилното разбиране на характера на военните действия на второстепенните театри през Втората световна война – в Западна Европа и в Средиземноморския басейн през 1939–1943 г.

9. Речь Н. С. Хрущева. Газета „Правда“, 7 декември 1955 г.

ГЛАВА I ПОДГОТОВКА И ЗАПОЧВАНЕ НА ВТОРАТА СВЕТОВНА ВОЙНА

Изостряне на империалистическите противоречия в капиталистическия лагер след Първата световна война 1914–1918 г.

Първата световна война 1914–1918 г. не само не разреши империалистическите противоречия между капиталистическите страни, но още повече ги изостри и задълбочи. След Първата световна война неравномерността в икономическото и политическото развитие на капиталистическите страни и изострянето на империалистическите противоречия между тях ставаха в обстановка на общата криза на капитализма.

Противоречията в капиталистическия лагер се развиха не само между държавите победителки и победени от Първата световна война, но и между самите държави победителки.

На 28 юни 1919 г. държавите победителки от Първата световна война – Англия, Франция и САЩ – принудиха победена Германия да подпише Версайлския мирен договор. Този договор не само закрепи новото преразпределение на света в полза на държавите победителки, но и създаваше предпоставки за военнополитически съюзи срещу съветската държава и революционното движение в целия свят.

Във Версайлския мирен договор се отразиха всички противоречия на капитализма. Още тогава държавите победителки се стремяха да използват германския милитаризъм като ударна сила в борбата им против Съветския съюз. Още тогава те си поставиха за цел да задушат революционното и националноосвободителното движение, което след Великата октомврийска социалистическа революция беше обхванало капиталистическите държави, в това число и Германия, а също колониалните и зависимите страни.

Версайлският мирен договор беше заробващ за трудещите се в Германия, на техните плещи лягаше цялата тежест по изплащането на репарациите. Германският народ заплати във вид на репарации 4,4 милиарда долара.

По Версайлския договор числеността на германската армия беше ограничена до 100 000 души. Така нареченият „версайлски райхсвер“ се състоеше от 7 пехотни и 3 кавалерийски дивизии. Съветският съюз не взе никакво участие в грабителския Версайлски договор с Германия. В 1922 г. той сключи Рапалския договор на базата на признаване равнопоставеността и суверенитета на Германия.

Империалистическа Германия, отслабена в резултат на поражението в Първата световна война, към 1933 г. с помощта на американските монополисти отново изпревари в икономическо развитие Англия и Франция. Германските монополи не само започнаха да изтласкват от външния пазар английските и френските монополи, но дори започнаха успешно да конкурират на световния пазар и САЩ.

В Тихоокеанския басейн като опасен конкурент за Англия и САЩ се яви империалистическа Япония. В 1930 г. износьт на Германия е вече 1,5 пъти повече, а износьт на Япония повече от три пъти превишава износа от 1913 г.

Увеличението на износа изискваше разширяване на пазарите и по пътя на военната експанзия. В резултат на новата подялба на колониите и сферите на влияние германските и японските монополисти разчитаха да получат максимални печалби. Затова след 1918 г. борбата за нова подялба на колониите и сферите на влияние се разгоря с нова сила. Изострянето на империалистическите противоречия след Първата световна война означаваше, че „този ред, който се крепи на Версайлския мир, се крепи върху вулкан“¹⁰.

Едно от огнищата за нови военни стълкновения е Средиземноморският басейн. Тук се преплитаха интересите на главните капиталистически държави – САЩ, Англия, Франция, Германия и Италия. Тези държави се бореа за господство на средиземноморските брегове, за петрола, за азиатските пазари и за пътищата към тях.

Империалистическите противоречия между Италия и Англия, Италия и Франция като държави победителки в Първата световна война с неотслабваща сила започнаха да се изострят след идването на фашизма на власт в Италия през 1922 г. Италианският фашизъм започна борба с Англия и Франция за господство в Африка, за преразпределение на английските и френските колониални владения и сфери на влияние в Средиземноморския басейн. Тази борба се изостряше и поради това, че при сключването на Версайлския договор Италия не получи обещаните й

10. В. И. Ленин, Съчинения, БКП, т. 31, стр. 327.

колонии като възнаграждение за присъединяването ѝ в 1915 г. във войната на страната на Антантата.

В 1926 г. Мусолини направи обиколка из Африка. В едно от своите изявления през време на тези пътувания той заяви за своите намерения да превърне Средиземно море в „италианско езеро“. Италианските фашисти говореха за Средиземно море като за „mare nostrо“ („наше море“). Осъществяването на намеренията на Мусолини би означавало заграване от италианския фашизъм на около 20 страни, разположени по бреговете на Средиземно море, с население около 190 милиона.

В Средиземноморския басейн се сблъскаха не само интересите на империалистите от Италия, Англия и Франция. Тук се водеше ожесточена борба и между Англия и САЩ за владението на петролните извори в Близкия Изток.

След Първата световна война Англия получи господство в Близкия Изток. Тя завладя един от най-богатите на петрол райони в света и се укрепя на сухопътните пътища за Индия. Спорове за блискоизточния петрол възникнаха още в 1919 г., когато английските окупационни власти в Месопотамия и Палестина не разрешиха на американските петролни тръстове да направят проучване в недрата на тази територия.

Съединените американски щати, притежавайки голяма конкурентна способност и стремейки се да затвърдят положението на своите петролни компании, поискаха да се осъществи принципът на „откритите врати“, за да получат достъп към петролните богатства на Близкия Изток.

Спорът за подялбата на германското колониално „наследство“, разгърнал се широко през периода 1919–1926 г., особено се изостри след сключването на петролно съглашение между Англия и Франция в 1920 г. в Сан Ремо (Италия) без участието на американските капиталисти. Англичаните, стремейки се както по-рано да не допуснат американския капитал в Близкия Изток, предадоха довоенните права на немските монополисти за блискоизточния петрол на френските капиталисти. Тогава САЩ отказаха да признаят блискоизточния мандат на Англия и Франция, докато не бъде приета амери-канската политика на „откритите врати“.

Американските ноти, меморандуми и протести временно се прекратиха в 1926 г., когато американските компании фактически си осигуриха място на териториите на страните от Близкия Изток, богати с петрол. Трябваше англичаните да разделят с американските фирми петролните запаси, след което държавният департамент на САЩ бързо призна блискоизточните мандати.

Естествено, че американският империализъм не искаше да се ограничи с малък дял на участие в разработката на петролните богатства на Близкия Изток, който му предоставиха – 25% от иракския петрол. На американските компании се удаде да получат най-важните концесии в Арабия и да поставят под удар английското петролно господство в Средиземноморския басейн.

Американският империализъм беше много заинтересован да навлезе колкото се може по-дълбоко в сферата на интересите на Англия в Близкия Изток, ето защо политиката, дипломатията и военната стратегия на САЩ бяха неразривно свързани с борбата на американските монополи за заграбването на петролните извори в източната част на Средиземноморския басейн.

Особено рязко се изостри борбата за петрола между управляващите кръгове на Англия и САЩ в хода на Втората световна война.

В 1941 г. САЩ, възползвайки се от отслабването на Англия и зависимостта ѝ от американска помощ, успя да получи по-широк достъп на свои капитали в петролните богатства на Близкия Изток. Това е и една от причините, поради която управляващите кръгове на САЩ в 1942 г. бяха заинтересовани най-напред от провеждането на операциите по стоварването на американските войски във Френска Северна Африка. Подготовката и провеждането на такива операции американското правителство започна още преди намесата на САЩ във Втората световна война.

И накрая имаше още един претендент за господство в Средиземноморския басейн – това беше хитлеристка Германия. Хитлеристите не се ограничаваха с искането за връщане на бившите германски колонии в Африка. Колониалните апетити на хитлеристка Германия нямаха граници. Империалистическите противоречия разяждаха даже „оста Рим – Берлин“ въпреки да изглеждаше, че има тесен военен съюз между хитлеристка Германия и фашистка Италия. Между двата империалистически хищника съществуваша остри противоречия на почвата на борба за колонии и сфери на влияние в Средиземноморския басейн.

През октомври 1936 г. със специален протокол бяха разграничени сферите на влияние между Италия и Германия. На хитлеристка Германия се предоставяше Централна и Източна Европа, а фашистка Италия трябваше да контролира Средиземно море и Африка. Това споразумение не попречи на германското главно командване още същата година да пристъпи към формирането на „Корпуса на пустинята“¹¹, който беше предназначен за заграбването на колонии в Африка и в

Средиземноморския басейн. В 1939 г. числеността на корпуса достига-ше приблизително до 10 000 специално обучени войници и офицери, ко-ито биха могли да се използват като инструктори при разгръщането на големи експедиционни сили.

През 1937 г. Либия беше посетена от специална германска военна мисия начело с военния министър Бломберг. В състава на мисията се намираще и бъдещият командувач немския африкански корпус, Ромел.

Във връзка с това италианският генерал-губернатор на Либия, мар-шал Балбо, каза: „Нацистите изпращат към нас своите бъдещи инспек-тори.“ В действителност това беше точно така.

След отпътуването на Бломберг Ромел със своя щаб остана в Либия уж по болест. Той получи специален отпуск, който използва за посеще-ние на пристанищата Бенгази, Дерна, Тобрук и Барди, след което в ци-вилен костюм замина като турист за Египет, където пътува с автомобил в района на Суецкия канал и по посока на Киренайка (вж. схема 12).

В доклада за своето пътуване Ромел предложи редица мерки за по-добряване подготовката на германския „Корпус на пустинята“. Бяха съз-дадени два специални тренировъчни центъра. Единият се намираще в Шлезвиг Холщайн, а другият – в Бавария.

Италианските фашисти бяха силно обезпокоени от приготвления-та на своя партньор по империалистическия грабеж. Министърът на външните работи на фашистка Италия, Чано, напомняйки на 17 март 1939 г. на германския посланик, Макен-зен, за изявлението на Хитлер, че „Средиземно море не интересува немците“, отбеляза: „Това заявле-ние беше поставено в основата на формулираната от нас политика на оста. Ако този принцип не се спазва, оста ще се разпадне.“¹²

Хитлеристка Германия трябваше да побърза да маскира своите тъм-ни планове на неограничена експанзия. На 21 март 1939 г. министърът на външните работи на хитлеристка Германия, Рибентроп, „отново пов-тори тържественото обещание да се признаят изключителните италианс-ки права над Средиземно и Адриатическо море и на прилежащите зо-ни“¹³. И така съюзът „Берлин–Рим“ не беше в състояние да отстрани им-периалистическите противоречия между хитлеристка Германия и

11. В началото на 1941 г. „Корпусът на пустинята“ бе преименуван в „Африкански корпус“.

12. The Ciano Diaries (1939–1943), London, 1947, p. 49.

13. The Ciano Diaries (1939–1943), London, 1947, p. 52.

фашистка Италия.

През септември 1939 г. в ръцете на италианското разузнаване попадна документ, в който се говори „не само за намеренията на Германия да завладее Алто Адидже и Триест, но и за нейните планове да заграби цялата Ломбардска равнина“¹⁴. Отново се наложи на Рибентроп да изпраща в Рим тържествени уверения. Тези тържествени уверения не погрещиха на Хитлер в хода на Втората световна война най-напред напълно да постави Италия под свой контрол, а след това да окупира и нейната територия със своите войски.

По такъв начин и въпреки нееднократните тържествени уверения немският фашизъм само чакаше удобен случай да пристъпи към заграбването на колониите в Африка и в Средиземноморския басейн. Такъв случай се яви в началото на 1941 г., когато поражението на италианофашистките войски в Гърция и Африка принуди Мусолини да се обърне към Хитлер за военна помощ.

Възникване на огнище на война в Европа

След Първата световна война американските монополи се стремяха в рамките на Версайския договор да възродят военнопромишления потенциал на германския милитаризъм. Голяма роля за това изигра планът на Дауес, който в 1924 г. разчисти пътя на чуждестранния капитал в германската икономика.

През времето от 1924 г. до 1929 г. германските империалисти получиха заем от 6,4 милиарда долара.¹⁵ При това 70% от всички капиталовложения принадлежаха на американските банки. Това беше наистина златен дъжд от американски долари, който позволи да се обновят тежката промишленост и военната индустрия на Германия. Превъоръжаването на Германия създаде предпоставки за нова агресия.

Германските империалисти въпреки военното поражение в Първата световна война не се отказаха от своите завоевателни планове. Сега техните стремежи не се ограничаваха с преразпределяне на света и на сферите на влияние. Те мечтаеха за световно господство.

Крайната цел на фашистката агресия Хитлер формулира в заключителната част на своята книга „Майн кампф“ така „Към световно господство“.

14. Пак там, стр. 187.

15. Emil Ludwig. How to Treat the Germans, New-York, 1943, p. 49.

Обаче немските фашисти в своя стремеж към световно господство не бяха сами – американските империалисти също така претендираха за световно господство.

Първата световна война 1914–1918 г. беше един от етапите на борбата на американските империалисти за световно господство. В резултат на тази война американските монополисти спечелиха най-много от всички – „САЩ стана световен банкер. Европейските страни към края на Първата световна война задлъжняха с около 10 милиарда долари, като само Англия задлъжня на САЩ с 4 милиарда долари.“¹⁶

След Първата световна война империалистическата експанзия на САЩ в Европа още повече се усили. САЩ започнаха непосредствено да се вмесват в европейските работи; 47% от целия износ на капитали от САЩ се отправяше за европейските страни и на първо място за Германия.¹⁷

Освен за получаване на доходи износът на капитали се използваше като средство и за икономически натиск върху политиката на европейските капиталистически страни. САЩ смятаха, че по такъв начин ще успеят да повлияят и на политиката на Германия. САЩ, влагайки в германската икономика милиарди долари, не бяха уверени, че тези пари ще бъдат върнати обратно.

Защо ли пък монополистите на САЩ вложиха в германската икономика милиарди долари? Всъщност германските империалисти не върнаха на своите кредитори нито една монета. Не беше трудно да се предвиди, че в резултат на възраздането и обновението на военноекономическата база на Германия тя отново ще се яви като опасен конкурент на световния пазар, още повече, че предимно САЩ и Англия въоръжаваха германската агресия.

Империалистите на САЩ, Англия и Франция, помагайки на Германия да възроди военнопromишления си потенциал, имаха предвид бъдещите цели – да насъкат хитлеристка Германия, а заедно с нея милитаристическа Япония и фашистка Италия против СССР и с това с един куршум да убият два заека; да се избавят от опасната конкуренция на Германия, Япония и Италия на световния пазар и да унищожат Съветския съюз, а ако това не им се удаде, в краен случай да отслабят и обезкръвят съветската държава в изтощителна и кръвопролитна война и да я поставят в зависимост от САЩ и Англия.

16. Winston S. Churchill, *The Second World War*, v. 1, London, 1949, p. 22.

17. Пак там, стр. 8.

Германските империалисти добре разбираха тези цели на управляващите кръгове на САЩ, Англия и Франция, които бяха ясни още по времето на сключването на Версайлския договор. Като имаха предвид антисъветския характер на тези замисли на държавите победителки, германските милитаристи пристъпиха към прикрита подготовка за създаване на мощни въоръжени сили, за да „започнат играта отново“.

С помощта на американския капитал германските империалисти отначало саботираха Версайлския договор, после финансираха Хитлер, а след това натрупаха милиони от производството на въоръжения за Втората световна война. Най-напред те саботираха тия параграфи от Версайлския договор, които пречеха на Германия да се въоръжава. Този саботаж се започна с реабилитацията на военните престъпници от Първата световна война 1914–1918 г.

Първата световна война се подготвяше от империалистите на всички велики държави и всички те са виновници за тази война, но главните виновници за започването на Първата световна война бяха агресивните сили на германския милитаризъм.

Държавите победителки, стремейки се да прехвърлят цялата вина както за подготовката, така и за започването на Първата световна война върху Германия, я принудиха в 1919 г. да подпише задължение да даде 900 военнопръстъпника под съд. В 1920 г. същите държави предадоха правото за съдене над военнопръстъпниците на германския върховен съд в Лайпциг. Този съд се отказа да обвинява 888 души от 900. Под съд бяха дадени всичко 12 души, а осъдени само 6, при това трима от тях след няколко дена избягаха от затвора, без да бъдат търсени от някого. Последните трима от 900 обвиняеми бяха осъдени по на няколко седмици затвор.

Съюзниците гледаха на това през пръсти. А и не само на това. Стохилядният райхсвер беше превърнат от германските милитаристи в школа за подготовка на офицерски кадри за бъдещата масова армия, но държавите победителки не проявиха никакво безпокойство.

Всичко това не беше случайно. Известните Локарнски съглашения от 1925 г., които допълваха Версайлския договор от 1919 г. и плана Дауес от 1924 г., който възраждаше военнопромисления потенциал на германските империалисти, беше план за развързване на силите за нова война. В основата на тези съглашения беше създаването на антисъветския блок, в който на Германия се определяше особена роля. САЩ официално не бяха представени на Локарнската конференция, но фактически американските монополи взеха активно и ръководещо участие в

Локарнското съглашение на империалистите.

Съгласно Рейнския гаранционен пакт, който е основен документ на Локарнското съглашение, Германия, Франция и Белгия се задължаваха да запазят неприкосновеността на германо-френските и германо-белгийските граници, установени по Версайлския мирен договор от 1919 г., а така също да спазват условията на този договор относно демилитаризираната рейнска зона. Нарушението на режима на зоната се разглеждаше като акт на агресия. Англия и Италия се явиха като гаранти по изпълнението на условията по Рейнския гаранционен пакт. В какво се превърнаха тези гаранции, показва бъдещето. В 1935 г. германските империалисти ремилитаризираха рейнската зона, а в 1940 г. предприеха акт на агресия срещу Франция и Белгия. Английските гаранции не попречиха на немскофашистката армия да окупира Франция, а фашистка Италия стана съюзник на германските агресори.

Въпреки уроците на историята френските реакционни кръгове и в наши дни (в 1955 г.) прокараха през френския парламент Парижкото съглашение, разчитайки и сега на гаранциите на управляващите кръгове на САЩ и Англия, които обаче вместо съюз с Франция явно предпочитат съюза със западногерманските милитаристични сили.

Германският министър на външните работи, Щреземан, в 1925 г., както и западногерманският канцлер, Аденауер, в 1955 г. тържествено призна неприкосновеността на границите на Франция и Белгия. Английският министър Остин Чембърлейн на свой ред тържествено провъзгласи осигуряването на Франция и Белгия с английските гаранции. Но Чембърлейн категорично се отказа да даде същите тези гаранции и на страните от Източна Европа, в частност на Полша и Чехословакия. Възползувайки се от това, Германия също не пое върху себе си никакви задължения по отношение на Полша и Чехословакия.

По такъв начин на Германия беше предоставена свобода на действие в Източна Европа. Реакционните кръгове на САЩ, Франция и Англия бяха готови да предадат интересите на Полша и Чехословакия само и само да насочат германската агресия против Съветския съюз. Бившият министър-председател на Франция, Пол Рейно, в своята статия, публикувана в швейцарския вестник „Илюстре“ от 1 август 1945 г., призна, че „в Локарно вече имаше нещо от духа на Мюнхен“.

В 1932 г. правителството на президента на САЩ Херберт Хувър (1929–1933 г.) заедно с империалистите от другите страни провалиха международната конференция по разоръжаването.

Чувствайки подкрепата на международната реакция,

представителите на Германия на 24 юли 1932 г. демонстративно напуснаха тази конференция още преди официалното прекратяване на работата ѝ. Вместо да предприемат действени мерки срещу Германия, ако тя се въоръжава, англо-френските съюзници на 11 декември 1932 г. признаха на Германия равни права в тази област. Версайлският договор стана мъртва буква.

В 1933 г. германските монополисти установиха в страната фашистка диктатура, която беше посрещната с възторг от реакционерите в САЩ, Англия и Франция. Така през декември 1934 г. Франсоа Коти, представител на „двестата семейства“, в ръцете на които се намира икономиката и политиката на Франция, публикува във в. „Ами дьо попл“ статия под многозначително заглавие: „С Хитлер против болшеvizма“. Възторгът на френската буржоазия нямаше край. Работата стигна дотам, че влизайки един път в заседателната зала на Академията на науките, Луи Бертран се провикнал „Хайл Хитлер“.

Не по-малко доволни от идването на фашизма на власт бяха управляващите кръгове на Англия. Бившият английски министър-председател, Лойд-Джордж (1916–1922 г.), посети Хитлер и заяви, че Хитлер е „човек на мира.“¹⁸

След идването на фашизма на власт германските империалисти започнаха трескава подготовка за агресивна война.

На 10 март 1935 г. хитлеристкият министър на авиацията, Гьоринг, повика при себе си военните аташета на Франция и Англия и им съобщи, че Германия е решила да възстанови военната авиация, че решението е взето отдавна и че то, направо казано, е вече проведено на дело. За потвърждение се чул нарастващият шум на авиационни мотори. Военните аташета се приближили към прозореца и видели във въздуха немски бомбардировачи.

След три дена, на 13 март 1935 г., последваха официални съобщения за възстановяването на германската военна авиация. А още след три дена, на 16 март 1935 г., в Германия беше въведена всеобща военна повинност под лозунга „възстановяване на военния суверенитет на Германия“. Хитлер преименува военното министерство във върховно командване на въоръжените сили (вермахт).

Какви мерки предприеха САЩ, Англия и Франция срещу нарушенията на Версайлския договор от хитлеристите по отношение ограниченията на въоръжените сили на Германия? Никакви. Нещо повече, за

18. Andre Simone. Men of Europe, New-Iork, 1941, p. 256.

най-голямо учудване на Хитлер от Лондон попитаха: „Все пак, не искате ли в Берлин да пристигнат английски министри въпреки всички събития.“ Това много ясно показва на Хитлер, че от „сериозни мерки от страна на Англия няма защо да се опасява...“¹⁹

След няколко дена, на 25 март 1935 г., Джон Саймон, като че нищо не се е случило, пристигна в Берлин. По време на преговорите с английските министри Хитлер излязъл в почивка от заседателната зала и възбуден от радост, извикал пред чакащите в приемната: „Ние установихме контакт.“²⁰

След това управляващите кръгове на Англия направиха по-нататъшни отстъпки. На 18 юни 1935 г. те се съгласиха германският военноморски флот да съставлява 35% от военноморския флот на Британската империя. По отношение на подводния флот англо-германското морско съглашение имаше специална уговорка, позволяваща на Германия да доведе числеността на германския подводен флот до 45%, а при известни условия даже и до 100%, т.е. наравно с числеността на английския подводен флот.

Управляващите кръгове на Англия се съгласиха за създаването на германския военноморски подводен флот затова защото той, „макар и в състав една трета от английския, ще бъде господар на Балтийско море“²¹. Не е трудно в това да се съзре антисъветската насоченост на англо-американското морско съглашение.

Веднага след сключването на англо-германското морско съглашение в Германия започна построяването на два линейни кораба („Бисмарк“ и „Тирпиц“) с водоизместимост по 45 000 т всеки. А нали в това време Англия, Франция и САЩ бяха свързани с Вашингтонското морско съглашение от 1922 г., според което сами тези държави не можеха да строят военноморски кораби с водоизместимост повече от 35 000 т. Следователно отново създаваният се германски военноморски флот може и в еднаква степен да заплашва и Англия, и Франция, и САЩ.

Скоро хитлеристка Германия пристъпи към ликвидирането и на другите клаузи от Варсайлския договор. На 7 март 1936 г. Хитлер в райхстага заяви, че германските войски ще бъдат въведени в Рейнската област. Докато той говореше за своите намерения, немскофашистките войски вече завземаха всички най-важни градове в тази област. Изказването на Хитлер в райхстага имаше за цел да осигури отстъпки в случай

19. Erich Kordt. *Whan und Wirklichkeit*, Stuttgart, 1947, s. 68.

20. Пак там, s. 69.

21. Winston S. Churchill. *The Second World War*, v. 1, p.p. 125–126.

на активно противодействие от страна на Англия и Франция.

Тази предпазливост не беше без основание. Франция и Англия имаха по това време военно превъзходство в сили и средства над хитлеристка Германия. Трябваше им само да проявяват решителност и на хитлеристите би се наложило да отстъпят. Обаче те им позволиха да заемат Рейнската област без съпротива. Причината беше тази, че „англичаните и французите водеха въвн от Лигата на нациите (Обществото на народите – В. С.) преки преговори с немците.“²²

Вярно е, че английските политици от време на време се обръщаха с протести в Обществото на народите по повод нарушенията на военните клаузи от Версайлския договор от страна на Германия. Но това се правеше не за обуздаване на германските милитаристи, а за измама на общественото мнение. С протестите в Обществото на народите английските управляващи кръгове се стараеха да разсеят тревогата на миролюбивите народи от откритото възраждане на германската агресивна армия.

В действителност английското правителство само, с помощта на отделни съглашения с хитлеристка Германия, ликвидираше морските клаузи на Версайлския договор. Управляващите кръгове на САЩ, Англия и Франция способстваха за ликвидирането и на всички други клаузи от Версайлския договор. Към 15 октомври 1936 г. германските милитаристи сформираха три танкови дивизии. За размера на изграждането на германската армия в мирно време може да се съди по следните данни²³:

Наименование	1932 г.	1935 г.	1936 г.	1937 г.
Дивизии:				
пехотни	7	24	36	32
мотопехотни	–	–	–	4
леко моторизирани	–	–	–	1
планинско-стрелкови	–	1	1	1
танкови	–	3	3	3
кавалерийски	3	2	–	–
Кавалерийски бригади	–	1	1	1
Всичко	10	31	41	42

22. Т. К. Финлеттер. Сила и политика, пер. с англ., М., 1956, стр. 291.

23. Мюллер-Гиллебранд. Сухопутная армия Германии, 1933 – 1945 г., т. 1, пер. с нем., М., 1956, стр. 27.

По отношение на леките дивизии бившият генерал-инспектор от танковите войски на немската армия, Гудериан, в 1944 г. привежда други цифри, отнасящи се за периода 1935–1937 г. Той твърди, че освен трите танкови и четирите моторизирани дивизии били сформирани още три леки дивизии.²⁴ Леките дивизии се разглеждаха като преходна степен към танковите дивизии.

Танковите, моторизираните и леките дивизии бяха сведени в три армейски корпуса. Както през 1914 г. германските резервни корпуси се формираха по номерата на кадровите корпуси, така и в навечерието на Втората световна война немско-фашисткото командване маскирало танковите си корпуси с общоармейска терминология.

От 1935–1936 г. германската икономика започна да преминава на военни релси. В последната предвоенна бюджетна година разходите за въоръжението и армията превишаваха почти 10 пъти равнището на 1933–1934 г. Това се вижда от следната таблица²⁵:

Бюджетна година	Всички бюджетни разходи от разходи (в милиарди рейхсмарки)	Разходи за въоръжението и армията	Част на военните разходи в %
1933/34	8,1	1,9	24
1934/35	10,4	1,9	18
1935/36	12,8	4	31
1936/37	15,8	5,8	37
1937/38	20,1	8,2	41
1938/39	31,8	18,4	58

Безпрепятственият ръст на германската военна мощ се обяснява с обстоятелството, че „хитлеристите умело играеха със страстното желание на финансовите групи на отделни западноевропейски страни, че този път, така да се каже, се готвеха да нападнат болшевиките и затова увеличават своята армия“²⁶.

В началото на ноември 1937 г. на съвещанието на Имперската канцелария Хитлер заяви на своя главен съветник, че Австрия и

24. Heinz Guderian. Panzer-Marsch, Munchen, 1956, s. 18.

25. Промышленность Германии в период войны 1939–1945 г., пер. с нем., М., 1956, стр. 23.

26. М. И. Калинин. Отечественная война советского народа против немецких захватчиков. „Большевик“, 1941, № 24, стр. 12.

Чехословакия трябва да бъдат завладени до 1934 г. След това Хитлер „придвижи датата на завладяването на Австрия на март 1938 г. не само поради политиката на умиротворение, която се провеждаше от Англия и Франция, но и поради своето убеждение, че САЩ не ще направят повече никакъв опит да задържат неговата агресия срещу останалата част на Европа“²⁷.

Политиката на „невмешателство“ поощряваше агресивните планове на хитлеристка Германия, тъй като същността на тази политика се състоеше в това да не се пречи на Германия да нападне Съветския съюз, да се даде възможност на тези държави във войната да се отслабят и изтощят една друга, а след това да излязат на сцената със своите пресни сили и да продиктуват на отслабените участници във войната своите условия.

Именно за постигането на тази цел английската дипломация разви бурна и неуморна дейност.

През ноември 1937 г. заместникът на английския министър-председател Халифакс, яростен привърженик на „омиротворението“, който притежаваше репутацията на признат приятел на нацистка Германия, посети Хитлер, като му заяви: „Между Англия и Германия по същество има само, едно разногласие: колониалния въпрос.“²⁸ Халифакс отговори, че в подходящ момент Англия е готова да обсъди този въпрос, и даде да се разбере, че най-добре е Германия да си завоюва колонии в Източна Европа.

Девет дена преди завладяването на Австрия английският посланик в Берлин, Хендерсън, който по изказване на френския посланик, Франсоа Понсе, „беше по-голям нацист от самите нацисти“, в беседа с Хитлер още един път потвърдил, че „лорд Халифакс вече се е съгласил с това, че промяната в Европа е напълно възможна“²⁹. Промените започнаха веднага. На 12 март 1938 г. немскофашистките войски нахлуха в Австрия. В резултат на присъединяването на Австрия човешките и материалните ресурси на Австрия бяха използвани за агресивните цели на германския милитаризъм.

Присъединяването на Австрия към хитлеристка Германия не срещна никаква съпротива от страна на управляващите австрийски кръгове, нито от страна на САЩ, Англия и Франция. На предложението на

27. Sumner Welles. Seven Decisions that Shaped History, New-York, 1951, p. p. 28–29.

28. Документи и материали кануна Второй мировой войны, ноябрь 1937–1938 г. (из архива на МИД Германия), т.1, пер. с нем., М., 1948, стр. 33.

29. Пак там, стр. 55.

съветското правителство от 17 март 1938 г. да се свика международна конференция за обсъждане на въпроса за предотвратяване на опасността от започване на война в Европа, във връзка със заграбването от германските империалисти на Австрия английското правителство на Чембърлейн отговори с отказ.

В навечерието на нахлуването на немскофашистките войски в Австрия на 25–26 февруари 1938 г. във френския парламент станаха разисквания по външната политика на Франция. През време на разискванията реакционните депутати произнесоха речи, че не трябва да се пречи на нацистите да уреждат своите работи в Централна и Източна Европа.

По това време министърът на външните работи на Франция, Фланден, на заседанието на парламентарната комисия по външните работи и в кулоарите на парламента убеждаваше депутатите в необходимостта да предоставят на Хитлер пълна свобода на действие. Той доказваше: „Ние сме защитени от линията Мажино.“

Английското правителство побърза на 2 април 1938 г. официално да признае заграбването на Австрия от хитлеристка Германия за законно.

Това поощряваше германските империалисти за по-нататъшни агресивни актове. Започна се подготовка за заграбване на Чехословакия и Полша.

На конференцията в Локарно (1925 г.) Остин Чембърлейн, както вече се отбеляза, се отказа да гарантира границите на Чехословакия и Полша. По искане на германците чехи и поляци не бяха допуснати като постоянни членове в съвета на Обществото на народите.

Министър-председателят на Англия, Невил Чембърлейн, продължаваше политиката на своите предшественици, отиде още по-далече по пътя на предателството на интересите на Чехословакия. Три пъти Чембърлейн лично посети Хитлер: в Годесберг, в Берхтесгаден и в Мюнхен. На 15 септември 1938 г. в Берхтесгаден Чембърлейн се съгласи с искането на Хитлер да се даде на Германия Судетската област, където чехите изградиха укрепени райони, които бяха мощни бариери против немското нахлуване. Това предателство на Чембърлейн обезоръжи чехите. Съдбата на Чехословакия бе решена още преди Мюнхен.

С призив да се продължат преговорите излезе Рузвелт. На 26 септември той се обърна непосредствено към Хитлер, изразявайки увереност, че има възможност да се преодолеят разногласията. На следващия ден на американския посланик в Рим, Филипс, бе изпратено лично поверително послание на Рузвелт за предаване на Мусолини с призив да се

дойде до съглашение по пътя на преговорите.

На 27 септември 1938 г. Рузвелт изпрати още едно послание, но този път само до Хитлер. То съдържаше предложение за незабавно свикване на конференция.

На 28 септември 1938 г. Хитлер покани Чембърлейн, Даладие и Мусолини на следващия ден да отидат в Мюнхен.

Управляващите кръгове на Англия и Франция добре знаеха, че пътуването на Чембърлейн и Даладие за Мюнхен е необходимо само за юридическото оформяване на капитулацията на съюзниците пред Хитлер. Но за измама на общественото мнение в английския парламент си даваха вид, че в Мюнхен може да бъде постигнато почетно съглашение с хитлеристка Германия. Лидерът на лейбъристите, Атли, пожела на Чембърлейн „добър път“, а У. Чърчил, стискайки ръката на министър-председателя, заявил: „На всяка цена успех, Невил“.³⁰

Заминавайки за Мюнхен, Чембърлейн вече имаше в своята чанта подготвения текст за съглашение за предаването на Судетската област на Германия. Този текст беше подписан и от Хитлер, Мусолини, Чембърлейн и Даладие. Част от Чехословакия беше дадена на хитлеристите за сметка на това фашистката агресия да бъде насочена към Източна Европа, против Съветския съюз.

Представители на Чехословакия и на тази конференция не бяха допуснати. Те бяха принудени да чакат решението на конференцията, намирайки се в хотела.

На 3 октомври 1938 г. Чембърлейн, който предаде Чехословакия, в парламента заяви: „Аз от нищо не се срамувам“.³¹

Гласът на протест на депутата комунист Вилиям Халахер против разделянето на Чехословакия беше посрещнат от реакционно настроените депутати на щик. Френските съмишленици на Чембърлейн също така не се засрамираха, макар че министърът на външните работи на Франция, Аристид Бриан, беше подписал на 16 октомври 1925 г. договор с Чехословакия, според който Франция се задължаваше да окаже на чехите незабавно помощ в случай на немска агресия. Дейците на западните капиталистически държави само на думи се изказаха за дружба с Чехословашката република.

В продължение на много векове чехите се бориха за своята свобода. Поражението на германската коалиция в Първата световна война

30. Andre Simone. Men of Europe, p.p. 266–267.

31. Paul Reynaud. La France a sauve L'Europe, v. 1, Paris, 1947, p. 571.

доведе до образуването на свободна и независима Чехословашка република. Необходими бяха три посещения на Чембърлейн при Хитлер, за да бъде унищожена тази свобода.

Мюнхенското споразумение предизвика възторг в реакционните кръгове на САЩ. Така например след подписването на Мюнхенското съглашение бившият президент на САЩ Х. Хувър, който даже в годините на Втората световна война беше привърженик на съглашението с фашистките агресори, побърза в 1938 г. да отиде в Берлин и да посети фашисткия диктатор Хитлер и да приветства Мюнхенското съглашение. Ръководителят на най-крупната американска компания „Дженерал Моторс“, Нудсен, като изрази настроението на американските монополисти, изпрати на Хитлер поздравителна телеграма. Заместник-държавният секретар на САЩ, Съмнер Уелс, на 3 октомври 1938 г. заяви по радиото, че Мюнхенското съглашение позволява да се създаде „нов международен ред“. Американският посланик в Лондон, Кенеди, на 19 октомври 1938 г. произнесе реч, с която отправи призив за по-нататъшно сътрудничество с хитлеристка Германия и фашистка Италия. Това беше открит призив за установяване на единен фронт на империалистите срещу Съветския съюз.

Истинският смисъл на Мюнхенското съглашение разясни Х. Хувър във в. „Ню Йорк хералд трибюн“ на 26 октомври 1938 г. след посещението си при Хитлер. Хувър откровено заяви, че „нито Германия, нито другите фашистки държави желаят война със западните демокрации, докато тези демокрации не пречат на придвижването на фашизма на изток“.

„Западните демокрации“ не само не пречеа, но и създаваха всички необходими условия за безпрепятственото придвижване на фашизма към Съветския съюз.

В Мюнхен на 30 септември 1938 г. Чембърлейн сключи договор за дружба с хитлеристка Германия. По този случай Рибентроп тържествено заявил на Хитлер: „Чембърлейн подписа смъртната присъда на Британската империя. Ние трябва само да впишем датата.“³² В Париж на 6 декември 1938 г. беше подписана френско-германска декларация за сътрудничество. С договора за дружба и с декларацията за сътрудничество германските империалисти обвързаха англо-френските съюзници със задължения по отношение на Германия. Но самите хитлеристи не възнамеряваха да изпълняват поетите от тях задължения. Немскофашистките

32. Andre Simone. Men of Europe, p. 267.

войски на 15 март 1939 г. стъпиха в Прага. Цяла Чехословакия беше окупирана от немскофашистката армия въпреки мюнхенските гаранции за границите на Чехословакия. За „международните гаранции“ на Чехословакия правителствата на Англия и Франция тържествено оповестиха на 29 септември 1938 г. в Мюнхен. Обаче още в навечерието на Мюнхен на 29 септември 1938 г. Чембърлейн в Годесберг откровено заяви на Хитлер, че гаранциите са нужни само за маневра. Чембърлейн каза буквално следното: „Тази гаранция не трябва обезателно да означава, че сегашните чехословашки граници са гарантирани навеки. Те могат да бъдат изменени в резултат на преговори, както това беше направено в дадения случай.“³³

Ето защо хитлеристите през март 1939 г., пристъпвайки към пълното заграбване на Чехословакия, бяха уверени, че Англия и Франция няма и пръста да си помръднат за защитата на Чехословакия и в изпълнението на своите задължения от 29 септември 1938 г. англо-френските гаранции се оказаха фалшиви.

На 28 април 1939 г. Хитлер в райхстага оповести за безсрочното анулиране на англо-германското морско съглашение.

Новият акт на агресия също така не срещна никакво противодействие от страна на Англия и Франция. Хитлеристите заграбиха и Австрия, и Чехословакия, без да дадат нито един изстрел. Те бяха уверени, че няма да срещнат съпротива не само от страна на управляващите кръгове на Англия и Франция, но даже и от страна на САЩ.

Така се и случи. „Ръководейки се от своите империалистически интереси, ръководещите кръгове в капиталистическите държави дадоха Чехословакия на фашисткия звяр за разкъсване.“³⁴

Съветското правителство в нотата си от 18 март 1939 г. отказа да признае заграбването на Чехословакия от хитлеристка Германия, а на 21 март 1939 г. предложи да се свика международна конференция в състав Съветския съюз, Великобритания, Франция, Полша, Румъния и Турция, за да се попречи на по-нататъшното разпространение на хитлеристката агресия. Това предложение, както и предишното, беше посрещнато студено както от управляващите кръгове на Англия, а така също и на Франция и то увисна във въздуха.

В документите от архива на министерството на външните работи на

33. Documents on British Foreign Policy 1919–1939, Third Series, 1938, v. 2, London, 1949, p. 465.

34. Речь Н. С. Хрущева на десятом съезде Коммунистической партии Чехословакии 12 июня 1954 г. Газета „Правда“, 13 июня 1954 г.

Германия, заловени в Берлин от съветската армия в 1945 г., се потвърждава, че предателството на английското и френското правителство по отношение на чехословашкия народ и неговата република е закономерно звено в политиката на тези държави, които имаха за цел да насочат хитлеристката агресия срещу Съветския съюз.

В навечерието на Мюнхенското съглашение в Лондон по поръчение на Хитлер пристигна ръководителят на данцигските фашисти, Форстер, с цел да изясни докъде правителството на Чембърлейн ще отиде със своите отстъпки на Германия. По своя лична инициатива Чърчил се срещнал с Форстер в дома си в Лондон. В архива на министерството на външните работи в Берлин е намерен преводът на немски на паметната записка на Чърчил за беседата му с Форстер. Този документ показва, че Чърчил предлагал да се създаде англо-германска Антанта, насочена срещу Съветския съюз. Чембърлейн на свой ред предлагал да се създаде такава Антанта на по-широка основа, за да „се слее френско-английският съюз с държавите от оста“³⁵. Известно е, че лорд Халифакс през време на тайните, англо-германски преговори през ноември 1937 г. в Оберзалцберг е предложил на хитлеристите да се създаде съюз между Англия, Франция, Германия и Италия на антисъветска основа. Тъкмо на това съвещание Халифакс от името на английското правителство е дал тайно съгласие за окупация от немскофашистките войски на Австрия, Чехословакия и пристанище Данциг (Полша).

По този път английските управляващи кръгове се стремяха по-надеждно да насочат фашистката агресия, и то само в едно направление – към Съветския съюз. Предлагайки да се създаде англо-германска Антанта, английските дейци освен това се опитваха да запазят равновесие вътре в капиталистическата система за сметка на Съветския съюз, надявайки се, че общата ненавист на империалистите към страната на социализма ще им позволи да създадат единен антисъветски фронт на империалистите.

По такъв начин в навечерието на Втората световна война „хитлеристка Германия се намираше в съглашение с реакционните кръгове на САЩ, Англия и Франция, които мечтаеха с ръцете на Хитлер да задушат първата социалистическа държава“³⁶. С тази цел се провеждаше цялата предвоенна политика от империалистите на САЩ, Англия и Франция. Но техните надежди, че хитлеристка Германия ще се ограничи само

35. Andre Simone. Men of Europe, p. 257.

36. К сорокалетию Великой Октябрьской социалистической революции (1917–1957). Газета „Правда“, 15 септември 1957 г.

с Източна Европа, се оказаха нереални. На най-главните капиталистически страни не се удаде в последна сметка да се обединят в единен фронт на империалистите против СССР. За фашистка Германия заграбването на Източна Европа беше само част от общия план за завоюване на целия свят.

Оформяването на агресивния блок „оста Рим – Берлин“

Управляващите кръгове на САЩ, Англия и Франция в своята политика по отношение на фашистка Италия се ръководеха от същите корисни съображения, както и по отношение на хитлеристка Германия.

През 1935 г. фашистка Италия започна въоръжена борба за господство над бреговете на Средиземно море и за най-кратките пътища за Изтока. В 1935 г. фашистките войски нахлуха в беззащитната Абисиния, която беше член на Обществото на народите.

Фашистката агресия срещу Абисиния имаше вероломен характер, тъй като между Италия и Абисиния на 4 август 1928 г. беше сключен пакт за ненападение. В договора се съдържаше пункт за запазване на постоянен мир и вечна дружба. Освен това на 23 септември 1934 г., а след това и на 18 април 1935 г. в навечерието на предателското и вероломно нападение над Абисиния италианското правителство официално отричаше своите намерения да прибегне към въоръжена сила и потвърждаваше валидността на договора от 1928 г. Но всичко това беше само маскировка. На 4 октомври 1935 г. италианофашистките войски нахлуха в Абисиния. На 9 октомври Обществото на народите излезе с декларация за необходимостта от налагането на икономически и финансови санкции на Италия.

Решението на Обществото на народите за икономически и финансови санкции на Италия така си остана на книга. Управляващите кръгове на Англия и Франция допуснаха тогава фашистката агресия срещу Абисиния, макар че тази агресия не беше само срещу Абисиния. Ударът беше насочен също така и срещу Англия и Франция, като имаше за цел да пресече морските пътища на тези страни от Европа към техните обширни колонии в Африка и Азия.

През януари 1938 г. Чембърлейн изпрати до правителството на САЩ меморандум, с който го уведомяваше за намерението си да признае де юре заграбването на Абисиния от Италия. В отговор на това

последва мълчаливо съгласие на правителството на САЩ.

Като поощряваше агресията на италианските фашисти, управляващите кръгове на Англия се надяваха в последна сметка да я насочат против Съветския съюз.

По същата причина управляващите кръгове на САЩ, Англия и Франция допуснаха интервенцията на държавите от оста в Испания през време на гражданската война 1936–1939 г. На английските и френските империалисти, които си поставиха за цел да обърнат агресията на фашистките страни против Съветския съюз, много се искаше да вярват на бръщолевенията на германо-италианските агресори, че те не преследват никакви цели освен борбата с комунизма. Но това бръщолевене беше само маскировка.

Фашистките агресори, като нападнаха Испания, не срещнаха никакво противодействие също така и от страна на управляващите кръгове на САЩ. Въпреки че конституционното републиканско правителство на Испания беше официално признато от правителството на САЩ, американският конгрес на 8 януари 1937 г. така измени закона за неутралитета, че испанското републиканско правителство се лишаваше от възможността да купува оръжие от САЩ.

На 6 януари 1937 г. фашистка Италия се присъедини към така наречения „антикомунистически пакт“, сключен в 1936 г. между Германия и Япония. Самият този пакт беше оформен в тристранен блок между Германия, Италия и Япония. На 11 декември 1937 г. фашистка Италия по примера на Германия и Япония излезе от Обществото на народите.

Реакционните кръгове в Англия, наблюдавайки военните приготовления на държавите от тристранния пакт, бяха загрижени само от подготовката на агресията срещу Съветския съюз.

Като се споразумя с Хитлер в Мюнхен, английското правителство предприе опит окончателно да се договори също така и с Мусолини за насочването на фашистката агресия на Изток. През януари 1939 г. Чембърлейн замина за Рим. Беше установен контакт с Мусолини, така както с Хитлер. Английските политически дейци бяха така доволни от резултатите от преговорите, че очите на Чембърлейн се напълниха със сълзи, когато влакът тръгна и неговите съотечественици запяха: „Той дяволския е славен момък“³⁷, имайки предвид Мусолини.

Целта на преговорите на Чембърлейн с Хитлер и Мусолини бе разкрита в уводната статия на английския в. „Таймс“ от 8 февруари 1939 г.

37. The Ciano Diaries (1939–1943), p. 10.

В тази статия се разясняваше, че на Германия и Италия било дадено да разберат, че тяхната агресия към Източна Европа няма да срещне пречка от страна на Англия. „Мюнхенската“ политика на САЩ, Англия и Франция укрили Мусолини и го поощри за по-нататъшна агресия. През април 1939 г. въпреки специалния договор за ненападение, сключен с Албания, и многобройните договори с Англия за оставяне без изменение статуквото в Средиземно море, итали-анофашистките войски нахлуха в Албания. Както и трябваше да се очаква, този акт на агресия на италианския фашизъм срещу Албания англо-френските империалисти оставиха без последствие.

Наистина английското правителство обяви формален протест, по този повод Чано отбелязва в своя дневник, че английският меморандум „направи такова впечатление, като че ли беше съставен в нашите канцеларии“³⁸.

В началото на 1936 г. постепенно се ковеше „оста Рим – Берлин“. Хитлеристка Германия на 24 октомври 1936 г. призна анексията на Абисиния. На свой ред фашистка Италия в 1938 г. беше принудена да се откаже от своите претенции към Австрия и се съгласи за нейното присъединяване към Германия. На 25 октомври стана оформяването на „оста Рим – Берлин“.

През септември 1937 г. Мусолини пристигна в Германия, където се запозна с мероприятията по засилването и подготовката на немскофашистката армия за война. Мусолини присъства в Мекленбург на маневрите на хитлеристката армия, които се провеждаха с бойна стрелба. Той наблюдава учебно-бойните действия на танковите дивизии и разгледа новата съвременна авиация с най-нови авиационни бомби. След това Мусолини бе заведен в Есен при Круп, за да се убеди във военната мощ на Германия и в „изгодността“ на италиано-германския агресивен съюз.

През май 1938 г. Хитлер от своя страна посети Италия. Мусолини организира парад на „морската мощ“ на Италия. Във военноморския парад участвуват 250 военни кораба. По сигнал 90 подводници едновременно се показват от водата. Всички тези трикове трябваше да убедят Хитлер в огромната мощ на обединените военни сили на двата агресора.³⁹

Италианските империалисти се решиха на агресивна война заедно с

38. The Ciano Diaries (1939–1943), p. 65.

39. Les Lettres secretes Echangees par Hitler et Mussolini, Introduction Andre Francois-Poncet, Paris, 1946, pp. 25, 30.

германските империалисти. Те само се бояха да не започне войната твърде рано, тъй като фашистка Италия не беше напълно готова за нея. Поражението на италианския експедиционен корпус в 1937 г. при Гадалахара (Испания) показва, че италианските войници без желание воюват за чужди интереси, поради което им беше нисък и моралният дух. Италианофашистката армия имаше слаба бойна подготовка и с остаряло бойно техническо въоръжение. Мусолини нямаше ново въоръжение. Ето защо през време на срещата в Бренер през 1939 г. Мусолини доказваше на Хитлер, че доколкото на Италия е необходимо време за пълно превъоръжаване на армията, войната трябва да започне едва след 1942 г.

През май 1939 г. Италия и Германия подписаха така наречения „стоманен пакт“, който оформи техния агресивен военен съюз. С този пакт хитлеристка Германия здраво привързва фашистка Италия към своята колесница.

По такъв начин фашистка Италия заедно с Германия и Япония тръгнаха по пътя на въоръжената борба за завоюване на световно господство.

Борбата на Съветския съюз за мир и колективна безопасност

В отговор на коварните замисли на подпалвачите на нова война съветското правителство предложи да се създаде система за колективна безопасност въз основа на равноправно сътрудничество с всички държави.

Политиката на борба за мир и дружба между всички народи произтичаше и произтича от самата природа на съветската държава. Първият декрет на съветското правителство след победата на Великата октомврийска социалистическа революция беше декретът на мир, приет от II Всерусийски конгрес на Съветите на работническите и войнишките депутати на 8 ноември 1917 г. От този момент съветското правителство с обединените усилия на миролюбивите народи провежда последователно политика на мир и колективен отпор на агресора.

Съветският съюз възглави борбата на всички прогресивни сили против подпалвачите на нова война, против поробването и заплахите от поробване на свободолюбивите народи от фашистките агресори, за освобождение на народите в целия свят от фашисткото и империалистическото робство.

Миролюбивата политика и мирната инициатива на съветската държава предизвикваше и предизвиква дълбоко съчувствие и поддръжка от страна на трудещите се от цял свят. Комунистическите и работническите партии сплотяваха трудещите се от всички страни около Съветския съюз, който провеждаше миролюбива политика в интерес на цялото прогресивно човечество. Миролюбивата политика на Съветския съюз съответствуваше също така и на националните интереси на германския народ.

Комунистическите и работническите партии вдигнаха народите на решителна борба с фашистката агресия, против започването на Втората световна война, против реакционните управляващи кръгове и агентури на буржоазията в рбдовете на работническата класа, които способствуваха за подготовката на Втората световна война. Но всички усилия на Съветския съюз да обедини миролюбивите народи в света против фашистките държави и с това да не допусне започването на Втората световна война „не се увенчаха с успех заради политиката на омиротворение на Хитлер, която се провеждаше от управляващите кръгове на Англия и Франция и американския монополистически капитализъм“⁴⁰.

През април 1922 г. на генуезката конференция на великите държави съветската делегация предложи да се споразумеят за всеобщо намаление на въоръженията. През 1927 г. Съветският съюз е инициатор за пълното, всеобщо и незабавно разоръжаване. А в 1932 г. съветската делегация на конференцията по разоръжаването в Женева представи конкретна програма за всеобщо разоръжаване.

Конкретното предложение на съветското правителство беше отхвърлено от управляващите кръгове на буржоазните страни. Тогава съветското правителство предложи програма за частично разоръжаване. Политическите дейци на САЩ, Англия и Франция отклониха и тази програма. Те се отказаха също и от съветското предложение за създаване на постоянен орган за водене на борба за разоръжаване. С разговорите за разоръжаване империалистите прикриваха надпреварването във въоръжаването и бясната подготовка за нова война.

През 1933 г. съветската делегация в генералната комисия на конференцията по разоръжаването в Женева предложи да се приеме декларация за определяне понятието агресия и нападаща страна (агресор), за да се вземат предварителни мерки против всякакъв предлог на оправдаване на агресията.

40. Уилям Фостер. Закат мирового капитализма, пер. с англ., М., 1951, стр. 155–156.

Със съветското предложение за определяне на понятието агресор и нападаща страна се съгласиха редица държави. Съветското правителство настойчиво продължаваше да се бори за сключване на съглашение, насочено против агресивните сили. В резултат на това Съветският съюз, успя да подпише с редица страни в Европа и Азия конвенция за определяне на понятието нападение. Това беше сериозна победа на съветската дипломация в борбата за мир.

Упоритото противодействие на съветската политика за организиране на колективен отпор срещу фашистката агресия оказаха управляващите кръгове на САЩ, Англия и Франция. Те провалиха в 1934 г. предложението на СССР за сключване на европейски пакт за взаимопомощ, а в 1936 г. погребяха в многобройните комисии и подкомисии на Обществото на народите предложението на Съветския съюз за сключване на пакт на колективна безопасност.

На 15 септември 1934 г. Съветският съюз по покана на 30 държави се яви в Обществото на народите с цел да използва тази трибуна в борбата за колективна безопасност и за обуздаване на агресора, за разобличаване помагачите на агресията. В 1935 г. само Съветският съюз се обяви против всякаква политика на колониално заграбване в Обществото на народите. Само Съветският съюз излезе в защита на равноправието и независимостта на Абисиния, която беше член на Обществото на народите.

Съветският съюз осъди агресивния пакт на хитлеристка Германия срещу Австрия. И не само осъди, но и се обърна към Англия и Франция и другите заинтересовани държави с предложение да предприемат съвместни колективни мерки, които биха могли да спрат по-нататъшния акт на агресия.

Английското правителство първо отклони категорично предложението на Съветския съюз да се свика конференция, насочена против нова агресия.

След заграбването на Австрия Хитлер „стана още по-смел особено когато узна, че Чембърлейн и Халифакс отхвърлиха предложения от Москва план за осигуряване на колективна безопасност против германската агресия“⁴¹.

На англо-френската конференция, състояла се на 28–29 април 1938 г., Чембърлейн и Халифакс се опитаха да докажат неизбежността на Мюнхен. Те пуснаха в ход версията, че Съветският съюз не ще отиде на

41. Mikche. Unconditional Surrender, London, 1952, p. 229.

помощ на Чехословакия. Управляващите кръгове на Франция от своя страна разпространиха също версията, че няма „никаква възможност за спасение на Чехословакия и да се избегне унищожаването на страната или завземането ѝ от агресора“⁴². Тази измислица се разобличава от непровержими факти.

В черните дни на Мюнхен, когато Франция и Англия продадоха на Хитлер свободата и независимостта на Чехословакия за задължението да започне война срещу Съветския съюз, единствен само Съветският съюз остана верен на договора с Чехословакия, активно излезе в защита на националната независимост на чехословашкия народ и изрази готовност да ѝ окаже даже и военна помощ. Съветските войски бяха готови да се притекат на помощ на Чехословакия и да изпълнят своя дълг.

Чехословашкият народ гореше от желание с оръжие в ръка да защитава своята свобода и независимост. Предложението на Съветския съюз отговаряше на интересите на чехословашкия народ. Чехословашката армия можеше и беше готова да се сражава против фашистките завоеватели. Чехословашката армия имаше в своя състав 45 добре въоръжени дивизии, в това число и 3 танкови дивизии. Германската армия по това време не притежаваше голямо превъзходство в сили и средства – в края на 1938 г. тя се състоеше от 35 пехотни дивизии, 5 танкови, 4 моторизирани, 4 леки, 3 планинско-стрелкови и една кавалерийска бригада⁴³.

Обаче „тогавашното буржоазно правителство на Чехословакия отхвърли предложението на съветското правителство за помощ“⁴⁴. Чехословашката буржоазия позорно капитулира пред фашистка Германия.

Решаваща роля в капитулацията на чехословашката буржоазия изиграха Англия и Франция. Чембърлейн и неговите френски съмишленици оказаха силен натиск върху управляващите кръгове на Чехословакия и ги заплашваха, че в случай на приемане военна помощ от СССР те ще отидат с хитлеристка Германия.

Погрешните сметки на мюнхенци се разбраха още в началото на 1939 г. В печата на западните държави се появиха първите статии, че хитлеристите жестоко са ги измамили и вместо да тръгнат срещу Съветския съюз, се канят да се обърнат на Запад.

На 1 февруари 1939 г. френското правителство с тревога обърна

42. Documents on British Foreign Policy 1919–1939, Third Series, 1938, v. 1, London, 1949, pp. 220–221.

43. Мюллер-Гиллебранд. Сухопутная армия Германии 1933–1945 г., т. 1, стр. 27.

44. Речь Н. С. Хрущева на десятом съезде Коммунистической партии Чехословакии 12 июня 1954 г. Газета „Правда“, 13 июня 1954 г.

внимание на английското правителство на факта, че „излизането на Германия, което отначало се набелязваше към Източна Европа, може да се окаже насочено против Запад“⁴⁵. Реакционните сили на Англия и Франция не искаха да се примирят с този факт, че техният план за насъскване фашистка Германия против Съветския съюз може да се провали. С цел да усилят натиска над хитлеристите и да ги принудят да заплатят подписаната в Мюнхен полица, правителствата на Англия и Франция предприеха през март 1939 г. нови маневри. Те започнаха преговори със Съветския съюз за взаимопомощ, които продължиха четири месеца.

В хода на преговорите Англия и Франция се опитаха да натрапят на Съветския съюз едностранчиво задължение, да оставят Съветския съюз един срещу друг с хитлеристка Германия, а самите те да останат настрана.

По англо-френския план Съветският съюз беше длъжен да окаже незабавна военна помощ на Англия и Франция в случай, че хитлеристка Германия извърши нападение над Белгия, Полша, Румъния, Гърция и Турция или непосредствено над Англия и Франция. Към всички горепосочени страни Англия и Франция имаха военни задължения. Освен това Съветският съюз се задължаваше да защитава прибалтийските републики (Литва, Латвия и Естония).

От своя страна Англия и Франция се отказваха да поемат върху себе си взаимно задължение към прибалтийските републики. Това беше коварен ход, пресметнат на „канализацията“ на хитлеристката агресия през Прибалтика. На Хитлер даваха ясно да разбере, че ако той нападне Съветския съюз през Прибалтика, последният ще се окаже без съюзници.

Освен това в хода на преговорите се изясни, че англо-френските представители нямаха даже пълномощия за подписване на каквито и да е съглашения със Съветския съюз. Правителствата на Англия и Франция не искаха да подпишат никакво съглашение, което би могло да попречи на хитлеристите да нападнат Съветския съюз. Англо-френско-съветските преговори бяха прекъснати по вина на управляващите кръгове на Англия и Франция.

В тази неизгодна за СССР обстановка Германия предложи на Съветския съюз да сключат пакт за ненападение.

Съветският съюз беше поставен пред избора или да приеме с цел за

45. Documents on British Foreign Policy 1919–1939, Third Series, 1939, v. 4, London, 1951, p. 72.

самоотбрана предложението на германското правителство, или да отклони това предложение и сам да способствува за изпълнението на англо-френския план за бързото въвличане на Съветския съюз във въоръжен конфликт с Германия.

При пълна изолация на СССР съветското правителство беше принудено на 23 август 1939 г. да сключи с Германия пакт за ненападение. По своето значение този пакт беше пакт за самоотбрана, което позволи да се спечели година и половина време за засилване отбранителната мощ на СССР.

Що се касае до хитлеристите, те сключиха пакт за ненападение с цел да се маскират. Те смятаха, че изходът на войната ще бъде решен от фактора внезапност и изграждаха планове за реализиране на този фактор в подходящ момент чрез внезапно и вероломно нападение на Съветския съюз. Подготовката за такова нападение хитлеристите решиха да започнат най-напред със заграбването на Полша, а след това да осигурят своя европейски тил.

По такъв начин в продължение на всички години, които предшестваха Втората световна война, Съветският съюз последователно се бореше за мир и колективна безопасност, против надпреварването във въоръженията, „като разоблича-ваше стремежа на военнопромишлените монополи на Германия, САЩ и Англия да въоръжават Хитлер и да го гласнат на Изток срещу Съветския съюз“⁴⁶.

46. К сорокалетию Великой Октябрьской социалистической революции (1917–1957). Газета „Правда“, 15 сентября 1957 г.

ГЛАВА II „СТРАННАТА ВОЙНА“ В ЗАПАДНА ЕВРОПА (1939–1940 г.)

Нахлуването на немскофашистките войски в Полша

(Схеми 1–3)

Мюнхенският заговор на управляващите кръгове на Англия и Франция, които действуваха заедно с управляващите кръгове на САЩ, развързаха ръцете на германските империалисти за осъществяване на агресивните им планове. В Мюнхен Хитлер окончателно се убеди, че му откриха „зелена улица“ за поход на Изток. Самите англо-френски съюзници на Полша разчистиха пътя на немскофашистките войски към Варшава.

След окупацията на Чехословакия от хитлеристите събитията се развиха твърде бързо. На 3 април 1939 г. оперативното управление на вермахта получи указание от Хитлер да се започне подготовка за нападение на Полша. Тази операция беше наречена „Белия план“.

В директивата от 3 април 1939 г. особено внимание се обръща на необходимостта от подготовката на внезапно нападение. За тази цел се предвиждаше да се даде заповед за провеждане на маскирана или открита обща мобилизация само в деня на настъплението и по възможност в последния момент.

На 28 април Хитлер в райхстага заяви, че се анулира германо-полското съглашение за ненападение, подписано от двете държави в 1934 г. На 23 май на съвещанието на хитлеристките военни ръководители на армията, флотата и авиацията беше прието решение да нападнат Полша при първия удобен случай. В края на май 1939 г. започна подготовката на генералния щаб за осъществяване на „Белия план“. На 22 август германският генерален щаб определи окончателно датата за началото на военните действия срещу Полша – 1 септември 1939 г. Именно на този ден немскофашистките войски нахлуха в Полша.

По такъв начин предположението на Чембърлейн и неговите съмишленици, че след окупацията на Австрия и Чехословакия от

нацистите ще последва нападение срещу Съветския съюз, се оказа погрешно.

За оправдаване на разбойническото нападение над Полша фашистите предприеха чудовищни провокации. Като повод за агресията те инсценираха нападение на немската радиостанция в Глайвиц на облечени в полска форма углавни престъпници от германските затвори.

Правителствата на Англия и Франция бяха принудени да обявят война на хитлеристка Германия. В 11 часа на 3 септември 1939 г. английският посланик в Берлин предаде нота на хитлеристкото правителство за обявяването на война от Англия на Германия; в 17 часа аналогична нота връчи и френският посланик. След Англия и Франция на хитлеристка Германия обявиха война и английските доминиони: Канада, Австралия, Нова Зеландия и Южноафриканският съюз. По такъв начин Втората световна война започна като империалистическа война.

Главната отговорност за започването както Първата, така и Втората световна война носи империалистическа Германия. Обаче не трябва да се забравя, че тези войни са подготвени от международната империалистическа реакция. До известна степен вина за нападението на фашистка Германия над Полша лежи и на англо-френските империалисти, които през лятото на 1939 г. прекъснаха преговорите със съветското правителство за колективни мерки против възможните агресивни действия на германските империалисти.

Нападението над Полша означаваше, че хитлеристите са решили да насочат своята агресия най-напред срещу англо-френско-американската капиталистическа групировка. Две капиталистически групировки – от една страна, Англия, Франция и САЩ и от друга, хитлеристка Германия, фашистка Италия и милитаристическа Япония – започнаха въоръжена борба за световно господство. На дело империалистическите противоречия между буржоазните страни се оказаха по-силни от противоречията между капитализма и социализма. Интересите на монополистическите обединения, които си съперничеха на световния пазар, „взеха връх над техните класови интереси и хитлеристка Германия предпочете отначало да удари по Франция и Англия“⁴⁷.

За отблъсване на хитлеристкото нападение управляващите кръгове на Полша се оказаха съвършено неподготвени. Цялата следверсайлска политика на полските реакционни управляващи кръгове беше за

47. К сорокалетию Великой Октябрьской социалистической революции (1917–1957). Газета „Правда“, 15 септември 1957 г.

подготовка на война съвместно с Германия против Съветския съюз.

Управляващите кръгове на Англия и Франция гледаха на буржоазнопомешчическа Полша като „на оръдие против болшевиките“⁴⁸.

Само в 1939 г. след анулирането на съглашението за ненападение от хитлеристите полските военни ръководители разработиха план за защита на западните граници на Полша в случайна нападение от хитлеристка Германия. За основа на полския план залегнаха отбранителните действия дотогава, докато Англия и Франция не окажат на Полша ефикасна военна помощ. Полската стратегия изхождаше от предположението, че англо-френските съюзници веднага ще преминат в настъпление на Запад. Това ще принуди главното немско командване да прехвърли основните си сили за защита на западните граници на Германия, в резултат на което ще се стабилизира фронтът, а след това да се премине в контрапастъпление.

Полското командване планираше да построи по своята 1800-км западна граница отбранителна полоса във вид на широка дъга до 1000 км. Обаче към построяването на непрекъсната, дълбоко ешелонирана отбранителна полоса полското военно ръководство даже и не успя да пристъпи. До април 1939 г. полските военни ръководители не се готвеха да усилят своите войски, намиращи се на полско-германската граница, за сметка предислоциране на части и сили, разположени по протежение на полско-съветската граница. Само след като се създаде явна заплаха за нападение от хитлеристка Германия, беше прието решение за разгръщането на двете трети от всички полски сили на западната граница на Полша.

По плана за мобилизация полската армия към края на сеп-тември 1939 г. трябваше да има в своя състав 30 кадрови и 9 резервни пехотни дивизии, 11 кавалерийски бригади, 3 планински бригади, 2 моторизирани бригади, 50 пехотни батальона, 7 батальона тежки картечници, 35 батальона народно опълчение, 28 дивизиона тежка артилерия, 10 дивизиона лека артилерия, 10 отделни сапърни батальона, невлизаци в състава на пехотните дивизии, 29 танкови роти, 10 роти леки танкове („Викерс“), 10 бронирани влака.⁴⁹

Полската авиция имаше в състава си 771 самолета.⁵⁰ Към 2 септември 1939 г. мобилизационната готовност беше едва 66%, а планът за стратегическото рязгръщане на полските войски беше изпълнен само

48. В. И. Ленин. Съч., т. 31, стр. 303, 304.

49. Jerzy Kirchmayer. Kampania Wrzesniowa, Warszawa, 1946, s. 35.

50. Jerzy Kirchmayer. Kampania Wrzesniowa, Warszawa, 1946, s. 1

45%.

Шест полски армии – „Модлин“, „Торун“, „Познан“, „Лодз“, „Крак-ков“, „Карпати“ и оперативната група „Нарев“ – се намираха в първи ешелон на оперативното построение (схема 1). Резервът на главното командване се състоеше от всичко три резервни пехотни дивизии.

Полските военни ръководители се стараеха равномерно да прикрият цялата западна граница. Това лиши полското командване от възможността да създаде ударни групировки за парирание на главния удар на противника. Развързването на главните полски сили в непосредствена близост до границата доведе до това, че полската армия попадна под съкрушителните удари на танковете и авиацията на противника, преди да бъде определено направлението на главния удар на немско-фашистката армия.

Полското командване своевременно не отведе своите главни сили за заемане на отбранителни позиции на силните водни рубежи на такива реки, като Нарев, Висла, Сан, което можеше да съкрати фронта на отбраната до 600 км и при активната помощ на англо-френските съюзници би могло да спаси полската армия от разгром. Обаче тези естествени отбранителни рубежи не бяха използвани, а помощта от съюзниците Полша не дочака.

Надеждите на полското командване за бърза и ефикасна помощ от Англия и Франция само ускори нейното поражение. Това потвърдиха и самите немци. Така например бившият началник щаб на групата армии „Юг“, Манщайн, пише, че „поражението на Полша беше неизбежно поради илюзиите, които хранеха във Варшава относно действията на съюзниците“⁵¹. Все таки какво представляваше полската отбрана? Тя се състоеше от система отделни съпротивителни възли и опорни пунктове с големи разстояния между тях. Тези разстояния поляците се стараеха да прикрият с минни полета. Плътноста на противотанковите средства в полосата за отбраната на пехотната дивизия не превишаваше 1–2 оръдия на 1 км фронт на отбраната (схема 2). На най-важните направления се създаваха противотанкови ровове и ескарпи, но те не бяха непрекъснати и лесно можеха да бъдат обходени.

Сухопътните войски на фашистка Германия към 1 август 1939 г. наброяваха вече всичко 98 дивизии.

По данни на Манщайн, главното командване на германските сухопътни сили изкара срещу Полша 42 кадрови дивизии, в това число и 24

51. Erich Manstein. Verlorene Siege, Bonn, 1955, s. 34.

пехотни 3 планинско-стрелкови, 6 танкови, 4 леки, 4 моторизирани дивизии и една кавалерийска бригада⁵². Във втория ешелон се намираха 16 дивизии, окомплектувани след мобилизацията⁵³. Немскофашистките дивизии бяха въоръжени по-съвременно, отколкото полските дивизии.

За първи път немскофашисткото командване употреби крупни танкови съединения за решаване оперативно-стратегически задачи. Танковият корпус се състоеше от две танкови и една моторизирана дивизия. В танковата дивизия влизаха два танкови полка с двубатальонен състав, два мотострелкови полка и моторизиран артилерийски полк. Във всеки танков батальон имаше по три роты леки танкове (във всяка рота с четири взвода по пет танка във всеки взвод) и една рота средни танкове със 75-мм оръдия (от три взвода). В ядрото за управление на танковата рота имаше по два танка. По такъв начин, ако се изхожда от данните, приведени в книгата на Гудериан „Танкове – напред“, всичко в танковата дивизия в пълен щатен състав се наброяваха 332 танка.

В географско и военно отношение хитлеристите имаха всички предпоставки за бърза победа. Германската територия от север и запад обкръжаваше значителна част от Полша. Освен това прекомерното разпиляване на полските сили отлично служеше на интересите на немското върховно командване. Тези благоприятни условия позволиха на немското върховно командване да планира обкръжаването на полските армии, които се бяха развърнали западно от Варшава, с два концентрични удара (схема 1). На север тези удари се нанасяха откъм Померания и Източна Прусия, а на юг – откъм Силезия. По плана на хитлеристкото командване бяха образувани висши оперативни обединения: групата армии „Север“ (3-а и 4-а армия) и групата армии „Юг“ (8-а, 10-а и 14-а армия). Групата армии „Север“ (с командувач Бок) се поддържаше от 1-и въздушен флот, а групата армии „Юг“ (с командувач Рундшед) от 4-и въздушен флот. Двата флота имаха 1190 бомбардировача (в това число 200 пикиращи) и 700–800 изстребителя⁵⁴. Операцията на групата армии се планираше на дълбочина от 200 до 250 км. Ударите се нанасяха по стиковете.

Главният удар на участъка на групата армии „Север“ се нанасяше от 3-а армия (с командувач Кюхлер), която се развърщаше в района на

52. Състав на леките дивизии: два полка мотопехота, по два батальона във всеки, един батальон мотоциклетисти, един артилерийски полк (два дивизиона 105-мм оръдия) и танков батальон.

53. Erich Manstein. *Verlorene Siege*, s.s. 24–25.

54. Walter Gortitz, *Der Deutsche Generalstab*, Frankfurt am Main, 1950, s. 495.

Найденбург; на участъка на групата армии „Юг“ с 10-а армия (с командващ Райхенау). И двата тези удара бяха насочени към Варшава по концентрични направления, за да се обкръжат главните сили на полската армия.

В центъра на стратегическото развърщане, срещу познанската изданина, заемаха за отбрана резервни немскофашистки войски в състав от осем пехотни дивизии⁵⁵.

По такъв начин за разлика от полските сили, които бяха равномерно разхвърляни на широк фронт, немските войски настъпваха във флангови групировки, далеч отстоящи едни от други, които „почти напълно се отказваха от действията в центъра (дъгата Одер – Варта)“⁵⁶. В тези две флангови групировки в направлението на главния удар бяха съсредоточени основните сили на немците.

Групата армии имаше оперативно построение в един ешелон с отделни незначителни резерви. Пробивът на слабата полска отбрана се достигаше със силен първоначален удар.

Командуващите групите армии получиха задачи да проведат щателно маскирано стратегическо развърщане на войските, внезапно да пробият фронта на противника с крупни подвижни съединения, за да не дадат възможност на поляците да се изтеглят зад реките Нарев и Висла.

Внезапността се постигаше с това, че кадровите дивизии още в мирно време почти достигаха числеността, предвидена за военно време, а затова не се налагаше обявяване на мобилизация. Освен това кадровите дивизии уж „с учебни цели“, а така също и под предлог за участие в чествуването 25-годишнината от сраженията в Източна Прусия бяха прехвърлени в района за стратегическото развърщане на групата армии „Север“. Леките пехотни и моторизирани дивизии бяха струпани в централната част на Германия под предлог за „есенни маневри“. За маскировка танковите корпуси се наименоваха армейски корпуси. По такъв начин за разлика от Първата световна война (1914–1918 г.) „развърщането се провеждаше без официално обявяване на мобилизация“⁵⁷.

На 1 септември 1939 г. 1-а и 4-а танкова дивизия от 16-и танков корпус се намираха в първи ешелон на 10-а армия, а 13-а и 29-а моторизирана дивизия от 14-и моторизиран корпус – втори ешелон, като започнаха настъпление от района на Крайцбург, пробиха полския фронт, разсяха полската армия „Лодз“ (пет пехотни дивизии и две кавалерийски

55. Пак там, стр. 503.

56. Erich Manstein. Verlorene Siege, s. 26.

57. Erich Manstein. Verlorene Siege, s. 21.

бригади) на две части и излязоха на пътя за отстъплението на полските войски към Варшава. В резултат на внезапното нападение 4-а танкова дивизия премина Варта по оцелелите мостове.

Основната форма на бойния ред на немскофашистките войски беше „клин“. На върха на „клина“ настъпваха танковете, след тях моторизираната пехота и на края в основата на „клина“ – пехотата, която настъпваше с отстъп вдясно и вляво и осигуряваше фланговете на „клина“.

В главните направления полосата за настъпление на немските дивизии беше от 3 до 5 км, а на второстепенните от 6,5 до 7 км.

Дивизиите, полковете, батальоните построяваха своите бойни редове обикновено в два ешелона. В звеното взвод – рота пехотата настъпваше във верига. До започването на атаката от пехотата и танковете се провеждаше авиационна подготовка. Основните огневи задачи се решаваха от авиацията и танковете. По главното направление се предвиждаше следната средна тактическа плътност на 1 км фронт: от 1,5 до 2,5 пехотни батальона, 30 оръдия, до 60 минохвъргачки и 10–15 танка.

За основни форми на маньовъра немците считаха фронталния удар, обхват и обход, при това предпочитание се отдаваше на обхода.

Отделните полски отбранителни позиции, оборудвани във вид на система от опорни пунктове и разположени на голямо разстояние една от друга (например източно от Бит), хитлеристите не атакуваха, а просто ги обходиха. По такъв начин също бяха взети и укрепените райони в Млава и Грудзендз.

Войските на 4-а немска армия (с командувач Клюге), която настъпваше от Източна Померания, без особен труд преминаха през полския коридор и към 4-и септември установиха по суша връзка с Източна Прусия. На върха на немския клин, който разсече полския коридор, настъпваше 19-и танков корпус под командването на Гудериан в състав 3-а танкова, 2-а и 20-а моторизирана дивизия, 10-а танкова дивизия от този корпус се намираше в резерв на командувачия 4-а армия. В полския коридор (западно от Грудзендз) 19-и танков корпус при съдействието на 23-а пехотна дивизия от 2-и армейски корпус обкръжиха 9-а и 27-а пехотна полска дивизия (схема 3). След това голяма част от силите на 4-а армия бързо се придвижиха източно от р. Висла на югоизток и юг и нанесоха удар в тила на полските части на рубежа Висла. На 8 септември 19-и танков корпус усили удара на левия фланг на 3-а армия в направление към Брест.

По-голямата част от полската авиация още в първия ден на войната беше унищожена на своите аеродруми от неочакваното нападение на

немските бомбардировъчни съединения. Крупни сили от германската авиация извършиха едновременно налет над 21 полски аеродром. По немски данни, „на 2 септември вече можеше без преувеличение да се каже, че немците имаха неограничено господство във въздуха над бойното поле“⁵⁸.

Масираните налети на немскофашистката авиация нарушаваха (не позволиха) организираното провеждане на мобилизацията на полските въоръжени сили, а така също направиха невъзможно голямо прехвърляне на войски по ж.п. линии на страната. В по-нататъшния ход на войната срещу Полша немските военновъздушни сили се използват само за изпълняване на тактически задачи на бойното поле.

Полските войски започнаха да се оттеглят на рубежа на р. Нарев, Висла и Сан. В междуречието на Висла и Бзура до 8 септември нямаше големи боеве, тъй като немските подвижни съединения извършваха обход от фланговете.

Полското върховно командване прояви пълна обърканост. Само след 8 дена от началото на военните действия армията „Познан“ (четири пехотни дивизии и две кавалерийски бригади) нанесоха от района на Кутно, през р. Бзура при гр. Пионтека, кратък контраудар по 30 пехотна дивизия, която охраняваше левия фланг на 8-а армия (с командувач Бласковиц), която се придвижваше през Лодз. В резултат на този контраудар войските, които действуваша на левия фланг на немската група армии „Юг“, понесоха тежки загуби. Но този удар закъсна и беше предприет с малко сили, което не позволи постигането на решителни резултати. Немскофашисткото командване успя да обърне два корпуса от 8-а армия с фронт на север за отбиване на този удар. Освен това значителни сили от левия фланг на 10-а армия, която настъпваше към Варшава, бяха обърнати с фронт срещу р. Бзура. Частите на 4-а немска армия, които настъпваха на югоизток по Висла, се обърнаха на юг и затвориха фронта на обкръжението на полската армия „Познан“ от север.

Войските на десния фланг на групата армии „Юг“ продължаваха безспирно да се придвижват по направление към Лвов (14-а армия с командувач Лист), а левият фланг на групата армии „Север“ – към Брест.

Полският народ геройски се бори за своята свобода и независимост. Опитите на немскофашисткото командване да завземе Ломж с внезапно нападение „не се удаде поради мъжествената съпротива на поляците“⁵⁹. През нощта на 3 септември командирът на 2-а немска

58. Weltkrieg 1939–1945, I Teil, Der Landkrieg, Stuttgart, 1954, s. 7.

моторизирана дивизия беше принуден да доложи на главното командване, че на неговата дивизия се наложило да отстъпи под натиска на полската кавалерия. Манщайн признава, че „набелязаното обкръжение на групировката в района на Краков не са успели да осъществят“⁶⁰. На 5 септември 19-а пехотна полска дивизия (от армията „Прусия“) контраатакува 4-а танкова дивизия и я принуди за известно време да спре.

Войските от Варшавския гарнизон и трудещите се от Варшава провалиха опитите на немскофашисткото командване от движение да завземат столицата на Полша. 1-а танкова дивизия от 10-а немска армия, която далеч изпревари пехотните съединения, на 7 септември достигна южните предградия на Варшава и се опита да се промъкне към центъра на столицата. Завърза се ожесточен бей по улиците на града. Обаче немските танкове, след като не получиха поддръжка от страна на пехотата, бяха принудени да се върнат обратно. На 9 септември 1-а танкова дивизия възобнови настъплението, но отново без успех. Застрашени с пълно унищожение в затегнати улични боеве, немските танкисти бяха принудени с бой да се изтеглят от града. Към 10 септември 1-а немска танкова дивизия беше отхвърлена от Варшава и зае за отбрана на юг от града. Тогава Хитлер поиска от главното командване на сухопътните войски безпощадно обстрелване на полската столица.

На 25 септември германската артилерия откри огън за разрушение по външните фортове, опорните пунктове и най-важните бази на снабдяването на Варшава, а на 26 септември вечерта започна обстрелването на самия град. На 27 септември Варшава бе подложена на бомбардировка от немскофашистката авиация.

Обаче патриотите на Варшава отказаха да капитулират, даже и при пълно обкръжение и ожесточените налети на хитлеристката авиация. Варшава се държеше до 28 септември, въпреки че още на 10 септември 1-а и 4-а немска танкова дивизия бяха усилены с 13-а и 29-а моторизирана и 19-а пехотна дивизия. Моряците от Гдиня до 2 октомври успешно отбиваха всички атаки на хитлеристките въоръжени сили от море и от суша⁶¹. Войниците от редица гарнизони и опорни пунктове оказаха упорита съпротива при пълно обкръжение. Например крепостта Модлин капитулира чак на 30 септември. През нощта на 14 септември от Модлин

59. Heinz Guderian. *Erinnerungen eines Soldaten*, Heidelberg, 1951, s. 68.

60. Erich Manstein. *Verlorene Siege*, s. 40.

61. Военноморският флот на Полша се състоеше всичко от четири ескадрени миноносца, два миноносца и пет подводници и бе блокиран от немскофашистката ескадра в пристанището Гдиня.

излязоха от обкръжение 10-а, 28-а и 30-а пехотна полска дивизия от състава на армията „Лодз“. От района на Модлин и Варшава успяха да излязат от обкръжение също така части от 14-а и 25-а полска пехотна дивизия и кавалерийските бригади „Велика Полша“ и „Подолия“ от състава на армията „Познан“, които се намираха в обкръжение в района на р. Бзура.

На 12 септември в района на Калушин немска СС дивизия беше контраатакувана от 1-а полска дивизия и понесе големи загуби.

На 15 септември 1939 г. 19-и танков корпус в състав 3-а и 10-а танкова, 20-а моторизирана дивизия (2-а моторизирана дивизия беше определена за резерв на 3-а армия) и крепостната бригада „Летцен“ завършиха обкръжението на Брест, като преминаха на източния бряг на р. Буг. За 7 дена 3-а танкова дивизия премина повече от 250 км. Но, както беше принуден да признае Гудериан, „опитите да се превземе тази крепост с внезапно нападение на танковете се провалиха...“⁶² Три дена гарнизонът на Брест оказва ожесточена съпротива на отборната немскофашистка войска.

На 17 септември части от 19-и танков корпус югозападно от Брест установиха връзки с авангардните части на 10-а армия. Героичната съпротива на полските патриоти беше дезорганизирана от прибързаното бягство на фалиралото полско правителство. Фашистките управници на Полша изоставиха народа и армията на произвола на съдбата и избягаха в Румъния. В навечерието на Втората световна война Съветският съюз предложи на Полша да сключи пакт за взаимопомощ. Този пакт съответствуваше на стремежите на полския народ за братско сътрудничество със съветския народ и можеше да осигури защитата на Полша от посягателството на фашистката агресия. Но управляващите буржоазнопомешчески кръгове на Полша се отказаха от съюзни отношения със Съветския съюз и с това способстваха за осъществяването на агресивните планове на фашистка Германия.

По вина на полските управляващи кръгове, които провеждаха антинародна вътрешна и антинационална външна политика, полският народ през септември 1939 г. загуби своята свобода и национална независимост. Немскофашистките завоеватели донесоха на полския народ неизброими бедствия и застрашиха самото съществуване на полската нация.

Немскофашистките завоеватели успяха да завършат окупацията на Полша в кратък срок. Това стана благодарение на широкото

62. Heinz Guderian. Erinnerungen einss Soldaten, s. 72.

използуване на авиацията и танковете.

Трябва също така да се отбележи че немскофашисткото командване, като обобщаваше бойния опит от Полша, подчертаваше необходимостта и в бъдеще да се започва война с бързо унищожаване на противниковата авиация и постигане на въздушно господство.

Новите тактически и оперативни принципи за използване на танковете и моторизирани войски, поддържани от авиацията, за развитието на първоначалния удар с бързи темпове и обкръжаване на противника с метода на танковите клинове и клещи се оправдаха.

Немските подвижни войски осъществиха двоен обхват на полските сили – отначало на Висла в района на Варшава, а след това на Буг в района на Брест.

Танковите дивизии настъпваха в два ешелона. В първия ешелон влизаха два танкови полка. Всеки полк се развърщаше на фронт 1000–1200 м. При развитието на успехи танковите корпуси се откъсваха от своите главни сили на 80 и даже на 100 км.

Пехотните дивизии не успяваха да догонят танковите колони въпреки форсираните маршове. Това довеждаше до положение танковите дивизии да не могат всякога своевременно да получат поддръжка от страна на пехотата. Немскофашисткото командване беше принудено в хода на кампанията в Полша да направи изменение в състава на танковите корпуси; пехотните дивизии бяха заменени с леки дивизии, а по възможност и с моторизирани. В течение на 1940 г. леките дивизии бяха постепенно преустроени в танкови дивизии.

По такъв начин не само политически, но и военни причини способстваха за успеха на немскофашистките войски. Типелскирх, който по това време беше началник на разузнаването при германския генерален щаб, пише, че новите оперативно-тактически принципи се оправдаха от практиката, „във всеки случаи срещу противник, който отстъпваше не само в техниката, но и в тактиката и в изкуството да управлява войските, срещу противник, който със своята безотговорност в оперативно отношение в действията до голяма степен осигури бързата победа на немските войски“.⁶³

63. Kurt Tippleskirch. Geschichte des zweiten Weltkrieges, Bonn, 1954, s. 25.

Създаване на бариера против безпрепятственото придвижване на немскофашистките войски на Изток

Съветското правителство разбираше, че се разширява хитлеристката агресия. Окупацията на Полша от немскофашистките войски, а след това на редица страни от Западна Европа беше само подготовка за нападение срещу Съветския съюз.

Съветското правителство нито за минута не се съмняваше, че хитлеристка Германия рано или късно ще нападне Съветския съюз. Ето защо то предприе мерки да създаде бариера срещу хитлеристката агресия, тъй като след поражението на Полша немскофашистките войски можеха да се окажат близо до жизнено важните центрове на СССР. Освен това украинци и белоруси в Западна Украйна и Западна Белорусия в резултат на рухването на полската буржоазнопомешчическа държава се оказаха пред опасността от ново поробване.

Съветското правителство реши да вземе под своя защита украинците и белорусите и даде заповед на съветската армия да навлезе в Западна Белорусия и Западна Украйна.

На 17 септември 1939 г. съветските войски навлязоха с освободителна мисия на територията на Западна Украйна и Западна Белорусия и с това спряха придвижването на немскофашистките войски на Изток.

Трябва да се има предвид, че още на 8 декември 1919 г. Върховният съвет на съюзните държави, който заседаваше във Версайл (Франция), одобри линията на съветско-полската граница по етнографски признак. В съответствие с това английският министър на външните работи, Кързон, на 12 юли 1920 г. се обърна към съветското правителство с нота, в която набелязваше източните граници с Полша, включващи само етнографски полските области („линия Кързон“). Но управляващите буржоазнопомешчически кръгове на Полша присъединиха западните области на Украйна и Белорусия. Според съветско-полския мирен договор, подписан в Рига на 18 март 1921 г., Западна Украйна и Западна Белорусия останаха в Полша.

Следователно освободителният поход на съветските войски позволи да се осъществят мечтите на западните украинци и западните белоруси да се присъединят към своите кръвни братя.

Със своевременните мерки на съветското правителство беше спряно безпрепятственото придвижване на немскофашистките войски към

жизнено важните центрове на СССР, което изигра изключителна роля за съветския народ в неговата следваща борба с хитлеристка Германия. Това имаше също така голямо значение и за освобождението на полския народ от хитлеристкото робство, в което полският народ попадна по вина на управляващата буржоазнопомешчическа класа.

Съветската армия донесе освобождението на много изстрадалия полски народ от немскофашистката окупация. През лятото на 1944 г. съветските войски навлязоха на територията на Полша с цел да освободят полския народ от игото на завоевателите и да възстановят независима, силна и демократична Полша.

Ръка за ръка със съветските войски се сражаваха всички истински полски патриоти.

Съветското правителство предприемаше по-нататъшни мерки за осигуряване безопасността на Съветския съюз.

На 28 септември 1939 г. между СССР и Естония беше подписан пакт за взаимопомощ. През октомври 1939 г. пакт за взаимопомощ беше подписан с Латвия и Литва. Тези договори затвориха „прибалтийската врата“ на хитлеристката агресия срещу Съветския съюз.

По мирния договор с Финландия от 12 март 1940 г. съветско-финландската граница беше отдалечена от Ленинград на повече от 150 км. Това укрепяваше безопасността на Ленинград.

През юни 1940 г. народите на прибалтийските страни смъкнаха от себе си буржоазнопомешчическия режим, провъзгласиха съветска власт и се обърнаха с молба към Съветския съюз да ги приеме в братското семейство на съветските народи.

На 28 юни управляващите буржоазнопомешчически кръгове на Румъния бяха принудени да върнат на Съветския съюз Бесарабия и Северна Буковина, анексирани от тях през 1918 г.

По такъв начин през лятото на 1940 г. съветските войски заеха стратегически позиции от Балтийско до Черно море, далеч придвижени на запад от Ленинград, Москва и Киев. Създадената бариера, която спираше придвижването на фашистката агресия на Изток, позволи да се спечели пространство от 200–300 км.

Без съмнение „положението на немските войски щеше да е много пъти по-изгодно, ако на съветските войски се наложеше да приемат удара на немските войски не в района на Кишинев, Львов, Брест, Бялисток, Каунас и Виборг, а в района на Одеса, Каменец Подолски, Минск и предградията на Ленинград“⁶⁴.

Мероприятията на съветското правителство не само укрепиха

отбранителната способност на Съветския съюз, но и изиграха решаващо значение в предотвратяване заплахата от германско нахлуване в Англия през лятото на 1940 г. Без създадените от Съветския съюз прегради против агресията немците биха получили „възможност да освободят от Изтока около 50 дивизии за стоварване на английските острови“⁶⁵. Следователно мероприятията на съветското правителство съответствуваха на жизнените интереси на английския народ. Последвалата героична борба на съветския народ против хитлеристката агресия спаси Англия от неизбежното нахлуване на немскофашистките завоеватели.

Чърчил беше принуден да признае, че „именно Съветският съюз, като разгърна своята борба против Хитлер, отстрани опасността от безусловното застрашаване на Великобритания от страна на Германия“⁶⁶.

По такъв начин мероприятията на съветското правителство имаха огромно международно значение.

„Странната война“ в Западна Европа

След нападението на Полша от хитлеристите „мюнхенските омитворители“ все още продължаваха да се надяват, че ще им се удаде да насочат агресията на Германия на Изток, срещу Съветския съюз. Като обявиха на 3 септември война на хитлеристка Германия, Англия и Франция искаха да принудят хитлеристите да изпълнят мюнхенските задължения. Ето защо англо-френските империалисти решиха да водят формално войната срещу хитлеристка Германия. Те не оказаха на Полша никаква помощ. Управляващите кръгове на Англия и Франция „с скръстени ръце гледаха на унищожаването на своя полски съюзник“⁶⁷.

Пасивният и изчакващ начин на действие протичаше от цялата предвоенна политика на управляващите кръгове на Англия и Франция. Хитлеристите добре разбраха тази политика. Ето защо в отговор на обявената от Англия и Франция война на Германия Хитлер каза: „Това още не значи, че те ще воюват“⁶⁸.

64. Переписка Председателя Совета Министров СССР с президентами США и премьер-министрами Великобритании во время Великой Отечественной войны 1941–1945 г., т. I, стр. 11, М., 1957, личное послание И. Сталина У. Черчиллю от 18 июля 1941 г.

65. Фальсификаторы истории (Историческая справка), М., 1952, стр. 66.

66. Переписка Председателя Совета Министров СССР с президентами США и премьер-министрами Великобритании во время Великой Отечественной войны 1941–1945 г., т. I, стр. 192.

67. Erich Manstein. Verlorene Siege, s. 50.

Още в процеса за подготовка на вероломното нападение на Полша Хитлер заяви на главнокомандувачия сухопътната армия и на неговия началник на генералния щаб, че „западните държави в случай на възникване на военен конфликт между Германия и Полша ще останат настрана“⁶⁹.

Действително управляващите кръгове на Англия и Франция не предприеха никакви сериозни действия, за да помогнат на полския си съюзник в борбата против хитлеристката агресия. Когато немскофашистката армия, като нападна Полша, сееше смърт и разрушения, английските и френските войски спокойно стояха на „линията Мажино“.

В управляващите кръгове на Англия и Франция господствуваше илюзията, „като че ли въпреки състоянието на война до сериозни боеве няма да се дойде“⁷⁰.

В английския и френския печат ежедневно се публикуваха стереотипни сводки: „от фронта нищо ново (на фронта е без промяна)“. В течение на септември 1939 г. на френско-германския фронт не беше даден почти нито един изстрел.

На командира на един от френските артилерийски полкове беше заповядано да заеме позиции в района на Белфор. Този командир на полк, имайки опита от Първата световна война, започнал предварително пресстрелка по вероятните цели. За тези негови подготвителни мероприятия щял да бъде предаден на военнополовия съд. Командирът на корпуса с ужас му казал: „Разбирате ли какво сте направили? Вие едва ли не започнахте войната.“

До 10 май 1940 г. на Западния фронт освен слаб артилерийски обстрел на някои участъци и няколко въздушни боеве не се водиха никакви военни действия. Бойните действия на авиацията не излизаха от рамките на разузнавателните полети.

Вицемаршалът от английската авиация, Дж. Кингстон-Маклори, за това пише, „че в продължение на целия период на странната война в Европа на най-добрата ударна авиогрупа не се разрешавало да извършва налети над Германия, тя се занимаваше с разхвърлянето на позиви“...⁷¹ В същото време управляващите кръгове на Англия не само не пречеа, а напротив, даваха широк простор за действие на военните ръководители по оказване помощ на Финландия във войната срещу Съветския съюз.

68. Erich Kordt. Whan und Wirklichkeit, s.s. 213–214.

69. Weltkrieg 1939–1945, I Teil, Der Lahdkrieg, s. XXIV.

70. Шарль де Голль. Военные мемуары, т. I, пер. с франц., М., 1957, стр. 56.

71. Дж. Кингстон-Маклори. Руководство войной, пер. с англ., М., 1957, стр. J07.

В хитлеристите не без основание се създаваше впечатление, че френското и английското държавно и военно ръководство не се отнасят сериозно към войната. Не ставаше и дума за настъпление на Североизточния фронт срещу Германия от англо-френските съюзници.

Може би Англия и Франция не бяха в състояние да осъществят своите гаранции към Полша? Не, фактите говорят за друго. Според изявлението на бившия френски министър на външните работи, Жорж Боне, на заседанието на комитета за национална отбрана на 23 август 1939 г. върховният главнокомандуващ, генерал Гамлен, главнокомандуваният морските сили, адмирал Дарлан, и министърът на авиацията, Ги ла Шамбр, заявиха, че въоръжените сили на Франция се намират в такова състояние, което ѝ позволява да изпълни своите задължения към Полша.

Бившият началник щаб на въоръжените сили на фашистка Германия, Кайтел, на нюрнбергския процес призна, че ако англо-френските войски бяха преминали в настъпление, щяха да срещнат „само слаба съпротива“⁷². Както е известно, хитлеристите хвърлиха основната маса от своите сили срещу Полша.

Освен това, когато се започна войната срещу Полша, така нареченият „Западен вал“ („линията Зигфрид“) „още далеч не беше готов и работата по неговото създаване се намираше в самия разгар“⁷³. Към строежа на укрепления по западните граници на Германия хитлеристите пристъпиха от 1938 г. Тези укрепления се състояха от система бетонирани отбранителни съоръжения, убежища за укриване на войски и каземати за боеприпаси. На танкоопасните направления се създаваха надълби. Пред всички отбранителни съоръжения се поставяха голям брой телени мрежи и минни полета. От тилвата граница на „Западния вал“ започваше зоната на противовъздушната отбрана.

Освен от Кайтел по много още други данни от немски източници се потвърждава, че на французите, които имаха в този период значително превъзходство в сили, „би им се удало да пробият «Западния вал» и да се придвижат в дълбочина на германска територия“⁷⁴. Обаче французите въпреки очакванията не предприеха нищо.

На нюрнбергския процес Кайтел посочи, че малките схватки между англо-френските и немските войски на Западния фронт затвърдиха убеждението на хитлеристкото ръководство, че „западните държави не искат да воюват“⁷⁵.

72. Paul Reynaud. La France a sauve L' Europe, v.1, p. 621.

73. Weitkrieg 1939–1945, I Teil, Der Landkrieg, s. 26.

74. Weltkrieg 1939–1945, I Teil, Der Landkrieg, s. 26.

Западните държави искаха само едно: хитлеристите по-бързо да нападнат Съветския съюз. Ето защо те позволиха на хитлеристка Германия без пречки да води военните действия за заграбването на Полша. През време на боевете за Варшава хитлеристкото командване тук струпа артилерийски части. Особено много артилерийски оръдия прехвърлиха към Варшава от бездействащия Западен фронт.

Това можа да стане, както заяви на нюрнбергския процес бившият началник на оперативното управление на вермахта, Йодъл, само поради това, че „110 френски и английски дивизии, които противостояха на Запад на 23 немски дивизии, бездействаха“. Този факт не се отрича нито от английските, нито от френските източници. Нещо повече, някои от тях отбелязват, че англо-френските съюзници „знаеха, че немците на Запад разполагат с много слаби сили“⁷⁶. Въпреки това те не предприеха никакви решителни действия.

Като говори за управляващите кръгове на Франция, Шарл де Гол пише, че „по това време, когато силите на противника почти напълно бяха заети на Висла, ние освен няколко демонстрации нищо не предприехме, за да излезем на Рейн“⁷⁷. Управляващите кръгове на Англия и Франция „не искаха да загубят разположението на Хитлер, те хранеха надеждата да се споразумеят изгодно с него в деня, в който той ще нападне Съветския съюз“⁷⁸.

Не може да не се отбележи, че войната на Запад имаше твърде странен и едностранчив характер. Французите така и нарекоха този период „странната война“ („drole de guerre“), който продължи повече от 8 месеца. У хитлеристите беше приет терминът „седащата война“ („Sitzkrieg“). Бездействието на англо-френските съюзници „навсякъде се характеризираше като фалшива, не съвременна война“⁷⁹. Всъщност това бяха такива действия на Англия и Франция, които имаха за цел да ускорят нападението на хитлеристка Германия срещу Съветския съюз. Именно поради това управляващите кръгове на Англия и Франция пожертвуваха не само Чехословакия, но и Полша. Немските източници направо сочат, че Англия провеждаше „политика на изчакване“⁸⁰.

На 25 август 1939 г. правителството на Чембърлейн оформи по-

75. Paul Reynaud. La France a sauve L'Europe, v. 1, p. 622.

76. Микше. Атомное оружие и армии, пер. с англ., М., 1956, стр. 80.

77. Шарль де Голль, Военные мемуары, т. I, стр. 57.

78. Морис Торез, Син на народа, БКП, 1950, стр. 119.

79. В. Путили. По пути в Германию, пер. с нем., М, 1957, стр. 278.

80. Weltkrieg 1939–1945, I Teil, Der Landkrieg, s. XXIII.

рано дадените на Полша гаранции по договора за взаимопомощ. Полша беше свързана с Франция чрез военен съюз още от 1921 г. Франция също така гарантираше независимостта и безопасността на полската държава.

Когато дойде часът за изпитание на англо-френските гаранции, ока- за се, че тези гаранции са фалшиви и че тяхната цена не надминава це- ната на хартията, на която бяха тържествено изложени от англо-френс- ките съюзници на Полша.

Предоставените на Полша гаранции от Англия Хитлер прие „като най-голяма съблазн за себе си и като явна провокация“⁸¹. В англо-полс- кия договор от 25 април 1939 г. не се говори за териториалната цялост на Полша. Англия ѝ гарантираше само независимост и безопасност. Съ- държанието на англо-полския договор беше такова, че не изключваше възможност от повторение на Мюнхен.

Опити да се организира „полски Мюнхен“ бяха предприети не само от страна „на гарантите“ на Полша, но и от САЩ. Най-близкият съвет- ник на Чембърлейн, Хораций Уилсон, в беседа с американския посланик в Лондон, Кенеди, направо заяви, че е необходимо да се принудят поля- ците да водят преки преговори с Германия по териториалните въпроси и че именно в това направление трябва да бъде оказан натиск. Кенеди те- леграфира за съдържанието на своята беседа на държавния секретар на САЩ, Кордел Хъл.

В същия ден, 24 август, Рузвелт изпрати на Хитлер послание, с кое- то предлагаше герmano-полският спор да се уреди с помощта на един от трите метода – преки преговори, арбитражно разбирателство или мирно посредничество.

Полското правителство изрази готовност да разгледа всички пре- тенции на Германия посредством преговори и даде указание да своя посланик в Рим, Липск, да води тези преговори. На 1 септември 1939 г. Мусолини предложи на Хитлер да повтори мюнхенския опит и да свика конференция подобно на мюнхенската с участието на Полша. Но хитле- ристите бяха вече решили да започнат войната за световно господство и Полша беше поредният обект в тази война.

На нюрнбергския процес се изясни, че хитлеристкият план за заво- юване на световно господство има седем стадия. Първите пет предвиж- даха подготовка за нападение на Съветския съюз по пътя на предвари- телното завоюване на всички европейски страни. Шестият стадий се

81. Mikche. Unconditional Surrender, p. 229.

наричаше „план Барбароса“ и означаваше нападение на Съветския съюз. Последният стадий – разгром на Англия и САЩ по море и във въздуха, на британските острови и на американския континент.

Военните мероприятия на Англия и Франция през 1939–1940 г., насочени срещу СССР

Към есента на 1939 г. Карелският провлак във Финландия беше подготвен от международната реакция като плацдарм за водене военни авантюри срещу Съветския съюз.

Провокациите на финландските реакционни кръгове доведоха до съветско-финландската война през 1939–1940 г. За започването на войната голяма роля играеха реакционните кръгове на САЩ. От трибуната на американския конгрес членът на този конгрес, Селер, на 4 февруари 1940 г. заяви, че САЩ въвлякоха Финландия във война. В тази война управляващите кръгове на Англия и Франция „смятаха да вземат активно участие...“⁸²

На осемнадесетото заседание на англо-френския военен комитет в Лондон, което се състоя на 11 март 1940 г., френският върховен главнокомандуващ, генерал Гамлен, доложи, че „от самото начало на военните действия (30 ноември 1939 г.) между Финландия и Съветския съюз френското и английското правителство проявиха своята готовност да окажат на Финландия съществена и бърза помощ“⁸³.

Правителствата на Англия и Франция с ускорен темп готвеха специален експедиционен корпус в състав от 150 000 души с цел да го прехвърлят на финландска територия за участие във войната против Съветския съюз. Бяха мобилизирани всички налични ресурси. Първата партида от въоръжение и припаси за експедиционния корпус бяха изпратени за Финландия на 20 декември 1939 г. Английските военни доставки съставляваха повече от 100 самолета, повече от 200 оръдия, стотици хиляди снаряди, авиационни бомби и противотанкови мини. Франция изпрати във Финландия 175 самолета, около 500 оръдия, повече от 5 хиляди картучници, милиони снаряди, ръчни гранати и друго снаряжение.⁸⁴

82. Paul Reynaud. La France a sauve L'Europe, v. 2, p. 14.

83. Die Geheimakten der französischen Generalstabes, Berlin, 1941, s. 216.

84. Вж. Отто Винцер. 12 лет борьбы против фашизма и войны, пер. с нем., М., 1956, стр. 150.

Общият план за прехвърлянето на англо-френските войски във Финландия през Норвегия беше разработен към 16 януари 1940 г. Английското командване не се безпокоеше относно получаването на разрешение от норвежкото правителство за пропускане на войските от специалния експедиционен корпус през територията на Норвегия. То беше уверено, че разрешение ще бъде дадено, когато английските кораби се появят в норвежките води.

Управляващите кръгове на САЩ също така оказаха съществена помощ на реакционното правителство на Финландия, което действуваше против интересите на народа. Правителството на САЩ на 2 декември 1939 г. провъзгласи „морално ембарго“ за продажба на редица стоки на Съветския съюз. Едновременно с това САЩ разрешиха на Финландия да закупи различно военно снаряжение. Оръжието на Финландия се продаваше чрез различни частни износители. От американските банкери финландското правителство получи заем в размер на 30 млн. долара. Бившият президент на САЩ, Херберт Хувър, лично се зае с организиране на бърза доставка за Финландия с американско въоръжение.

Наред с подготовката на плацдарм на север за нападение на Съветския съюз такъв плацдарм се подготвяше и на юг. На 9 януари 1940 г. генерал Гамлен и адмирал Дарлан получиха задачи да разработят план „за непосредствено нахлуване в Кавказ“⁸⁵. Това беше така нареченият „Южен план“ за нападение на Съветския съюз през Балканите и Близкия Изток.

На генерал Гамлен операциите против СССР през Балканите и Близкия Изток изглеждаха по-изгодни. Преимуществата на „Южния план“ Гамлен обосноваваше със следните съображения: „общият театър на военните действия извънредно много ще се разшири. Югославия, Румъния, Гърция и Турция ще ни дадат подкрепления в размер на 100 дивизии; Швеция и Норвегия могат да дадат не повече от 10 дивизии“⁸⁶.

На управляващите буржоазнопомешчически класи на балканските страни и страните от Близкия Изток по плана на Гамлен се определяше ролята на доставчик на „пушечно месо“. Не трябва да ни удивлява това, че „Южният план“ срещна одобрението на англо-френския военен комитет. Беше решено да се ускори подготовката. Френските империалисти взеха върху себе си подготовката за нападение на Съветски Кавказ по суша, а английските – по море и по въздуха.

85. Die Geheimakten des französischen Generalstabes, s. 205.

86. Die Geheimakten des französischen Generalstabes, s. 224.

Френското върховно командване предложи най-напред „да се бомбардират петролните кули в Баку и петролните рафинерии в Батум“⁸⁷. В своя проект „Южния план“ Гамлен писа, че Англия и Франция „са заинтересовани от бързото разработване на настъплението към Баку (предимно въздушно). Операциите от този род биха били удачно попълнени с операциите в Скандинавия“⁸⁸. През януари 1940 г. този въпрос се проучваше от правителствата на Англия и Франция.

В началото на март 1940 г. командуваният английските въздушни сили в Близкия Изток; маршалът от авиацията Митшел, „получи от Лондон указание относно подготовката на въздушни операции срещу Баку и Батум“⁸⁹. Съответни инструкции получи и генерал Уейвел, командващ британските войски в Близкия Изток. Нему бяха подчинени британските военни сили в Египет, Судан, Палестина, Кипър и в другите места от Близкия Изток.

За командващ френския експедиционен корпус в Близкия Изток беше назначен яростният враг на съветския народ, генерал Вейган, който още в 1920 г. бе изпратен от френската буржоазия начело на военна мисия при Пилсудски за оказване на бърза помощ на белополяците които бяха разгромени при Киев от съветската армия.

Преписката на Вейган с Гамлен разкрива също така характера на техните преговори, водени от англо-френските империалисти с управляващите кръгове на Турция. Така например на 10 март 1940 г. Вейган телеграфира на Гамлен за хода на преговорите между Уейвел и началник щаба на турската армия, Чакмак, за военно сътрудничество.

Френският посланик в Турция, Масигли, на 14 март 1940 г. съобщи в министерството на външните работи на Франция: „През време на беседата с министъра на външните работи на Турция, Сарачоглу, аз казах, че съвременните бомбардировачи притежават достатъчен радиус на действие за достигане на Баку от бази, разположени в Месопотамия или в Северен Ирак, но затова е необходимо да преминат и над турска територия. «Вие значи се боите от възражения на Иран?» – забелязал турският министър. По-ясно не може да ми се даде да разбере, че от турска страна затруднения няма да възникнат.“⁹⁰

Във връзка с окончателното утвърждаване на „Южния план“ генерал Гамлен на 16 март 1940 г. записал в своя бележник: „Да се

87. Paul Reynaud. La France a sauve L'Europe, v. 2, p. 20.

88. Die Geheimakten des französischen Generalstabes, s. 228.

89. Пак там, стр. 229.

90. Ois Geheimakten des französischen Generalstabes, s. s. 234–235.

действува по-бързо и по-енергично.⁹¹ Необходимата подготовка вървеше с усилен темпове.

В Близкия Изток се прехвърляха английски въоръжени сили от Египет и френски от Северна Африка, а даже и от метрополията, макар че в това време фашистка Италия се готвеше за заграбването на Тунис и на Суецкия канал, а хитлеристка Германия след разгрома на Полша съсредоточаваше своите войски по границите на Франция.

През време на тази трескава подготовка за агресия срещу Съветския съюз на Западния фронт продължаваше така наречената „странна война“. Англия и Франция не проявяваха никаква активност против хитлеристка Германия. Най-агресивните и реакционни кръгове на Англия и Франция „бяха повече загрижени как да нанесат удар на Русия – чрез оказване помощ на Финландия, чрез бомбардировки на Баку или чрез стоварване на войски в Цариград, отколкото с въпроса, по какъв начин да се справят с Германия⁹²“.

В течение на март 1940 г. англо-френското командване обсъждаше „въпроса за започване на военни действия срещу СССР“⁹³. Първите „наleti“ над съветските петролодобивни райони се набелязваха да се извършат в края на юни 1940 г.⁹⁴

Обаче антисъветският план на английските и френските империалисти беше провален поради две обстоятелства. Първото беше, че съветската армия в кратък срок проби укрепената „линия Манерхайм“ и окончателно разби белофинската армия. Финландия беше принудена да сключи мирен договор със СССР. Според мирния договор от 1940 г. беше установена нова граница с Финландия, която значително усилваше безопасността на Ленинград и Мурманск, а с това и безопасността на СССР от север.

Английските империалисти и сега не скриват своето разочарование от изхода на съветско-финландската война. Например Кингстон-Маклори пише: „За съжаление Финландия капитулира, преди експедиционният корпус да е готов за изпращане.“⁹⁵

Второто обстоятелство беше нахлуването на хитлеристките войски в Западна Европа, което обърка всички планове на генералните щабове на Англия и Франция.

91. Пак там, стр. 240.

92. Шарль де Голль. Военные мемуары, т. I, стр. 61.

93. Die Geheimakten des französischen Generalstabes, s. 238.

94. Mikche. Unconditional Surrender, p. 238.

95. Дж. Кингстон-Макклори. Руководство войной, стр. 112.

Окупацията на Норвегия и Дания от немскофашистките войски

(Схеми 4 и 5)

След окупацията на Полша германското върховно командване започна да форсира подготовката за нападение на Съветския съюз. При това хитлеристите се стремяха преди всичко да осигурят своя европейски тил. Като установи последователността за по-нататъшната агресия, Хитлер на съвещанието на главнокомандуващите през ноември 1939 г. заяви: „Ние ще можем да излезем срещу Русия само ако се освободим от Запада.“⁹⁶

На 20 февруари генерал Фалкенхорст получи задача да разработи и осъществи план за нахлуване в Норвегия. Първите подготвителни мероприятия бяха започнати на 27 февруари.

На Хитлер беше необходима Норвегия главно като стратегически плацдарм. Като завладяха морските и въздушните бази на тази страна, хитлеристите набелязаха да ги използват, първо, за нападение срещу Съветския съюз от север и завладяването на Мурманск и, второ, за неутрализирането на Англия през време на войната със Съветския съюз.

Като възложи на Фалкенхорст подготовката за завладяването на Норвегия, Хитлер му каза: „Известно ми е намерението на англичаните да стоварят войски в Норвегия, но аз искам да ги изпреваря.“⁹⁷

Действително управляващите кръгове на Англия и Франция през януари 1940 г. разработиха плана за завладяването на пристанищата и пътищата по западното крайбрежие на Норвегия. На 28 януари на заседанието на висшия военен съвет в Лондон беше прието решение да се минират норвежките крайбрежни води и да се направи десант в Норвегия, за да може след това да се завладеят шведските рудници, от които се доставяше желязна руда на Германия. Генералните щабове на Англия и Франция под предлог за оказване на военна помощ на Финландия във войната срещу Съветския съюз искаха да започнат интервенция в Скандинавския полуостров. Норвегия се разглеждаше в англо-френските планове като стратегически плацдарм в Северна Европа, от който можеше да се застрашава Съветският съюз.

По същото време англо-френските съюзници смятаха със

96. Nazi Conspiracy and Aggression, v. 3, Washington, 1946, p. 575.

97. Mikche. Unconditional Surrender, p. 236.

заграбването на Норвегия да затворят германския военен флот в Балтийско море. Главкомандуваният германския военен флот, Редер, в специален меморандум от 20 октомври 1939 г. писа, че в случай на окупация на Норвегия от англичаните контролът за подстъпите към Балтийско море би се оказал в английски ръце. Като затвореха германския военноморски флот в Балтийско море, Англия и Франция биха го принудили да действа в границите на Балтийско море, т.е. против Съветския съюз.

Англо-френският военен комитет на 31 януари 1940 г. прие окончателно решение за провеждане на скандинавската операция. Началникът на британския генерален щаб, Айронсайд, на 19 февруари 1940 г. заяви на Гамлен, че в Норвегия се предвижда да се изпратят 6–7 английски дивизии и че той разчита да получи като допълнение към английските дивизии 15000 френски войника. В първите дни на март англофренските войски бяха готови за изпращане.

Немскофашисткото командване в същото това време завършваше последните приготовления за заграбването на Норвегия. Необходим беше също подходящ предлог. И той бе намерен. На 16 февруари 1940 г. в Есинския фиорд английският ескадрен миноносец „Косек“ плени немския транспортен кораб „Алтмарк“, съпроводжан от норвежки ескадрен миноносесец, на който се намираха 299 англичани, взети от потопените от немския кораб „Адмирал граф Шпее“ английски кораби. Това даде повод на хитлеристите да обявят, че Норвегия не е в състояние да осигури своя неутралитет.

По такъв начин противниците си знаеха един на друг стратегическите замисли. Още повече, както се вижда от немските източници, на хитлеристите се удаде да получат оперативна внезапност.

На 5 април 1940 г. френският военен аташе в Лондон, генерал Лелонг, съобщи на Гамлен, че планът на „скандинавската операция“ започна да се изпълнява. На 8 април към 8 часа сутринта минирането на норвежките крайбрежни води беше завършено. Правителството на Норвегия узна за това едва в 5.30 часа сутринта. В същия този ден английски кораби с войски излязоха в Северно море, държейки курс към бреговете на Норвегия. В същото време германска военноморска ескадра се насочи към бреговете на Норвегия.

Англо-френското разузнаване не съумя навреме да разкрие конкретно съдържанието на оперативния план на немскофашисткото командване. За това, че германските кораби с войски се насочват към бреговете на Норвегия, Пол Рейно узна от вечерното съобщение на агенция

Ройтер. Тази новина Гамлен научи от Пол Рейно, а когато съобщил за това на адмирал Дарлан, последният не можал да скрие удивлението си. През нощта на 9 април немска ескадра в състав тежкия крайцер „Блюхер“, броненосеца „Лютцов“, лекия крайцер „Емден“, три ескадрени миноносци, флотилия от миночистачи и транспортни съдове, с две хиляди души морски десантчици дебаркираха в Осло фиорд (схема 4). Всички норвежки брегови батареи открили огън и потопили тежкия крайцер „Блюхер“, когато той се движел по Осло фиорд, който има дължина 110 км. Огънят на норвежките батареи беше съсредоточен по първия ешелон на немската оперативна група от бойни кораби. Това позволи на втория ешелон–транспорта – да се приближи към брега и да стовари десантните войски с бойна техника. През деня на 10 април всички фортове капитулираха.

На най-важните норвежки летища кацнаха около 300 германски транспортни самолета („Ю-52“). Те стовариха около две хиляди войника с пълно въоръжение. Столицата на Норвегия, гр. Осло, беше завзета от въздушнодесантните войски, внезапно стоварени на летище Форнеб. Немскофашистките самолети кацаха на площадки без предварителна подготовка.

Сутринта на 9 април 10 германски ескадрени миноносца пристигнаха в пристанището Нарвик и стовариха щаба на 3-а планинско-егерска дивизия, 93-и планинско-егерски полк в състав от три батальона, свързочни поделения, сапъорен батальон и зенитна артилерия – всичко 2400 войници и офицери. При стоварването на морския десант на немскофашисткото командване се удаде да получи пълна внезапност при нападението. Десантът беше осигурен с коварни методи. В пристанището Нарвик се намираха два норвежки броненосеца от бреговата отбрана „Ейдевалд“ и „Норге“. Когато немската ескадра се приближи към пристанището, норвежците дадоха предупредителен изстрел. В отговор на това на флагманския кораб на немската ескадра се появи сигнал за изпращане на парламентъор. Норвежкото военноморско командване прояви нерешителност. От това се възползуваха два немски ескадрени миноносца. Те от упор пуснаха две торпеда, на двата норвежки броненосеца бе предизвикана експлозия и те потънаха. В резултат на внезапността дебаркирането беше извършено без бой. Голяма част от норвежките гарнизони бяха изненадани и приеха предложението за капитулация. Само пехотата по-рано успя да излезе от гр. Нарвик по протежение на ж.п. линия.

На другия ден пет английски ескадрени миноносца влязоха

незабелязано в Уфут фиорд, отправяйки се към Нарвик. Немското военноморско командване не организира сигурно наблюдение на подходите към фиорда нито от брега, нито от корабите. С внезапно нападение английските кораби с торпеда потопиха два немски ескадрени миноносеца и повредиха един. Немците отговориха с огън от бреговите оръдия. Английският ескадрен миноносец „Харди“ беше унищожен от упор, ескадреният миноносец „Хантер“ получи повреда. След известно време върху него връхлетял при маневра друг английски ескадрен миноносец, ударил го и след време той потънал.

На 12 април в Уфут фиорд влезе английска ескадра в състав: линейния кораб „Уорспайт“, въоръжени с 380-мм оръдия, и 9 ескадрени миноносеца. Ескадрата без труд се справи с останалите немски ескадрени миноносци. Всички фиорди около Нарвик се оказаха в английски ръце. Но да направи десант, английското командване не се реши, без да знае, че по това време в Нарвик се намираще само един пехотен полк.

Също така коварно, както при завладяването на Нарвик, хитлеристите действуваха и при завземането на някои други важни пристанища на Норвегия. Така например във фиорда Трондхейм влезе немскофашистка ескадра в състав линейните кораби „Гнайзенау“ и „Шарнхорст“, тежкия крайцер „Хипер“ и четири ескадрени миноносеца, водейки по морза преговори за мир. Норвежкото командване което нямаше точни инструкции, се изненада, а норвежката артилерия дълго се колебаеше дали трябва да открие огън. Като се възползуваха от това объркване, немците направиха десант и се развърнаха за бой. Под насочените дула на тежките оръдия на немските линейни кораби гарнизонът на Трондхейм се предаде без бой.

Във военноморското пристанище Марвикен немците успяха да пленят без бой един ескадрен миноносец, пет миноносеца и няколко малки военни кораба. От своя страна и англичаните нанесоха на немците чувствителни удари. В района на пристанището Кристианзунд английска подводница с пряко попадение на торпедо потопи немския лек крайцер „Карлсруе“. На 10 април английски самолети потопиха в пристанището Берген немския крайцер „Кьонигсберг“. Обикновено немците, като завземаха някое пристанище, веднага извеждаха своите линейни кораби и крайцери от фиорда в открито море. Крайцерът „Кьонигсберг“ се задържа в пристанището и това доведе до неговата гибел.

В продължение на два дена всички по-важни пристанища на Норвегия, които бяха по протежение на 2500 км по бреговата линия, преминаха в ръцете на хитлеристите. В Осло, Нарвик, Трондхейм, Берген,

Ставангер в първи ешелон бяха стоварени общо 10 000 души. За превозването на морския десант немскофашисткото командване използва 270 транспорта и около 100 рибарски съда с парни двигатели с обща водоизместимост 1,2 млн. бруто-регистър тона. Стоварването се прикриваше от военновъздушните сили (60 бомбардировача и 40 изстребителя) и военноморските сили в състав 7 крайцера и 14 ескадрени миноносца. Като завзеха Осло, немскофашистките войски започнаха настъпление към Трондхейм, Ондалнес, Берген и заеха тези пристанища, преди да се приближат английските кораби към тях. Норвежкото правителство издаде заповед за мобилизация и призова народа към съпротива. От немски източници се вижда, че „норвежките части често са поставяли немското командване и войски в твърде затруднено положение“⁹⁸. В първите дни на операцията загубите на немския военноморски флот общо съставляваха един тежък и два леки крайцера („Блюхер“, „Карлсруе“ и „Кьонигсберг“), два транспорта и един кораб на ПВО.

При все това организиран отпор срещу немскофашисткото нахлуване нямаше. Това се обяснява с факта, че хитлеристкото разузнаване с помощта на своя агент, бившия военен министър на Норвегия Куизлинг, дълго преди нахлуването беше проникнало във всички най-важни звена на държавния апарат и в необходимия момент парализира централните управления. Куизлинг помогна на немскофашисткото командване да провали провеждането на организирана мобилизация на норвежката армия.

Главните сили на английската ескадра в момента, когато хитлеристите десантираха в Норвегия, се намираха още в открито море на път за Норвегия. „Англия беше изпреварена и изненадана... Нас ни надхитриха!“ – възкликва Чърчил в своите мемоари.⁹⁹

Дебаркирането на англо-френските войски в Норвегия се започна едва на 14–15 април. Дебаркирането се извърши на 14 април в Намсус (160 км северно от Трондхейм) и на 17 април в района на Ондалнес (250 км на юг от Трондхейм). Дебаркирането се прикриваше от самолетноносачи, на чийто борд имаше 100 самолета. Но тези самолети се оказаха недостатъчни. На 17 април немскофашистки самолети в продължение на седем часа непрекъснато атакуваха английския крайцер „Суф-фолк“. Като получи тежки повреди, с голям труд английският крайцер можа да достигне до своята военноморска база Скапа Флоу. Бойният

98. Weltkrieg 1939–1945, I Teil, Der Landkrieg, s. 16.

99. Winston S. Churchill. The Second World War, v. 1, p. 541.

опит все повече показваше необходимостта от организирането на най-тясно взаимодействие между флота и авиацията. В Намсус дебаркира един френски полк алпийски стрелци (около 2500 души) и една английска териториална бригада (около 2000 души). Английският десант в района на Ондалснес се състоеше от 148-а и 95-а бригада. Следователно в първия оперативен ешелон бяха стоварени всичко четири бригади. Англо-френското командване в Норвегия стоварваше войски от състава на 150-хилядния експедиционен корпус. Този корпус се състоеше предимно от тези части, които тайно се готвеха през зимата на 1939–1940 г. за изпращане във Финландия в помощ на Манерхайм. Англо-френското командване до 12 март 1940 г. не успя да изпрати тези части във Финландия. Затова те се озоваха в Норвегия, но това количество беше твърде малко, за да задържи Норвегия като стратегически плацдарм, тъй като в момента на дебаркирането на англо-френския морски десант в Норвегия вече се намираха пет немски пехотни дивизии (в това число 163-а, 196-а, 69-а и 181-а) и две планинско-стрелкови дивизии (2-а и 3-а).

Англо-френското командване смяташе да осъществи своя план, като се опре на поддръжката на норвежките въоръжени сили, в чийто състав имаше шест пехотни дивизии и 115 самолета.

От своя страна норвежкото правителство се надяваше да получи активна помощ от Англия. Но тази помощ беше оказана в малки размери. Опитът на англо-френското командване да завземе трондхеймския опорен пункт по западното крайбрежие на Норвегия излезе безуспешен. През Донбас към Трондхейм без артилерия и тежки оръдия бе насочена 148-а бригада. Настъплението се водеше с разпокъсани групи, между които нямаше взаимодействие. На 24 април частите на бригадата попаднаха под фланговия удар на противника и отстъпиха назад в безредие. Немците взеха в плен командирът на бригадата.

От Намсус англо-френските войски се приближиха до Трондхейм на разстояние 80 км, но бяха обходени от двата фланга и върнати обратно. На 2 май англо-френските военни части бяха евакуирани от Ондалснес, а на 4 май от Намсус. През време на евакуацията на англо-френските войски немската авиация потопи два ескадрени миноносца, които прикриваха товаренето на войските на плавателните съдове.

Евакуацията на англо-френските войски се извършваше под прикритието на норвежките войски, които нанесоха на немскофашистките завоеватели немалко загуби. По признанието на немски военни източници „особено висока оценка заслужава умението на норвежкия войник да

се приспособява към местността, да се придвижва без пътища, а също точността на неговия огън¹⁰⁰.

Евакуацията на войските на англо-френските съюзници постави в много тежко положение норвежките войски, които още се отбраняваха в южните и средните части на Норвегия. Обаче голяма част от норвежките войски успяха да се оттеглят в планинските райони на страната, където продължиха да оказват решителна съпротива на завоевателите.

Англо-френското командване направи още един опит да създаде стратегически опорен пункт в Норвегия, за да не позволи на хитлеристкото командване да използва западното крайбрежие на Норвегия за военни действия срещу Англия.

През нощта на 13 май 1940 г. англо-френски десант (три френски батальона алпийски стрелци, два батальона от чуждестранния легион, една английска бригада, четири полски батальона и едно норвежко съединение, наброяващо от 3500 души, дебаркира в района на Нарвик (схема 5). В Нарвик се намираше немскофашистки гарнизон от 6000 души. Десантът на съюзническите войски, състоящ се от 24 000 души, на 28 май овладя Нарвик.

В началото на юни 1940 г. немскофашистките войски, отхвърлени от Нарвик към шведската граница, се оказаха в твърде тежко положение. Почти всички боеприпаси бяха изразходвани. Съвсем неочаквано англо-френските войски започнаха да отстъпват. Към 8 юни 1940 г. те напълно се евакуираха от Нарвик.

Евакуацията на англо-френските войски от Нарвик се обяснява с това, че вследствие поражението на Франция на съюзническото командване се наложи да се откаже от по-нататъшното развиване на норвежката операция.

През цялото време на норвежката операция англичаните загубиха два крайцера, един корветен кораб и 9 ескадрени миноносца.

Едновременно с Норвегия хитлеристите заграбиха и Дания. Тя бе окупирана за един ден, без каквато и да е съпротива, тъй като датският крал издаде заповед на армията да сложи оръжие. Рано сутринта на 9 април 1940 г. германските военни кораби влязоха в пристанището на Копенхаген. След като се стовариха от корабите, войските заеха града и кралския дворец.

По такъв начин окупацията на Норвегия и Дания от немско-фашистките войски показваше, че германският фашизъм не оправда

100. Weltkrieg 1939–1945, I Teil, Landkrieg, s. 16.

надеждите на своите мюнхенски покровители. Хитлеристите се обърнаха на Запад много по-рано, отколкото смятаха това управляващите кръгове на Англия и Франция.

Нахлуването на немскофашистките войски във Франция, Белгия, Холандия и Люксембург

(Схеми 6–11)

В периода на така наречената „странна война“ в Западна Европа господстващите кръгове на САЩ, Англия и Франция хранеха надеждите да се договорят с Хитлер.

През февруари 1940 г. правителството на САЩ изпрати в Европа заместник-държавния секретар, Съмнер Уелс. Тогавашните управляващи кръгове на САЩ, Англия и Франция, от чийто име излезе Съмнер Уелс, усилено търсеха пътища за съглашение с хитлеристка Германия за сметка на Съветския съюз.

Английският министър-председател, Невил Чембърлейн, през зимата на 1940 г. много пъти даваше да се разбере, че Лондон би се съгласил на известни условия на почтен мир с такова германско правителство, на което биха могли да се доверят. В ролята на посредник Уелс посети Лондон, Париж, Берлин и Рим. Уелс трябваше да проучи възможностите за американско посредничество. На 3 март 1940 г. той се срещна с Хитлер, за да изясни условията на твърдо и надеждно съглашение с фашистка Германия. Хитлер в частност поиска връщането на всички бивши германски колонии; евакуацията на британските войски от Ирак; разоръжаването на Гибралтар, Малта и Сингапур; признаването на хегемонията на Германия в Централна и Източна Европа; гаранции, че скандинавските и балканските страни няма да бъдат използвани против Германия.

Ясно е, че английските империалисти не можеха да се съгласят на такива условия. Не бяха съгласни с тези искания и САЩ. Приемането на тези условия би облекчило хитлеристите в завоюването на световно господство.

Като предявяваха тези условия, германските империалисти напълно си даваха сметка, че САЩ даже от чисто икономически съображения не биха се съгласили със световното господство на хитлеристка Германия. Следователно на преговори за мир с хитлеристите не разчитаха. Те се

стремяха към световно господство по пътя на тоталната война и твърдо се решиха на нея.

На 18 март 1940 г. в Бренер се състоя среща между Хитлер и Мусолини. На другия ден Съмнер Уелс узна лично от Чано за подготовката на голямо настъпление на запад под названието „Жълтия план“. Решението да се нападне Франция беше прието в края на септември 1939 г. на съвещанието на главнокомандуващите на армията, флота, авиацията и началник щаба на вермахта. Тревожният сигнал на Уелс западните държави приеха с недоверие. Реакционните сили в САЩ, Англия и Франция продължаваха с нетърпение да очакват кога хитлеристка Германия ще нападне Съветския съюз. Нали прово-кационното Мюнхенско съглашение се състоеше в това, че Англия и Франция да се обединят с фашистка Италия и хитлеристка Германия за по-бързото тласкане на германските фашисти към нападение срещу Съветския съюз. Обаче англо-френските империалисти се излъгаха. Стана така, както те съвсем не очакваха.

След окупацията на Дания и Норвегия на 10 май 1940 г. хитлеристите започнаха агресия срещу Франция. Настъплението се водеше на широк фронт през Холандия, Белгия и Люксембург. И така хитлеристката агресия, вместо да започне на Изток, започна на Запад. Предвоенната политика на управляващите кръгове в САЩ, Англия и Франция завърши с пълен крах.

Избухването на народно негодувание против политиката на английското правителство застави Чембърлейн да подаде оставка. Министър-председател на Англия стана Чърчил, обаче Чембърлейн си остана в състава на новото правителство на поста лорд-председател на съвета. На 13 май 1940 г., когато Чембърлейн се появи в парламента в новата си длъжност, депутатите на консервативната партия (управляващото болшинство от палатата) станаха от местата си и го приветстваха с бурни овации на съчувствие и уважение.

По такъв начин „мюнхенската“ политика на Чембърлейн, която доведе до война, не беше осъдена. С тази политика управляващите кръгове на Англия бяха напълно съгласни. Те само съжаляваха, че методите за осъществяване на тази политика не доведоха до желаната цел – към нападението на хитлеристка Германия над СССР.

Нахлуването на немскофашистките войски във Франция през териториите на Холандия, Белгия и Люксембург се осъществи по следния план (схема 6).

Главният удар върху Франция се нанасяше от центъра на Западния

фронт с групата армии „А“ (с командувач Рундщед) при поддръжката на 3-и въздушен флот. В тази група влизаха 2, 4, 12 и 16-а армия, танковата група на Клайст и 15-и отделен танков корпус под командването на Гот. Всичко 44 дивизии в това число 7 танкови. Авиационните сили в състав около хиляда самолета трябваше да поддържат удара на тези войски през Люксембург и Ардените. Групата армии „А“ се развърщаше на фронта от Аахаен до Мозел.

Задачата на групата армии „А“ се състоеше в това да осъществи стратегическата настъпателна операция по форсирането на река Маас в района на Ардените и да обкръжи англо-френските армии в Белгия. За това на групата армии предстоеше да премине внезапно през територията на Люксембург и Белгийските Ардени, където противникът не очакваше използването на танкове поради ограничената проходимост на местността, да излезе в района на Седан и като форсира река Маас в този район, да нанесе дълбок разсичащ удар в стика на десния фланг на първата група съюзнически армии от „линията Мажино“ в общо направление към крайбрежието на Ламанш, да отреже прехвърлените в Белгия северно от Сома англо-френски армии. След това да удари и във фланг, и в тил англо-френските войски в Белгия, да ги принуди да капитулират и с това да получи решаващия успех за изхода на кампанията.

Следователно настъпателната операция на немските войски се планираше като дълбок оперативен пробив във френската отбрана с цел разчленяване и унищожаване по части на главната противникова групировка. Немскофашисткото командване разчиташе да стигне набелязаните цели в едно оперативно построение с едновременното въвеждане в сражението на крупни танкови сили, авиация, въздушнодесантни и моторизирани войски. Същността на настъпателната операция се заключаваше в това да се постигне максимална сила на първоначалния удар. Полевите армии се определяха за задържане на важни райони и рубежи, а така също за завършване на обкръжаването и унищожаването на обкръжения противник. Дълбочината на операцията се планираше до 270 км.

Успехът за нанасянето на главния удар в Ардените зависеше от влизането на англо-френските армии в Белгия. Немските армии трябваше да сковат намиращите се там англо-френски войски и да отвлечат вниманието на английските и френските военни ръководители от тази смъртна заплаха, която създаваше за тях ударът на немците през река Маас южно от Намюр.

На германското върховно командване се удаде да скрие направлението на главния удар през Ардените и да създаде впечатление, че може

да се повтори 1914 г., т.е., че главният удар ще бъде нанесен през Централна Белгия (през района на Лиеж). За тази цел на 10 януари 1940 г. офицер от германския генерален щаб бе изпратен като куриер със самолет от Мюнстер в Кьолн. Обаче самолетът кацва не в Кьолн, а на белгийска територия. Полетът бе извършен в мъгла. Това позволи на летеца да оправдае кацането на белгийска територия с това, че уж е объркал пътя. Белгийската гранична охрана обкръжила самолета, задържала пътниците и документите, разкриващи германския стратегичен план за нахлуване във Франция през Централна Белгия. Документите били така добре оформени, че не предизвикали никакво съмнение за достоверността им, както и за секретността им. В действителност тези документи били специално подготвени за стратегическа дезинформация на англо-френското командване.

На дезинформацията на противника немскофашисткото командване винаги придаваше изключително голямо значение. Само за тук приведения факт немските военни историци след свършването на войната писаха: „Беше проведена крупна операция с цел да се въведе противникът в заблуждение.“¹⁰¹

За действителния стратегически план началникът на оперативното управление, Йодъл, се изразил така: „Ударът върху Седан беше оперативно скрит ход.“ Благодарение на изкусно проведената маскировка немците с удара на Седан постигнаха оперативна внезапност.

Като се запозна със заловените немски документи, англо-френското командване отдаде заповед до четирите армии на лявото крило на френския фронт (9-а, 1-а, английската експедиционна армия и 7-а френска армия), най-добре снабдените с бойна техника, в случай на немско настъпление в Белгия незабавно да отидат на помощ на белгийските войски, като се придвижат на линията на белгийските крепости Антверпен, Лиеж и Намюр.

По такъв начин англо-френското командване „оцени обстановката така, както това искаше немското командване“¹⁰².

Типелскирх в своята книга пише, че „съюзниците в решаващия момент оказаха на немците истинска услуга, като въведоха своите най-добри сили в най-неизгодното в оперативно отношение място“.¹⁰³

Срещу Белгия и Холандия германското върховно командване развърна на фронта от Северно море до Аахен групата армии „Б“ (с

101. Weltkrieg 1939–1945, I Teil, Der Landkrieg, s. 31.

102. Пак там, стр. 31.

103. Kurt Tippelskirch. Geschichte des zweiten Weltkriegs, s. 36.

командуващ Бок) в състав 18-а и 6-а армия, 16-и отделен танков корпус – всичко 28 дивизии, в това число три танкови. Тези войски се поддържаха от 2-и въздушен флот. На войските от 18-а армия под командването на Кюхлер (пет пехотни, 9-а танкова, една кавалерийска, 22-а въздушнодесантна и 7-а парашутна дивизия) беше поставена задача с въздушнодесантните и парашутните части да завземат столицата на Холандия – Хага, – центъра на пътищата за съобщения – гр. Ротердам – и с това да парализират съпротивата на холандската армия, в това време главните сили на армията да излязат през Северен Брабант в района на Ротердам по най-късите направления (през Дордрехт), за да установят връзка с авиодесантните части, които се стоварваха в тила на холандските войски.

Срещу Белгия германското върховно командване насочваше 6-а армия под командването на Райхенау (деветнадесет дивизии, в това число 16-и отделен танков корпус под командването на Хьопнер в състав 3-а и 4-а танкова дивизия). Като действуваше 6-а армия на лиежкото направление, трябваше да създаде у противника впечатление, че тя настъпва в направление на главния удар. Ето защо задачата на армията се състоеше в това да обходи белгийските крепости Намюр, Лиеж и Антверпен, да остави срещу тези крепости заслони, да скове англо-френските войски в Белгия до излизането на армейската група „А“ към крайбрежието на Ламанш и по този начин да постави 1-а група съюзнически армии пред факта на обкръжението.

На южното крило на фронта от Мозел до швейцарската граница се развърна групата армии „Ц“ (с командуващ Лееб) в състав 1-а и 7-а армия – всичко 17 дивизии. Тази група имаше за задача да скове френските войски зад „линията Мажино“. Германското върховно командване, като отслабваше левия фланг, правилно оценяваше обстановката. Опитът на осеммесечната „странна война“ подсказваше на хитлеристите, че англо-френските войски не ще водят активни бойни действия.

Всички армии обикновено имаха оперативен построение в един ешелон с оставени в резерв отделни съединения. Резервът на германското върховно командване се състоеше от 47 дивизии.

По такъв начин като основна форма на оперативен маньовър немскофашисткото командване избра фронтални удари с цел да пробие противниковата отбрана в три направления (арденско, ротердамско и лиежко) и след това да обкръжи главните групировки на англо-френските войски в оперативната дълбочина. В съответствие с тези задачи всяка армейска настъпателна операция се подразделяше на следните етапи:

първи етап – пробив, или, според немската терминология, „вбиване на клинове“, втори етап – разширение на пробива, или „откриване на патешката човка“, и трети етап – обкръжение, или „образуване на чувал“.

Оперативната плътност по главното направление се предвиждаше една дивизия на фронт 3–5 км, до 100 оръдия и минохвъргачки, 50–80 танка и 6–8 самолета на 1 км фронт при средна ширина на полосата за настъпление на армията до 50 км.

Общо немскофашисткото командване развърна за настъпление 136 дивизии, в това число 10 моторизирани и 10 танкови. Танковите дивизии имаха по 300 танка. Освен това 1000 танка се намираха в състава на моторизираните дивизии и отделни части. Следователно (според френски данни) срещу Франция, Белгия, Холандия и Люксембург хитлеристите са имали 4000 танка.¹⁰⁴ Немските източници твърдят, че през май 1940 г. „в германските въоръжени сили са се числели 2800 танка“¹⁰⁵.

Според английски данни, немските военновъздушни сили в първа линия са имали в своя състав 4800 бойни самолета.¹⁰⁶ Тези данни се потвърждават и от немските източници. Още към 1 септември 1939 г. военновъздушните сили на Германия, имайки в своя състав 4405 самолета, от които бомбардировачи 1180, двумоторни изстребители – 480, пикиращи бомбардировачи – 336, щурмови самолети – 40, изстребители – 771, за далечно разузнаване – 379, за войсково разузнаване – 342, водосамолети – 240, транспортни самолети – 552 и самолети със специално назначение – 55.¹⁰⁷

Англо-френските войски се развърнаха от крайбрежието на Ламанш до швейцарската граница в състав от две групи армии. В първата група армии (с командващ Билот) влизаха 2-а, 9-а, 1-а и 7-а френска и английска експедиционна армия. Всичко 51 дивизия (10 британски и 41 френска), в това число 3 леко механизирани (с 240 средни и 240 леки танка) и 4 танкови дивизии (с 600 средни танка и 840 броневедомоци).

Задачата на тази група армии (по плана „Д“) се състоеше в това от началото на нахлуването на немскофашистките армии в Белгия да отиде бързо на помощ на белгийската армия и като се опира с десния фланг на „линията Мажино“, да излезе на линията река Маас, Намюр, Лиеж, Антверпен и да създаде стабилен фронт. Освен това 7-а френска армия (с командващ Жиро) получи специална задача да се придвижи през

104. Pierre Tissier. Le Proces de Riom, Londres, 1943, p. 47.

105. Heinz Guderian. Erinnerungen eines Soldaten, s. 94.

106. John Ehrman. Grand Strategy, v. 2, London, 1957, p. 178.

107. Weltkrieg 1939–1945, III Teil, der Luftkrieg, Stuttgart, 1954, s. 18.

района на Антверпен в Холандия и да създаде непрекъснат съюзнически фронт, като заеме междината между холандските и белгийските укрепления с ширина около 50 км.

Като поставяше такава задача на първата група армии, англо-френското командване очакваше, че немскофашистките войски ще нанесат главния удар през Централна Белгия, т.е. ще повторят 1914 г.

Втората група армии (с командувач Претала) се развърна зад „линията Мажино“ от швейцарската граница до Лонгви. В нея влизаха 8-а, 5-а и 3-а френска армия, всичко 52 дивизии, включително гарнизоните на „линия Мажино“ (9 дивизии). На тази група армии, въпреки че тя се състоеше от 52 дивизии срещу 17 немски дивизии, също така беше поставена пасивна задача – да удържи „линията Мажино“.

По такъв начин англо-френският план „Д“ беше в полза на немците. Англо-френското командване не поставяше пред своите войски решителни задачи и предварително ги обрече на пасивност. Влизането на англо-френските войски в Белгия се представяше на англо-френското командване, като отбранителна операция, която имаше само привидно настъпление. Френското върховно командване имаше общ резерв от 7 дивизии. Всички армии се намираха в един стратегически ешелон. Кордонното развързване приличаше на преграда за защита от наводнение.

Двете групи армии образуваха Североизточния фронт и се състояха от 110 англо-френски дивизии. За командувач фронта на 16 януари 1940 г. беше назначен френският генерал Жорж. Вън от състава на Североизточния фронт имаше още 17 френски дивизии: 7 – в Алпите, 7 – в Северна Африка и 3 – в Сирия.

Тъй като за действия във Франция бяха отделени всичко 10 английски дивизии, може да се направи изводът, че управ-ляващите кръгове на Англия смятаха да водят войната с ръцете на френските войници. А и самите англичани не скриваха това. Така например на военния парад, който се състоя в Париж на 14 юли 1939 г., присъстваха Чърчил и военният министър Хор-Белиш. Чърчил, сияейки, казал: „Да благослови Бог френската армия.“ След парада попитали Хор-Белиш колко английски дивизии ще бъдат изпратени във Франция в случай на война. Той отговорил: „Максимум шест!“ Наистина бяха изпратени 10 дивизии. Но в сравнение със завършващия период на Първата световна война, когато във Франция действуваха 70 английски дивизии, тази помощ не беше много щедра.

Френското върховно командване имаше в свое разпореждане

повече от 3000 танка.¹⁰⁸ Голяма част от тях (2000) се намираха в 40 отделни танкови батальона или при войсковите съединения. В четири танкови дивизии бяха само 600 танка (по данни на Тисие), т.е. във всяка по 150 танка.

По данните на Гудериан, приведени в неговата книга „Спомени на войника“, в немските танкови дивизии имало 2500 танка, т.е. във всяка дивизия имало по 250 танка. Тисие счита, че във всяка немска танкова дивизия имало по 300 танка. Френските данни са твърде близки до тези, които привежда Гудериан в друга своя книга „Танкове – напред“. По всяка вероятност средната цифра, 300 танка, е най-близка до истината.

По такъв начин, докато хитлеристите имаха основната маса на своите танкове в състава на танковите дивизии, французите бяха разпилели своите танкове по пехотните съединения. С това се и обяснява защо при приблизително равенство в танковете немските дивизии се оказаха мощен таран, който френското командване не беше в състояние да спре.

Англия към 10 май 1940 г. имаше 600 танка. Тези танкове влизаха в състава на четири кавалерийски механизирани полка, армейска танкова бригада (от 3 батальона) и една бронирана дивизия (с 2 бронирани бригади, във всяка по 3 полка; части за усилване – артилерийски полк, два мотоциклетно-стрелкови батальона и смесен зенитно-противотанков полк). Обаче във Франция беше изпратен само един танков полк (50 машини).

При нахлуването на хитлеристите Франция имаше в първа линия 1730 бойни самолета, а Англия – 1720.¹⁰⁹

Тези данни се потвърждават от немската литература. Например бившият главен редактор на немското авиационно списание, Фойхтер, определя цифрата 1715 английски самолети в първа линия, намиращи се към 1 март 1939 г. непосредствено по островите на метрополията, от тях 560 изстребителя, 855 бомбардировача, 36 за войсково разузнаване, 204 летящи лодки (за далечно разузнаване). Освен това в състава на морската авиация (на самолетоносачите) се намираха 222 самолета, от които 36 изстребителя, 66 бомбардировача и 120 разузнавателни торпедоносци.¹¹⁰

По данни на Чърчил, английското върховно командване в началото на военните действия прехвърли във Франция 474 самолета.¹¹¹ По данни на Вейган, във Франция се намираха около 200 английски

108. Pierre Tissier. Le Proces de Riom, p. 47.

109. Пак там, стр. 58.

110. Georg Feuchter. Geschichte des Luftkriegs, Bonn, 1954, s. 95.

111. Winston S. Churchill. The Second World War, v. 2, London, 1949, p. 38.

самолета.¹¹²

На 23 август 1939 г., както Ги ла Шамбр уверяваше френското правителство, силите на изстребителната авиация били почти равни с италиано-германските.

При общата оценка на съотношението на силите на страните необходимо е също така да се имат предвид и въоръжените сили на Холандия и Белгия.

Холандската армия, по данни на Типелскирх, имала в своя състав осем пехотни дивизии, една лека дивизия, три смесени бригади и няколко гранични батальона. Военновъздушните ѝ сили се състояха от една ескадрила бомбардировачи, една ескадрила разузнавателни самолети и четири ескадрили изстребители. По данни на преподавателя в щабната академия на португалската армия, Микше, холандската авиация имала всичко 248 самолета.¹¹³ По немски данни, „военновъздушните сили на Холандия на 1 май 1940 г. наброяваха 124 бойни самолета, повечето от които бяха висококачествени“.¹¹⁴ Въпреки общата техническа слабост холандската армия можеше да окаже усилена съпротива.

Планът на холандското командване предвиждаше отбрана само на жизнено важните райони на страната. Сили за отбрана на 700-километровата гранична линия на Холандия нямаше. Ето защо укрепления се създавала не по цялата гранична линия. Холандската укрепителна линия („линия Гребен“) започваше източно от Амстердам, минаваше източно от гр. Утрехт и само южно от града укрепленията се простираха по границите на Холандия и Германия. Фланговете на „линията Гребен“ се прикриваха от север със залива Зюйдерзе, а на юг с р. Маас. Тази отбранителна линия беше с 340 км по-къса от общата дължина на холандската граница с Германия. Зад укрепленията на тази линия се развърнаха два армейски корпуса (2-и и 4-и), 3-и армейски корпус и леката дивизия се намираха в оперативен резерв, а 1-и армейски корпус оставаше в резерв на главното командване. В зоната на холандската укрепена линия можеше да се наводни местността на разстояния от 1 до 5 км. По цялата укрепена линия имаше дълговременни огневи точки. Железопътните и шосейните мостове на р. Маас бяха подготвени за взриваване.

Белгийската армия се състоеше от 22 дивизии (в това число две кавалерийски и две егерски), като не се смятат значителните гарнизони в крепостите Намюр, Лиеж, Антверпен.¹¹⁵ Военновъздушните сили, по

112. Дж. Фуллер. Вторая мировая война 1939–1945 г., пер. с англ., М., 1956, стр. 89–90.

113. Мишке. Атомно оружие и армии, стр. 83.

114. Georg Feuchter. Geschichte des Luftkriegs, s. 78.

данни на Микше, имаха в своя състав 222 самолета.¹¹⁶ По немски данни, Белгия имаше „всичко около 410 боеспособни самолета“¹¹⁷.

Задачата на белгийската армия се състоеше в това, като се опира на своите укрепителни райони, да задържи немскофашистките войски на линията на посочените крепости до подхождането на англо-френските войски.

По такъв начин въоръжените сили на Англия, Франция, Белгия и Холандия наброяваха всичко 142 дивизии срещу 136 немокофашистки, 3450 англо-френски самолета срещу 5000 немскофашистки, 3680 англо-френски танкове срещу 4000 немскофашистки. По данните на френския генерал Жако, който заемаше редица отговорни постове в армията, англо-френските съюзници извадиха срещу немскофашистката армия 2500 танка.¹¹⁸ По други данни, „войските на съюзниците наброяваха 156 френски, английски, белгийски и холандски дивизии“¹¹⁹.

При такова съотношение на силите и средствата да се говори за слабост на съюзниците, за техническа неподготвеност, за война, за решаващо превъзходство на фашистките агресори няма никакви основания.

Как бяха използвани възможностите на съюзниците за успешна съпротива на немскофашисткото нахлуване?

Преди всичко трябва да се отбележи липсата на координирани действия на въоръжените сили на Франция, Англия, Холандия и Белгия. „Именно липсата на задължително координиране на действията на съюзниците осигури най-добри шансове на немците в 1940 г.“¹²⁰

Другата стратегическа грешка се състоеше в това, че англо-френското командване, заблудено от немското разузнаване, не се оказа в състояние да се ориентира правилно в обстановката и да определи направлението на главния удар на немскофашистката армия. То считаше Ардените за непреодолими за съвременната армия предвид големите гористи масиви, силно пресечения релеф на местността с недостатъчно шосета и ж.п. линии.

Френският военен министър, Петен, на заседанието на военната комисия в сената още на 7 март 1934 г. уверяваше, че арденските гори,

115. П. Жако. Исследование вопросов стратегии Запада, пер. с франц., М., 1955, стр. 32.

116. Микше. Атомное оружие и армии, стр. 83.

117. Georg Feuchter. Geschichte des Luftkriegs, s. 76.

118. П. Жако. Периферийная стратегия и атомная бомба, пер. с франц., М., 1956, стр. 28.

119. Микше. Атомное оружие и армии, стр. 83.

120. П. Жако. Исследование вопросов стратегии Запада, стр. 40.

които започват от Малмеди, са непроходими и че ако противникови войски тръгнат през тези гори, ще ги спрат в покрайнините. Този сектор, по мнение на Петен, не представляваше опасност, ето защо на арденското направление бяха развърнати слаби сили от френските войски – 2-а армия (с командувач Хюнтцигер) в състав от осем дивизии и 9-а армия (с командувач Корап), в състав пет пехотни дивизии от резерва и две и половина кавалерийски дивизии.

Обаче решаващия пробив немскофашистките войски извършиха именно на арденското направление. Командирът на 5-а френска дивизия, генерал Ечеберинаре, заяви, че „ние получихме удар там, където не очаквахме“. Петнадесет дивизии от 2-а и 9-а френска армия трябваше да удържат удара на 44 немскофашистки дивизии.

Като постави на 2-а армия задача да задържи изходите на арденските гори в райони на Седан с фронт повече от 70 км, френското командване не осигури на 2-а армия противотанкова и зенитна артилерия. Не беше създадена дълбока отбрана, тя се строеше по фронта и имаше линеен характер. Общата дълбочина на отбраната не превишаваше 9–10 км, включително и огневите позиции на артилерията. Пехотната дивизия отбра-няваше полоса с ширина до 11 км в двуетапно построение на бойния ред. В първия ешелон се намираха два полка, във втория – един.

Като разпредели равномерно силите при отбрана, френското командване надценяваше възможностите на пехотния огън. То смяташе, че нарасналата сила на пехотния огън е доста-тъчна, за да отблъсне атаката на противника още в самото ѝ начало. Значението на маньовъра се подценяваше. Пренебрегваше се опитът от Първата световна война, който показваше, че само дълбоко ешелонирана отбрана, плътно заета от войски, е в състояние да удържи съсредоточения удар на големите маси пехота и артилерия. В 1940 г. ударната сила на настъплението значително се увеличи благодарение на порасналата ефективност на бойното използване на танковете и авиацията.

По такъв начин стратегическата грешка на френското командване в определянето на направлението на главния удар на противника, отсъствието на дълбоко ешелонирана отбрана и дълбоко оперативно построение на войските в направление на главния удар на немците, а така също пренебрегването от френските военни ръководители съчетанието на огъня с маньовъра на отбраната доведе до това, че немскофашисткото командване успя да постигне решаващи резултати.

На разсъмване на 10 май немскофашистката авиация бомбардира

Хага и Ротердам, след което в тези райони бяха хвърлени парашутни части (пет батальона – около 4000 души). Едновременно с това в 5.30 ч. сутринта на територията на Холандия настъпиха войските на 18-а немскофашистка армия, 9-а танкова дивизия се намираше на върха на немския клин.

Парашутистите успяха да завземат няколко летища, в това число и Воолхавен, близо до Ротердам, което позволи на германското командване да направи въздушен десант. За прехвърлянето по въздуха на специално обучена пехота хитлеристкото командване използва 800 транспортни самолета. С транспортните самолети и планерите бяха прехвърлени 22 000 войника от военновъздушните части.

Отначало пикиращите бомбардировачи бомбардираха хангарите и зенитните точки. Пистите за излитане се запазваха за по-нататъшното използване. Изстребителите с картечен огън разгонваха разчетите на зенитните батареи. След това се спускаха парашутистите (парашутен десант), а след тях кацваха транспортните самолети и планери (въздушен десант).

Особено успешно действуваше немският парашутен десант в района на Ротердам, където активно му помагаше фашистката агентура в Холандия, която наброяваше 80 000 души. С нейна помощ немскофашистките войски завзеха двата най-важни моста на р. Маас, в района на Ноймеген, и два моста по на юг, близо до пристанището на Мурдейк, дължината на които достигаше 1400 м. Тези мостове те успяха да заемат и да задържат до пристигането на немските подвижни съединения. Опитите на холандските войски да превземат мостовете и да ги разрушат нямаха успех.

Освен това фашистките агенти извадиха от строя системата за наводняване на местността пред холандската отбранителна линия. Поради това на холандското командване не се удаде да създаде водна преграда по пътя за настъпление на 18-а немско-фашистка армия.

Нахлуването на основните сили на групата армия „Б“ в Белгия се започна едновременно с нахлуването на 18-а армия на територията на Холандия. Действието на войските от 6-а армия създаваше впечатлението, че именно в полосата за настъпление на тази армия се нанася главният удар.

Към 6 часа сутринта френският посланик в Белгия съобщи по телефона на председателя на Министерския съвет на Франция, Пол Рейно, че Белгия е нападната и нейното правителство иска помощ от Франция. В 6.30 часа сутринта на 1-а група англо-френски армии беше дадена

заповед да настъпят на територията на Белгия срещу немскофашистките войски. В същия ден предните части на две леки механизирани дивизии от 7-а армия достигнаха линията Намюр – Антверпен. Голяма част от 9-а френска армия се придвижваше в района на Намюр. На другия ден моторизираните части на 7-а френска армия достигнаха южната граница на Холандия. Дълбокото придвижване на основните групировки на съюзниците в Бел-гия бе изгодно за хитлеристите, тъй като се облекчаваше изпълнението на главните задачи: излизането на групата армия „А“ през Ардените в тила на лявото крило на англо-френския фронт.

Холандското командване се обърна към съюзниците с молба за помощ чрез нанасяне на флангови удар на 18-а немска армия, която се движеше към Ротердам. Нанасянето на ефектен удар по фланга на 18-а немска армия можеше да провали плана на хитлеристите. Обаче съюзниците не направиха това. Частите на 7-а френска армия отстъпиха щом като се появи немската авиация. По холандски данни, английската авиация, която трябваше да прикрива от въздуха 7-а френска армия, оказва само „частична поддръжка от много малък мащаб“¹²¹: Немските източници уточняват: „Появяват се осем английски бомбардировача...“¹²²

Малобройните холандски летци и зенитчици водеха самоотвержена борба с въздушната армада на фашистите. Холандските летци за 5 дена бойни действия унищожиха 50 немски самолета и 139 самолета бяха свалени от огъня на зенитната артилерия. Безусловно за малобройните холандски военно-въздушни сили това бе голямо постижение.

На 12 май немските танкови части, които нанасяха фронтален удар през Дордрехт, се съединиха със своите авиодесантни части в района на Ротердам. Частите на 7-а френска армия под ударите на танковия корпус на Хьопнер на 13 май отстъпиха към белгийската крепост Антверпен. На другия ден холандското върховно командване се отказа да продължи борбата и побърза да капитулира пред фашисткия агресор, въпреки че на главното направление фронтът не беше пробит.

Два часа след капитулацията на холандската армия немскофашистката авиация извърши безсмислена бомбардировка на Ротердам. От бомбардировката загинаха 30 000 души от гражданското население.

В това време, когато 18-а армия настъпваше към Ротердам, 6-а немска армия настъпваше по на север, а 4-а армия (с командващ Клюге) от групата армии „А“ южно от Лиеж (срещу Лиеж хитлеристите поставиха

121. Doorman. Military Operations in the Netherlands from 10-th–17-th May, 1940, London, 1944, p. 68.

122. А. Гове. Внимание парашотисты, пер. с нем., М., 1957, стр. 96.

само заслони).

Едновременно с преминаването на немскофашистките войски на границите на Белгия, Холандия и Люксембург немскофашистката армия извърши внезапен масиран удар по френските летища. На френската авиация беше нанесен удар с такава сила, че тя в хода на по-нататъшните операции не играеше почти никаква роля.

Нахлуването на немскофашистките войски в Белгия се извърши по следния начин: парашутно-десантен отряд, състоящ се от 414 души, на 10 май 1940 г. завзе два здрави моста на канала Алберт (близо до Мастрихт). Третият мост белгийците успяха да разрушат. От шест транспортни самолета „Ю-52“ се спуснаха парашутистите. Освен това 42 транспортни самолета с по един планер на буксир стовариха десантните войски. Три самолета „Хе-Ш“ извършваха снабдяването.

Каналът Алберт, който съединяваше Маас с Шелда, беше сериозно противотанково препятствие, тъй като имаше дълбоко дъно и наклонено гладко бетонизирано корито. Мостовете на канала Алберт се прикриваха от форта Ебен Емайел (северно от Лиеж). Фортът беше скрит в масива на възвишението, на чиито склонове се намираха 17 дълговременни огневи точки. Освен това дълговременни огневи точки бяха разположени надлъж по канала Алберт на разстояние 500–600 м една от друга. Всички укрепления на форта заемаха територия в размер 800×900 м. Вътре във възвишението бяха изкопани тунели, устроени складове за боеприпаси и продоволствие. Бяха създадени също така казармени помещения, които имаха телефонна и електрическа станция. Всички дълговременни огневи точки се съединяваха с подземни ходове за съобщение с вътрешното укрепление на форта.

Немците завзеха този форт по следния начин. Отначало немската авиация подложи форта на силна бомбардировка. После самолетите спуснаха върху форта димна завеса. След това се появи самолет с планер на буксир. Планерът бе откачен и той се приземи в разположението на форта. Осемдесет специално подготвени за тази операция десантчици се хвърлиха към всички амбразури с гранати с голяма взривна сила и затвориха защитниците на форта в техните каземати. Гарнизонът на форта Ебен Емайел наброяваше 1200 души. Впоследствие се изяснило, че хитлеристите при Десау са построили точно копие на форта по план, доставен от агентурното разузнаване. Десантчиците са имали възможност дълго време да тренират приземяването на планера на точно определеното място и начините за неговото завземане. Железобетонните огневи точки се разрушавали с помощта на кумулативен заряд, чийто

взривна сила се концентрира в една точка. Десантчиците са изразходвали само около 3 тона експлозивен материал.

Мастрихт, наречен „ключо към Белгия“, хитлеристите също така успяха да завземат с помощта на въздушен десант на планери, които на разсъмване на 10 май безшумно се приземили. Общите загуби на въздушнодесантния отряд възлизаха на 138 души убити и ранени.

На втория ден след настъплението 16-и отделен танков корпус от 6-а армия преминал по оцелелите мостове на канала Алберт и излязъл на оперативния простор, обхождайки от север укрепения район на Лиеж (схема 7).

На 10 май английската експедиционна армия (с командувач Горт), която навлезе в територията на Белгия за оказване помощ на белгийците, не води сериозни боеве с немскофашистките войски. Авангардът от 6-а немска армия откри английски войски в района на Лил на значително разстояние от 7-а и 1-а френска армия. Френските армии не можаха да задържат лавината на немското настъпление. Това толкова зашемети английското командване, че на 11 май 1940 г., като не оказаха съпротива, англичаните отстъпиха към р. Шелда. В съприкосновение с противника влезе 3-а английска дивизия под командването на Монтгомери, но след това започна отстъпление, което се превърна в бягство към морето. Отстъплението на английските войски се извършваше неорганизирано и немските парашутисти успяха да запазят от разрушение големия мост на Шелда.

Успехът на 6-а немска армия северно от Лиеж отвлече вниманието на френското главно командване от по-сериозната опасност откъм Ардените. Англо-френското командване така и не можа своевременно да определи, че главният удар нанасяше групата армии на Рундщед през Ардените.

На 12 май групата армии „А“, която премина през Люксембург, излезе към р. Маас в полосата от Намюр до Седан. До Маас групата армии „А“ достигна в три отделни колони. Напред в полоса, широка 40 км, действуваше танковата група на Клайст в два ешелона, в първия ешелон 19-и танков корпус под командването на Гудериан (2-а и 10-а танкова дивизия) и вдясно от него 41-и танков корпус под командването на Райнхард (6-а и 8-а танкова дивизия), във втория ешелон три и в резерв две моторизирани дивизии. Вдясно танковата група прикриваше 15-и отделен танков корпус (5-а и 7-а танкова дивизия), който действуваше в полосата за настъпление на 4-а армия. 7-а танкова дивизия командуваше Ромел. След танковата група настъпваха пехотните дивизии.

Надвечер на 12 май 1-а и 10-а танкова дивизия излязоха на северния бряг на р. Маас и овладяха историческия град и крепостта Седан. Немскофашистките войски преминаха през територията на Люксембург 112 км, без да срещнат съпротива. Стратегическата грешка на френско-то командване доведе до това, че атаката на крупните танкови маси изненада френските войски.

На 13 май под прикритията на големи маси от авиация немскофашистките войски започнаха да форсират р. Маас на фронта от Живе до Седан по трите преправи. На всеки от тези три преправи в първия ешелон действаха танковите корпуси: 15-и отделен – в района на Живе, 41-и – в района на Монтерме и 19-и – в района на Седан. Общият фронт за настъпление на трите танкови корпуса достигаше 80 км, но форсирането се извършваше на тесни участъци, които не превишаваха 2,5 км за всеки корпус. За да унищожи артилерийските батареи на открити огнени позиции отначало и до края на форсирането на р. Маас, немската авиация извърши масирани атаки. През цялото време във въздуха бучаха немските самолети. Само тази причина принуждаваше оръдейните разчети постоянно да се укриват от действителните и лъжливите нападения.

Танковите корпуси построиха своите бойни редове в зависимост от поставените задачи и условията за форсирането. Например танковите дивизии на 19-и корпус настъпваха в един ешелон, а танковите дивизии на 41-и корпус – в три ешелона.

При форсирането на р. Маас главният удар нанасяше 1-а танкова дивизия, усилена с пехотния полк „Велика Германия“, и сапъорен батальон от корпуса.

Форсирането на танковите корпуси се предшестваха от осемчасова авиационна подготовка, извършена със силите на 12 ескадрили пикиращи бомбардировачи.

Една група пикиращи бомбардировачи подаваше целите на предния край на противниковата отбрана, а две други – в дълбочина на отбраната. Тези две групи действаха на различни височини (2 и 4 км) и влизаха в бой последователно. Пикирането се извършваше едновременно на не повече от два-три самолета.

Едновременно с авиационната подготовка се провеждаше и артилерийска подготовка. За артилерийската подготовка на участъка за форсирането на 1-а танкова дивизия беше събрана цялата артилерия на 19-и танков корпус: четири дивизиона 105-мм и четири дивизиона 150-мм оръдия. В края на артилерийската подготовка, 10 минути преди

форсирането, на противоположния бряг беше извършен нощен артилерийски налет от цялата артилерия на корпуса.

На 13 май в 16 часа се започна форсирането. Противотанковите оръдия, зенитните (корпусният полк) и танковите оръдия водеха огън с право мерене по оживяващите огневи точки на противника. Това позволи на пехотата на един скок с надувни лодки да премине през Маас. Към края на деня беше пробита френската отбрана в участъка на 55-а пехотна дивизия на дълбочина 5–6 км. През нощта по направения понтонен мост преминаваха танковете, леката артилерия и автомашините с боеприпаси.

Успехът на 1-а танкова дивизия беше използван и от другите танкови дивизии на 19-и танков корпус. На 14 май към края на деня 1-а и 2-а танкова дивизия заеха плацдарм 20 км по фронта и 16 км в дълбочина.

На 14 май през втората половина на деня англо-френската авиация предприе безуспешен опит да забави придвижването на 19-и танков корпус, като бомбардираше мостовете, които се правеха от немците в района на Седан. През време на тези нападения съюзническата авиация загуби 35 самолета, свалени предимно от огъня на немската зенитна артилерия. Войските на 2-а френска армия, развърнати в района на Седан, предприемаха безуспешни атаки с разпокъсани сили.

На 15 май пробивът на френската отбрана на левия фланг на 2-а армия беше завършен и на другия ден 19-и танков корпус в едношелонно построение на бойния ред тръгна на запад: 2-а танкова дивизия в три, а 1-а и 10-а в две танкови колони (схема 8). В този ден рубежът на р. Маас бгше загубен от съюзниците по цялото протежение от Намюр до Седан. През нощта на 13 май южно от Намюр пехотни части на 7-а танкова дивизия от 15-и отделен танков корпус преминаха с надувни лодки през Маас и заеха плацдарм с участък, широк от 3 до 4 км и толкова дълбок. На 14 май при поддръжка на авиацията 15-и отделен танков корпус разшири плацдарма до 25 км и 12 км дълбочина. На 15 май този корпус завърши пробива на френската отбрана в центъра на 9-а армия. В това време левофланговите дивизии на 9-а френска армия се придвижваха в територията на Белгия, като осигуряваха връзката с 1-а френска армия. Опитът на командването на 9-а армия да измени марша на своите съединения за оказване помощ на войските от центъра закъсна.

Около 16 часа на 13 май 41-и танков корпус пристъпи към форсирането на р. Маас в района на Монтерме при поддръжката на артилерията, минохвъргачките и танковете от десния бряг. Пикиращите

бомбардировачи атакуваха френските по-зиции на групи от по 30–40 самолета всяка. На 15 май 41-и танков корпус в тясно взаимодействие с 19-и корпус вече развиваше успеха в оперативната дълбочина на противниковата отбрана.

В района на Реймс веднага след пробива при Седан немските танкови части завзеха летището на английската предна ударна авиогрупа, на която бойната дейност в периода на „странната война“ в Западна Европа се състоеше в разхвърлянето на позиви с призив за взаимно разбирателство. През време на паническото пребазиране на юг англичаните оставиха цялото оборудване и снаряжение на самолетите, а така също и голямо количество самолетни, включително и химически бомби.

По такъв начин немските танкови дивизии преминаха през арденските гори, т.е. през сектор, който, по мнението на Петен, не представляваше опасност. Петен доказваше, че немските войски на всяка цена ще бъдат спрени при изхода от горите. Но това не стана. Немскофашистките войски пробиха при Седан, където нямаше сериозни укрепления, и се насочиха към морето, като обходиха от тил англо-френските армии в Белгия.

На 14 май германското командване прехвърли в Ардените отделния танков корпус на Хьопнер, като отслаби удара на десния фланг, за да попречи на бързото отстъпление на съюзническите сили и групата армия „А“ да успее да обхване тила на англо-френската първа група армии, намираща се в Белгия. Такова рисковано прегрупиране и съсредоточение на един крайно тесен 80-километров участък на всички подвижни съединения се оказа възможно поради пълната пасивност на англо-френското командване.

Колоните на немските войски се простираха на 160 км; при това машините стояха почти плътно една до друга (45 000 автомашини): Англо-френското командване, което имаше крупни групировки в Белгия, на 14 май можеше да ги прехвърли за контраудар във фланг на групата армии „А“ в момента, когато тя форсираше р. Маас. Вместо това френското върховно командване се ограничи с това да обърне фронта на своята групировка в Белгия на 180° на юг и югоизток, като прояви нерешителност в отдаване на заповед за провеждане на силен удар на юг. Войските безсмислено тъпчеха на едно място. Това позволи на 10-а немска танкова дивизия да се придвижи към морето, без да бъде подложен на нападение неосигуреният ѝ десен фланг.

Командуването на английската авиация се готвеше да бомбардира огромните маси немски войски, струпали се в тесния Арденски проход.

Това било решено от обединения комитет на началник щабовеите на армията, флота и авиацията. Но това решение беше провалено от странни обстоятелства. Ето какво разказва вицемаршал Кингстон-Маклори. Началник щабовеите се отправили за Чърчил, но следобед той почивал и бил заповядал да не го безпокоят до следобедна закуска. На следния ден английският кабинет одобрил плана за бомбардировката, но се наложило да се иска съгласието на двама министри лейбъристи, които отсъствували. Още един ден бил загубен. Забавянето до завръщането на министрите лейбъристи в Лондон довело до загубването на трети ден. След това, когато вече било получено тяхното съгласие, други двама министри изменили своето решение и бомбардировката не се провела.

В този разказ се чувствава желанието на английските военни кръгове да прехвърлят цялата вина на лейбъристка партия и да представят консервативната партия като партия, която се стремяла към действителна война с хитлеристка Германия.

Френските танкови дивизии не оказаха сериозно влияние върху хода на събитията, макар техните танкове със своите тактико-технически данни да можеха да водят успешни и активни действия. Гудериан признава, че по време на танковия бой той лично безуспешно се опитвал да разруши с френско трофейно 47-мм противотанково оръдие френския танк „Б^с“. Всички снаряди отскачали от дебелия броня, без да причинят на танка някаква вреда. Немското 47-мм и 20-мм оръдие също така не можеше ефикасно да действа срещу този танк. Ето защо „ние бяхме принудени да понесем загуби“¹²³.

Една от причините, поради които френските танкове не се оказаха в състояние да спрат немското настъпление, се заключава в това, че те не бяха сведени в крупни бронетанкови съединения. Танковите дивизии се използваха за нанасяне на контраатаки по части. Например 3-а танкова дивизия през нощта на 14 май бе насочена към Седан. Генерал Брокар, вместо да използва дивизията като ударен юмрук, разделил я на малки групи. 1-а танкова дивизия беше хвърлена в боя на части. За 2-а танкова дивизия нищо по-добро не бе измислено освен да се използва за танкови постове по мостовете.

На 17 май известни успехи имаше 4-а танкова дивизия под командването на де Гол. Тази дивизия в района на Лаон атакува във фланг 1-а немска танкова дивизия, в резултат на което напредването на 1-а немска танкова дивизия бе задържано. Обаче тези успехи не бяха

123. Heinz Guderian. Erinnerungen eines Soldaten, s. 112.

използувани от пехотата. Няколкото отделни контраатаки не можеха да спрат натиска на 1500 немски танка в направление на крайбрежието на Ламанш.

След форсирането на р. Маас танковата група на Клайст се устреми в пробива по направление на Ламанш. След нея се придвижваше 1-2-а немска армия (с командувач Лист). 16-а немска армия (с командувач Буш) се придвижваше през южната част на Люксембург и развърна своите дивизии в едношелонен фронт на юг за осигуряване на южния фланг на танковия клин. Западно от р. Маас осигуряването на южния фланг на танковия клин беше възложено на моторизирани дивизии. За да може моторизираните дивизии час по-скоро да се придвижат на запад към реките Ена и Сома, те бяха сменени от пехотните дивизии на 12-а армия и дивизиите от резерва. Целта на бързото осигуряване на танковия клин от юг се състоеше в това да се отбият очакваните френски атаки колкото се може по на юг и на удобни за отбрана водни рубежи.

Танковата група на Клайст, като не срещна сериозна съпротива, бързо се придвижваше в тила на англо-френската първа група армии в Белгия, ограничавайки се с прикритие от юг с пехотни части.

Англо-френското върховно командване по това време даже не помисли за нападение на южния фланг на германската армия, който беше особено уязвим. След войната Клайст заяви, че „това беше удачно, тъй като моята артилерия имаше всичко по 50 снаряда на батарея, а транспортните колони с боеприпаси се забавяха някъде по задръстените пътища из Ардените“¹²⁴. Гудериан също така потвърждава, че вече към 16 май „боеприпасите бяха на привършване“¹²⁵.

Англо-френското командване в паничено наблюдаваше как немските танкове стремително се движеха към морето при това танковите дивизии се движеха напред безспирно и без да се грижат за своите оголени флангове. Германската пехота вървеше след тях с форсирани маршове с по 40–50 км в денонощие. Немските дивизии поредно семеняха, за да запазят бързия темп на движение и да осигурят фланговете.

След пробива на френската отбрана при Маас командувачият 9-а армия бе сменен. На мястото на Коран беше назначен генерал Жиро. Новият командувач френската армия попадна в плен по време, когато на бронемашина търсеше своята армия.

Пробивът при Маас изненада френското командване, то се обърка,

124. LiddellHart. The Other Side of the Hill, London, 1948, p. 133.

125. Heinz Guderian. Erinnerungen eines Soldaten, s. 96.

не можа правилно да оцени обстановката и да вземе решителни мерки. За да затвори пробива в 2-а и 9-а френска армия, френското командване изтегли 6-а армия от резерва на главното командване, но голяма част от нейните съединения бяха задържани от немската авиация и не можаха да достигнат до бойното поле.

На възстановяването на фронта между 9-а и 2-а армия пречеше също така и бързото движение на германските танкове и моторизирани дивизии към Ламанш. В това време пехотните дивизии на 4-а, 12-а и 16-а немска армия разширяваха пробива и осигуряваха фланговете. Във френските правителствени кръгове започнаха да се засилват паникьорските настроения. На 14 май от Париж беше изпратена телеграма в Лондон, че съюзниците не са в състояние да се справят с комбинациите на танковете и пикиращите бомбардировачи.¹²⁶ На следния ден рано сутринта Рейно позвъни на Чърчил и му заяви: „Ние сме разбити, ние загубихме битката“, макар за такъв извод още да нямаше основание. С изключение на участъка на Седан и Динан фронтът от Антверпен до Шарлероа оказваше съпротива, а на „линията Мажино“ цареше спокойствие.

На призива за помощ Чърчил отговори, че съдейки от опита от войната 1914–1918 г., немците трябва след 5–6 дена да се спрат, за да дочакат снабдяването. На това и трябва да се надява френското командване.

В същия този ден, 15 май, Чърчил пристигна в Париж. На съвещанието в Ке д'Орсе (френското министерство на външните работи) се събраха председателят на Министерския съвет, Рейно, министърът на отбраната, Даладие, върховният главнокомандуващ, Гамлен, и английският министър-председател, Чърчил. На въпроса, „къде е стратегическият резерв“, Гамлен отговори: „Никакви резерви няма.“¹²⁷ В това време в градината на Ке д'Орсе вече се издигаха кълба от дим от големите огньовете, бяха запалени архивите и се подготвяше евакуацията на Париж. Всичко това ставаше по време, когато френската армия имаше пълна възможност да създаде трудно преодолима противотанкова бариера. Към 10 май 1940 г. френската армия имаше до 8000 противотанкови оръдия (1200 оръдия с калибър 47 мм и повече от 6000 с калибър 25 мм). Освен това имаше 5000 оръдия с калибър 75 мм, или всичко 13 000 оръдия, годни за успешна борба с танковете¹²⁸. Но за създаване на противотанкова бариера „трябваше всички оръдия да са на фронта, а не в

126. Пикиращите бомбардировачи у нас са известни под името „шуки“ (бел. на бълг. ред.).

127. Winston S.Churchill. The Second World War, v. 2, p. 42.

128. Pierre Tissier. La Proce de Riom, p. 52.

парковете и складовете, където ги имаше немалко¹²⁹.

В 1940 г. във френската пехотна дивизия имаше на въоръжение по щат 52 противотанкови оръдия, но фактически техният брой рядко достигаше до 12. Под ключ се държаха не само противотанковите оръдия, но и танковете. Те също така не бяха използвани; „стотици годни танкове бяха оставени в складовете, от които можеха да се формират няколко танкови дивизии“¹³⁰. В едно от донесенията на инспектора от френската армия, Валет, се казва, че в парковете и складовете бяха открити 365 танка.

Не по-добра беше работата с използването на авиацията. Френски войници напразно търсеха във въздуха своите изстребителни. От 850 изстребителя в първа линия на фронта имаше само 400; от 260 бомбардировача в първа линия на фронта имаше само 33. Следователно на бойното поле се намираха всичко 433 самолета. Много самолети и танкове бяха в консервация.

Накрая почти половината от всички френски сили бездействаха зад укрепените позиции на „линията Мажино“. Още през май 1940 г. съвременното организиране на контранастъпление на тези сили може да поправи неуспеха при Седан и Динан на р. Маас.

Докато Гамлен доказваше на правителството, че за организиране на отбраната нямат нищо, немските танкове продължаваха безпрепятствено марша към крайбрежието.

Привечер на 18 май 19-и немски танков корпус приближи до Амьен. В това време Рейно извършваше реорганизация на кабинета. В състава на правителството беше включен Петен, като заместник-председател на Министерския съвет. Даладие стана министър на външните работи. Рейно взе в своите ръце министерството на отбраната. От Сирия се очакваше да пристигне Вейган, който трябваше да заеме поста върховен главнокомандуващ.

На 19 май първата група армии в Белгия получи заповед от Гамлен да се промъкне на юг, към Сома (директива № 12). В същия ден Вейган смени Гамлен. Новият върховен главнокомандуващ „довърши поражението“¹³¹.

Впоследствие се изясни, че Вейган се готвеше за капитулация още преди да стане върховен главнокомандуващ. На 17 май преди отпътуването му от Бейрут (Ливан) Вейган се изказа пред свои приближени, че

129. Пак там.

130. Paul Reynaud. La France a sauve L'Europe, v. 2, p. 113.

131. Морис Торез, Син на народа, БКП, 1950 г., стр. 127.

„войната е загубена и трябва да се съгласим на разумни условия за примирие“.

Като стана върховен главнокомандуващ, Вейган отмени директива № 12 на Гамлен, за да издаде по-късно аналогична директива със свой подпис. Отменяването на директива № 12 доведе до загубване на време и първа група армии не можеше да се промъкне към р. Сома.

На 19 май 15-и и 16-и отделни танкови корпуси с цел да осигурят десния фланг на танковата група на Клайст се придвижваха с отстъп вдясно и бяха обединени в танковата група под командването на Гот. На другия ден 19-и танков корпус от групата на Клайст зае градовете Амиен и Абвил, а 41-и танков корпус – Еден и Сен Пол. Фронтът за настъпление на четирите танкови корпуси, простиращ се от Арас до Амиен беше само 50 км. В това време 14-и моторизиран корпус прикриваше левия фланг на танковата група на Клайст на фронта на юг от Перон до Пикин.

В района на Абвил 2-а танкова дивизия от 19-и танков корпус залови на учебния плац английска батарея, която имаше само учебни снаряди, и пехотен батальон от войници на които бяха раздадени учебни патрони за учение на полето. След това 19-и танков корпус зави на север. На 22 май 2-а танкова дивизия зае Булон, а на 23 май 10-а танкова дивизия влезе в Кале и плени около 4000 англичани.

И така за няколко дена немскофашистките войски завладяха територия, която в Първата световна война в продължение на редица години беше театър на ожесточени боеве. По същото време на немските войски не им се удаде да заемат Арас и Амиен, които преграждаха пътя към пролива Па де Кале. В 1940 г. немците след пробива при р. Маас с помощта на танковете и моторизираните войски бързо развиха пробива и постигнаха успех. С излизането на немските танкове към крайбрежието на Па де Кале първа групата англо-френски и белгийски армии се оказа отрязана.

В деня на завземането на Кале немските танкове се намираха на 16 км от Дюнкерк. Те бяха много по-близо до Дюнкерк, отколкото главните сили на английската експедиционна армия.

На 23 май английското правителство започна да опитва почвата за евакуацията на своите войски. В 16.50 часа Чърчил позвъни по телефона на Рейно и му съобщи, че „предвид бързото придвижване на немските танкови дивизии може би ще бъде по-добре английската армия да се изтегли към пристанищата“¹³².

На другия ден Рейно изпрати в Лондон телеграма, с която молеше

да не се мисли за евакуация, а да се изпратят допълнително английски войски във френските пристанища. Отговорът гласеше: „Уви! Войски повече няма.“¹³³

Войски имат; Американският посланик в Лондон, Кенеди, съобщи на Рузвелт, че „французите молят за войски, но Чърчил не иска да изпрати войници от Англия“¹³⁴.

На 23 май английското правителство предприе опит да получи от Париж съгласие за евакуацията на английските войски от Франция. Това беше в същия ден, когато немските танкове се намираха на 16 км от Дюнкерк. Обаче подготовката за евакуация се започна преди излизането на немските танкове на морето. На 17 май английският командващ експедиционната армия, Горт, за пръв път загатна на французите за възможна евакуация на своите войски от Франция по море. На следващия ден в своя щаб той изказа тази своя мисъл в пълна яснота. На 19 май той вече съобщи в Лондон, че изучава възможностите за отстъпление към Дюнкерк.

На 20 май английското правителство започна да събира малките плавателни съдове, които да имат готовност незабавно да се отправят за пристанищата и заливите на френското крайбрежие. В същия ден в Дувър беше свикано специално съвещание по въпроса за бързата евакуация през Ламанш на твърде големи сили.

Английското командване във Франция знаеше за тези приготовления. Ето защо то по собствена инициатива започна да отвежда войските към Дюнкерк. На 24 май английските войски отстъпиха 40 км по посока на пристанищата. На 26 май се започна безпрепятственото товарене на английските войски на плавателни съдове в Дюнкерк. Евакуираха се и войски от други френски пристанища (схема 9).

Английското правителство прецени действията на своето командване във Франция по следния начин: „Решението на лорд Горт, с което незабавно се съгласихме, да прекрати изпълнението на задачите, възложени на неговите части по плана на Вейган, и да се оттеглят към морето, беше майсторски изпълнено от него и неговия щаб и във военните летописи на Великобритания винаги ще се преценява като блестящ епизод...“¹³⁵

Английските войски бяха добре въоръжени, можеха и исказаха да

132. Paul Reynaud. La France a sauve L'Europe, v. 2, p. 152.

133. Пак там, стр. 152.

134. The Memoirs of Cordell Hull, v. 1, New-York, 1948, p. 765.

135. Winston S.Churchill. The Second World War, v. 2, p. 86.

окажат сериозна съпротива на немците, но управляващите кръгове на Англия не искаха да се сражават против фашистка Германия. Това беше и една от причините английските войски във Франция фактически да не вземат участие в боевете.

Английският офицер Ричард Сквайрс, участник в тези събития, пише, че „Дюнкерк беше бягство от бойното поле. Дюнкерк беше предателство по отношение на нашата съюзница Франция. Дюнкерк беше плесница за английския войник, който искаше да се сражава, а не да се евакуира под огъня на противниковите оръдия.“¹³⁶

В критическите за френската армия дни, по данни на Рейно, в Англия в бойна готовност се намираха 39 ескадрили изстребители. Английското правителство реши при каквито и да било обстоятелства да не допуска отклоняването на английската изстребителна авиация извън Англия.

В писмото си до английското правителство Рейно молеше да се хвърлят всички английски сили в сражението така, както това направи френското командване. Но английското правителство не се съгласи на това. Американският посланик в Париж, Булит, в донесението си до Рузвелт цитира думите на Даладие, че англичаните „критикуват французите, но не хвърлят в бой всичките свои сили“¹³⁷.

В края на краищата английското правителство се съгласи да изпрати във Франция 10 ескадрили с уговорка, че това е последното и повече няма да има независимо от това, какви биха били последствията.

От 457 танка, които имаше в непосредствено разпореждане английското върховно командване, във Франция то трябваше да изпрати допълнително още 50 английски танка, но не изпрати нито един. Макар че беше попълнена по щатен състав, 1-а английска бронирана дивизия не бе изпратена във Франция, въпреки неколкократните обещания.

Причините, поради които английското правителство ограничаваше помощта за Франция, бяха разкрити от Булит. Той съобщи на Рузвелт, че англичаните „задържат своята авиация и флот, за да ги използват по-резултатно през време на преговорите с Хитлер“¹³⁸. Управляващите кръгове в Англия много добре знаеха, че Хитлер, даже и след сключването на пакта за ненападение, през август 1939 г. не се отказваше от намерението си да нападне Съветския съюз. Английските реакционери все

136. Ричард Сквайрс. Дорога войны (Записки английского офицера), пер. с нем., М., 1952, стр. 8.

137. The Memoirs of Cordell Hull, v. 1, p. 765.

138. Пак там, стр. 774.

още не губеха надежда да се споразумеят с Хитлер. Нещо повече, те бяха заинтересовани да не попречат на нападението на хитлеристка Германия срещу Съветския съюз даже и за сметка на Франция.

По отношение използването на английската авиация, намираща се във Франция, беше установена система на заявки, при която фактически френската армия не можеше да има ефикасна поддръжка.

Според генерал Жиро, ако на френското армейско командване беше необходим, макар и разузнавателен полет да се извърши с помощта на английската авиация, то трябваше със заявка да се обърне към генерал Жорж, който от своя страна е трябвало да се обърне към генерал Гамлен, а последният да изпрати заявката на командувачия английските въздушни сили във Франция, маршала от авиацията Берет. След това заявката се даваше на маршала от английската авиация, Блаунт. Само Блаунт можеше да разпорежи за полета. Но докато заявката минеше по установения ред, полетът ставаше ненужен.¹³⁹ Рейно привежда такъв пример: на 22 май 1940 г. френското командване се обърнало с молба към командването на английските военновъздушни сили да окажат помощ на френската армия на фронта. На тази молба английският маршал от авиацията, Пирс, отговорил, че английските бомбардировачи не могат да летят денем, тъй като те били твърде видима цел. Всичко това показва, че помощта на английската авиация за Франция имаше не реално, а символично значение. Не е за учудване, че „английските военновъздушни сили разполагаха след поражението на Франция с повече от 1800 първокласни изстребителя“¹⁴⁰. На 27 май, на другия ден след започването на евакуацията на английските войски в Англия, белгийската армия по заповед на крал Леополд III прекрати огъня и напусна бойното поле. Сутринта на 28 май белгийското върховно командване подписа акта за капитулация, макар че армията можеше напълно да се съпротивява, тъй като загубите ѝ не бяха тежки. Френското върховно командване узна за решението на белгийския крал един час преди подписването на капитулацията.

През нощта на 4 юни бе завършена евакуацията на английските войски от Дюнкерк. През цялото време, докато траеше английската евакуация, голяма част от състава на френската първа група армии самоотвержено прикриваше операцията на товаренето.

На английското командване се удаде да евакуира на Британските

139. Andre Maurois. Tragedie en Franse, New-Iork, 1940, p. 52.

140. Erich Kordt. Whan und Wirklichkeit, s. 256.

острови всичко 338 000 души. От този брой 336 000 души бяха от английските войски, а останалите – французи. По крайбрежието около Дюнкерк бяха изоставени 120 000 машини, около 3000 оръдия, 90 000 пушки, 8000 картечници, 400 противотанкови оръдия и 7000 тона боеприпаси.¹⁴¹ За евакуацията на хората бяха събрани 861 плавателни съда от различни типове. Английският военноморски флот, който прикриваше евакуацията рт Дюнкерк, загуби: 9 ескадрени миноносца потопени и 23 военни кораба бяха повредени.

В Дюнкерк останаха около 50 000 френски войници и офицери, които напразно чакаха на крайбрежието да бъдат евакуирани. От страна на френското военноморско командване не беше предприето нищо, за да се спасят френските войски, намиращи се в района на Дюнкерк.

След като на 23 май танковата група на Клайст зае Кале и се намираще на 16 км от Дюнкерк, немските танкове имаха възможност да смажат англичаните, преди да са почнали евакуацията, но „спаси ги намесата на Хитлер, когато нищо друго не можеше да им помогне. Заповедта, неочаквано дадена по телефона, спря бронетанковите сили точно в минутата, когато те бяха близо до Дюнкерк, и ги държа неподвижни, докато, отстъпващите англичани не достигнаха пристанището и не се изплъзваха от ръцете им“.¹⁴²

На 24 май Хитлер посети щабквартирата на Рундщед в Шарлевил и заяви, че целта му е да сключи временен мир с Англия и за него е важно да подобри шансовете за мир с нея.

Рундщед обърна вниманието па Хитлер, че трябва само да помръдне от мястото пет танкови дивизии и отстъпващите английски войски ще бъдат напълно унищожени. Но Хитлер потвърди отново своята заповед в никакъв случай да не се започва атаката. На Рундщед се забраняваше да изпраща немски войски на разстояние, по-близо от 10 км до Дюнкерк. Ръцете на Рундщед бяха вързани непосредствено от заповедта на самия Хитлер.

Заповедта на Хитлер, забраняваща атакуването на англичаните при Дюнкерк, беше разпространена също така и по военновъздушните сили. Според показанията на бившия началник на оперативния отдел при щаба на Рундщед, генерал Блументрит, Хитлер забранил на авиацията интензивни атаки от въздуха по плавателните съдове при Дюнкерк.

Говорейки на 19 юли 1940 г. в рейхстага, Хитлер действително

141. Winston S. Churchill. The Second World War, v. 2, p. 125.

142. Liddell Hart. The Other Side of the Hill, p. 112.

направи официално предложение за мир с Англия. Той призова Англия към незабавното сключване на мир, не давайки в същото време никакви гаранции за запазване целостта на английската империя. Това предложение на Хитлер беше веднага предадено на Англия чрез дипломатическите мисии на Швеция, САЩ и Ватикана. Типелскирх потвърждава, че „ръководителите на Германия хранеха големи надежди за разбиранелство с Англия“¹⁴³.

Стремежът на хитлеристите да сключат временен компромисен мир с Англия означаваше, че нападението на Англия се отлага до завършването на плановете за нападение на Съветския съюз. Следователно събитията при Дюнкерк, за които английският печат пише като за чудесно спасяване на английската армия, се обясняват със замисъла на Хитлер да неутрализира Англия през време на война със Съветския съюз.

Хитлеристите се надяваха, че управляващите английски кръгове от своя страна ще излязат с предложение за мир. Но още вечерта на 2 юли 1940 г. английският министър на външните работи, А. Идън, излезе с реч по радиото и по поръчение на правителството отхвърли предложението на Хитлер „да му поискат милост“.

Евакуацията на английския експедиционен корпус на Британските острови и капитулацията на белгийската армия означаваше, че съюзническата 1-а група армии в Белгия престава да съществува.

Френските загуби при Маас, в Белгия и Северна Франция възлизаха на 30 дивизии. Само една част от френските сили успя да се изтегли от Белгия към р. Сома.

Към 5 юни 1940 г. беше създаден нов фронт от „линията Мажино“ по протежение на реките Ена и Сома до Ламанш (схема 10). По цялата тази линия Вейган разхвърли основните сили на втора група армии, които по-рано бездействаха зад „линията Мажино“.

Набързо създадената френска отбрана по реките Ена и Сома представляваше линия от окопи, които се заемаха от 43 дивизии (в това число три танкови дивизии).

За да заемат цялата линия за отбрана с дължина 360 км, дивизиите бяха разтегнати, а резервите – сведени до минимум. По такъв начин беше създадена отбрана с равномерно разпределение на силите по фронта без създаване на оперативна дълбочина. От трите танкови дивизии двете имаха всичко 136 танка. Три кавалерийски дивизии се намираха в общ резерв. На „линията Мажино“ бяха оставени 17 дивизии.

143. Kurt Toppelskirch. Geschichte des zweiten Weltkriegs s. 96.

Като създаваше нов фронт, Вейган се готвеше едновременно за капитулация. Той се боеше, че по-нататъшната съпротива във вътрешността на страната ще доведе народа да се вдигне за защита. Управляващите класи на Франция се бояха повече от въоръжения народ, отколкото от хитлеристите. На 29 май Вейган връчи на Рейно меморандум, че при пробив на френския фронт при Сома и Ена, Франция ще бъде принудена да капитулира.

На 3 юни немскофашистките самолети извършиха нападение над Париж, като хвърлиха около 1000 бомби с цел да създадат паника между гражданското население. Бяха убити 200 души и 600 ранени. Нито една бомба не падна на оръдейния завод Шнайдер – Крезо и над други важни военни заводи. Военната промишленост на Белгия и Франция се пазеше от хитлеристите за бъдещето ѝ използване за агресия срещу другите държави.

В отговор на призива на френското правителство да Създаде със силите на английската авиация въздушно прикритие на новия фронт, Англия обясни на Франция, че няма да изпрати повече самолети на континента.

В периода на създаването на новия фронт във Франция се извърши поредната реорганизация на правителството. На 5 юни генерал де Гол беше назначен за държавен секретар на министерството на отбраната. По поръчение на Рейно де Гол замина за Лондон за връзка с английското правителство.

На 5 юни 1940 г. немскофашисткото командване пристъпи към осъществяването на нова настъпателно-стратегиче ска операция. Тази операция се развърна от морето до р. Маас и включи две фронтови операции: пробив на френската отбрана при Сома от 5 до 9 юни от групата армии на Бок и пробив на Ена от 9 до 11 юни с групата армии на Рундщед. Към посочените реки немските войски излязоха в следното оперативно построение. Между Амиен и морето настъпваше 4-а армия с 15-и танков корпус. Източно от Амиен настъпваше 6-а армия с танковата група на Клайст. Двете тези армии съставляваха групата армии „Б“ (с командувач Бок) и се намираха в един оперативен ешелон. Задачата на групата армии „Б“ беше да обходи Париж от запад.

Източно от Соасон към р. Ена излезе групата армии „А“ в състав 2-а, 9-а, 12-а и 16-а армия (с командувач Рундщед) също така в едноешелонно оперативно построение. Задачата на тази група се състоеше колкото се може по-бързо да подготви новата операция с цел да обходи укрепленията на „линията Мажино“.

Общият замисъл на немскофашисткото командване беше да разреже френските сили на две оперативни направления, да ги обходи, да ги обкръжи и да ги принуди да капитулират.

В полосата за настъплението на групата армии „Б“ главен удар нанесе 6-а армия с танковата група на Клайст. Танковата група в състав два танкови корпуса имаше оперативно построение в един ешелон: 14-и танков корпус (9-а и 10-а танкова дивизия, 13-а моторизирана дивизия и полка „Велика Германия“) в района на Амиен и 16-и танков корпус (3-а и 4-а танкова дивизия, моторизирана СС дивизия и полка „Адолф Хитлер“) в района на Перон. Двата корпуса настъпваха на фронт от 100 км.

4-а армия настъпваше също така в един ешелон: на участъка от двете страни на Абвил настъпваше 2-и армейски корпус; между него и 38-и армейски корпус действуваше 15-и танков корпус (5-а и 7-а танкова дивизия и 2-а моторизирана дивизия). Отляво на 38-и корпус настъпваше 14-и танков корпус от танковата група на Клайст.

Полосата за настъпление на 38-и корпус (с командир Манщайн) беше около 20 км (от двете страни на Пикин). Бойният ред на корпуса се състоеше от два ешелона, резерви и артилерийска група. В първия ешелон – 46-а пехотна дивизия (отдясно) и 27-а пехотна дивизия (отляво). Във втори ешелон – 6-а пехотна дивизия. Бойният ред на дивизиите се състоеше от два ешелона, артилерийска и танкова група и противотанков резерв. Вторите ешелони на корпусите и дивизиите развиваха успеха на първите ешелони, а резервите отбиваха контраатаките на противника и осигуряваха фланговете.

Ако в началото на кампанията във Франция полосата за настъпление на немската пехотна дивизия по главното направление беше от 3 до 5 км, при пробива при р. Сом, имайки пред себе си деморализиран и пасивен противник, немската пехотна дивизия настъпваше вече на фронт от 10 до 14 км. При все това въпреки широчината на фронта за настъпление пробивът се осъществяваше на отделни участъци.

Ако при форсирането на р. Маас в района на Седан основната форма на бойния ред на немскофашистките войски беше „клинът“, при форсирането на р. Сом се използваше бойният ред на „широкия клин“. В този боен ред танковете и моторизираната пехота настъпваха на фланговете, а пехотата – в центъра. При това пробивът на френската отбрана се извършваше обикновено от пехотните дивизии, а танковете развиваха успеха в оперативната дълбочина на противниковата отбрана.

В полосата на настъплението на 38-и немски корпус се отбраняваха две френски дивизии. За да постигнат внезапност, корпусната

артилерийска група откриваше огън само след като започне атаката на пехотата. През нощта преди атаката пехотата на надувни лодки, понтонни и щурмови лодки беше прехвърлена в крайбрежния храсталак.

На разсъмване на 5 юни се започна форсирането, което беше успешно по целия фронт благодарение на внезапността. На същия ден 15-и танков корпус се вклини в бойния ред на френските войски (схема 11). На другия ден 4-а армия разшири извършения пробив.

На 9 юни 38-и корпус стоеше вече на южния бряг на р. Сена. На 10 юни действащият вдясно от него 15-и танков корпус достигна Сена при Руан, т.е. един ден по-късно. Същия ден при Руан излезе 7-а танкова дивизия. На 12 юни 15-и танков корпус излезе на крайбрежието в полосата от Фекам и до Диеп. Френското командване имаше пълната възможност да разгроми изолирано разположения 38-и корпус, но то не прояви никаква инициатива.

На 5 юни 14-и и 16-и танков корпус едновременно излязоха от амиенския и перонския плацдарм. При Амиен на 14-и танков корпус се удаде само да се вклини в отбраната на французите. На 8 юни този корпус, задържан от упоритата съпротива на френските войски, възобнови своето придвижване благодарение на успешното настъпление на 15-и танков корпус. Обаче на 10 юни 14-и танков корпус се намираще още в района на Руа.

Що се отнася до 16-и танков корпус, през деня на 5 юни неговото бързо придвижване беше спряно. На 6 юни корпусът разшири пробива до Руа, но и да пробие отбраната на противника по цялата му дълбочина на корпуса не се удаде. На 7 юни неговата 4-а танкова дивизия беше задържана в района на Руа от интензивния артилерийски огън на 7-а френска армия.

Най-голям успех немците постигнаха при р. Ена в района на Соасон и източно от него, където настъпваше групата армии „А“. След това в района на Соасон беше прехвърлена и танковата група на Клайст. По такъв начин 15-и, 14-и и 16-и танков корпус действаха по различни направления.

Източно от Соасон (в Шампания) извърши пробив 12-а армия от танковата група на Гудериан. Тази група в състав 39-и танков корпус (1-а и 2-а танкова дивизия, 29-а моторизирана дивизия) и 41-и танков корпус (6-а и 8-а танкова дивизия и 20-а моторизирана дивизия) беше формирана на 28 май и прехвърлена в района на Ретел, за да пробие в този район така наречената „линия Вейган“ и да отреже френските войски в Елзас и Лотарингия от основните сили. С това немското

командуване се стремеше да обходи „линията Мажино“ от тил.

Настъплението на немскофашистките войски в Шампания се започна на разсъмване на 9 юни 1940 г. В първия ешелон настъпваха армейските корпуси, във втория – четири танкови дивизии, в третия – две моторизирани дивизии. Пехотните дивизии получиха заповед да създадат на южния бряг на р. Ена плацдарм, от който танковите корпуси биха могли да развият успеха.

Пробивът на бързо създадената френска отбрана на брега на Сома и Ена не изискваше от германското командуване голямо изкуство. Френското командуване през първия ден от настъплението на немците прояви пасивност.

Само през втората половина на 10 юни на френското командуване се удаде да предприеме контраатака с 3-а танкова и 7-а лека механизирани дивизия в района южно от Сюип. Контраатаката на французите задържа придвижването на немските танкове с около два часа. В същия ден върху 3-а френска танкова дивизия се стовариха главните сили на 41-и танков корпус. На 11 юни в боевете южно от Соасон взе участие и 16-и танков корпус. 14-и танков корпус премина през река Оазу в района на Клермон. На 12 юни танковата група на Клайст премина през р. Марна от двете страни на Шато Тиери и се придвижи на фронт, широк 100 км.

Привечер на 12 юни 1-а танкова дивизия от 39-и корпус зае Сюип, а 2-а танкова дивизия – Шалон на Марна.

На 17 юни 39-и танков корпус, който нанасяше главния удар в Шампания, се намираше в района на Оксон, Понтарле и Безансон. На 18 юни 16-и танков корпус излезе в района на Монбар, Соле и Шалон на Сона, а 14-и танков корпус – в района на Корбин, Невер и Ле Крезо.

Придвижването на 14-и и 16-и танков корпус осигури десния фланг на танковата група на Гудериан (39-и и 41-и танков корпус). Левият фланг осигуряваше 41-и танков корпус, който настъпваше източно от 39-и танков корпус. Към 17 юни 41-и танков корпус се намираше в района на Бурбон-ле-Бен, Жюсе, Везул.

На 17 юни 39-и и 41-и танков корпус получиха заповед да се обърнат на 90° и да излязат в тил на „линията Мажино“. На 18 юни 39-и танков корпус зае градовете Белфорт и Ремермон, а 41-и танков корпус – градовете Брюйер и Епинал.

Към 24 юни 14-и танков корпус се прегрупира в района Орле-ан, а оттук се насочи към Блоа. 16-и танков корпус продължи да се движи на юг и на 19 юни зае Лион. На 22 юни главните сили на корпуса завиха

югоизточно от Лион, за да нанесат удар по северното крило на френската алпийска армия.

От Шербург 7-а танкова дивизия продължи движението през Рен към Анжер, където се прехвърли през р. Лоара на 23 юни.

По такъв начин настъплението имаше характер на преследване по всички пътища на Марна към Шеру, където и завърши. Боеве имаше малко.

На 10 юни френското правителство се премести в Тур, а на 14 юни в Бордо. В същия ден немскофашистките войски без бой завзеха Париж.

За позорното предаване на Париж престъпна роля играха предателите на френския народ, които заграбиха в своите ръце ръководството на правителството и армията. Фашистката агентура, която имаше здрави и широки корени в реакционните управляващи кръгове на Франция, парализира съпротивата на френските патриоти.

Трудовият народ на Франция, дълбоко възмутен от предателството на управляващите кръгове, не се помири с фашистката окупация. Под ръководството на Френската комунистическа партия възникна съпротивително движение, в което през 1940–1941 г. взеха участие около 250 000 френски патриоти. Фашистката пропаганда на времето много тръбеше, че немското командване предприело шурм на „линията Мажино“, който уж се увенчал с успех. Истината обаче беше друга. Опитът да се пробие „линията Мажино“ беше предприет от 12-и корпус на 1-а немска армия (командуващ Витцлебен) на юг от Саарбрюкен. В продължение на няколко дена немскофашистките войски водиха безрезултатни атаки.

„Линията Мажино“ немците „пробиха“ едва след като бе изоставена от французите. Командирът на 12-и немски корпус, Хайнрих, разказва, че след редица неуспешни атаки той заповядал да се продължи атаката и на 15 юни, към полунощ, му донесли заловена френска заповед, от която се виждало, че на защитниците на „линията Мажино“ е заповядано да се оттеглят. По такъв начин на следния ден „операцията беше по-скоро преследване, отколкото шурм“¹⁴⁴.

Френските войници и прогресивни офицери оказваха героична съпротива на немскофашистките завоеватели. Въпреки заповедта от 12 юни за евакуация на „линията Мажино“ многобройните гарнизони на френските фортове продължаваха борбата. Около 22 000 френски войници се съгласиха да прекратят огъня няколко дена след сключването на примирието в резултат на намесата на комисията от френски и немски

144. Liddell Hart. The Other Side of the Hill, p. 149.

офицери. Гарнизонът на форта „Еклюс“ се държа чак до 3 юли 1940 г.

В последните дни преди капитулацията на управляващите кръгове на Франция английското правителство предприе опит да създаде единна държава под наименованието „Неразривен съюз между Франция и Англия“. В разработването на проекта за това сливане се включиха де Гол и френският посланик в Лондон, Корбен. Обикновено флегматични, английските ръководещи политически дейци с ентузиазъм се заеха да реализират този замисъл на управляващите кръгове на Англия.

Проектираше се създаването на двуединна англо-френска държава с двойно гражданство. Най-важно значение английските политици придаваха на пункта, който гласеше, че френският флот трябва да бъде отведен не към бреговете на Северна Африка, а в английските пристанища.

Това беше замислено в случай на успешен изход от Втората световна война Англия да превърне Франция в английски домонион в Европа.

На 16 юни генерал де Гол от Лондон се обади по телефона на Рейно и му съобщи за предложението на английското правителство да създадат френско-британски съюз. Рейно отговори, че той лично изцяло е съгласен с този план. През нощта на 17 юни де Гол се завърна във Франция, за да отстоява лично английския план.

Английските управляващи кръгове, виждайки активното участие на де Гол в разработката на плана за френско-английския съюз, обърнаха особено внимание на него. Чърчил при среща с де Гол го нарече човек, набелязан от съдбата. С това той даде на де Гол да разбере, че ще разчитат на него и за в бъдеще като на убеден привърженик на англо-френския съюз.

На 17 юни за Париж се канеше да замине специална делегация на английския парламент, за да обсъди въпроса за англо-френския съюз. Вече на гарата, качвайки се във влака, с който трябваше да замине делегацията за Дувър, ръководителите на английската политика узнаха за капитулацията на кликата на Петен пред Хитлер.

Петен дойде на власт при следните обстоятелства. Вейган подтикваше правителството към сключване на примирие. Той пръв официално излезе на заседание на правителството със заявление за необходимостта колкото се може по-скоро да помолят Хитлер за примирие. В действията на Вейган се отрази страхът на френската буржоазия пред възможността от революция. Даже трябваше да си послужи с гнусна лъжа, че комунистите били заели Париж.

Френското правителство се обърна към Англия с молба да се

направи запитване за условията на примирие с Франция. Английското правителство отговори, че ще даде съгласието си само при едно условие, а именно ако френският флот до започването на преговорите веднага замине за английски пристанища.

На 16 юни вечерта Министерският съвет се изказа за предложение на Вейган да запитат Хитлер за условията за примирие. Рейно подаде оставка и препоръча за свой приемственик Петен. Към 11 часа вечерта президентът Льобрен повикал Петен и му казал: „Е, какво, образувайте правителство.“ Веднага Петен отворил чантата си и показал на Льобрен списъка: „Ето моето правителство.“ Към полунощ новият министър на външните работи, Бодуен, възложил на испанския посланик, Лекерика, да запита хитлеристкото правителство за условията за примирие.

Сутринта на 17 юни по разпореждане на Петен по радиото беше предадено, че той се обръща към Хитлер с молба да се прекратят военните действия. Петен обърка войниците, които водеха ожесточена съпротива, и с това улесни хитлеристите да завладеят три пети от територията на страната.

В продължение на девет дена след обръщението на Петен по радиото немскофашистките войски продължаваха настъплението и взеха в плен един милион френски войници, които останаха без ръководство. Френските войници бяха откарани като военнопленници в хитлеристкия тил, за да ги използват като работна сила в германската промишленост.

На 22 юни 1940 г. генерал Хюнтцигер, адмирал Платон и бившият посланик в Полша, Ноел, по поръчение на кликата на Петен подписаха капитулацията в същия вагон в Компьенската гора, в който на 11 ноември 1918 г. Фош прие капитулацията на кайзерова Германия. На 25 юни примирието влезе в сила.

На 11 юли Петен отмени републиканския режим и установи диктатура, като си присвои кралски привилегии. Декретът на Петен започваше с думите: „Ние, Филип Петен...“

Дарлан беше назначен от Петен за министър на флота, а Вейган – за министър на отбраната. Към есента на 1940 г. министър на външните работи стана Лавал.

На власт се оказаха изменници и предатели на родината, които дълго преди 16 юни 1940 г. се готвеха да капитулират, подготвиха условията за победата на фашизма. Поражението на Франция те разглеждаха като предпоставка за държавен преврат и установяване на военна диктатура. Цялата им понататъшна дейност беше насочена към установяването на пълно сътрудничество с немския фашизъм. Ето и един характерен

случай: на 12 август 1941 г. Петен произнася реч по радиото. Адмирал Леги, американски посланик във Виши, разказва в своите мемоари: „Когато слушах речта, стори ми се, че тя е написана от Хитлер.“¹⁴⁵

В деня, в който дойдоха на власт капитулантите, 17 юни 1940 г., на английския генерал Спирс се удаде да отведе обратно в Лондон генерал де Гол. Това стана по следния начин: „Де Гол излезе от своя кабинет в Бордо, без да носи със себе си даже и чанта, и се отправи за летището, за да придружи своя приятел Спирс. Те си стиснаха ръцете, сбогуваха се, а когато самолетът започна да се движи, де Гол влезе в него и затвори зад себе си вратичката. Машината се издигна във въздуха пред изумените френски полицаи и чиновници.“¹⁴⁶

На другия ден след пристигането си в Лондон де Гол се обърна по радиото с призив към всички французи, намиращи се на английска територия, да се обединят под негово ръководство за по-нататъшна борба за национална независимост на своята страна.

Така възникна движението „Свободна Франция“, което се възглавяваше от генерал де Гол.

В организацията на движението „Свободна Франция“ наред с честните френски патриоти постъпиха и всякакъв род авантюристи, скрита агентура на Петен, и тайни агенти на английското разузнаване „Интелиженс сървис“. Най-видната фигура в движението „Свободна Франция“ след де Гол по това време беше запасният адмирал Мюзеле.

Движението „Свободна Франция“ представляваше интересите на тази част от френските управляващи кръгове, която се опитваше да отстоява самостоятелните позиции на френския капитализъм. С тази цел движението „Свободна Франция“, а след 13 юли 1942 г. „Сражаваща се Франция“, се стремеше да обедини и тези французи, които бяха против Виши и участваха в борбата срещу хитлеристка Германия.

Това движение имаше за цел освобождаването на Франция от немскофашистките окупатори. Ето защо то обективно беше прогресивно движение.

Верността към френския народ, към националните интереси на страната докрай беше запазена от Френската комунистическа партия. Въпреки преследването и репресиите комунистическата партия продължаваше да се бори за свободата и независимостта на Франция.

Изразявайки възмущението на народните маси от поражението на

145. W. Leahy. I Was There, p. 45.

146. Winston S. Churchill. The Second World War, v. 2, p. 200.

фронта, Централният комитет на Френската комунистическа партия на 6 юни се обърна към правителството с предложение да въоръжи народа, да обяви народна война за свободата и независимостта на родината, да създаде всеобщо опълчение и незабавно да се арестуват всички вражески агенти. В отговор на програмата за спасяване на Франция реакционните кръгове отговориха с капитулация. Тогава ЦК на Френската комунистическа партия се обърна към френския народ с историческия манифест, който беше публикуван в нелегалния брой на „Юманите“.

„Франция търпи поражение, окупация и унижение – се казваше в манифеста. – Още цяла в кръв, Франция иска да живее свободна и независима. Никога такъв велик народ като нашия не ще бъде народ от роби. Франция няма да стане вид колонизирана страна. Франция, която има толкова славно минало, няма да коленичи пред една група слуги, готови на всичко. Нито битите генерали, аферистите, нито порочните политици ще възродят Франция. Само в народа са големите надежди за национално и социално освобождение. И само около пламенната и доблестна работническа класа, изпълнена с вяра и смелост, може да се образува фронтът на свободата, независимостта и възраждането на Франция.“¹⁴⁷

Този манифест беше поставен в основата на борбата на френския народ против фашистките поробители в годините на окупацията. Под ръководството на комунистическата партия във Франция беше създадена организация на Вътрешното съпротивително движение на територията на страната.

Политически и военни причини за поражението на Франция

Политически причини. През февруари 1942 г. в гр. Риом започна съд на бившите политически и военни ръководители на Франция. С усилията на „правителството“ във Виши на подсъдимата скамейка се намериха Леон Блум, Ги ла Шамбр, Даладие, Пол Рейно, Гамлен, Жорж Мандел и др. Риомският процес беше организиран с цел да се оправдаят едни от виновниците за поражението и предателите на Франция и да се обвинят други.

В това отношение характерен е фактът, че много преди започването

147. Морис Торез. Син на народа, БКП, 1950, стр. 129.

на риомския процес книгата на Шовино с предговор от Петен беше иззета от всички френски библиотеки.

Голяма заинтересованост проявиха и хитлеристите, които се опитваха да снемат от себе си клеймото агресор. Но процесът се обърна против неговите организатори. Състояха се всичко 24 съдебни заседания. Разискванията трябваше да продължат до август, а последното заседание се състоя на 2 април 1942 г. Процесът беше прекратен, тъй като в него се разкри пълната отговорност на управляващите кръгове на Франция за поражението и капитулацията пред фашизма.

Френският народ ненавиждаше фашизма и беше готов да се съпротивява, но буржоазията се боеше да го вдигне на борба против фашистките поробители. Призракът на приближаващата се революция преследваше френските банкери и индустриалци и те не възразиха против превръщането на Хитлер в общоевропейски жандарм. За тях социалната опасност беше по-силна от фашистката. Те повече мислеха за защитата на своите привилегии, отколкото за националните интереси на страната.

Както показва опитът на историята, тогавашните ръководители на Франция провеждаха антинационална политика. Те се отказаха от сътрудничество със СССР, като го замениха с политиката на Мюнхен, ориентирайки се изключително към Англия и САЩ. Заедно с реакционните кръгове на Англия и САЩ управниците на Франция въоръжаваха хитлеристка Германия, надявайки се, че ще им се удаде да насочат фашистката агресия на Изток, а сами да останат настрана, ако започне война между Германия и СССР. Мюнхенското съглашение беше класов съюз на англофренския империализъм с фашизма не само срещу Съветския съюз, но и срещу всички народи, в това число и срещу френския народ. В дните на Мюнхен френското правителство потъпка френско-съветския договор за взаимна помощ от 2 май 1935 г. Френската реакция предполагаше, че в резултат на този коварен ход Съветският съюз ще се окаже изолиран и ще остане сам срещу германския фашизъм. След Мюнхенското съглашение, потривайки ръце, те ликуваха – Русия най-после е изолирана!¹⁴⁸ В действителност изолирана се оказа самата Франция.

На Версайлската конференция 1919 г. САЩ и Англия се задължиха да осигурят пълномощна помощ на Франция в случай на нова агресия от страна на Германия. Англо-американските политически ръководители гарантираха безопасността на Франция и това задължение го записаха в съответните договори.

148. Бувье и Гакон. Правда о 1939 годе, пер. с франц., М., 1955, р. 20.

През 1925 г. в известния локарнски договор Англия потвърди своите гаранции за източните граници на Франция.

Обаче историята вече неведнъж показа, че американските задължения за помощ на Франция и английските гаранции се оказаха само гръмки словесни декларации.

САЩ не оказаха никаква помощ на Франция, тъй като не ценяха Франция. Английската помощ беше толкова незначителна, че не повлия на хода на събитията. Потвърдиха се думите на Маркс, че някои държави охотно „гарантират с договори, но не са склонни да гарантират тяхното изпълнение“.

По вина на управляващите кръгове Франция се оказа изправена лице срещу лице с фашисткия звяр.

Френският народ скъпо заплати за престъпната политика на управляващите кръгове, които се отказаха от сътрудничеството със СССР. Франция беше разгромена и окупирана от немско-фашистките завоеватели, а независимостта ѝ унищожена.

Предпоставки за поражението на Франция се създаваха не само в областта на външната политика. Дълго преди началото на Втората световна война някои ръководещи реакционни групи във Франция се готвеха за държавен преврат.

През 1936 г. във Франция възникна Народният фронт. Страхът на френската буржоазия от народа я накара да тръгне към установяването на открита форма на диктатура. На Петен бе възложена подготовката на държавния преврат. Изборът не беше случаен. Зад гърба си Петен имаше опита на кървавото потушаване на въстанието във френската армия, което избухна след априлското настъпление 1917 г., когато стотици хиляди френски войници безмилостно загиваха, заплащайки с кръвта си бездарността на френското върховно командване. От 1936 г. Петен става постоянен съветник на всички военни министри. Освен това той е и постоянен член на върховния съвет на държавната отбрана. През април 1939 г. профашисткият вестник „Гранд Оксидан“, издаван на френски език, излезе с голямо заглавие „Петен към власт“.

Сам Петен в края на 1939 г. в откровена беседа с министъра на обществените работи, де Монзи, говорейки за управляващите кръгове на Франция, изтъква такава мисъл: „Аз ще им бъда необходим във втората половина на май.“

Един от привържениците на Петен, мюнхенецът Вин, още преди януари 1940 г. открито предсказваше, че не по-късно от три месеца ще бъде сключено примирие и ще се установи правителство на военна

диктатура. Петен по това време беше посланик в Мадрид и имаше известни сведения за готвещото се на 10 май 1940 г. нахлуване във Франция. Оттук и предсказването за кризата, в резултат на която Петен трябваше да стане диктатор.

Петен активно се готвеше за държавен преврат. На адмирал Дарлан той каза: „Ние трябва да действуваме рамо до рамо. Мога ли да разчитам на вас?“ Дарлан увери Петен, че ще го поддържа напълно. Вейган също така поддържаше Петен, тъй като мечтаеше да сваля републиката и да заграби властта. За да се осигури безусловната поддръжка от страна на Дарлан и Вейган, Петен им каза, че било необходимо да се създаде своего рода консулство. Виждайки себе си като един от тези консули, Вейган премина към действие.

На 29 май 1940 г. министърът на колониите, Луи Ролен, беседвал с Вейган в квартирата му. Вейган предсказвал свалянето на републиканския режим.

На 13 юни 1940 г. Вейган в присъствието на Макс Брюсе, началник на кабинета на министъра на вътрешните работи Жорж Мандел, каза за правителството на Рейно: „Те загубиха ума и дума. Те нищо не разбраха. Ще се наложи да бъдат арестувани.“¹⁴⁹ За този акт се чакал само благоприятен момент.

Към такива мерки не се наложи да прибегнат френските заговорници, тъй като в резултат на бързото поражение на Франция стана безпрепятственото предаване на държавната власт от правителството на Рейно в ръцете на Петен.

По такъв начин леките победи на хитлеристка Германия на Запад се обясняват с това, че управляващите кръгове на западноевропейските страни, изплашени от призрака на революцията, тръгнаха по пътя на предателство на националните интереси на страните си, превърнаха се в пета колона на немско-фашистките окупатори, разглеждайки фашистка-та окупация като „най-малко зло“.

Окупацията на страните от Западна Европа от немско-фашисткия завоевател с тяхната промишленост, запаси от суровини и селскостопанска продукция засили военния потенциал на фашистка Германия. Освен това хитлеристите заграбиха в западните страни голямо количество военна техника от всички видове запаси от гориво и други материални ценности.

Народите от страните от Западна Европа, които бяха подложени на

149. Paul Reynaud. La France a sauve L'Europe, v. 2, p. 451.

нападение от фашистка Германия, ненавиждаха фашизма и бяха готови да окажат решителна съпротива на врага. Но управляващите кръгове на тези страни се бояха да въоръжат народа за борба с фашистките поробители, отказаха се от съпротива и побързаха да капитулират пред фашизма. Борбата на народните маси за свобода и независимост срещу фашистките завоеватели бе възглавявана от комунистическите партии, които въпреки репресиите и преследванията от страна на управляващите кръгове на империалистическата буржоазия съумяха да запазят здравите си връзки с народа.

Военни причини. Слабата подготовка на френската армия за активни действия също така е дело на кликата на Петен. Този голям реакционер и предател на националните интереси на Франция, позовавайки се на опита от Първата световна война, твърдеше, че стабилността на фронта в бъдещата война ще бъде резултат от увеличение числеността на войските, че автоматичното оръжие и телените заграждения създават „непреодолими“ бариери и че използването на танковете не ще бъде ефикасно.

Френските военни теоретици пригласяха на Петен, доказвайки непреодолимостта на отбраната. На знамената им беше написан лозунгът: „Отбрана на всяка цена“. Гамлен твърдеше, че „който напада, той обезателно губи“. Вследствие на това всичките им разсъждения ги доведоха до психозата на „линията Мажино“.

С Версайския договор френската буржоазия получи удовлетворение на своите претенции в Европа и не се стремеше към активни настъпателни действия срещу Германия. Първата световна война струва на Франция само в убити 1 млн. и 300 000 души. Това бяха загуби, които тя не искаше да даде повторно. „Мюнхенската“ политика създаваше илюзията за възможното спечелване на новата война без големи загуби по пътя на отбраната, докато Германия и СССР се обезкръвят една друга. Оттук възникна и планът за построяване на „линията Мажино“ и стратегията на отбранителния начин за водене на войната през първата ѝ фаза.

„Линията Мажино“ се считаше за такава бариера, с опира-нето на която трябваше да се създаде стабилен фронт до самото крайбрежие на Ламанш. Назначението на „линията Мажино“ се заключаваше в това да се направи невъзможно каквото и да било непосредствено нападение на Франция. Възникна даже и илюзията, че Франция е защитена от всякакво нападение.

Действително „линията Мажино“ беше сериозно препятствие. По своите вътрешни съоръжения „линията Мажино“ напомняше на линеен

кораб. Фортите от бетон и стомана представляваха многоетажни съоръжения, оборудвани с асансьори, намиращи се дълбоко в земята. Бронекалпаците с перископи бяха изкусно замаскирани. Разположението на фортите позволяваше да се обстрелва местността с кръстосан огън от оръдия и картечници. Собствените източници на електроенергия, запаси от вода, хранителни продукти, боеприпаси даваха възможност на фортите да не зависят от подвоза. Но работата се свеждаше в това, че „линията Мажино“ беше дълга само 140 км, а дължината на цялата френска граница от Швейцария до Ламанш е около 760 км. Въпреки това Петен на заседанието на военния съвет на 4 юни 1932 г. се изказа против по-нататъшното строителство на укрепления по северната граница на Франция.

Като военен министър, Петен на 7 март 1934 г. разясни на военната комисия към сената, че той е против продължението на „линията Мажино“ до крайбрежието на Северно море, защото Северна Франция била надеждно защитена от белгийските крепости.

През 1936 г. военният министър Даладие, позовавайки се на опита от войната 1914–1918 г., доказваше, че бетонните съоръжения и мрежата от мощно автоматично оръжие непременно ще спрат атакуващите войски.

Оставайки на равнището на Първата световна война, ръководители на Франция възлагаха големи надежди на железобетона и огневата система, които трябваше според тяхното мнение да заменят човека във войната. Затова те не укрепиха позициите в Ардените.

Двама членове на френския парламент, Тетанже и Фрамон, представиха доклад на военната комисия в камарата на депутатите, посочвайки, че в случай на война „се възлага твърде голяма надежда на естествените препятствия – на горите и на Маас“. В отговор на това сериозно предупреждение генерал Хюнтцигер, един от активните участници в заговора на Петен против републиката, който командуваше армията в сектора на Седан, отговори с оптимистичен доклад и работата беше преобана.

Последната възможност за ликвидирането на „ахилесовата пета“ във френската отбрана беше „странната осеммесечна война“. Но и тази възможност не бе използвана за укрепване на отбраната.

Превъзходството на немските танкове и авиация не беше толкова голямо, за да изключи всякакви успехи на съпротива на англо-френските войски. Съюзниците също така имаха съвременно оръжие. Но за ефикасното му използване не бяха подготвени. Във френския генерален

щаб не взеха под внимание онази революция в областта на военното изкуство, която направиха танковите дивизии и шурмовата авиация.

От 26 януари до 2 февруари 1937 г. във френската камара на депутатите станаха дебати по военните въпроси. На ожесточени нападки бе подхвърлен проектът за създаване на танкови корпуси. В числото на противниците на крупните танкови корпуси излезе Даладие, считайки проекта за опасен. По негово мнение, този проект е „оръдие на непредпазливо настъпление“, докато е по-добре да се отбранява, имайки непрестъпен непрекъснат фронт.

За създаването на танкови корпуси се противопостави и военният министър Фабри, макар да знаеше много добре, че в Германия вече са формирани танкови дивизии и се готвят да нахлуят във Франция.

Генерал Гамлен също така се обяви против формирането на танкови корпуси, доказвайки, че танковете ще бъдат спрени от противотанковите оръдия, както пехотата беше спряна в 1914 г. от картечниците.

Петен с устата на своя теоретик Шовино уверяваше, че замаскираните оръдия, мини, осейващи пътищата на тези машини, ще удържат победа над всяка най-скъпо струваща техника. „Защо да правим танкове – възкликва Шовино, – ако 75-мм снаряд, струващ 150 франка, лесно унищожава танк, който струва 1 млн. франка.“

Вейган действуваше в същата насока с цялата тежест на своя авторитет. Той казваше: „Нищо не е нужно да създаваме, тъй като всичко имаме.“

Покрай всичко друго привеждаха се доводи, че във Франция няма бензин за танковете. В резултат на всички тези доводи създаването на танкови корпуси се отложи за неопределено време.

Кликата на Петен не считаше за необходимо да въоръжава френската армия с достатъчно количество най-нови видове оръжие. Към 10 май 1940 г. във френската авиация имаше всичко 54 пикиращи бомбардировача. В германската авиация числото на пикиращите бомбардировачи беше 366 още през есента на 1939 г.

Бойната подготовка на авиационния състав се намираше на ниско равнище. Военните ръководители повече се занимаваха с организацията на индивидуално спортните постижения, отколкото с разработката на тактиката на бойните действия на крупни съединения и организирането на взаимодействието с другите родове войски.

Между авиацията и танковите войски се водеше безшумна борба, тъй като „плебсът се намираше в танковите войски, а аристокрацията – в авиацията. След Първата световна война офицерите танкисти често

пъти се считаха за «механици», с които не се поддържаха връзки¹⁵⁰.

Във френската армия преобладаваше 75-мм оръдие. В германската армия на въоръжение като най-малък калибър беше 105-мм гаубица, която по далекобойност на снаряда превъзхождаше значително френската система.

Цялата 1939 г. беше загубена от френските военни ръководители в безплодни спорове за ценността на самоходните оръдия. Първото изпробване на самоходно оръдие беше направено едва през март 1940 г. От 20 май до 10 юни бяха пуснати 70 такива оръдия. Бойните качества на самоходните оръдия се оказаха твърде високи. В единствения сектор, където бяха използвани, те унищожиха 28 танка и 5 картечни броневомобила.

Съществен недостатък в бойното използване на френската артилерия беше недостатъчното маневриране на артилерийския огън. Френската артилерия не можеше и почти не беше в състояние бързо да съсредоточи силен артилерийски огън. Това се обяснява с факта, че френските военни ръководители, възпитани в традициите от Първата световна война, все още продължаваха да се ориентират изключително на опита на позиционната война, без да забелязват рязкото нарастване на темповете за настъпление.

Ето защо френското командване даже не беше в състояние да помисли, че немските танкове ще преминат р. Маас при Динан и Седан три дена след започването на войната.

Танковете, авиацията и тежката артилерия се игнорираха като средство за пробив на укрепен фронт. Тези средства се смятаха най-ефикасни в отбрана. Затова например Гамлен твърдеше, че не трябва „да се започне кампания със стратегическо настъпление“. Войната можеше да се спечели с отбрана, такава беше официалната военна доктрина.

Генералният щаб на френската армия, без да забележи нарастващите темпове за настъплението, все още продължаваше да се придържа към остарялата стратегия на позиционната война, каквато беше войната 1914–1918 г.

Петеновите възгледи за войната обобщи генерал Шовино, професор при военната академия в Сен Сир. Няколко месеца преди началото на войната той публикува книгата „Възможно ли е нахлуване?“. Предговорът на тази книга написа сам Петен, като го озаглави „Елементи на военната доктрина“. Предговорът на Петен беше официално доведен до

150. Pierre Tissier. „Le Proces de Riom“, p. 96.

знанието на всички ръководители на френската армия. В предговора Петен писа, че възгледите на генерал Шовино са пълни с мъдрост. С това Петен хвалеше своите собствени възгледи, отразени в книгата на Шовино.

В цялата книга като червена нишка минаваше тезата за несъкрушимостта на непрекъснатия фронт. За доказателство се провеждаха доводи, че отбраната сега е по-силна, отколкото през 1917 г., защото сега за 10 дена се построяват такива укрепления, които защищават надеждно от танкове. От тази теза беше направен извод: щом като немците не ще могат да пробият френския фронт, танковете не са нужни въобще.

Френският генерален щаб все още се опитваше да води съвременния бой по образец на боевете при Марна 1914 г. В генералния щаб и във висшите военни школи се ширяха шаблонът и доктринерството. Изостаналостта пречеше да се разглеждат новите проблеми. Така например отбраната при Вердюн се използваше като доказателство на тезата, че и в бъдещата война многочислените армии могат да водят борба с месеци, без да спечелят нещо освен няколко квадратни километра територия. Метафизическият мироглед пречеше да се види, че усъвършенствването на военната техника изисква също така и усъвършенствване на тактиката. Нито в недостатъчното въоръжение, нито в лошото качество на бойната техника, а в изостаналостта на военната теория беше основната слабост на френските военни ръководители.

През време на гражданската война в Испания фашистките интервенти изпробваха и изучаваха използването на новите видове оръжия. Например за немскофашистката авиация войната в Испания беше полигонът, на който се проверяваха техните танкове, самолети, бомби и зенитна артилерия. Бойният опит помогна на немците да разработят методите по взаимодействието на танковете с авиацията, да подобрят конструкцията и да усилят бронята. Именно от опита на войната в Испания немскофашистките военни ръководители дойдоха до извода за необходимостта от създаването на танкови и моторизирани корпуси и да заместят използваните се самолети с нови, по-съвършени образци.

Френското военно списание по това време се ограничаваше с излагане на фактическите събития. Единствената военна монография за опита от военните действия в Испания беше написана от немски емигрант, който по-рано служил в германския военноморски флот. Книгата имаше гръмкото заглавие „Военните уроци от Испанската война“. В Испания авторът престоял през 1936 г. всичко три седмици, в периода на барикадните боеве, и направил извода за неефикасното използване на

танковете, което се хареса на френските стратегии на отбраната.

Френските военни ръководители започнаха създаването на танкови дивизии едва след урока от германо-полската война 1939 г.

В началото на Втората световна война френската армия имаше само три леки механизирани дивизии. Първата танкова дивизия бе сформирана през 1933 г. Четири танкови дивизии бяха формирани след започването на войната: първите две – към средата на януари 1940 г., третата – по средата на март, а четвъртата – в разгара на немскофашисткото нахлуване във Франция.

Формирането на танковите дивизии в последния момент доведе до това, че те се оказаха неподготвени за решаването на оперативни задачи. В продължение на много години във френската армия танковете се разглеждаха като тактическо оръжие на пехотата, като средство за поддържане и съпровождане на пехотата.

Опитът от използването на танковете в кампанията (1917–1918 г.) даже и след 20 години се смяташе за непроменена догма. Това доведе до убеждението във френската армия, че танковете са в състояние да се откъснат от пехотата не повече от някакви си 1500 или 1800 м. Ето защо френските военни ръководители за сметка на маневреността увеличаваха бронята и въоръжението на танковете.

През 1932 г. беше формирана първата френска моторизирана дивизия. Обаче моторизираната дивизия се определяше само за използването като бързо подвижен резерв, вместо да действа с танковете и да осъществява широк оперативен пробив. В боя огънят се противопоставяше на маньовъра, вместо да се съчетават огънят и оперативният маньовър.

През 1933–1939 г. френското върховно командване издаде ред наставления и инструкции по въпроса за бойното използване на танковете и механизирани дивизии. Във временното наставление от 26 април 1933 г. относно съвместните действия на пехотата и танковете се казваше, че „използването на съвременните танкове и моторизирането на армията позволяват да се откажем от бавното, постепенно придвижване, към което ни принуждава огъня на противниковото автоматично оръжие и стремително да се развива успехът, не дочаквайки подхода на останалите ешелони, т.е. да се ускори темпът за настъпление“. Във временното наставление по тактиката на крупните съединения от 12 август 1936 г. се предвиждаше дълбоки самостоятелни действия на танкови ешелони, действащи пред пехотата и като танкове за съпровождане.

Във всички тези наставления и инструкции са разработени

способите за бойното използване на танковете в тактически рамки. Бойният ред на танковете в настъпление се предвижда в три ешелона. Вторият ешелон трябва да поддържа танковете от първия. Третият ешелон се определя за най-тясно взаимодействие с пехотата. Обаче дълбочината на танковата атака се поставяше в зависимост от възможното прикриване и поддържане на тежката артилерия.

Такъв метод на танкова атака изхождаше от необходимостта за пробив на отбраната, включваща в системата си опорни пунктове и имаща малка плътност от противотанкови средства. При тези условия първите два ешелона (за далечно действие и за далечно поддържане на пехотата) трябваше самостоятелно, с откъсване от пехотата, да преминат през отбранителната полоса и да подавят артилерията, минохвъргачките и тактическите резерви в дълбочина на противниковата отбрана. Същевременно пехотата, съпроводжана от танкове, подавяше системата от опорни пунктове и отделните съпротивителни възли на предния край.

По такъв начин танковете се предназначаваха главно за извършване на пробива. Танковите ешелони трябваше да пробият тактическата зона на противниковата отбрана по цялата ѝ дълбочина. Едновременното решение на тези задачи от танковите ешелони и задачата за развитието на постигнатия тактически успех не можеше да даде ефикасен резултат.

Опит да се излезе от границите на тактическите рамки бе направен през 1938 г. В инструкцията от 16 декември 1938 г. се казваше, че танковата дивизия трябва да пробие противниковата отбрана по цялата тактическа дълбочина и да осигури дълбокото придвижване на пехотата. Бойният ред на танковата дивизия се предвиждаше в три ешелона. Първият ешелон (ешелонът на напредването), съставен от средни танкове, се определяше за подавянето на артилерийските позиции и тактическите резерви на противника. Вторият ешелон (ешелонът на поддръжката), също така съставен от средни танкове, в тясно взаимодействие с пехотата заемаше и се закрепваше на противниковите позиции. След пробива на тактическата отбрана танковата дивизия трябваше да премине към развитието на успеха с третия ешелон в широк мащаб съвместно с леките механизирани или кавалерийски дивизии, усилен с моторизирана пехота и артилерия на механична тяга.

Но, както пише Буше, „танковата дивизия, макар и да се определяше като стратегическо съединение, беше по-скоро съединение, призвано да действа съгласно немската терминология в рамките на висшата тактика, т.е. фактически в полосата на армейския корпус“¹⁵¹. Танковата дивизия нямаше голяма възможност да развива постигнатия успех

(всички 150 танка в състава на дивизията).

Теоретическите положения във френските инструкции и наставления не получиха необходимите проверки на ученията и маневрите и не бяха усвоени от войските в хода на бойната подготовка. Танковите дивизии бяха създадени твърде късно.

И така възгледите на френското върховно командване след Първата световна война се свеждаха до преценка на значението на отбранителните укрепления, фактически до неверие в силата на танковете в решаване на оперативни задачи и до недооценка ролята на авиацията, а следователно и до възможностите за използване на танковете и авиацията за решителни настъпателни действия.

Френските военни ръководители твърде късно дойдоха до извода, че „най-голямата грешка, която само може да се извърши във военното дело, е да приемеш решение, недооценяващо качествата и възможности на противника“¹⁵².

Аналогична неподготвеност към воденето на съвременна война по суша се наблюдаваше и в английската армия.

Господстващата военна теория в Англия в навечерието на Втората световна война беше теорията „на морската сила“, разработена от английския адмирал Коломбо. Мощният военноморски флот се предназначаваше за завоюване господство по море, за икономическа блокада и за нанасяне на удари по уязвимите приморски области на противника. Авиацията получи признание като съставна част на въоръжените сили. Но използването на авиацията се набелязваше главно за взаимодействие с военноморския флот и за извършване на стратегически бомбардировки.

На сухопътните войски в Англия се отреждаше второстепенно значение, тъй като английската буржоазия на европейския континент се ориентираше към една силна френска армия. Това доведе до разформироване в 1928 г. на първата механизирани част и един високопоставен офицер обяви пред представител на печата; „Без кавалерия не може да се мине. Танковете повече не представляват опасност.“¹⁵³ През 1939 г. беше възстановена бронираната бригада. След една година тя отново беше разформирована и отново формирана след едногодишно прекъсване. Бронираната бригада имаше в своя състав батальон леки танкове и три смесени батальона, по три роти във всеки. В състава на танковата рота

151. Ж. Буше. Бронетанковое оружие в войне, пер. с франц., М., 1956, стр. 84.

152. П. Жако. Исследование вопросов стратегии Запада, стр. 33.

153. Liddel Hart. Defence of the West, London, 1950, pp. 66–67.

влизахе взвод леки танкове (6 танка) и взвод средни танкове (5 танка).

През 1937 г., когато в Германия вече беше формиран танков корпус, в Англия всеки, който твърдеше и решително настояваше за механизация, рискуваше да получи прозвището танкоман.

Теоретическите възгледи на английските военни ръководители за бойното използване на танковете малко се различаваха от възгледите на френските им съюзници. В английската армия танковете бяха предназначени за съпровождане на пехотата, доколкото английските военни ръководители считаха, че танковете не са в състояние далеч да се откъснат от пехотата. Затова бронираната бригада се готвеше само за тактическо взаимодействие с пехотата.

Основните усилия при пробив на противниковата отбрана при стабилен фронт се възлагаха на пехотната дивизия. Завършването на пробива се явяваше второстепенна задача за бронираната бригада, която идваше да усилва пехотната дивизия. Основната задача на бронираната бригада беше да разгроми резервите и щабовете на противника в дълбочина на тактическата зона на отбраната (не повече от 20 км). Самостоятелни действия на бронираната бригада пред главните сили на армията се допускаха само в маневрени условия на войната.

Опитът от бойните действия в Западна Европа през 1940 г. показва, че тези военнотеоретически възгледи бяха далеч от необходимото съответствие с новите технически средства на въоръжената борба. Както и в периода от 1917 до 1918 г. английските военни ръководители например не можаха да излязат вън от рамките на бойното използване на танковете в тактически мащаб.

По такъв начин пасивната военна стратегия на англо-френските военни ръководители, в частност отбранителната стратегия за водене на войната през първата ѝ фаза, беше обусловено от „мюнхенската“ политика на управляващите кръгове на Англия и Франция, която се състоеше в това да не се пречи на хитлеристка Германия да нападне Съветския съюз. Управляващите кръгове на Англия и Франция, увлечени в насъскване на фашистка Германия срещу Съветския съюз, не виждаха плановете на немския фашизъм. Хитлеристите, преди да нападнат Съветския съюз, явяващ се главно препятствие по техния път за завоюване на световно господство, започнаха агресия срещу Полша, Норвегия, Дания, Холандия, Белгия, Франция и Люксембург, Югославия и Гърция за осигуряване на своя европейски тил.

Като подготвиха своите армии за нахлуване в Западна Европа, германските военни ръководители най-добре решиха

военнотеоретическите въпроси за бойното използване на родовете войски в сравнение с решението на аналогичните въпроси във френската и английската армия.

В основата на немскофашистката стратегия беше положена теорията на „тоталната“ и „светкавичната“ война. Тези теории с идването на фашизма на власт в Германия заеха господстващо положение.

В 1934 г. се появи книгата на Лудендорф „Тоталната война“. Този виден идеолог на германския милитаризъм излезе с искане за неограничено използване на всички средства за унищожаване не само на въоръжените сили, но и на населението на противниковата страна. За политическото обосноваване на тезата за абсолютната всеобхващаща война, т.е. война безпощадна в мащаба на цялата страна на противника, Лудендорф използваше расовата теория на фашизма.

Като неразделна част от тоталната война Лудендорф разглеждаше мълниеносното постигане на победата без обявяване на война. Той искаше „да се стремим да се завърши войната колкото е възможно по-бързо“, а за това „от самото начало да се използва и последната пушка“. Тази теза бе използвана от хитлеристите при разработване на стратегическите планове за водене на Втората световна война. В 1937 г. Хитлер постави задача на генералния щаб така да се деморализира противникът, че да загине още от първия удар.

Германският генерален щаб, като планираше нахлуването в страни-те от Западна Европа, много разчиташе на внезапното нападение. Моторизацията на армията доведе до нейната подвижност. Увеличи се възможността за бързото съсредоточаване, а следователно и внезапността.

Внезапното нападение на Германия неочаквано за англо-френските съюзници съдействува за бързото поражение на армиите им (за 45 дена). На германското командване се удаде благодарение на силата и благоприятната политическа и военна обстановка да спечели първия период на Втората световна война. Нахлуването на немскофашистките войски в Западна Европа не трябва да се разглежда извън рамките на Втората световна война. Ето защо успехът на немскофашистките войски в Западна Европа не беше потвърждаване на правилната стратегическа концепция на хитлеристите за възможното спечелване на Втората световна война в кратко време. При това фашистка Германия надценяваше своите възможности, правеше всички разчети за воденето на следващите кампании с „светкавични“ срокове и заради това не бяха взети мерки в случай на продължителна война. Това объркване на сметките на хитлеристите се изясни във войната на фашистка Германия срещу СССР. Само

към пролетта на 1942 г. немскофашистките ръководители дойдоха до извода, че ще се наложат максимални военни и икономически усилия.

Главната особеност на немскофашистката стратегия се състоеше в това, че хитлеристите успяваха да разгромят своите противници поотделно. Като отчитаха опита от Първата световна война 1914–1918 г., хитлеристите всячески избягваха война на два фронта. „Мюнхенската“ политика на управляващите кръгове на Англия и Франция способствуваше за осъществяване на поредното „светкавично“ разгромяване на западноевропейските страни през първия период на Втората световна война.

Успехът на операциите на немскофашистката армия беше осигурен изключително от високите темпове на настъплението. Хитлеристкото командване използваше в голям мащаб високо маневрени и подвижни средства – танкове, авиация, моторизирани и въздушнодесантни войски.

В армията на Франция и Англия процесът на прерастването на танковите войски от тактическите рамки в средство от оперативно значение ставаше много бавно и постепенно. В немскофашистката армия този процес се извършваше с бързи темпове. Германското военно командване успя да повиши оперативното значение на танковите войски по пътя на организационното обединение на танковите войски с моторизираната пехота.

В периода на Първата световна война 1914–1918 г. настъпателните операции бързо заглъхваха, тъй като темповете на настъплението не превишаваха темповете за подхождането на оперативните резерви на отбраняващите се войски. В резултат на това отбраняващите се войски успяваха да създадат в дълбочина на отбраната в замяна на загубените нови отбранителни рубежи.

През 1939–1940 г. масираното използване на танковете, авиацията, моторизираните и въздушнодесантните войски обезпечаваше високи темпове и голяма пробивна сила на настъплението. Високите темпове на настъпателните операции позволяваха да се изпреварва прехвърлянето на оперативните резерви на отбраняващите се войски към застрашеното направление.

Френските военни ръководители очакваха, че немскофашистките войски ще настъпват с темповете от периода на Първата световна война. Бойният опит отхвърли тези пресмятания. В първия ешелон на немскофашистките войски се използваха бронетанкови механизирани войски. В хода на настъпателните операции на подвижните войски се случваше средно да изминат с откъсване от главните сили до 250–300 км.

Стремителността в настъплението на хитлеристките войски веднага дезорганизира управлението на англо-френските войски. Във военните кръгове на Англия и Франция цареше пълна обърканост. Разпорежданията на командването закъсняваха и не идваха на време до войските. В резултат на това войниците губеха вяра в своето командване, преувеличено си представяха силата на врага. Всичко това доведе до пълната дезорганизация на войските.

За високите темпове на танковете и моторизираните войски на немците спомагаше авиацията, особено пикиращите бомбардировачи и въздушнодесантните войски. Въздушнодесантните войски отстраняваха това несъответствие, което имаше между действията на авиацията и подхождането на подвижните съединения. Тясното взаимодействие на танковете с другите родове войски позволяваше на хитлеристкото командване да реши проблема за развитието на оперативния успех, да извършва бързо прегрупироване в хода на операцията и да осъществява операции за обкръжаване на крупни противникови сили.

Във връзка с широкото използване на новите високо маневрени и подвижни средства във въоръжената борба се измени ролята на пехотата при атака. В периода на Първата световна война 1914–1918 г. пехотата беше ударно средство. През 1939–1940 г. пехотата премина в основата на бронирания ударен клин. Този клин с острието на танковите дивизии дълбоко се врязваше в територията на противника. Обаче пехотата оставаше, все още многобройна, качествено стана значително по-мощна.

Главната особеност на немскофашистката тактика в настъпателния бой се състоеше в това едновременно да подави тактическата зона на отбраната. Танковото войсково усиление (по немската терминология) в състава на отделната танкова бригада и пехотни дивизии от първия ешелон извършваха пробив в главната полоса на отбраната на противника, която имаше дълбочина до 6 км. Едновременно авиацията подаваше артилерийските позиции и близките резерви на противника.

Пробивът на втората полоса на отбраната се извършваше от втория ударен ешелон на танковото войсково усиление и моторизирана пехота. Следователно танковото войсково усиление се използваше за решаване на тактически задачи. След пробива на втората полоса в сражението се въвеждаха танковите дивизии и корпуси за разгромяване на подвижните резерви на противника в оперативната дълбочина.

По такъв начин, като създаде бронетанкови войски и като ги призна за основен род войски, командването на немската армия се отдалечи от

съществуващите по това време в армиите на другите капиталистически страни мнение за танковете като средство, предназначено само за съпровождане на пехотата.

Ориентирането предимно към новите ударни средства доведе до подценяване от страна на немците ролята на артилерията в съвременната война. Хитлеристките генерали започнаха всички огневи задачи, които по-рано се решаваха от артилерията, механически да поставят на танковете и авиацията, несъобразявайки се с това, че танковете сами се нуждаят от съпровождане с артилерийски огън.

Вече в хода на полската кампания се изясни, че немско-фашистката артилерия не само в качествено, но и в количествено отношение не осигурява ефикасно решаване на огневите задачи при високата маневреност и темповете на бойните действия. Немскофашисткото командване беше принудено чрез авиационни бомбардировки да увеличи ефикасността на артилерийския огън.

Погрешните сметки на хитлеристките генерали в оценката на артилерията имаха за немскофашистката армия тежки последствия, а също така и за по-нататъшния ход на Втората световна война.

Стратегическата маскировка на подготовката на фашистка Германия за нападението на Съветския съюз

Английските историци наричат периода след капитулацията на Франция „битка за Англия“ и твърдят, че тази битка била решаващ фактор за целия период на Втората световна война.

Безспорно през този период английският народ преживя тежки дни. Във въздуха се развиха тежки боеве с немската авиация, а по море действията на немските рейдери и подводници върху морските комуникации на Англия застрашаваха английското търговско корабоплаване с дезорганизация. Но не това определяше основното съдържание на периода след капитулацията на Франция.

Като предприемаше стъпки за временно примирие с Англия, Хитлер на 16 юли, т.е. три дена преди речта му в райхстага, едновременно подписа директива с условното наименование „Морски лъв“. В нея се казваше, че с групата армии „А“ „се предвижда нахлуване в Англия“. Обаче по показанията на бившия началник щаб на групата армии „А“,

Блументрит, никой от немските генерали не приемаше тази директива за сериозна.

През 1939 г. всички установки на Хитлер по отношение на Англия се свеждаха към отбрана и съдържаност. Това се обяснява с факта, че все още се хранеше надежда за разбирателство. Хитлеристите през време на Втората световна война предприемаха не един път опити да се споразумят с управляващите кръгове на Англия.

Други бивши военни ръководители на немскофашистките въоръжени сили, като например Рундщед, също така твърдят, че „Хитлер никога сериозно не е мислил за нахлуване в Англия“¹⁵⁴.

Действителният смисъл на директивата „Морски лъв“ се състоеше в това, демонстрирайки подготовката за нахлуване в Британските острови, да се готвят за нападение срещу Съветския съюз. Ето защо хитлеристките генерали никога не разглеждаха нахлуването в Англия като сериозна операция. Това неопровержимо се доказва и от тайните писма, разменени между Хитлер и Мусолини.

Без да знае истинските замисли на Хитлер, Мусолини на 26 юни 1940 г. му писа: „Сега, когато настъпи време да се удари по Англия, напомням ви за това, което съм казал в Мюнхен по повод непосредственото участие на Италия в шурма на островите. Готов съм да взема в него участие със сухопътните и въздушните сили и вие знаете как желая това. Моля ви да ми отговорите, за да премина към стадий на изпълнение!“¹⁵⁵

Хитлер отклони предложението на Мусолини за използването на италиански експедиционни сили за нахлуване в Англия. Наистина покъсно Хитлер сам се обърна към Мусолини за такъв род помощ, но вече за съвместно нападение срещу Съветския съюз.

Мусолини, без да разбере отказа на Хитлер, започна да предлага вместо пехотни части италианската авиация. В писмото от 17 юли 1940 г. Мусолини писа: „Ако вие считате за възможно и непосредствено участието на италианската авиация, моля ви да ми съобщите за това. Ние сега имаме отряди нови, твърде мощни и скоростни самолети.“¹⁵⁶

Но Хитлер се отказва и от авиацията. Нещо повече, той сам предлага на Мусолини своята авиация до пролетта на 1941 г. На 19 юли 1940 г. Чано записа в своя дневник, че Хитлер не само отклонил „предложение-то на Мусолини да изпрати хора и самолети за участие в нападението

154. Weltkrieg 1939–1945, I Teil, Der Landkrieg, s. 36.

155. Les Lettres secretes Echangees par Hitler et Mussolini (1940–1943), p. 73.

156. Les Lettres secretes Echangees par Hitler et Mussolini (1940–1943), p. 73.

над Англия, напротив – той ни предложи помощ от авиация за бомбардировка на Суецкия канал¹⁵⁷.

Чано не знаеше, че отказът на Хитлер от италианските войски и авиация означаваше отказ от нахлуването в Англия за този период. За намеренията на Хитлер Чано не знаеше, защото Хитлер винаги поставяше своите италиански съюзници в известност за плановете си само след започване на поредната агресия.

На 29 юли 1940 г. оперативният отдел на германското върховно командване пристъпи към разработване на плана за нападение срещу Съветския съюз. В Типелскирх намираме потвърждение на това. Той пише, че „в края на юли, преди да бъде дадена заповед за въздушно нападение над Англия, Йодъл съобщил на един от своите най-близки сътрудници, че Хитлер решил да се готви за война срещу Съветския съюз“¹⁵⁸. Писмена заповед затова била дадена на 9 август 1940 г. под условното название „Ауфбау Ост“.

От достоверни сведения, които получил тогавашният държавен секретар на САЩ, Кордел Хъл, именно през август 1940 г. в щабквартирата на Хитлер станаха съвещания по въпроса за подготовката на война срещу Русия.

В същия месец бе дадена заповед да се подготви Западна Полша като плацдарм за източния поход. В съответствие с тези заповеди се започна строеж на нови ж.п. линии, пътища, летища и казарми за войски, които можеха да осигурят бързото прехвърляне и концентриране на крупни войскови съединения. Още през юли 1940 г. щабовете на 4-а, 12-а, 18-а армия бяха преместени в Познан. През втората половина на 1940 г. в Западна Полша бяха преведени около 30 немскофашистки дивизии.¹⁵⁹ Това беше начало на стратегическото развързване на германските въоръжени сили срещу СССР.

Що се отнася до планирането за нахлуването в Англия, по признакия на Блументрит, операцията „Морски лъв“ никога сериозно не се е разработвала и не се е подготвяла, на нея се е гледало като на „военна игра“. На немските генерали и адмирали в края на септември стана съвършено ясно, че планът не беше замислен сериозно. След това от този план се отказаха напълно. „В свои кръгове ние говорехме за плана като за блъф и очаквахме новината, че с Англия ще се дойде до съглашение.“¹⁶⁰ През септември 1940 г. планът „Морски лъв“ бе окончателно

157. The Ciano Diaries (1939–1943), p. 273.

158. Kurt Tippelskirch. Geschichte des zweiten Weltkriegs, s. 171.

159. Kurt Tippelskirch. Geschichte des zweiten Weltkriegs, s. 171.

погребан.

След 15 септември 1940 г. „десантът в Англия оставаше само като заплаха“¹⁶¹. По такъв начин именно от лятото на 1940 г. подготовката за вероломно нападение срещу Съветския съюз стана съставна част от плана на Хитлер относно по-нататъшното водене на войната. Тази подготовка беше главно определящо съдържание на хитлеристката стратегия след разгрома на Франция и другите западноевропейски страни през май–юни 1940 г.

От военна гледна точка нахлуването на немскофашистките войски в Англия можеше да се увенчае с успех. Но Хитлер смяташе, че при нахлуването в Англия възможните загуби ще бъдат около един милион души. Този милион той реши да запази за нападението срещу Съветския съюз, тъй като считаше, че завоюването на СССР ще стане мълниеносно и че в Европа след това не ще има сила, която да може да спре по-нататъшната германска агресия. Ето защо Хитлер реши да отложи решителната борба срещу Англия.

След като направените на 19 юни 1940 г. „мирни“ предложения на Хитлер към Англия увиснаха във въздуха, беше прието решение за нападения на германската авиация над Англия. За нападенията върховното германско командване отдели 1020 изстребителя и 1100 бомбардировача от състава на 2-и и 3-и въздушен флот.

Първите крупни удари по въздуха над Англия бяха нанесени на 15 август. До 7 септември германската авиация нанасяше удари по авиационните бази. Обаче те не успяха да унищожат английските военновъздушни сили и летища. Това се обяснява с факта, че от самото начало на войната английската противовъздушна отбрана бе добре снабдена с технически апаратури. Особено добре беше прикрита летищната мрежа, имаща разгърната радиолокационна система.

След това немската авиация пренесе ударите върху Лондон и над другите английски градове, с помощта на които искаше да сломи волята на англичаните за съпротива. През нощта на 7 ноември 1940 г. 300 немски бомбардировача извършиха своето първо нападение над Лондон.

Управляващите кръгове на Англия, като поощряваха въоръжаването на хитлеристка Германия, разчитаха, че фашисткото оръжие ще бъде използвано най-напред срещу Съветския съюз. Невил Чембърлейн още на 30 септември 1938 г., говорейки на летището в Кройдон при

160. Liddel Hart. The Other Side of the Hill, p. 161.

161. Kurt Tippelskirch. Geschichte des zweiten Weltkriegs, s. 105.

завръщането си от Мюнхен, тържествено заяви, че мирът е осигурен на цяло поколение. Чембърлейн, разбира се, имаше предвид мир за Англия. Обаче не изминаха и две години и над английските градове се по-сипаха фашистките бомби. Мирът с Хитлер не им се удаде. За последствията от „мюнхенската“ политика на управляващите кръгове на Англия трябваше да заплати английският народ.

Тежки изпитания се стовариха върху английския народ. Над английските градове немскофашистката авиация хвърли около 190 000 тона фугасни и запалителни бомби. Гр. Ковънтри, един от центровете на английската авиационна промишленост, на 14 ноември 1940 г. беше разрушен при нападение с 500 бомбардировача. От 7 септември 1940 г. в продължение на 65 нощи подред хитлеристката авиация атакуваше Лондон. Градът беше подложен на масови нападения. Така например на 20 март 1941 г. бе бомбардиран с 310 самолета, на 17 и 20 април – с 542 и през нощта на 11 май 1941 г. – с 580 самолета. С това се завърши нападението над Лондон с големи маси от немскофашистка авиация.

Трябва обаче да се отбележи, че въпреки интензивните нападения резултатите от бомбардировките нямаха решаващо значение. Тези нападения само създаваха впечатление за близко нахлуване. В действителност те се извършваха, за да маскират съсредоточаването на хитлеристките войски за нападение срещу СССР. Бившият държавен секретар на САЩ, Кордел Хъл, в мемоарите си пише: „Въздушните нападения над Англия служеха на Хитлер само като параван на неговите истински и щателно разработени планове и приготовления за внезапно и съкрушително нападение на Русия.“¹⁶²

Като действуваше по плана за стратегическата дезинформация на Съветския съюз, германското върховно командване по това време усилено прехвърляше войски на Изток. На 27 август Хитлер подписа заповед за прехвърляне на Изток 10 пехотни и 2 танкови дивизии. На 6 септември, в навечерието на нападението на фашистката авиация над Лондон, беше издадена нова заповед за преместването на Изток до 1 октомври 1940 г. 20 дивизии.¹⁶³

Към 1 май 1941 г. в района на Прибалтика бяха прехвърлени нови пехотни дивизии. За да скрият готвещото се на Изток настъпление, хитлеристите държаха в Германия и на Запад основната маса танкови и моторизирани дивизии, готови за прехвърляне. На Запад поддържаха

162. The Memoirs of Cordell Hull, v. 2, New-York, 1948, p. 968.

163. Erich Kordt. Whan und Wirklichkeit, s. 298.

кадрови дивизии, за да се създаде впечатление, като че ли са предназначени за десантни операции на Британските острови. Подвижните съединения бяха прехвърлени на Изток с максимална предпазливост един месец преди началото на нападението срещу СССР.

От 22 май 1941 г. стратегическото развърщане на Изток беше представено като средство за маскиране на десантната операция срещу Англия.

За фашистките ръководители на Италия истинският замисъл на хитлеристите се изясни едва в края на 1940.

На 4 октомври 1940 г. се състоя поредната среща на Хитлер и Мусолини в Бренер. На този ден Чано записал в дневника си: „Разговорите за десант на Британските острови и подготвителните операции повече не ще продължават.“¹⁶⁴ През октомври на Мусолини и Чано стана ясно, че всяка реална подготовка за нахлуване в Англия е прекратена. На 12 октомври Кайтел подписа директива, в която изложи заповедта на Хитлер, че от този момент „подготовката за десант в Англия ще се продължи само като военна и политическа заплаха“¹⁶⁵. Тази директива само оформяваше мероприятията на стратегическата маскировка, провеждана под формата на реално подготвителни работи за нахлуване. Подготвителните работи за нахлуване трябваше да скрият истинските планове на хитлеристите.

На съвещание на германското върховно командване в края на лятото на 1940 г. Хитлер съобщи за намерението си да нападне Русия. През ноември Хитлер предложи на Мусолини да отзове от територията на Франция тези части, които влизаха в състава на окупационните войски, и заедно с германските войски да демонстрира подготовката за нахлуването през Ламанш.

На 5 декември 1940 г. началникът на германския генерален щаб, Халдер, доложи на Хитлер плана за източния поход. На 18 декември Хитлер подписа директива № 21, в която планът за внезапното и вероломно нападение на Съветския съюз получи ново условно наименование – „план Барбароса“. Директивата започваше със следните думи: „Германските въоръжени сили трябва да бъдат готови да унищожат Съветска Русия в хода на една скоротечна кампания преди свършването на войната с Англия.“ Тази директива беше подписана от Кайтел и Йодъл и в девет екземпляра разпратена на командващите различните родове

164. The Ciano Diaries (1939–1943), p. 296.

165. Milton Shulman. Defeat in the West, New-York, 1948, p. 52.

войски в германските въоръжени сили като основа за стратегическото развърщане.

За тила си хитлеристите вече не се опасяваха, тъй като крупни операции на английските войски с цел нахлуване в страните от Западна Европа, окупирани от немскофашистките войски, не се очакваха.

Едновременно с пригответленията за реализирането на „план Барбароса“ хитлеристите до края на 1940 г. продължаваха да бомбардират английските градове. Като създаваха впечатление за готвещо се нахлуване в Англия, хитлеристите искаха не само да скрият подготовката за нападение срещу Съветския съюз, но и смятаха с въздушния терор да сломят волята на английския народ за съпротива, да заставят английските капитуланкти да сключат съглашение с Германия и да неутрализират Англия за продължително време, за да завършат безпрепятствено войната на Изток.

Известна част на английските управляващи кръгове бяха готови да направят сделка с Хитлер, но не им се удаде да сломят волята на английския народ за съпротива срещу Хитлер. Волята на английския народ за съпротива остана непоколебима. Решимостта на английския народ, неговият непреклонен стремеж да защитава своята свобода и независимост – тази бе силата, която принуди английското правителство да остане без отговор „мирните“ предложения на Хитлер.

На 3 февруари 1941 г. „планът Барбароса“ се утвърди окончателно. През март Хитлер свика командущите и постави пред тях следните задачи: да се разгроми руската армия; да се ликвидира съветската държава; след това с 50–60 дивизии да се създаде в Русия „въоръжена граница“, а останалите сили да се използват за завладяването на Гибралтар, Иберийския полуостров и за подготовка за последна борба с Англия.

От това се вижда, че така наречените „мирни предложения“ на Хитлер от 19 юли 1940 г. са само продължение на политиката, насочена към създаването на условия за разгромяването на всички държави, противопоставящи се поотделно на фашистката агресия, и да не допусне възможното създаване на анти-хитлеристка коалиция.

Подготовката на поход срещу Съветския съюз наложи прехвърлянето на крупни сили от немската авиация на Изток. Във връзка с това на хитлеристите се наложи в края на краищата да преустановят борбата срещу Англия, въпреки че не бяха постигнали капитулацията на английския народ. Обаче след като „планът Барбароса“ беше окончателно утвърден, във фашистка Германия се усили пропагандата за неизбежното нахлуване в Англия през пролетта на 1941 г. С лъжливите

приготовления за десант на Британските острови хитлеристите продължаваха да маскират фактическата подготовка за нападение срещу СССР. Затова свидетелствуват и следните факти. На 3 февруари 1941 г. на съвещание на германското върховно командване беше прието решение стратегическото съсредоточаване на войските за изпълнение на „план Барбароса“ да се маскира не само с приготовления за операцията „Морски лъв“, но и за второстепенните операции по „план Марица“ (войната срещу Гърция).

На 15 февруари 1941 г. началник щаба на върховното командване на фашистка Германия, Кайтел, подписа разпореждане за стратегическа дезинформация. В това разпореждане се казваше, че целта на дезинформацията е да скрие приготовленията за операцията „Барбароса“. За да скрие развърщането на силите за операцията „Барбароса“, препоръчваше се „да се демонстрира предстоящото нахлуване в Англия“. Тази маневра Кайтел нарече най-велика дезинформация в историята на войните. За постигането на по-надеждна дезинформация подготовката за изпълнение на плана „Морски лъв“ беше даже повторно проведена през първата половина на 1941 г. под условното название „Акула“.

В директивата на началник щаба на въоръжените сили на фашистка Германия от 25 май 1941 г. се разкрива мащабът на мероприятията по стратегическата дезинформация. Обръща се внимание на следните моменти: „В съответствие с указанията на раздел 2 за стратегическата дезинформация на противника трябва особено да се подчертаят продължаващите се приготовления за нахлуването в Англия. Молба към началника на тила на сухопътните сили – да направи по възможност обширни приготовления за реализиране на операцията «Морски лъв», при това за участие в приготвянето трябва да се привлекат гражданските учреждения. Желателно е по този въпрос да се проведат широки съвещания. Особено важно е да се дадат определени задачи на гражданските учреждения.

... Молба към отдел пропаганда на въоръжените сили – да се свърже с министерството на пропагандата, като му даде директивата, необходима за стратегическата дезинформация на противника. Обръщаше се при това внимание, че министерството на пропагандата не трябва да бъде в течение на истинските намерения на стратегическата дезинформация на противника.“

Под прикритието на този шум се продължаваха усилените приготовления за похода на Изток. Известният английски военен писател Лидъл Харт, който никак не може да бъде подозрян в нелоялност към

английския империализъм, под впечатлението на неопровержимите факти, получени от бившите членове на германското върховно командване, беше принуден да признае, че през 1940 г. „Хитлер не желаше да завоюва Англия. Той малко се интересуваше от приготовленията за нахлуването, нищо не правеше, за да ги ускори и ги отмени при първия благовиден предлог.“¹⁶⁶

Защо Хитлер не искаше да завоюва Англия? Лидъл Харт направо отговаря: „Работата е там, че Хитлер вече обръщаше погледа си на Изток.“¹⁶⁷ И не само Лидъл Харт, но и „Таймс“ на 20 септември 1942 г. призна: „В 1941 г. Хитлер хвърли своите войски против Русия, защото не се осмели да ги изпрати срещу Британските острови, докато в неговия тил имаше голяма бдителна и непобедена руска армия.“ Ето истинската причина, поради която не бе извършено нахлуването на немскофашистките войски на Британските острови.

В англо-американската преса до самото нахлуване на хитлеристка Германия в Съветския съюз се печатаха статии на тема за сериозните приготовления срещу Англия. На 12 февруари 1941 г. английските вестници излязоха с предупреждение до населението за очакваното нахлуване на Британските острови. На 6 март 1941 г. военният министър, Маргесон, заяви в парламента, че опасността от нахлуване е твърде голяма.

В действителност английските и американските управляващи кръгове бяха добре осведомени, че хитлеристка Германия готви нападения срещу СССР. Държавният департамент на САЩ още в края на 1940 г. знаеше за германските планове за нападение срещу СССР. Бившият заместник държавен секретар, Съмнер Уелс, пише в своите следвоенни мемоари: „В началото на януари 1941 г. получих съобщение, което по мое мнение не оставяше и най-малката сянка от съмнение за това, че германският генерален щаб със съгласието на Хитлер готви през пролетта на тази година германската армия за внезапно нападение срещу Съветския съюз. Информацията беше твърде подробна и изхождаше от достоверен източник.“¹⁶⁸

Кордел Хъл потвърждава, че през януари 1941 г. той също получил достоверна информация, че Хитлер щателно разработвал планове за нападение на Русия.

Английските управляващи кръгове също така знаеха, че хитлеристка Германия трескаво се готви за нападение срещу Съветския съюз.

166. Liddell Hart. The Other Side of the Hill, pp. 112–113.

167. Пак там, стр. 161.

168. Sumner Welles. The Time for Decision, New-York, 1944, p. 170.

Още на 27 юни 1940 г. Чърчил с телеграма съобщи на министър-председателя на Южноафриканския съюз, С്മътс, че Хитлер ще се хвърли на Изток и „прави това, без да се опита да предприеме нахлуване...“ (в Англия – В. С.)¹⁶⁹. На 16 май 1941 г. Чърчил вече писа на С്മътс: „Хитлер съсредоточава силите си срещу Русия. Непрекъснато се прехвърлят войски, танкови сили и авиация на север от Балкана и на изток от Франция и Германия. Аз лично смятам, че най-добрите шансове за него са нападението на Украйна и Кавказ, това би му осигурило жито и петрол.“¹⁷⁰

По такъв начин от „мюнхенската“ политика реакционните сили на Англия не се отказваха, даже и след като Хитлер потъпка всички и всякакви декларации за ненападение над Англия.

Управляващите кръгове на Англия и САЩ имаха сведение от най-достоверни източници, че подготовката на хитлеристите за нахлуване в Англия е само средство за стратегическа маскировка. Някои английски източници направо признават, че „това беше план на «голяма измама», която има за цел да създаде впечатление за готвящото се нахлуване в Англия“¹⁷¹.

Немските източници говорят същото. Например Гьорлиц разказва по какъв начин хитлеристите са използвали завладяването на Крит на 1 юни 1941 г. за поддържане лъжливата версия, че подготовката за нахлуването на Англия се продължава и осъществяването на плана „Морски лъв“ е уж първостепенна задача за 1941 г. В началото на юни 1941 г. във „Фьолкишер Беобахтер“ беше поместена статия под заглавие „Крит като пример“. В статията се казваше, че завладяването на Крит от въздушнодесантните войски е само пример за подобни, но крупни операции на други места. Това беше направено с цел да се създаде впечатление, че предстои нахлуване в Англия. След това генерал-полковник Йодъл получи заповед за конфискуване на този брой за разгласяване на военна тайна.

По такъв начин основното съдържание на периода след капитулацията на Франция се заключава в подготовката на Германия за внезапно и вероломно нападение над СССР. Шумът около операцията „Морски лъв“ прикрива тази подготовка и е средство за стратегическа дезинформация.

169. Winston S. Churchill. The Second World War, v. 2, p. 200.

170. Пак там, v. 3, London, 1950, p. 251.

171. Milton S hulman. Defeat in the West, p. 61.

Ограничени действия на немския военноморски флот в Атлантическия океан (септември 1939 г. – юни 1941 г.)

Хитлер се опитваше да неутрализира Англия през време на войната със СССР не само с въздушни нападения, но и чрез дезорганизиране на търговското й корабоплаване. Обаче действията на германския флот имаха ограничен характер. Срещу външните морски комуникации на Англия в Атлантическия океан действуваха само единични германски надводни кораби рейдери и подводници. Малобройният военноморски флот на Германия не можеше да излезе на сериозна борба с британския флот.

Ограниченият характер на действията на немския военноморски флот се състоеше в това, че не бяха нанесени съсредоточени удари по морските комуникации на Англия.

За нанасяне на съсредоточени удари от флота се изискваше поддръжката на мощни военновъздушни сили, организирани на тясно взаимодействие между флота и авиацията. Но такива условия нямаше. През януари 1939 г. по настояване на главнокомандувачия на немските военновъздушни сили, Гьоринг, бе разформиран отделният морски въздушен окръг, който беше предназначен за съвместни действия с военноморския флот. С това Гьоринг ликвидира обособената военноморска авиация. Това бе направено, защото германското върховно командване „отделяше главно внимание на войната на континента“¹⁷². В резултат на това задоволяване нуждите на военноморския флот с авиационни средства не бе достатъчно.

Към началото на Втората световна война военноморските сили на Англия и Германия имаха следните количества военни кораби¹⁷³.

Тип на корабите	Англия	Германия
Линейни кораби	15	2 ¹⁷⁴
Самолетносачи	7 ¹⁷⁵	–
Броненосци или „Джебни линейни кораби“	–	3 ¹⁷⁶

172. Weltkrieg 1939–1945, Ie Teil, Der Seekrieg, Stuttgart, s. 6.

173. Пак там, стр. 5.

174. „Шарнхорст“ и „Гнайзенау“, по 25 000 т водоизместимост, построени по реда на осъществяването на англо-германското морско съглашение от 1935 г.

Тежки крайцери	15	2 ¹⁷⁷
Леки крайцери	49	6
Ескадрени миноносци	–	–
Есминци	183	22
Миноносци	–	20
Подводници	65	57
Торпедни катери	27	20
Монитори	3	–

Освен това в германските корабостроителници се намираха два линейни кораба („Бисмарк“ и „Тирпиц“ с по 45 000 тона водоизместимост, и един тежък крайцер („Принц Евгени“).

Английският флот въпреки своето количествено превъзходство не предприе активни мерки за унищожаването на главните сили на германския военноморски флот. Пасивността на английския флот доведе до това, че на 17 септември 1939 г. германска подводница потопи в Бристолския пролив самолетоносача „Корейджес“. През нощта на 15 октомври 1939 г. немска подводница се промъкна през тесния проход на подводните заграждения вътре във военното пристанище Скала Флоу и потопи стоящия на котва линейен кораб „Роял Оук“ с водоизместимост 30 000 т (въоръжен с 8 оръдия с калибър 380 мм, 12 оръдия с калибър 150 мм)

В резултат на двете торпедни атаки на линейния кораб избухна силен взрив и корабът потъна. При това от състава на екипажа загинаха 786 души и подводницата успя да се върне по същия път. Благодарение на аерофотоснимка тя успя да намери тесния проход през минните заграждения при входа на пристанището.

Немската авиация нанесе също така тежки повреди на два английски крайцера и един ескадрен миноносец.

На 17 октомври бе извършено първото нападение от немската авиация над английската военноморска база Скапа Флоу. В нападението

175. „Аргус“ (14 450 т), „Хермес“ (10 850 т с 9 самолета), „Корейджес“ (22 500 т с 27 самолета), „Глориес“ (22 500 т с 45 самолета), „Арк Роял“ (22 600 т с 60 самолета), „Фюриес“ (22 450 т с 29 самолета), „Игъл“ (с 18 самолета). Освен това в строя стъпиха през 1940–1941 г. „Формидебъл“ и „Илъстриес“ по 23 000 т водоизместимост всеки.

176. „Дойчланд“, по-късно преименуван в „Лютцов“, „Адмирал Шеер“, и „Адмирал граф Шпее“ (по 10 000 т водоизместимост всеки).

177. „Хипер“ и „Блюхер“.

участваха три ескадри бомбардировачи, „Ю-88“, летящи в три ешелона. Целта на нападението беше линейният крайцер „Рипалс“. Ешелоните се появиха над целта в интервали: между първия и втория – 2 часа и между втория и третия – 3 часа. Обаче немците не усяха да потопят „Рипалс“. Той беше потопен по-късно заедно с линейния кораб „Принц Уелски“ на 10 декември 1941 г. от японската авиация в открито море източно от Сингапур. Интересно е да се отбележи че японските самолети летяха също така на ешелони – по 9 самолета в ешелон (всичко 84 самолета). В състава на японските въздушни ескадри имаше и бомбардировачи, и самолети торпедоносци, но решаваща роля в потопяването на двата най-нови кораба от английския флот изиграха именно самолетите торпедоносци.

Английският флот побърза да се укрие в лошо оборудваните пристанища по западното крайбрежие на Британските острови.

Първите немски рейдери излязоха в Атлантическия океан още преди започване на войната (на 21 август 1939 г. „Адмирал граф Шпее“ и на 24 август „Дойчланд“). Основната цел на похода им се състоеше в това още в началото на войната да се започне борба с търговските параходи и „като едновременно принуди противника да разпилее силите на своя боен флот“¹⁷⁸. Тази цел немскофашисткото командване постигна. Англичаните създадоха девет ескадри в състав 28 кораба специално за търсене и унищожаване на рейдерите.

Тактиката на рейдерите се изразяваше в това. Единични немски кораби, укриващи се в норвежките фиорди, излизаха в Норвежко море и след това в Атлантическия океан, като заобикаляха Британските острови от север, след това на линията на английските комуникации нанасяха кратки удари по противниковите параходи и бързо се оттегляха в други райони за нанасяне на нови удари.

Например на 30 септември 1939 г. близо до пристанището Пернамбуко, край източното крайбрежие на Бразилия, броненосецът „Адмирал граф Шпее“ потопи английския пътнически кораб „Клемент“ с водоизместимост 5000 т и един английски танкер при остров Мадагаскар. Двигателите с много малък разход на гориво позволяваха на германските броненосци да изминават без попълване на запасите около 18 000 км.

Всичко за три месеца кръстосване броненосецът „Адмирал граф Шпее“ потопи девет кораба с общ тонаж 50 000 бруто-регистър тона.

178. Weltkrieg 1939–1945, II Teil, Der Seekrieg, s.10.

На 13 декември английска ескадра в състав тежкия крайцер „Ексетер“, лекия крайцер „Аякс“ и „Ахилес“ залови германския броненосец „Адмирал граф Шпее“ пред устието на Ла Плата. Английският тежък крайцер имаше 210-мм оръдия, а леките крайцери – 150-мм. Германският броненосец имаше оръдия с калибър, равняващ се на 280-мм. Това обстоятелство подбуди командира на германския броненосец да приеме боя, вместо своевременно да се оттегли.

Командуваният английската ескадра реши да атакува противниковия броненосец с голяма скорост едновременно от различни направления, за да разсредоточи неговия огън. Обаче германският броненосец оказа силна съпротива. От огъня на тежката му артилерия беше повреден и загуби способност да маневрира английският крайцер „Ексетер“. В резултат на залпа на шестте 280-мм оръдия на германския броненосец една от кулите на крайцера и всички прибори за предаване заповедите от командния мостик бяха разрушени. Тежките повреди принудиха английския крайцер да напусне боя.

Като получи на свой ред силни повреди, „Адмирал граф Шпее“ бе принуден да се отправи към уругвайското пристанище Монтевидео (в устието на река Ла Плата), където се надяваше да го ремонтират. Двамата английски крайцера („Аякс“ и „Ахилес“) затвориха изхода на пристанището. Скоро към тях се присъедини тежкия крайцер „Кумберлънд“, който плаваше в открито море.

Уругвайските власти под натиска на англичаните не разрешиха ремонта на германския броненосец в своето пристанище. Това принуди германското командване на 17 декември 1939 г да вземе решение да потопи броненосеца.

Другият рейдер броненосецът „Дойчланд“ действуваше по-предпазливо. Той потопи два търговски парахода и в началото на ноември 1939 г. се завърна в Германия.

На 23 ноември 1939 г. немските линейни кораби „Шарнхорст“ и „Гнайзенау“ в района между Исландия и Фарерските острови потопиха английския спомагателен крайцер „Равалпинд“ (17 000 т водоизместимост). В последния момент от английския крайцер успяха да предадат в базата координатите за местонахождението на немските кораби. През нощта на 24 ноември английският флот на широк фронт се насочи за залавяне на немската ескадра. За немското морско командване се създаде критична обстановка. Как да избягнат срещата с английския флот? Неочаквано през деня на 24 ноември става известно, че край брега на Южна Гренландия се очаква щорм. Барометърът показвал рязко спадане на

налягането. Командуваният немската ескадра поискал от метеоролога да състави маршрут за движението на щорма. На метеоролога се удало да състави точна прогноза. Това позволи на немската ескадра да се отдалечи незабелязано от англичаните в полосата на щорма по норвежките брегове и на 27 ноември да се прибере в своята база. Метеорологът бил веднага награден с железен кръст. Като рейдерей немците използваха също така и спомагателни крайцери, представляващи бързо преустроени бързоходни товарни кораби с водоизместимост от 3300 до 18 000 бруто-регистър тона със скорост 15–20 възла в час. Тези кораби са въоръжавали с две до шест 150-мм оръдия, едно оръдие 102-мм, от две до шест зенитни установки и 4 торпедни аппарата и даже 1–2 хидросамолета за разузнаване.

През март 1940 г. в морето влезе първият такъв крайцер „Атлантис“ с водоизместимост 8000 т. За една и половина година рейдерът потопи в Атлантическия и Индийския океан 22 търговски съда с обща водоизместимост 144 000 т.

През април 1940 г. 5 германски спомагателни крайцера се отправиха за Атлантическия, Тихия и Индийския океан. За половин година те потопиха 36 съда с общ тонаж 225 000 бруто-регистър тона.

През цялото време на войната немските спомагателни крайцери потопиха 136 военни и търговски съда с обща водоизместимост 850 000 т. Обаче и спомагателните крайцери понасяха загуби. Например крайцерът „Пингвин“, който в продължение на една година безнаказано потопяваше търговски съдове (от него бяха потопени съдове с обща водоизместимост 180 000 тона), на свой ред беше потопен от английския крайцер „Корнуел“.

В открито море рейдерите обикновено бяха срещани от специални кораби под неутрални флангове, които им попълваха запасите от гориво, продоволствие и снаряди. Нерядко заловените с продоволствие търговски кораби на противника се използват като плаваща снабдителна база. Това им позволяваше да се намират в непрекъснат рейс от два до шест месеца. Така например на 27 октомври 1940 г. в Северния Атлантически океан като рейдер се появи броненосецът „Адмирал Шеер“. На 5 ноември той успя да пресече пътя на конвой от 28 съда и веднага да потопи 11 от тях, в това число и флагманския кораб с водоизместимост 16 000 т. След това той се насочи към Тихия океан и през април се завърна в Германия. През това време германският броненосец потопи 21 съд с обща водоизместимост 152 000 бруто-регистър тона. През времето на този рейд запасите на германския броненосец се попълваха от

немския танкер „Нордмарк“ и от заловения английски параход „Дюкеза“.

Като използваха всички свои възможности, рейдерите се завръщаха в своите бази за ремонт, обикновено в пристанищата на Бискайския залив. Възможностите за укриване на рейдерите се увеличиха след завладяването на военноморските бази и търговските пристанища на Франция, Белгия, Холандия, Дания и Норвегия от немците.

В началото на 1940 г. германското военноморско командване употреби ново оръжие – магнитните мини. Тези тежкодънни мини се поставяха от ескадрените миноносци, спомагателните съдове и самолетите при входовете на пристанищата, устията на реките по източното крайбрежие на Англия.

Неочакваната употреба на магнитните мини доведе до големи загуби за английския флот. Загубите можеха да бъдат още по-големи, ако на немците не бе се наложило да побързат с употребата на новото оръжие в момент, когато размерите на неговото производство бяха още ограничени.

Взрив настъпваше даже и в случай, когато мината не се е докоснала непосредствено до железния корпус на кораба, а само се е намирала близо до него. Англичаните много бързо се научиха да се борят с магнитните мини, размагнитвайки корабите с поставяне на електрически кабели около корпусите.

За действие в крайбрежните води германското военноморско командване широко използваше торпедните катери (от 120 до 150 единици). Те действуваха на групи в състав от 2–3 катера или в състав от дивизион (6–8 катера). През нощта катерите скрито се доближаваха до английското крайбрежие и спотайвайки се, изчакваха благоприятен момент внезапно да атакуват конвой или отделен търговски съд.

За да постигнат внезапност на нападението, немците широко прибягваха към измама на противника.

Така например на 4 юни 1940 г. немска ескадра в състав линейните кораби „Гнайзенау“ и „Шарнхорст“, тежкия крайцер „Хипер“ и 4 ескадрени миноносца неочаквано се появили в такъв район, където господството на английския флот никога не е било оспорвано.

Сутринта на 8 юни немската ескадра се натъкна на английския танкер „Ойл пайонир“ (5600 бруто-регистър тона), който се движеше под охраната на корвета „Джунипер“. Англичаните запитали: „Що за кораб си?“ От немския флагмански кораб отговорили: „Саутгемптън“. Англичаните повярвали, тъй като не очаквали в този район да срещнат немски

военни кораби. Те заплатиха скъпо за безгрижието си. След 15 минути върху английските кораби се стоварил ураганен огън и те потънали. Освен това същия ден немската ескадра потопи английския транспортен кораб „Орама“ (20 000 т водоизместимост), един болничен параход (19 800 бруто-регистър тона), самолетоносачът „Глорис“ и два ескадрени миноносца. Ескадреният миноносец „Акоста“ преди да потъне, успя да торпилира линейния кораб „Шарнхорст“ и да му причини тежки повреди.

На 30 декември 1940 г. като рейдер излезе германският тежък крайцер „Хипер“. Той проникна в Северния Атлантически океан през пролива Скагерак. На 25 декември в района на Азорските острови германският крайцер с внезапно нападение потопи два плавателни съда от керван, охраняван от английски крайцери. На 12 февруари 1942 г. тежкия крайцер „Хипер“ в същия район среща неохраняван конвой от 19 кораба. Седем от тях бяха потопени, а останалите успяха да се скрият в мъглата. На 1 април 1941 г. рейдерът се завърна в базата си в гр. Кил.

Английското военноморско командване проведе допълнителни мероприятия за охрана на търговския флот. Голяма надежда се възлагаше на системата за конвоиране на търговския флот. За да могат да съпровождат конвоите с ескадрени миноносци и самолети в продължение на целия им рейс, англичаните създадоха бази в Нюфаундленд, Гренландия и Исландия. Конвоите започнаха да се изпращат през Северния Атлантически океан към западното крайбрежие на Англия.

Борбата с конвоите немците водеха с подводници. Когато някоя подводница забележи конвой, тя извиква и други подводници за съвместна атака от различни направления („Вълча глутница“). Това им позволяваше да нанасят непрекъснати удари, тъй като на мястото на боя пристигаха все нови и нови подводници. Беше организирана същата система за взаимодействие на надводните кораби (рейдерите) с подводниците.

На 23 януари 1941 г. германските линейни кораби „Шарнхорст“ и „Гнайзенау“ успяха незабелязано за английското разузнаване да излязат в Северно море. В продължение на пет седмици те потопиха 6 неохранявани кораба. В началото на март между Канарските острови и островите на Зеления нос германските крайцери срещнаха силно охраняван конвой. Те извикаха подводниците и потопиха 5 кораба. След това германските крайцери се насочиха към централната част на Северния Атлантически океан, където на 15 март със собствени сили потопиха 16 кораба. На 22 март 1941 г. германските кораби пристигнаха в Брест. Общият

тонаж на потопените от тях кораби бе 107 000 бруто-регистър тона.

На 20 май 1941 г. линейният кораб „Бисмарк“, тежкия крайцер „Принц Евгени“ и три ескадрени миноносца излязоха от норвежките фиорди в Северния Атлантик. Английската авиация непрекъснато наблюдаваше местонахождението им и затова своевременно откри изчезването на германските кораби. При излизането в открито море „Бисмарк“ загуби фактора внезапност. На 21 май английската ескадра в състав линейния кораб „Худ“ и „Принц Уелски“ и тежките крайцери „Суфолк“ и „Норфолк“ спряха германските кораби между Исландия и Гренландия. Немската ескадра се опита да избяга в базата си, но англичаните преградиха пътя на отстъплението и на 24 май я принудиха да приеме боя. Първи откри огъня „Худ“ от разстояние 22,5 км. „Бисмарк“ отговори и с първия залп улучи английския линейен кораб. След петото попадение на английския кораб се получи експлозия на боеприпасите. От 1400 души екипаж се спасиха само трима.

След това „Бисмарк“ се приближи към английския линейен кораб „Принц Уелски“ и с няколко попадения го повреди. Английският линейен кораб побърза да излезе от боя, обаче и в „Бисмарк“ попаднаха два тежки снаряда. Взриваването на един от тях образува дупка в носовата част на кораба, където се намираще нафтохранилището. Това принуди командирът на германския кораб да се насочи към базата си.

За залавянето на „Бисмарк“ английското адмиралтейство изпрати главните сили на своя флот. От всички страни 48 различни бойни кораби бързаха да обкръжат немския линейен кораб. На 26 май в 10.30 часа английската летища лодка „Каталина“ откри местонахождението на „Бисмарк“ благодарение на демаскиращата ивица от нафтата, която оставаше след себе си повредения немски линейен кораб. От английския самолетносач „Арк Роял“ излетяха самолети торпедоносци. От взрива на торпедата им беше повредено рулевото управление на „Бисмарк“ и той започна да се върти в кръг и загуби способността да маневрира. След това на 27 май 1941 г. „Бисмарк“ беше лесно доунищожен от английската ескадра в състав два линейни кораба и два тежки крайцера „Норфолк“ и „Дорсетшир“. Заедно с „Бисмарк“ загинаха 2200 души от състава на екипажа. Тежкия крайцер „Принц Евгени“ отиде в Сен Назер, като се възползува от силния дъжд.

В резултат на унищожаването на „Бисмарк“ немското командване дойде до извода, че без тясното взаимодействие на военноморския флот с авиацията е вече невъзможно да се постигне господство по море.

По това време английската военноморска авиация значително се

усили. Скоро на подводния флот се наложи да изпита върху себе си тази нарастваща сила.

Действията на немските броненосци като рейдери принудиха английското адмиралтейство да създаде ескадри със специално назначение, да търсят и унищожават немските кръстосващи кораби. Както вече отбелязахме, бяха създадени девет такива ескадри.

Към юни 1941 г. германският военноморски флот беше загубил 28 подводници, линейния кораб „Бисмарк“ и броненосеца „Адмирал граф Шпее“. Тези загуби се обуславяха до голяма степен от това, че отсъствието на собствена морска авиация у флота се отрази отрицателно. Заедно с това числеността на германския подводен флот се увеличи през август 1941 г. от 57 на 285 подводници. Ежемесечно можеха да влизат в строя по 20 подводници. Загубите през 1940 г. възлизаха на две-три подводници на месец. През 1941 г. средното количество на подводници, намиращи се в открито море, достигна до 25. Английският военен историк Кресуел в книгата си „История на морската война 1939–1945 г.“ отбелязва, че положението на германски подводен флот „не било разклатено“.

Английският военноморски флот през този период загуби освен вече споменатите още два кораба – крайцера „Сидней“ и спомагателния крайцер „Волтер“. Тежко повредени бяха линейните кораби „Родней“, „Уорспайт“ и „Малая“, два самолетоносача и три крайцера.

Значителните загуби на английския флот показват, че английското военноморско командване не прояви активност в борбата с германския флот. Бойните действия на английския военноморски флот носеха случаен характер и бяха насочени само срещу единични германски рейдери. Главните сили на военноморския флот на Англия не се съсредоточаваха за сражения с решителна цел. Английското военноморско командване се стремеше само към принуждаване германския военен флот да действа в границите на Балтийско море.

В навечерието на Втората световна война общият тонаж на английския търговски флот превишаваше 18 000 000 бруто-регистър тона. Към юни 1941 г. англичаните бяха загубили една трета от търговския флот – 1448 транспортни кораба с обща водоизместимост 5 700 000 бруто-регистър тона.

Такива значителни загуби на търговското корабоплаване се обясняват и с това, че английското военноморско командване се ограничаваше с отбранителни мероприятия по охраната на търговския флот. Вместо нападения над германските военноморски бази английският флот

конвоираше търговските кораби. Отбранителната тактика доведе до това, че за усилване на конвойната служба на английското правителство се наложи да отиде до такава неизгодна сделка, като обмяна на части от английските колониални владения с американски ескадрени миноносци. В началото на септември 1940 г. САЩ предоставиха на Англия 50 стари ескадрени миноносци, а в замяна на това получиха право да построи и ползува за 99 години военноморски бази в английските владения в Караибско море на Бермудските острови, на островите Нюфаундленд и в Британска Гвиана.

Поради остър недостиг на конвойни кораби през есента на 1941 г. се наложи на англичаните да преустроят първия търговски кораб за авиотранспорт (спомогателен самолетоносач). Корабът имаше палуба, дълга 120 м, за излитане и кацане на шест изстребителя. За излитането се използваша катапулти, а за кацане – спирачни приспособления. Английските самолети от авиотранспортите прогонваха германските разузнавателни самолети, наблюдаващи движението на конвоите и насочващи подводниците за атака, а също разузнаваха за германски подводници в открито море. На английските кораби и самолети бяха поставени прожектори и радиолокационни прибори. Това им позволи да намират подводниците и да водят борба с тях нощно време и при лоша видимост.

Напрежението на английските морски комуникации в Атлантическия океан отслабна от началото на подготовката за нападение срещу СССР. Рязък прелом по море в полза на Англия настъпи след внезапно и вероломно нападение на Хитлеристка Германия над Съветския съюз. Загубите на английския търговски флот значително намаляха. През юли 1941 г. англичаните загубиха 35 транспортни кораба, през август – 22, а през ноември – само 13. Цялото внимание на хитлеристите беше съсредоточено върху изпълнението на „плана Барбароса“. На плана за нападението срещу СССР се подчиняваха всички други планове на немските фашисти.

ГЛАВА III ВОЕННИТЕ ДЕЙСТВИЯ В СРЕДИЗЕМНОМОРСКИЯ БАСЕЙН – ПРОДЪЛЖЕНИЕ НА „СТРАННАТА ВОЙНА“ В ЗАПАДНА ЕВРОПА

Изчаквателният характер на военните действия на италианските и английските въоръжени сили в Средиземноморския басейн през 1940 г.

(Схеми 12–14)

В момент, когато немскофашистките войски се намираха пред вратите на Париж, а предателите на френския народ се готвеха за капитулация, във войната срещу Англия и Франция влезе фашистка Италия. На 10 юни Мусолини заби нож в гърба на Франция.

Италианският фашизъм дълго време пресмяташе своите шансове за успех. На 12 август 1939 г. министърът на външните работи на фашистка Италия, Чано, посети Хитлер в Бергхоф и го предупреди, че Италия не е подготвена за война. Италианските фашисти смятаха да завършат всички приготовления не по-рано от 1940 г. В писмото си до Хитлер от 4 януари 1940 г. Мусолини посочва, че „Италия не може да издържи продължителна война. Нейното намесване трябва да стане в най-изгодния и най-решителния момент“¹⁷⁹.

В това време Мусолини не беше още уверен в победата на фашистка Германия. Войната пламна твърде рано за Италия – три години по-рано от предполагаемия срок – стратегическата обстановка не беше ясна и Мусолини предпочете да обяви Италия „за невоюваща страна“. Такова решение в зависимост от обстановката предоставяше на италианския фашизъм по-голяма свобода на избор. Като уверяваше Хитлер, че Италия ще застане на страната на Германия, веднага след завършването на подготовката Мусолини патетично възкликваше: „Фашистка Италия възнамерява в даден момент да бъде ваш резерв.“

179. Les Lettres secretes Echangees par Hitler et Mussolini, p. 57.

Докато Мусолини уверяваше Хитлер в своята вярност, Чано говореше на френския посланик Понсе: „Не се изморявайте от пропаганда. Удържайте победи и ние ще бъдем с вас. В противен случай ще бъдем против вас.“¹⁸⁰ Това беше търгуване с воюващите страни за по-голямата част от печалбата и изсяняване на шансовете на страните. Точно така управляващите кръгове на Италия постъпиха и в Първата световна война.

На 1 май 1940 г. Мусолини изрази вече своята увереност пред американския посланик в Рим, Филипс, че Германия не може да претърпи поражение. Мусолини много се разпростираше върху темата за „нова география“, произтичаща от завоеванията на Хитлер. Той с нетърпение чакаше да вземе участие в прекрояването картата на Европа, Средиземноморския басейн и даже на целия свят. В резултат на хитлеровите успехи военната психоза обхвана и италианския фашизъм. Италианските фашисти имаха пълното желание да откъснат и за себе си тлъсти парчета от европейската баница.

След неочаквано бързото поражение на Франция управляващите кръгове на Италия започнаха да се безпокоят, че войната ще завърши по-рано, преди те да успеят да влязат в нея, и по такъв начин ще изпуснат възможността да пожънат плодовете от победата. Чано, като подклаждаше това безпокойство, сравняваше Хитлер с хазартната игра, комуто се отдаде да вземе всичките пари. Мусолини, като се боеше да не остане във от числото на победителите, на 13 май 1940 г. предупреди командващите родове войски: „Ние не трябва да губим време. След един месец ще обявя война. Ще предприема нападение върху Англия и Франция от въздуха и по море.“

Срокът за обявяване на война от Италия на Англия и Франция – от 25 май – се отложи за 5 юни, тъй като по сметките на Мусолини поражението на Франция трябва да настъпи по-рано, отколкото се очакваше и трябваха само „няколко хиляди убити войници, за да се седне зад масата на мирната конференция като представител на воюваща страна“.

На 30 май 1940 г. Мусолини пише на Хитлер: „Флотът и авиацията са напълно готови за война. Аз лично вземам върху себе си командването на всички наши въоръжени сили.“

Но на 2 юни 1940 г. обявяването на войната от 5 юни се отложи за 10 юни 1940 г. Мусолини решава да почака, докато немската авиация унищожи френската. Той съобщава на Хитлер: „Моята програма е

180. Les Lettres secretes Echangeespar Hitler et Mussolini (1940–1943), p. 39.

следната: в понеделник 10 юни повтарям – 10 юни, обявяване на войната. Начало на военните действия призори на 11.“

В това време френските капитуланти вече не оказваха никаква съпротива на немскофашистките завоеватели и хитлеристка Германия не се нуждаеше от италианската намеса. Но Мусолини счете за необходимо да направи макар и неголеми усилия, като цинично заяви на алника на генералния щаб, Бадوليو, че „ако се ограничим само с това да присъствуваме на френското поражение, няма да имаме никакво основание да искаме своя дял от печалбата“. В беседа с Бадوليو Чано казал, че Мусолини просто иска „да стане грабител“¹⁸¹. Управляващите кръгове на фашистка Италия бяха напълно съгласни с плановете на Мусолини; те ревностно работеха за реализирането на тези планове. И напразно английските историци твърдят, че само един човек, имайки предвид Мусолини, е виновен за разбойническите действия.

На 15 юни Мусолини предложи на Бадوليو да подготви за 18 юни атаката на френската граница в Алпите. Италианското върховно командване съсредоточи 22 дивизии за настъпление. Френските сили, състоящи се от алпийската армия, не надминаваха 7 дивизии и въпреки това в нито един участък италианците не успяха да се вклинят в разположението на френските войски. Настъплението на италианците в Приморските Алпи също нямаше успех.

На 21 юни 1940 г. италианофашисткото командване предприе генерално настъпление. Но въпреки своето голямо превъзходство италианците бяха почти навсякъде отхвърлени. И така не им се удаде да овладеят билото на планината.

Италианофашистките войски в Алпите се оказаха в критично положение. Когато ударната част проникна във френската укрепителна система, френските войски „отрязаха пътя зад тях. В този момент падна спасителната завеса на примирието. Иначе можеха да станат много нерадостни събития“¹⁸².

На 25 юни съгласно акта за капитулация на френската буржоазия пред фашизма военните действия на френска територия навсякъде се прекратиха.

По такъв начин хитлеристка Германия спечели войната с Франция, без каквото и да е активно участие на Италия.

Делегацията на френските капитуланти в Компьенската гора

181. Badoglio Pietro. L'Italie dans la Guerre Mondiale, Paris, 1946, pp. 47 – 48.

182. The Ciano Diaries (1939–1943), p. 273.

категорично отказа да признае фашистка Италия като победителка. Хитлеристите не признаваха, че Мусолини има право да се нарича победител.

На 18 юни 1940 г. Мусолини се среща в Мюнхен с Хитлер. Претенциите на Италия за Корсика и Тунис бяха отхвърлени. Единственото, което италианските фашисти можеха да получат за своя труд, бяха няколко парчета земя от френската територия в района на Френската Ривиера.

Като неудовлетвориха своята алчност, италианските фашисти обърнаха своя поглед към Египет, към Суецкия канал.

За разширяването на военните действия в Средиземноморския басейн италианските фашисти се готвеха дълго време. Заграбването на Албания се разглеждаше от тях като създаване на плацдарм за по-нататъшната агресия в Средиземноморския басейн. Като използваше Суецкия канал, Мусолини безпрепятствено и пред очите на англичаните натрупваше необходимите сили и средства в източноафриканските колонии на Италия, Абисиния и Италианска Сомалия. На 4 февруари 1939 г. в Либия (Северна Африка) имаше 30 000 италиански войници и офицери. Планираше се прехвърлянето на още толкова войски тук.

В писмото си от 4 януари 1940 г. до Хитлер Мусолини съобщава, че в италианските колонии в Северна Африка са съсредоточени 15 дивизии, от тях 8 дивизии от редовната армия, 4 – черноризци и 3 либийски дивизии от италиански колониалисти.¹⁸³ Обаче от деня на обявяването война на Англия и до 13 септември 1940 г., т.е. в течение на почти три месеца, италианските въоръжени сили в Средиземноморския басейн бездействуваха. Това се обяснява с факта, че „при влизането на Италия във войната в стратегическите цели Мусолини предвиждаше разширението на неговата империя да стане за сметка на военните успехи на Германия“¹⁸⁴.

На 17 юли 1940 г. Мусолини писа на Хитлер: „Ние завършихме подготовката за настъпление от голям мащаб срещу Египет... Смятам да предприема своето настъпление едновременно с вашите комбинирани операции при стоварването на войските ви в Англия.“ До това време Мусолини още не знаеше, че Хитлер не се готви да извърши нахлуването в Англия преди нападението срещу Съветския съюз.

На 27 август 1940 г. Мусолини отново събщи в Берлин, че

183. Les Lettres secretes Echangees par Hitler et Mussolini (1940–1943), p. 57.

184. General Marshall's Report, Washington, 1945, p. 1.

„подготовката е завършена и Грациани получи заповед да настъпи в този ден, когато немците нанесат удара по Великобритания“.

Мусолини чакаше и не можа да не дочака деня на нахлуването на немските въоръжени сили на Британските острови. Това пасивно изчакване свидетелствува за пълната неспособност на италианския фашизъм за водене на самостоятелни военни действия от голям мащаб със собствени сили.

Английското командване в Средиземноморския басейн също така заемаше изчаквателни позиции. В това време, когато военните приготовления на фашистка Италия бяха в пълния си разгар, англичаните имаха в Египет малко редовни войски. На запитването на германския посланик в Лондон, Дирксен, посланикът в Кайро, Вахендорф, на 19 май 1940 г. отговорил: „Досега не съм забелязъл никаква подготовка за война от ан-глийските военни.“¹⁸⁵ Даже от началото на Втората световна война английското командване в Египет не предприемаше никакви мерки за отпор срещу агресора.

Когато на 10 юни 1940 г. Италия обяви война на Англия, в Западен Египет се намираше една непълна бронирана дивизия от англичани и няколко поделения от доминионите. Едва през август 1940 г. в Египет беше изпратена 4-а индийска дивизия, а през септември към тези войски се присъединиха части от една британска бригада.

В английската литература за този период от Втората световна война често се подчертава за крайната слабост на британски сили в целия Близък Изток. С това се оправдават всички действия на английското командване, всички негови неуспехи и поражения. В действителност бяха слаби само в Египет; те даже не осигуряваха отбраната на либийско-египетската граница. Затова пък през 1940 г. в Палестина се намираха осем пехотни австралийски батальона и шест пехотни английски батальона, девет кавалерийски полка, или всичко повече от 20 000 души. В Ирак бяха съсредоточени главните сили на английската близкотоизточна авиация.

Тези сили заедно с войските, които се разполагаха и на други места в Близкия Изток, в хода на Втората световна война образуваха 9-а и 10-а английска армия. На 1 януари 1942 г. в тези армии имаше единадесет пехотни, и една кавалерийска дивизия. По такъв начин войната, която фашистка Италия обяви на Англия, намери английския империализъм

185. Документы и материалы кануна второй мировой войны. Архив Дирксена (1938–1939 г.), т. II, пер. с нем., М., 1948, стр. 249.

съвсем неподготвен за отблъсване на фашистката агресия в Африка.

Политиката на изчакване се отрази и на военните действия на военноморските сили на Италия и Англия в Средиземно море.

Английската военноморска ескадра в Александрия имаше в своя състав 4 линейни кораба, 9 крайцера, 26 ескадрени миноносеца, 12 подводници и един самолетоносач „Игъл“.¹⁸⁶

В състава на италианския военноморски флот влизаха 6 линейни кораба, 8 тежки крайцера, 14 леки крайцера, 26 ескадрени миноносеца, 65 миноносеца, 118 подводници и 73 торпедни катера.¹⁸⁷

Италианските миноносци имаха по 650 тона водоизместимост и бяха въоръжени с оръдия калибър 100 мм. Ескадрените им миноносци бяха с водоизместимост от 1000 до 1700 тона и бяха въоръжени с оръдия от 120 мм (а английските ескадрени миноносци имаха водоизместимост от 1350 до 1940 тона и по-силна артилерия).

В първа линия италианците имаха 982 самолета, очевидно това бяха всичките им боеспособни самолета.

Два дена след обявяването на войната от фашистка Италия на Англия италианците потопиха английския лек крайцер „Калипсо“ и един танкер в източната част на Средиземно море. Английската авиация нанесе отговарящ удар и повреди остарелия италиански крайцер „Сан Джорджо“. На 28 юли 1940 г. английските крайцери западно от Крит потопиха един италиански ескадрен миноносец. На 17 юли в същия район стана сблъскване на два италиански крайцера с английския крайцер „Сидней“ и флотилия от ескадрени миноносци. Англичаните потопиха италианския лек крайцер „Колони“.

През нощта на 12 октомври италианска флотилия в състав от четири ескадрени миноносеца и три миноносеца атакува английския конвой източно от о. Малта. Англичаните своевременно откриха приближаването на италианските кораби, което им даде възможност да потопят един ескадрен миноносец и два миноносеца.

Английското командване нанесе най-чувствителен удар в 1940 г. през ноември на шест италиански линейни кораба, намиращи се в залива на Мар Гранде, близо до Таранто (схема 13). На разсъмване на 11

186. През 1940–1941 г. в Средиземно море освен него действуваха и самолетоносачите „Ильстриес“, „Формидэбл“ и „Арк Роял“.

187. Weltkrieg 1939–1945, II Teil, Der Seekrieg, s. 33. По други немски източници (Kurt Tippelskirch, Geschichte des zweiten Weltkriegs, s. 105), италианският военноморски флот имаше в състава си 8 линейни кораба, 20 крайцера, 53 ескадрени миноносеца и 111 подводници.

ноември 1940 г. 20 английски бомбардировача и самолети торпедоносци се вдигнаха от самолетоносача „Илъстриес“, на 270 км от Таранто, и неочаквано се появиха над залива в момента, когато италианският флот, снемайки противоминните мрежи, се готвеше да излезе в открито море.

Английските бомбардировачи хвърлиха осветителни ракети и бомби, а след това 11 самолета торпедоносци хвърлиха торпеда. Сериозни повреди получиха линейните кораби „Литорио“ (25 000 тона водоизместимост), „Дуилио“ и „Кавур“. Тези кораби за дълго време излязоха от строя. Англичаните загубиха само два самолета.

Въпреки численото превъзходство на италианския флот английското военноморско командване можеше да води по-активни действия против италианския флот в Средиземно море, като използваше по-доброто техническо насищане на своите кораби, например с радиолокационни прибори, каквито италианците нямаха. Но далеч не всички възможности бяха използвани.

Шест месеца след започване на бойните действия в Средиземно море Англия получи възможност да прокара свои конвои през цялото Средиземно море. Едновременно тя съумя да затрудни доста своя противник в използването на морските комуникации. Тези успехи напълно задоволяваха управляващите кръгове на Англия.

Нито английските политически и военни ръководители, крито очакваха започване на военни действия от немскофа-шистките войски срещу Съветския съюз, нито Мусолини, който се надяваше за скорошно стоварване на хитлеристката армия на Британските острови, не водеха в Средиземноморския басейн военни действия с решителни цели.

Нападението на английския военноморски флот върху френските военни кораби в пристанищата на Северна и Западна Африка през юли и септември 1940 г.

(Схема 14)

Предоставената от Хитлер почивка Англия реши да използва най-напред, за да прибере в свои ръце френския военноморски флот, който се намираще в различни английски пристанища на метрополията и в Средиземно море, а след това „да заграби тези части от френската

империя, на които тя можеше да сложи ръка¹⁸⁸.

Тези мероприятия се провеждаха под флага на укрепването на стратегическите позиции на Англия в басейна на Средиземно море. Англичаните бързаха да приберат в свои ръце френските колонии в Африка, преди да проникнат тук американските монополи.

Своите претенции върху Средиземноморския басейн управляващите кръгове на САЩ проявиха веднага щом като се изясни, че Франция се намира в навечерието на капитулация. На 31 май 1940 г. Рузвелт в посланието си до Мусолини, посочи традиционните американски интереси в Средиземно море. Предупреждението за неизбежната американска намеса в работите на Средиземноморския басейн косвено се отнасяше и за управляващите кръгове на Англия. Ето защо английските империалисти така бързаха с осъществяването на своя план, който се състоеше в провеждане на едновременна операция за заграбване, изваждане от строя или унищожаване на целия френски военноморски флот.

Към началото на Втората световна война, по английски данни, военноморският флот на Франция имаше в своя състав 10 линейни кораба, 3 самолетоносача, 18 крайцера 64 ескадрени миноносца и 79 подводници.¹⁸⁹

Немските източници привеждат малко по-други цифри: линейни кораби – 7, самолетоносачи – 1, тежки крайцери – 7, леки крайцери – 12, ескадрени миноносци – 59, миноносци – 12, подводници – 78 и торпедни катери – 9.¹⁹⁰

В 1932 г. във френските корабостроителници бяха поставени основите на първия след войната 1914–1918 г. линейен крайцер „Дюнкерк“, а в 1934 г. – на линейния крайцер „Страсбург“. В момента на капитулацията на управляващите кръгове на Франция в английските военноморски пристанища Плимут и Портсмут се намираха два френски линейни кораба, четири леки крайцера, осем ескадрени миноносца, около 200 миночистача, преследвачи на подводници и няколко подводници. На 3 юли 1940 г. всички френски кораби в английските пристанища бяха взети под английски контрол. Англичаните разоръжиха намиращата се в Александрия френска ескадра в състав линейния кораб „Лорен“, три тежки крайцера, един лек крайцер и редица малки кораби.

Във френското военноморско пристанище Мерс ел Кебир, близо до Оран, па котва стояха двата нови линейни крайцера „Дюнкерк“ и

188. Sumner Welles. Seven Decisions that Shaped History, p. 37.

189. Puleston. Influence of Sea Power in World War II, London, 1947, p. 32.

190. Weltkrieg 1939–1945, II Teil, Der Seekrieg, s. 5.

„Страсбург“, два линейни кораба „Бретан“ и „Прованс“, няколко леки крайцера, ескадрени миноносци, подводници и други кораби. Сутринта на 3 юли английска ескадра в състав линейните кораби „Худ“, „Велиант“, „Резолушън“, самолетоносачът „Арк Роял“, два крайцера и 11 ескадрени миноносеца внезапно атакуваха френската ескадра в Мерс ел Кебир. Английските самолети от самолетоносача извършиха ожесточено нападение. Френският линейен кораб „Бретан“ експлодира, линейният крайцер „Дюнкерк“ заседна на плитковина, линейният кораб „Прованс“ беше изхвърлен на брега. Покрай материалните загуби в този бой загинаха 1000 французи. Само линейният крайцер „Страсбург“ и пет ескадрени миноносеца успяха да се измъкнат и да отидат в Тулон. Тук успяха да дойдат и седем крайцера от Алжир. На остров Мартиника (Западна Индия) англичаните повредиха френския самолетоносач „Беарн“ и два леки крайцера. На 8 юли от английския самолетоносач „Хермес“, който се приближи към Дакар (Северозападна Африка), се вдигнаха бомбардировачи за атака на новия френски линейен кораб „Ришельо“. В линейния кораб попадна самолетно торпедо и той бе повреден.

Разправата с френския военноморски флот под предлог, че той в никакъв случай не трябва да попадне в немски ръце, бе одобрена от английския парламент. Всички депутати от лейбъристите до консерваторите „се обединиха с тържествени оглушителни привествия“¹⁹¹.

След нападението на английската ескадра в Мерс ел Кебир „правителството“ на Петен скъса дипломатическите отношения с Англия. Като скъсаха дипломатическите отношения с Англия, френските фашисти се опитаха да използват за свои цели възмущението на френския народ от враждебните действия на английските империалисти. Американските високопоставени наблюдатели отбелязаха, че враждебността на френския народ към Англия е предизвикана от това, че Англия не оказа на Франция малко по-голяма военна помощ в последните три седмици до нейната катастрофа и още повече се усили след нападението на англичаните над френските военни кораби в Мерс ел Кебир.

Скъсването на дипломатическите отношения между Франция и Англия хитлеристите се опитаха да използват за проникване във Френска Северна Африка с помощта на контролираното от тях „правителство“ във Виши.

В отговор на действията на Петен за проваляне на плановете на хитлеристите английското правителство установи здрава морска

191. Winston S.Churchill. The Second World War, v. 2, p. 211.

блокада на френската метрополия и пристанищата в Северна Африка.

На 3 август 1940 г. английското правителство пристъпи към организирането на дакарската военна експедиция за заграбването на Френска Западна Африка, като накара де Гол при поддръжката на английския флот да атакува Дакар. Английските управляващи кръгове смятаха, че ако де Гол се появи на сцената, местният гарнизон и чиновниците ще го поддържат. Военноморската част на експедицията се осъществяваше от англичаните, а сухопътните действия бяха възложени на малочислените войски на де Гол. Но де Гол нямаше достатъчно сили за тази операция. По показанията на полковник Паси, през юли 1940 г. комитетът на движението „Свободна Франция“ имаше в Англия под свое разпореждане всичко два батальона от чуждестранния легион.

Експедицията в Дакар завърши с пълен неуспех. Берлин и Виши съвременно бяха уведомени за характера на експедицията и че операцията е определена за 19 септември. Петен изпрати от Тулон в Дакар френска ескадра в състав три крайцера и три ескадрени миноносца. На 1 септември ескадрата премина безпрепятствено Гибралтарския пролив и на 14 септември пристигна в Дакар, където се намираше линейният кораб „Жан Бар“. Тези френски военни кораби помогнаха за отблъскването на английската атака.

Несполуката с пропушането на военните кораби на Виши през Гибралтарския пролив стана, първо, поради липсата на бдителност в английската охрана на пролива и, второ, поради това, че хитлеристите успяха да изпратят военноморската ескадра на Виши в Дакар през Гибралтарския пролив по-рано, отколкото командването на гибралтарската крепост можеше да бъде поставено в известност за плановете на английското правителство.

На 23 септември английската ескадра която се приближи към Дакар, бе посрещната от артилерийския огън на френските брегови оръдия и атаките на подводниците. В продължение на два дена се води артилерийска престрелка. Огънят на френските брегови батареи успя да повреди два английски линейни кораби, един тежък крайцер и четири ескадрени миноносца. Това застави командувачия английската ескадра да отстъпи в открито море.

По-късно се изясни, че провалът на дакарската експедиция през септември 1940 г. се получи в резултат на шпионажа от страна на правителството във Виши в щаба на де Гол в Лондон.

„От Виши разбират за подготовката на дакарската експедиция, тъй като тайната не беше запазена. На прощалния обед офицерите пиха «за

Дакар». Много военни в Лондон разпространиха слуха, че отиват в Африка.¹⁹²

Организацията на движението „Свободна Франция“ нямаше тясна връзка с френския народ.

Де Гол беше с крайно десни политически убеждения, ориентираше се не към силите на вътрешната френска съпротива, а към съюзниците, от които той очакваше освобождението на Франция. В същото време де Гол трябваше да се опасява от своя английски съюзник. В поверителното писмо на Чърчил до де Гол от 7 август 1940 г. се съдържа пряк отказ да се гарантира териториалната непрекосновеност на Франция.

По такъв начин английските управляващи кръгове, вместо активно да действуват срещу противниковия италиански флот, се занимаваха с унищожаването на флота на своя бивш съюзник – Франция.

Придвижването на италианофашистките войски на територията на Египет (13–16 септември 1940 г.)

(Схема 15)

До 13 септември 1940 г. италианофашистките войски, които се намираха на границата с Египет, не предприемаха активни действия, а се ограничаваха само с малки стълкновения на граничните патрули.

Бездействуваха и англичаните. Техните „успехи“ се заключаваха в пробива на така наречения „провлак Мусолини“, който се простираше по цялата либийска граница, на протежение от 320 км. Това бяха обикновени телени заграждения с четири реда колове. Те бяха построени с цел да попречат на арабските племена да бягат от италианската територия, от „благо на фашисткия рай“. От военна гледна точка тази полоса от заграждения нямаше никаква стойност и значение.

Първият самолет, който италианските зенитчици успяха да свалят, се оказа самолетът на главнокомандувания италианските войски в Либия, маршал Балбо. Това стана така. На 29 юни 1940 г. Балбо внезапно излетя от Триполи за Тобрук. Поради повреда на свързочните линии в Тобрук не беше съобщено своевременно за това. Когато самолетът на Балбо се появи над италианското летище, зенитната артилерия откри огън по въображаемия английски самолет. От преките попадения на

192. Colonel Passy. Souvenirs, Monte-Carlo, 1947, p. 94.

снарядите италианският самолет беше свален. По такъв начин маршал Балбо със своя самолет бе свален от своята зенитна артилерия. За нов главнокомандуващ на италианофашистките войски бе назначен Грациани.

Като се убеди, че хитлеристкото нахлуване на Британските острови се отлага за известно време, Мусолини реши да атакува английските войски в крайморския участък на Египет.

Военните действия в Египет, а така също и в бившите италиански колонии Киренайка и Триполитания (общо двете ги наричаха Либия) станаха на сравнително тясна крайбрежна равнина, притисната от пустинята към морето. Тази полоса на местността се простираше от морето в дълбочина на африканския континент примерно на 50–80 км. Главните сили на двете страни действаха само в границата на тази крайбрежна равнина.

Приморското оперативно направление бе достъпно за всички родове войски. Местността тук навсякъде беше равна. Особено голяма възможност за маневриране имаха подвижните части. Танковете и автомобилите в повечето случаи имаха възможност да се движат без пътища по откритите участъци на пустинята. Само на някои места в Киренайка (Дерна и др.) и около Триполи (главен град на Либия) местността е покрита с растителност (храсти, групи дървета) и има обработени полета. Голяма част от крайбрежната територия е неплодородна и единственият вид растителност е камилската трева. От Бардия до Тобрук, а така също и от Сирта до Ел Агейла местността няма растителност и е покрита с пясък.

За климата на пустините са характерни сухите горещи дни и студените нощи. Но в крайбрежната полоса не е много горещо поради морското влияние на климата. Горещината тук е пречка за военните действия.

В крайбрежната полоса и двете страни не изпитваха особени затруднения в снабдяването с вода, тъй като до линията на фронта и една-та, и другата страна прокараха водопровод. Италианските инженерни части през октомври–ноември 1940 г. прокараха водопровод от Бардия до Сиди Барани (200 км); английските инженерни части през ноември 1940 г. построиха водопровод в участъка Александрия – Ел Даба (160 км), а по-късно започнаха да строят водопровод до Тобрук.

Прясна вода за войските се подвозваше и по море с автоцистерни, а даже и с транспортни самолети. Английското командване получи от САЩ 50 транспортни самолети, които бяха използвани като летящи

водни цистерни.

От Александрия до Тобрук (554 км) беше направена еднопосочна ж.п. линия, а по протежение на цялото североафриканско крайбрежие 1800 км беше асфалтиран автомобилен път (ширината на пътя беше 6–8 м).

Единственото, от което се оплакват английските съставители на описанията на военните действия в Северна Африка, това са мухите. „Мухи, милиони мухи, това е истински бич. В продължение на цялата военна кампания ни причиняваха по-големи неприятности, отколкото противникът.“¹⁹³ Но мухите, макар и да бяха „бич“, не можеха да окажат сериозно влияние върху действията на английските войници, а противникът не причиняваше на англичаните сериозни неприятности, тъй като действуваше само в един или друг благоприятен случай.

По такъв начин редица удобства – ж.п. линия, автострада, водопровод, смекчаващото морско влияние върху климата, снабдяването по морските пътища – всичко това доведе до ограничаване на военните действия на англичаните и италианците в обитаемото крайморско, полупустинно направление. Двете страни се бояха от пустинята. Крайбрежната част на североафриканския театър на военните действия беше център за „съсредоточаване на главните усилия“ на англичаните срещу държавите от „оста“.

Съотношението на силите на страните към 13 септември 1940 г. беше в полза на Италия. Италианците имаха на египетската граница шест дивизии (70 – 75 000 души), а англичаните една бронирана дивизия, една индийска дивизия и две пехотни бригади (20 – 25 000 души). Всички тези английски сили образуваха така наречената армия „Нил“. В Близкия Изток се развързваха още 9-а и 10-а английска армия, но тези армии се определяха за действия не срещу италианофашистките войски на подстъпите към Египет в Северна Африка, а за кавказкото направление.

Грациани, като отчиташе това, реши да нахлуе в Египет и моторизираните колони да излязат по протежение на крайбрежието към Александрия и Кайро. На 13 септември италианските войски преминаха в настъпление.

Главнокомандувачият британските войски в Близкия Изток, Уейвел, в началото на италианското настъпление имаше намерение да отстъпи на укрепените позиции Марса Матрух и като загуби част от пустинята, с това да спечели време за организиране отбраната на Египет.

193. Peter W. Rainier. Pipeline to Battle, New-York, 1943, p. 18.

Италианофашистките войски след силен артилерийски обстрел на британските позиции в района на Ес Салум в три колони, от Либийското плато, тръгнаха към Египет. Колоните се движеха в следното построение: отпред мотоциклетисти, след тях леки танкове и артилерийски оръдия на механична тяга, след това пехота на камиони. Такова построение представляваше твърде удобна мишена за артилерията. Но английските войски не оказаха съпротива и без бой бързо започнаха да отстъпват към гр. Марса Матрух на предварително подготвени позиции. Италианските части в същия този ден влязоха в Ес Салум, на 15 септември заеха Буг Буг, а на 16 септември две италиански колони достигнаха Сиди Барани. Тук, вместо да продължат по-нататъшното безпрепятствено придвижване, италианците се спряха и се окопаха. Грациани се ограничи само с изпращане на предни постове на няколко километра на изток от Сиди Барани.

По такъв начин италианофашистките войски, без каквото и да било противодействие, се придвижиха приблизително 90 км. След завземането на Сиди Барани италианците не безпокояха англичаните. Въпреки това англичаните продължаваха бързо да отстъпват и се спряха чак при гр. Марса Матрух. Между воюващите страни се образува междина от 30 км.

Загубите на англичаните при отстъплението, по данни на Уейвел, бяха около двадесетина души и няколко автомобила. Това говори, че действията на воюващите страни се ограничаваха само с местни стълкновения.

В чуждестранния печат много се писа за причините на тъй неочакваното спиране на италианците при Сиди Барани. Много считаха, че причината за такова спиране е, че Грациани преди всичко е мислел за водопроводи и пътища, за да може да воюва в пустинята с удобства и комфорт. Действителните причини се криеха във вътрешните слабости на италианския фашизъм, в нежеланието на италианския народ да воюва за чуждите, ненавиджани от него интереси на монополистите. Хитлеристите бяха принудени да отбележат този факт, че „италианските войници не намираха в своята страна вътрешна поддръжка“¹⁹⁴. Оттук и неверието на Грациани във възможно-стите на собствените сили за по-нататъшно настъпление.

Ако до 13 септември 1940 г. Грациани поставяше своето настъпление срещу Египет в зависимост от нахлуването на немскофашистките

194. S. Westphal. Heer in Fesseln, Bonn, 1950, s. 157.

войски на Британските острови, след 16 септември той постави по-нататъшното настъпление към Суецкия канал в зависимост от осъществяването на „гръцкия план“ на италианските фашисти. По този план Италия трябваше да нападне Гърция и да я окупира. Сметките на Грациани и в двата случая се заключаваха в това, че на англичаните ще се отвлече и отслаби вниманието от Египет, а това ще позволи на италианците без големи усилия за заграбят Суецкия канал.

На 15 октомври в Рим пристигна хитлеристка военна делегация начело с генерал Тома за водене на преговори по изпращане на една немска танкова дивизия в Либия. От доклада на Тома за резултата от преговорите може да се види, че Грациани чакаше не само започване изпълнение на плана за агресия срещу Гърция, но и хитлеристките подкрепления от танкови части за съвместни действия при заграбване на Суецкия канал. Без хитлеристките подкрепления Грациани не се опитваше да се придвижи по на изток от Сиди Барани.

Италианците след продължителни преговори с хитлеристките емибари получиха 200 танка и бронирани автомобили. Хитлеристите се готвеха за вероломно нападение срещу Съветския съюз и не можеха да отделият нито един танк повече, нито един излишен войник.

В писмото си Хитлер пише до Мусолини на 20 ноември 1940 г.: „Бих искал да получа обратно моите германски войски през следващата пролет, не по-късно от 1 май 1941 г.“¹⁹⁵ Това означаваше, че немската танкова дивизия се предоставяше в разпореждане на Мусолини за твърде ограничен срок. Хитлеристкото командване не се решаваше да предприеме военни действия от голям мащаб на африканския театър преди изпълнението на плана за „светкавичната“ война – срещу Съветския съюз – „план Барбароса“.

Провал на похода на Мусолини в Гърция

(Схеми 16 и 17)

На фашистка Италия не стигаше това, което получи за участието си в съвместната агресия с хитлеристка Германия. Цялата завоювана територия Хитлер оставяше за себе си. Мусолини и неговите помагачи не искаха да се помирят с това.

Като се убеди, че Хитлер е зает с подготовката на нападението

195. Les Lettres secretes Echangees par Hitler et Mussolini (1940–1943), p. 90.

срещу Съветския съюз, Мусолини реши да осъществи похода в Гърция, като го направи изключително „италианско предприятие“. За да превалят хитлеристка Германия, италианските фашисти решиха да нападнат Гърция колкото се може по-скоро. Те смятаха, че походът в Гърция ще бъде лек. Като подкупи няколко профашистки генерали от гръцката армия, Мусолини предполагаше, че гърците не ще окажат сериозна съпротива и нахлуването в Гърция ще бъде само лека разходка. Заместникът на Мусолини при военното министерство, генерал Кабалеро, подготви осем пехотни и една танкова дивизия, един гренадирски, един отделен механизирани и два кавалерийски полка. Цялата италианска армия по това време имаше в своя състав 59 дивизии с по два полка всяка дивизия.

Общата численост на 9-а италианска армия, предназначена за окупацията на Гърция, достигаше 140 000 души, 250 танка и бронирани автомобили, 1000 самолета, 700 оръдия и 1500 автомобили (заедно с реквизираните). Такова голямо количество самолети беше предназначено за масирано нападение над гръцките градове. Италианските фашисти, като следваха теорията на Дуе за решаващата роля на авиацията в бъдещата война, смятаха, че със стратегическите бомбардировки ще успеят да сломят волята на гръцкия народ за съпротива.

Стратегическият плацдарм за нападението срещу Гърция италианските фашисти започнаха да готвят от април 1939 г., след заграбването на Албания. Местността на албанския театър на военните действия е планинска и трудно достъпна за механизирани армия. Военните действия започнаха на 28 октомври 1940 г. На този ден италианофашистките войски преминаха гръцката граница от Албания на фронт 180 км. Настъплението се водеше по отделни направления. Главният удар се нанасяше от района северно от Гикастро през Елея към Янина (схема 16). Най-голям успех италианските войски имаха северно от Елея. Към 6 ноември по това направление те се придвижиха до 70 км, като заеха Самарин и Вовус. По крайбрежното направление италианските войски завзеха Маргаритион.

В авангард настъпваха елитни италианофашистки полкове под „заплашителните“ наименования „Тоскански вълци“, „Ферарски херкулеси“, „Полубогове от Юли“ и „Червени дяволи от Пиемонт“.

Италианският фашизъм разчиташе на продажните гръцки генерали, без да вземе предвид решителността на гръцкия народ да защитава своята страна от чуждите завоеватели. По цяла Гърция се провеждаха антифашистки демонстрации. Мобилизацията, която се поддържаше от народните маси, беше проведена бързо. За нейното прикриване гръцкото

командуване развърна на фронта с Албания две пехотни дивизии, две пехотни бригади, 13 пехотни батальона, 6 планински батареи.¹⁹⁶ Общо взето, войските, които прикриваха гръцката граница, наброяваха 27 000 души. Гърците имаха много малко техника: всичко 20 танка, 36 бойни самолета, 220 оръдия. Военноморският флот на Гърция се състоеше от един тежък крайцер, десет ескадрени миноносца, 13 миноносца, 5 подводници и 2 торпедни катера. Гръцките войски дадоха на италианофашистките завоеватели решителен отпор. Войските, които прикриваха гръцката граница, бяха усилены допълнително с пет пехотни и две кавалерийски дивизии.

На 5 ноември гърците нанесоха на Корчанското направление силен контраудар и отхвърлиха италианофашистките войски на албанска територия.

На 6 ноември Чано беше принуден да признае, че „противникът отчасти се е придвижил напред. Факт е, че на осмия ден от операцията инициативата е в негови ръце.“¹⁹⁷ В резултат на по-нататъшните контраудари към 13 ноември италианските войски западно и североизточно от Елея бяха отхвърлени на изходните им позиции.

На италианските войници им казвали, че те отиват да окупират Гърция, а не да се сражават, защото италианските войници неочаквали решителна и активна съпротива от гръцката армия. Италианското командуване установи, че гръцката армия има макар и в неголямо количество напълно съвременно въоръжение. Това за него беше изненада. Но най-много Мусолини се учуди от това, че много от артилерийските оръдия на гръцката армия имаха марката на заводите Круп.

Гръцката армия отби не само атаките на италианофашистките окупатори, но на 14 ноември 1940 г. сама премина в контранастъпление, нанасяйки главния удар в направлението на Гикастро – Валона (схема 17). Към средата на октомври гръцката армия имаше в състава си 12 пехотни и 2 кавалерийски дивизии, 3 пехотни бригади. Италианската армия беше усилена с две пехотни дивизии и един полк берсалиери.¹⁹⁸

За планинска война италианофашистките войски не бяха подготвени. Стана ясно, че албанските ръчни колички и катъри са по-необходими, отколкото автотранспортът, тъй като там, където се предполагаше, че има планински пътища, се оказаха само пътеки. Но италианците в началото нямаха нито достатъчно катъри, нито батальонни повозки.

196. Papagos Alexandros. La Grecia in guerra 1940–1941, Milano, 1950, pp. 24–26.

197. The Ciano Diaries (1939–1943), p. 302.

198. Bersagliere – отбрани италиански войници (бел. ред.)

Товарните автомобили можеха да се движат само в отделни направления.

Италианските войски действаха по долините, а гръцките по склоновете и хребетите, като заемаха на тях господстващите позиции. Италианското командване не съумя да организира тясно взаимодействие между пехотата и артилерията. За разлика от италианската гръцката артилерия се използваше масирано. Това позволи на гръците в участъка на главния удар да получат огнево превъзходство при общо неизгодно съотношение в артилерийски средства.

Увлечението на италианците в стратегическите бомбардировки вместо насочване усилията на авиацията за поддръжка на сухопътните войски доведе до това, че гръцкото командване без пречки прехвърляше допълнителни сили на фронта и ги съсредоточаваше в направление то на главния удар за преминаване в контранастъпление.

На 15 ноември италианофашисткото командване съобщи в Рим, че недостига артилерия. Не достигат също така и резерви. За да ускори прехвърлянето на резервни части, Мусолини се обърна към Хитлер с молба да му изпрати транспортна авиация.

Хитлер разбра, че е настъпил удобен момент за намеса. В писмото си от 20 ноември 1940 г. до Мусолини той предложи на фашистка Италия освен транспортна авиация голяма група самолети „Юнкерс-88“ при условие, че в Средиземно море ще бъдат създадени „две големи оперативни зони: италианска зона, която общо ще обхваща италианското и албанското небе, а така също и Египет, и германска оперативна зона, която при наличието на нашите бомбардировачи с далечен радиус на действие ще обхване предимно източната част на Средиземно море“¹⁹⁹. Тази зона трябваше точно да разграничи сферите на интересите на фашистка Италия с хитлеристка Германия в Средиземно море.

Мусолини беше принуден да се съгласи на такива условия. Фашистка Италия се поставяше под пряка зависимост от своя съюзник по грабеж.

Източната част на Средиземно море попадна в германската оперативна зона не случайно, тя беше избрана от Хитлер, защото през Близкия Изток минава най-краткият път за Индия. Хитлер използва тежкото положение на Италия, за да проникне в нейните сфери на влияние и интереси. Тържествените уверения които Рибентроп даде на Мусолини през март и септември на 1939 г., че Средиземно море не интересува

199. Les Lettres secretes Echangees par Hitler et Mussolini (1940–1943), p. 91.

Германия и че Германия признава на Италия изключителните права в Средиземно море, бяха отхвърлени.

След разпределяне на оперативните зони в Средиземно море немците създадоха на о. Сицилия авиационни бази, които осигуряваха сигурен плацдарм за агресивните им действия за целия африкански континент.

Италианското върховно командване получи в свое разпореждане 50 германски транспортни самолета. С помощта на тези самолети по въздушен път в Албания бяха доставени резервите. Но италианофашисткото командване в Албания не можа да спре настъплението на гърците. На 22 ноември гръцките войски завзеха гр. Корча. На 28 ноември Чано е записал в дневника си: „Лоши новини от Албания. Натискът на гърците продължава и главното е, че италианската съпротива отслабва.“²⁰⁰

В края на ноември 1940 г. гръцката армия взе инициативата в свои ръце и отхвърли италианофашистките окупатори по целия фронт на албанска територия. На 4 декември гръцките войски пробиха набързо създадената италианска отбрана и завзеха Поградец. Към 6 декември отстъплението на италианците се превърна в бягство по посока на Клисурса и Тепелен. На 8 декември гръцките войски превзеха Гикастро, на 19 декември „дивизията «Сиена»“, която действуваше по крайбрежието, беше разбита на части от гръцката атака²⁰¹.

Командуваният италианските експедиционни войски в Гърция Соду, беше принуден да съобщи на Мусолини, че „каквито и да е военни действия станаха невъзможни и че въпросът трябва да бъде уреден по пътя на политическата намеса“²⁰². Мусолини повикал при себе си Чано и му заявил: „Повече няма какво да се прави... Ние трябва да молим за примирие при посредничеството на Хитлер.“²⁰³

Фашистка Италия беше принудена да се обърне за помощ към своя германски партньор, макар че агресията срещу Гърция беше предприета без съгласуване с Берлин.

Мусолини смяташе да извърши похода в Гърция самостоятелно, без всякакво сътрудничество на своя съюзник, и при успех на авантюрата да възстанови равновесието между държавите от „оста“, нарушено от поражението на италианския фашизъм в Източна Африка. Ето защо Хитлер беше уведомен официално за нападението над Гърция едва в

200. The Ciano Diaries (1939–1943), p. 320.

201. Пак там.

202. Пак там, стр. 313.

203. Пак там.

момента, когато италианофашистките войски вече преминаваха албаногръцката граница.

Като се възползува от неуспехите на своя съюзник, Хитлер на драго сърце започна да му помага със свои войски с цел да привърже здраво италианския фашизъм към своята колесница. В същото време Хитлер, като не се решаваше да превърне васейна на Средиземно море в главен театър на военните действия, по всякакъв начин ограничаваше пребиваването на свои въоръжен сили на това второстепенно направление на своята агресия. В писмото си до Мусолини от 5 декември 1940 г. Хитлер писа: „Аз бих искал германските сили, които ще бъдат предназначени за сътрудничество с вас, да бъдат върнати в мое разпореждане... в начало то на февруари 1941 г., за да могат да се използват за други задачи.“²⁰⁴

Тази „друга задача“ беше подготовката за нападение срещу Съветския съюз, което Хитлер маскираше не само с лъжливите приготовления за нахлуването в Англия, но и с прехвърлянето на части от своята авиация в Средиземноморския басейн.

Придвижването на английските войски на територията на Киренайка (декември 1940 г. – февруари 1941 г.)

(Схеми 18 и 19)

В продължение на три месеца след завземането на Сиди Барани от италианците в Египет нямаше активни военни действия. Английските войски отстъпваха към Марса Матрух, като на 30–40 км на запад от него оставиха само патрули (схема 18). Непосредствено съприкосновение с противника нямаша.

Действията на английските патрули имаха местно значение и се извършваха по предписание. Английските офицери прекарваха времето си весело в Кайро и Александрия. Американският кореспондент Жервази описва този период така: „Веселящата се младеж повече или по-малко съвременно се отправяше на «война» в 9.30 часа и напускаше «бойното поле» за закуска примерно в 1.30 часа през деня. През това време всички барове и разкошни ресторанти са препълнени. След богата закуска хората отиват да подремнат, което продължава до 7.30 часа. След

204. Les Lettres secretes Echangees par Hitler et Mussolini (1940–1943), pp. 96–97.

това «войната» се подновява и трае примерно до 7.30 часа вечерта. За да не се случи нещо след този час, «войната» се прекратяваше до следващия ден.²⁰⁵

Подобни картини в натура английската цензура всячески се старееше с всички мерки да скрие от английското обществено мнение. В отговор на претенциите на Жервази поради задържане на телеграмите му от цензурата наивно му казаха: „Добре, но ако научат в Америка как воюваме ние, вече не ще се стремят така да ни помагат...“²⁰⁶

Италианофашистките офицери и генерали, също така не чувстваха и не изпитваха особени трудности и неудобства от войната. Английският кореспондент Мурхед разказва как той лично разглеждал италианския укрепен лагер в Нибейва след неговото заемане през декември 1940 г. и установил, че за утоляване на жаждата италианските офицери пиели минерална вода Рекоаро, най-добрата в Италия, която била докарвана в стотици сандъци от хиляди мили по море на параходи и през пустинята с камиони и каруци, запрегнати с катъри.

Като преустанови придвижването в дълбочина на територията на Египет, Грациани очакваше завършването на плана за агресия срещу Гърция и пристигането на подкрепления от немски танкови части.

На заетата от англичаните територия Грациани създаде пет укрепени лагера, които образуваха голяма дъга от крайбрежието на 70 км към вътрешността на страната. Тези лагери като укрепления се отличаваха от древноримските само с това, че бяха обградени от каменни стени. Огнева връзка между лагерите нямаше, междините не се охраняваха. Например между укрепените лагери в Вир Сафафи на десния фланг и най-близките създадени лагери в Нибейва имаше междина повече от 30 км.

Освен лагерите около Сиди Барани бяха създадени две линии полеви укрепления.

Главните сили на италианофашистките войски се разполагаха по крайбрежието, където имаше добри пътища, пристанища и летища. Отделните огнища за отбрана, създадени на широк фронт, бяха предназначени за охрана на фланговете от неочакван обхват и обход от юг, откъм пустинята.

По такъв начин към декември 1940 г. в Средиземноморския басейн за англичаните се създаде изключително благоприятна обстановка. Първо, стана съвсем ясно, че немскофашистките войски няма да нахлуват на

205. Frank Gervasi. War has Seven Faces, New-Iork, 1942, pp. 92–93.

206. Пак там, стр. 93.

Британските острови, второ, авантюрата на фашистка Италия в Гърция завърши с неуспех.

Всичко това даде възможност на английското командване да предприеме по-ефикасни мерки за осигуряване безопасността на Суецкия канал. Най-после Уейвел се реши на атака от местно значение. В своята заповед той я определи като „нападение на крупни сили с ограничена цел“ и изказвайки се сутринта на 9 декември 1940 г. пред военните кореспонденти, обяви, че „започва разузнаване с бой“²⁰⁷. Английските части си поставиха за задача всичко на всичко да изтласкат италианофашистките войски зад границите на Египет и да възстановят съществуващото до 13 септември 1940 г. положение. При успех на нападението се набелязваше преследване на противника до Ес Салум. Придвижване по-нататък щабът на Уейвел не планираше. Набелязаните атаки не се разглеждаха като настъпателна операция с решителна цел.

Планът за атаката на англичаните се заключаваше в следното (схема 18): частите на 7-а бронирана дивизия, като преминат незащитеното пространство между Нибейва и Бир Сафафи, трябваше бързо да се обърнат на север и последователно да атакуват италианските лагери в тил; след това да достигнат крайбрежието в района на Буг Буг (между Ес Салум и Сиди Барани) и ако им се удаде, да отрежат пътя за отстъпление на италианофашистките войски от Сиди Барани. Зад 7-а бронирана дивизия трябваше да следва 4-а индийска дивизия. Набелязваше се малки сили да приковат противника по фланговете в района на Бир Сафафи и Мактила. В продължение на два дена въздушните сили трябваше непрекъснато да извършват нападения над италианските летища в Либия, а морските сили да бомбардират укрепления лагер Мактила на крайбрежния път. Съотношението на силите към декември 1940 г. не бе изменено. Грациани имаше в първи ешелон всичко същите шест дивизии, в това число и една танкова. Общата численост на италианофашистките войски от първи ешелон се увеличи до 100 000 души за сметка на инженерно-техническите части, съсредоточени за строежа на пътища и водопроводи. Освен това девет италиански дивизии бяха разхвърляни по възловите центрове Тобрук, Дерна, Бенгази и др., където съставът на гарнизоните бе не по-малък от дивизия.

По това време на англичаните в Египет пристигнаха още две дивизии: новозеландската и австралийската. В атаката взеха участие само 7-а бронирана и 4-а индийска дивизия и гарнизонът на Марса Матрух,

207. Rene Kraus. The Men Around Churchill, New-Iork, 1941, p. 222.

всичко около 15 000 души, 25% от всички английски сили в Египет.

Италианофашистките войски проявиха пълно безгрижие. Заели укрепените лагери, те не организираха нито разузнаване за противника, с когото не бяха в съприкосновение, нито наблюдение. В резултат на това английската атака се оказа за тях пълна изненада.

Сутринта на 9 декември 1940 г. немалки британски сили при поддръжката на 72 оръдия атакуваха по фронта Нибейва и съсредоточиха върху себе си цялото внимание на италианския гарнизон (схема 18). В това време 6-а бронирана дивизия премина през незащитената междина между Бир Сафафи и Нибейва и нападна в тил италианския лагер в Нибейва. Атаката в тил предизвика паника сред италианофашистките войски. Италианските генерали, обхванати от паника, не можаха да организират съпротива. Нибейва беше завзет от английските части.

Като завзе лагера в Нибейва, 7-а английска бронирана дивизия се раздели на три колони: една колона се движеше по пътя през пустинята в направление на Бир Сафафи, друга – към брега на морето между населените пунктове Буг Буг и Сиди Барани, трета – право към Сиди Барани.

Паниката сред италианофашистките войски беше толкова голяма, че гарнизонът на Сиди Барани капитулира на 10 декември без съпротива. Частите, които се намираха в Мактила, през време на обстрелването им откъм морето от корабната артилерия на англичаните напуснаха без бой укрепения лагер. Италианската дивизия „Катанцаро“ начело с генерал Амико, прехваната през време на отстъпателния марш, „се разпръсна на части“²⁰⁸. Гарнизонът в Бир Сафафи с приближаването на подразделенията от 7-а английска бригада остави укрепления лагер и без всякакво основание отстъпи към Бардия. На 16 декември италианците без бой оставиха Ес Салум, Халфа, форта Капуцо, Сиди Омар и цяла верига от фортове, построени от тях по границата на Либийското плато.

Още с първия удар двете английски дивизии разпръснаха шест италианофашистки дивизии. Подготовката на Грациани за настъпление към делтата на Нил се оказа провалена. Откри се възможност за придвижване на английските войски в дълбочина на Киренайка.

В това време объркалият се Грациани преустанови всякакво ръководство на войските. На 13 декември той изпрати в Рим тревожна телеграма, съобщавайки за своето намерение да отстъпи към Триполи, макар че английските войски само бяха прекосили границата на Египет с

Киренайка.

На 16 декември английските войски се придвижиха към Бардия, където се укриваха части от шестте италиански дивизии, но атака от движение не предприеха (схема 19). Бързите и решителни действия не влизаха в сметките на управляващите кръгове на Англия. В момента, когато се бяха създали благоприятни възможности, командувачият английската армия „Нил“, О'Конор, „получи от Кайро учудваща заповед: да изтегли 4-а индийска дивизия и да я изпрати в Судан. В резултат на това се създаде необикновено положение – италианците бягаха на запад, а половината войски на победителя отстъпваха на изток; по такъв начин те си обърнаха гръб един на друг“²⁰⁹.

Частите на 7-а бронирана английска дивизия бяха задържани от висшето английско командване за дълго време при Бардия, макар че италианофашистките войски не оказваха на англичаните никакво противодействие.

На 1 януари 1941 г. английското разузнаване установи, че италианофашистките войски напускат Бардия. Това обстоятелство застави английското командване да побърза с преминаването към активни действия. Когато английските войски започнаха атаката, по тях откри огън само едно италианско оръдие и една картучница.²¹⁰ Италианците, които не успяха да напуснат Бардия и не желяеха да воюват, се укриха в пещерите, а когато англичаните влязоха в града, излязоха от убежищата си с предварително подготвени бели флагове и се предадоха в плен.

След завземането на Бардия на 5 януари 1941 г. английските части се придвижиха по крайбрежните пътища към Тобрук. В Тобрук бе разположен италиански гарнизон, наброяващ 20 000 души. Линията на външните укрепления се простираше на 48 км, а на вътрешните – на 30 км. Имаше до 170 отбранителни съоръжения с дебелина на железобетона 1,5 м. Заливът в района на Тобрук представляваше най-доброто пристанище между Александрия и Бенгази и беше база на италианските военноморски кораби.

На 7 януари 1941 г. частите на 7-а бронирана дивизия се приближиха до Тобрук, обаче се приготвиха за атака чак на 20 януари. Завземането на Тобрук се различаваше от превземането на Бардия само по някои подробности. При капитулацията на гарнизона на 22 януари 1941 г. италианските генерали бяха толкова любезни, че показаха всички свои

209. Liddell Hart. Defence of the West, p. 14.

210. Alan Moorehead. Mediterranean Front, London, 1941, p. 141.

съоръжения, отвориха складовете и предадоха на англичаните около 200 оръдия.

Естествено, че в обстановката на пълно разложение на италианофашистката армия загубите на английските войски бяха съвсем незначителни. По официални данни те бяха 141 човек убити и 387 ранени.

След капитулирането на Тобрук обстановката в Средиземно море се измени в полза на англичаните. Тобрук е междинен пункт между остров Малта и пристанище Александрия, а така също и свързващо звено между Малта и Крит.

От Тобрук до Бенгази планомерното и методично придвижване на английските войски продължи три седмици. Този бавен марш не беше предизвикан от сложилата се обстановка, тъй като английските войски даже не бяха в съприкосновение с отстъпващите италианофашистки войски.

При приближаването на английските войски до Бенгази в щаба на английските войски пристигнал упълномощен от населението човек за преговори за капитулация, предвид на това, че италианската армия избягала. Бягащите край морето италиански части бяха заловени от 4-а английска бронирана бригада при Беда Фом (90 км южно от Бенгази). Само малка част успя да се измъкне от обкръжението. На 7 февруари 1941 г. основните сили на 60-а италианска дивизия под командването на Берганцоли капитулираха.

В края на януари 1941 г. в Средиземноморския басейн се създаде твърде тежка обстановка. Пътят за Триполи беше открит. Италианофашистките войски не бяха в състояние да оказат ефикасна съпротива, тъй като почти всички италиански сили, наброяващи около 130 000 души, бяха разпръснати. По море господствуваше английският военноморски флот. Италианските загуби във военни кораби се увеличиха. Така например през февруари 1941 г. англичаните потопиха италианския крайцер „Диаз“.

Безпрепятственото придвижване на английските войски при Ел Агейла съвсем неочаквано на 10 февруари 1941 г. беше преустановено. Английският военен кабинет изпрати на Уейвел телеграма, с която му заповядваше да спре настъплението. При това обединеният щаб на Близкия Изток „беше убеден, че можеше да се завземе Триполи и да се изтласка противникът от Африка още през пролетта на 1941 г. Генерал О'Конор и неговият щаб споделяха това мнение... Обаче тези възможности не бяха използвани.“²¹¹

Вместо пълното изгонване на италианофашистките войски от

Северна Африка английските империалисти решиха да се възползват от поражението на италианофашистките войски в Гърция и там да създадат стратегически плацдарм, а след това в подходящ момент да заграбят целия Балкански полуостров. Освен това управляващите кръгове на Англия не бяха заинтересовани от окончателния разгром на фашистка Италия. Те знаеха за подготовката на хитлеристка Германия за вероломното нападение срещу Съветския съюз и не беше в техен интерес да пречат на фашистка Италия да се яви на страната на хитлеристка Германия срещу Съветския съюз.

Окупацията на Югославия и Гърция (април – май 1941 г.) от немскофашистките войски

(Схеми 20 и 21)

В края на 1940 г. италианската войскова групировка в Албания се състоеше от 9-а и 11-а армия, в чийто състав имаше 16 дивизии (от тях четири алпийски и една танкова), две отделни механизирани, две кавалерийски, един гренадирски полк и девет отделни батальона (схема 17). Италианското командване на експедиционните войски в Албания допълнително получи 7700 автомобила.

Гръцките северозападна македонска армия и епирското командване също така бяха усилены и имаха в своя състав 16 дивизии (от тях четиринадесет пехотни и две кавалерийски) и три кавалерийски бригади. Освен това през януари 1941 г. гръцкото командване получи в свое разпореждане 300 английски автомобила.

Инициативата, както и преди, продължаваше да бъде в ръцете на гръцкото командване.

В началото на 1941 г. италианският фронт в Албания представляваше нещо като древноримски цирк, в който на сцената излизаха ръководни фашистки дейци. По нареждане на Мусолини девет министри, в това число и Чано, напуснаха своите постове в Рим, за да вземат участие във войната с Гърция. Всички те циркулираха между Рим и фронта и не бяха нито войници, нито министри.

След това на фронта се появи самият Мусолини, който считаше, че със своето присъствие ще може да „галванизира“ деморализираните

войски. Обаче присъствието на Мусолини не въодушеви войниците, които не искаха да се сражават за фашизма. Американският журналист Жервази съобщава, че един случайно избран пленен италиански войник, му разказал, че той бил в Испания, Абисиния и Франция и през всичкото това време не дал нито един изстрел. Войниците все по-често прикрепяли портрета на Мусолини на стените близо до своите легла и го пробождали с щиковете. Те проклинали не само Мусолини, но и всички, които били свързани с фашизма.

Въпреки подсилването на фронта с министри италианските фашисти нямаха успехи, както и преди. На 13 януари командуваният италианофашистките войски, генерал Соду, беше уволнен и премина в запаса. Смени го генерал Кабалеро.

През януари 1941 г. обстановката на гръцкия фронт стана толкова катастрофална, че Мусолини беше принуден да съобщи за това на Хитлер и молеше немците да навлязат през България в Тракия. На 19 януари в Залцбург (Австрия) се състоя среща между Мусолини и Хитлер. Хитлер в продължение приблизително на два часа говори за своята предстояща интервенция в Гърция. Той се възползува от поражението на италианския фашизъм в Гърция като удобен случай да осъществи последващата агресия в своя полза.

Хитлеристите решиха да форсират интервенцията в Гърция, тъй като те знаеха за решението на английското правителство да изпрати британските експедиционни войски от Северна Африка в Гърция.

За подготовката на агресията срещу Югославия хитлеристите също намериха удобен предлог. На 25 март 1941 г. антинародното правителство на Цветкович–Мачек се присъедини към фашистките агресори и се съгласи с настаняването на немски войски в Югославия. На 27 март бурята от всенародно негодувание смени правителството на Цветкович–Мачек, което продаде националните интереси на страната. На власт дойде правителството на Симович, което под натиска на народните маси беше принудено през нощта на 6 април 1941 г. да сключи със СССР договор за дружба. „На такова съглашение народните маси винаги възлагаха големи надежди. Но беше вече късно.“²¹² Още на 27 март Хитлер издаде заповед за провеждането на кампанията срещу Югославия и Гърция. На 28 март 1941 г. немскофашисткото командване по спешност пристъпи към разработването на плана за военната интервенция срещу

212. И. Марянович. Освободителная война и народная революция в Югославии, пер. с серб., М., 1956 стр. 17.

Югославия („операция 25“). Югославия можеше да попречи за осъществяването на „плана Барбароса“, затова Хитлер „не искаше да има в тила на бъдещия фронт необезпечени позиции“²¹³.

Обаче замисълът на Хитлер не се ограничаваше със заграбването на Югославия. В директива № 25 от 27 март 1941 г. на въоръжените сили на фашистка Германия се поставяше задача най-напред „да се отреже крайната южна част на Югославия от останалата територия и да се заграби в свои ръце като база за продължаване на немско-италианското настъпление срещу Гърция“.

Управляващите кръгове на Англия, вместо да съсредоточат усилията на главното и решаващо направление непосредствено срещу хитлеристка Германия, разхвърлиха своите въоръжени сили за едновременно решаване на много военнополитически задачи. Те се стремяха да задържат за себе си завоюваната Киренайка, да отвоюват загубените колониални владения в Източна Африка и да заграбят нови колонии. Те смятаха също така да задържат своите позиции в Ирак и Сирия и да започнат териториално завладяване в Гърция за осъществяването на своите далечни бъдещи планове в Източна и Югоизточна Европа.

Английските политически и военни ръководители добре помнеха, че в Първата световна война им се удаде да създадат Солунския фронт и да се задържат в Гърция, а заедно с това и на Балканите. Такъв стратегически плацдарм на Балканите беше нужен на английския империализъм и във Втората световна война, за да установят пълен контрол над черноморските проливи.

Обаче през 1941 г. стратегическата обстановка беше съвършено друга. Фашистка Германия имаше свободен избор в поредността на стратегическите удари. Ето защо английският план за оказване военна помощ на Гърция с ограничени сили беше нереален.

Управляващите кръгове на Англия отдавна се стремяха да превърнат Средиземно море в „английско езеро“. Както е известно, те се опитваха да осъществят това още през 1915 г. Тогава Англия, като обеща на Русия Дарданелите, в същото време се опита зад гърба ѝ да заграби сама проливите. С тази цел англичаните бяха организирали и дарданелската експедиция, която завърши с пълен провал на войските на галиполските полета, а на флота ѝ – в Дарданелския пролив. Не по-малко осезателно по своите последствия за английските войски бе и поражението, което те понесоха в Гърция през април и май 1941 г.

213. Пак там, стр. 18.

За английските империалисти, също както и за хитлеристките, катастрофата на Мусолини в Гърция беше удобен случай за осъществяването на отдавна изготвените планове за заграбването на Гърция.

За териториалното заграбване на Гърция английските империалисти заедно с френските съюзници се готвеха още в началото на 1940 г. Гамлен, като съобщи на Даладие своето мнение за плана на операцията в Средиземно море, писа: „Напълно споделям гледището на адмирал Дарлан за първостепенната важност на териториалното заграбване, което той предвижда да се извърши в Гърция.“²¹⁴ При това Гамлен особено подчертава, че този план напълно е съгласуван с английското адмиралтейство.

Следователно в своите планове по отношение на Гърция „съюзниците съвсем не изглеждат като наивни агънца“²¹⁵. На 31 октомври 1940 г., само три дена след нападението на фашистка Италия над Гърция, английските войски заеха в залива Суда Бей (източно от Канея) най-хубавото пристанище на остров Крит (схема 20). През време на стоварването на английските войски в залива на Суда италианските торпедни катери успяха да повредят английския тежък крайцер „Йорк“. На 20 май 1941 г. този крайцер беше доунищожен от немската авиация.

През януари 1941 г. английското правителство заповяда на Уейвел да остави във Киренайка минимално количество войски и да подготви за изпращане в Гърция голяма част от английските войски, намиращи се в Египет. От командувачия английската армия „Нил“, О'Конор, веднага бяха взети почти всички самолети, като му оставиха само една ескадрила изстребители. През февруари–март стана прехвърлянето на английските войски от Египет в гръцките пристанища Пирея и Волос.

В следвоенните си мемоари Чърчил уверява, че английската експедиция в Гърция била предприета по молба на Гърция, която поискала осъществяване на гаранциите, дадени от Чембърлейн на 13 април 1939 г. Обаче Лидъл Харт например доказва друго. „На 22 февруари в Атина пристигна Идън, съпровождан от внушителен щаб от военни съветници, и застави новия гръцки министър-председател да приеме предложението.“²¹⁶

През време на преговорите с Идън и английския началник на генералния щаб, Джон Дил, „гръцките водачи много се съмняваха трябва ли да приемат предложението на английското правителство за намеса, но

214. Die Geheimakten des französischen Generalstabes, s. 332.

215. Mikche. Unconditional Surrender, p. 241.

216. Liddell Hart. Defence of the West, p. 16.

Идън успя да получи съгласие, защото преувеличи размера на помощта, която можеше да окаже Англия²¹⁷.

Военната помощ, предложена от Идън, бе толкова съблазнителна, че гърците я приеха. Започна да им се струва, че е осигурена безопасността им. Обаче гърците бяха измамани и, това беше направено много просто. При изготвянето на цифровия материал, който характеризира английската помощ за Гърция, разказва бившият съветник на английската делегация, генерал де Хинганд. Тези цифри „се видяха немного добри на един от помощниците на Идън, който съставяше сводката. Той молеше да увеличи тези цифри дотолкова, че на мене ми се видяха съмнителни“²¹⁸. И тези съмнителни цифри бяха показани на гръцкото правителство.

В действителност английската помощ се оказа твърде скромна. От Египет в Гърция бяха прехвърлени 6-а и 7-а австралийска и 2-а новозеландска дивизия, 1-а английска бронирана бригада от състава на 2-а бронирана дивизия, артилерийски и технически части. По данни на бившия началник на инженерните части от английската армия в Египет, Райнер, всичко около 50 000 души, а по данни на известния английски писател Фулер, даже 57 000 души. Английските експедиционни войски бяха снабдени със 127 и 94-мм оръдия имаха 150 танка, които по изказването на американския журналист Жервази не струваха нито грош, и 8000 автомобила.

Авиационната поддръжка беше извънредно слаба. От самото начало на кампанията англичаните изпратиха в Гърция една ескадрила изстребителни от старите типове биплани „Гладиатор“, съвършено негодни за съвременния бой. След това бяха изпратени още шест ескадрили. В седемте ескадрили имаше всичко 190 самолета – от тях на авиобазите в самата Гърция 80 бомбардировача, 60 изстребителни и 10 разузнавателни, на о. Крит – 20 бомбардировача и 20 изстребителни.

В следвоенните си мемоари Чърчил се опитва да убеди читателите, че „освен няколкото авиоескадрили изпращането на английската мисия и символично на няколко военни части друго нищо не можехме да предложим на гърците“ – В. С.²¹⁹ Но тези твърдения не се потвърждават от други английски източници.

Стоварените в Гърция 50–57 000 английски войници не бяха символически войскове части, а голяма и добра част от британските сили в

217. Liddell Hart. *The Other Side of the Hill*, pp. 175–176.

218. Liddell Hart. *Defence of the West*, p. 16.

219. Winston S. Churchill. *The Second World War*, v. 2, p. 472.

Египет. Наистина тези сили сега бяха съвършено недостатъчни, за да се задържат в Гърция, както това се удаде на англо-френските империалисти през Първата световна война.

Английските войски се изпращаха под флага за помощ на гръцкия народ в борбата му с италианския фашизъм. В действителност „английските войски бяха изпратени в Гърция, за да закрепят английските позиции на Балканите...“²²⁰

Английското правителство предприе всички мерки, за да въвлече в своята авантюра Гърция и Турция. Преди Втората световна война между Турция и Англия беше подписан военен пакт за 15 години. На 1 ноември 1940 г. президентът на Турция, Исмет Иньоню, в парламента потвърди че съюзът с Англия е здрав и непоколебим.

На 26 ноември 1940 г. Идън замина за Анкара. Преди заминаването Чърчил писа на Идън: „Извънредно важно е Турция незабавно да почне да се бие.“²²¹ Английските империалисти всячески се стараеха да въвлечат турците, за да „вадят те кестените от огъня“.

Обаче турските управляващи кръгове не оправдаха надеждите и онези пари, които похарчиха за тях английските любители за вадене жарта с чужди ръце. През февруари 1941 г. Иньоню покани английската военна мисия да инспектира така наречената „линия Чакмак“ на границата със СССР и укрепленията в района на Дарданелите, построени с парите на английската фирма Армстронг–Викерс. В същото време Турция зад гърба на Англия сключи пакт за ненападение с хитлеристка Германия. Тайната се откри просто: хитлеристка Германия предложи на Турция повече пари. За един само неутралитет хитлеристкият посланик в Турция, Папен, предложи на турските империалисти Съветска Армения и Съветски Азербайджан. Турските империалисти, омаяни от мечтата макар и за частично възраждане на Отоманската империя, бяха готови при благоприятна обстановка да отидат и на повече, отколкото неутралитета. Освен това Папен не се посъпи да обещае на Турция „тлъсти парчета“ от английската колониална империя.

Английските управляващи кръгове много се надяваха, че ще им се удаде да задържат стратегическия плацдарм на Балканите. Те предприеха военната експедиция в Гърция, имайки достоверни сведения, че войната срещу Съветския съюз беше решено дело в Берлин. Ето защо английското правителство смяташе, че на Хитлер не е до Гърция.

220. Liddell Hart. Defence of the West, p. 18.

221. Winston S. Churchill. The Second World War, v. 2, p. 484.

Подготовката за нападението на хитлеристка Германия срещу Съветския съюз попречи на английските управляващи кръгове да предвидят възможността ѝ за агресия срещу Гърция и Югославия.

Английските политици не отчетоха, че за нападение над Балканите хитлеристите имаха по-големи възможности, отколкото германските империалисти през 1915 г. Тогава германските империалисти бяха свързани с военни действия на два основни фронта – френския и руския. В началото на 1941 г. нямаше такава благоприятна ситуация за английски-те империалисти.

На 28 март 1941 г. Хитлер съобщи на инспектора по квартирното настаняване от генералния щаб на сухопътните войски, Паулус, за окончателното решение за нахлуване в Югославия и Гърция „като предварителна крачка за нахлуването в Русия“²²².

Паулус поясни смисъла на това решение по следния начин: „Наши-те цели в дадения случай... бяха преди всичко да имаме свобода «на своето дясно рамо», когато нападнем Русия“²²³. Това означаваше, че военните действия на Балканите трябваше да „осигурят южния фланг на източния поход...“²²⁴

За интервенцията в Гърция и Югославия германското върховно командване съсредоточи на територията на Австрия 4-а армия, а на територията на България–12-а армия. В нея влизаха 48-, 14-, 18-, 30-и армейски, 14-и и 40-и танков корпус – всичко седемнадесет дивизии, от които четири танкови, две моторизирани и три планинско-егерски дивизии.

За удара в южното направление непосредствено върху Атина бяха определени една пехотна, една моторизирана, две планинско-егерски и три танкови дивизии. Авиационната поддръжка се осигуряваше от 11-и авиационен корпус.

На 5 април немскофашистките войски завзеха района на очаквателните позиции в готовност за нападение върху територията на Гърция.

По плана на английското командване гръцките части трябваше да продължат задържането на фронта на запад срещу италианските войски и освен това да отбраняват укрепленията, защитаващи Солун, а от север и североизток по продължение на българската граница (така наречената „линия Метаксас“). Задачата на британските войски се състоеше в прикриване на линията, която вървеше паралелно на югославската

222. Liddell Hart. The Other Side of the Hill, p. 178.

223. Milton Shulman. Defeat in the West, p. 61.

224. Мюллер-Гиллебранд. Сухопутная армия Германии, 1933–1945 г. т. 1, стр. 162.

граница от Солунския залив до Флорина, при което на тази линия не се изнасяха основните сили на английските войски. Английското командване изчакваше, като се надяваше, че Турция, като нападне България, ще прикрие десния фланг на английските войски и с това ще им позволи да си останат във втория ешелон.

На 6 април 1941 г. 12-а немска армия премина в настъпление и започна военни действия в Югославия и Гърция. Замисълът на германското военно командване беше с 48-и и 14-и корпус да пробият фронта и настъпят в направление на Скопие и Щип (Югославия), а с 18-и корпус – към Солун; при това в директива № 25 на въоръжените сили на фашистка Германия имаше указание, че 18-и армейски корпус също така „може да се отбие през югославска територия“. Частите на 30-и армейски корпус получиха задача да действуват по северното крайбрежие на Егейско море.

Изменниците на югославския народ, командуваният армията Цукович и Недич, откриха фронта на немските войски и преминаха на служба при фашистките агресори. Реакционните управляващи кръгове на Югославия се отказаха от борбата, макар и да разполагаха със значителни въоръжени сили. Югославската армия имаше 17 пехотни дивизии, 3 кавалерийски бригади и 500 самолета. Още 13 дивизии се намираха в период на сформирание. Освен това Югославия имаше военноморски флот в състав един лек крайцер, четири ескадрени миноносца, шест миноносца, три подводници и осем торпедни катера. Управляващата великосръбска буржоазия продаде националните интереси на страната. Само единствена Югославската комунистическа партия остана вярна на народа. В границите на възможното тя направи всичко, за да отстои националната независимост. Обаче само усилията на комунистите се оказаха недостатъчни. Недостатъчни се оказаха и героичните опити на малкото офицери патриоти да организират съпротива срещу врага. Буржоазнопомешчическото правителство и кралят със самолети избягаха зад границата. На 18 април 1941 г. профа-шистките генерали подписаха акта за капитулация. На Солунския фронт гърците отблъснаха първия натиск на немскофашистките войски. Първата атака на Рупелското дефиле срещу „линията Метакас“ беше предприета от 125-и пехотен полк. Атаката бе подавена от съсредоточения огън от устроените в скалите огневи точки. Ето няколко донесения от щаба на 12-а германска армия до генералния щаб на сухопътните сили: 6 април – „Гръцките войски оказват упорита съпротива на своите отбранителни позиции.“ 7 април – „Гърците оказват извънредно упорита съпротива, особено на

предварително подготвените отбранителни позиции. Гарнизоните на дълговременните огневи точки се съпротивяват до последния човек.“ 8 април – „В Рупелския проход и източно гърците продължават упорито да се сражават.“

Други немски източници потвърждават, че гръцката армия е оказала героична съпротива на така наречената „линия Метакас“.

Като срещна упоритата съпротива на гръцката войска, командувачият 12-а немска армия пренесе своите основни усилия на територията на Южна Югославия.

През това време основната групировка на английските войски се прехвърляше от района на Волос и Атина. На английския участък от фронта се развърнаха: на р. Вардар – 1-а бронирана бригада, а на р. Бистрица – новозеландската дивизия. Левият фланг на англичаните се прикриваше от 12-а и 20-а гръцка пехотна дивизия, а десният – от войските, намиращи се на „линията Метакас“.

Английското командване избра за себе си участък от фронта по югославската граница, като считаше, че това е най-безопасният район, понеже до 6 април на югославска територия нямаше немско фашистки войски.

По такъв начин придвижването на немскофашистките войски през югославската територия намери английското командване неподготвено. Бързото прехвърляне на английските войски от Волос и Атина на север ставаше в разгара на немско-фашисткото настъпление в Югославия.

Англичаните се опитаха да заемат отбрана от планината Олимп до градовете Едеса и Флорина, но не успяха. В района югоизточно от Флорина се намираха незначителни сили: танков полк и някои други части от австралийската дивизия. Немскофашистките войски, като се придвижваха бързо от Югославия на юг, вървяха вече по долината на р. Вардар. Те нападнаха Солун през недостатъчно защитения от англичаните участък на фронта. На дясното крило на фронта към гр. Флорина се приближи група войски в състав една пехотна, една моторизирана и две танкови дивизии. На лявото крило към Олимп се придвижваше група войски в състав две планинско-егерски дивизии и една танкова дивизия.

От 14 април 1941 г. немскофашистките войски влязоха в бойно съприкосновение с английските части. Английската 1-а бронирана бригада не можа да издържи на натиска на три немски танкови дивизии. Британските части след първото стълкновение с немските танкови дивизии започнаха бързо да бягат към морето.

Гръцките войски в Албания се оказаха пред опасност от изолация и

бяха принудени да отстъпят. Това позволи на немските войски да се съединят с действащите в Албания италиански войски.²²⁵

На 14 април щабот на 18-и армейски корпус съобщи на командувачия 12-а армия, че англичаните бягат, като изоставят по-рано подготвените за отбрана позиции на издатината на р. Бистрица и югоизточно от Верия. На 15 април, по данни на щаба на 18-и корпус, английското командване вече пристъпи към товаренето на войските си на плавателни съдове в пристанищата на Пирея и Волос.

Чърчил оправдава английското командване и отстъплението на английските войски в Гърция с това, че „се започна разложение в 12-а и 20-а гръцка дивизия и че те повече не можеха да играят съществена роля. От този момент нашите експедиционни сили останаха сами.“²²⁶ В действителност получи се друго: на 14 април командувачият гръцките войски в Албания, като се убеди, че неговият десен фланг е обходен от немскофашистките войски в участъка на английския фронт, а британските войски се обърнаха в бягство, беше принуден да моли за примирие. След бягството на английските войски гръцките епирска и северозападна македонска армия попаднаха в обкръжение и на 21 април капитулираха.²²⁷

На 26 април, три дена преди завземането на южните пристанища, хитлеристите направиха въздушен десант за овладяването на Коринт (2-и парашутнодесантен полк). В това време английските войски преминаваха през Атина към пунктове за товарене на корабите.

Немскофашистките парашутисти безпрепятствено се приземиха на Коринтския канал. Мястото за спускане на парашутистите се прикриваше от изстребители. Транспортните самолети с войски прелетяха през обръч от изстребители и спуснаха парашутистите в средата на зоната. Парашутистите за всяка част бяха с различни цветове, за да могат приземяващите се войници да се присъединяват бързо към своите поделения.

Стоварването на десанта на Коринтския канал беше репетиция за завладяването на остров Крит.

225. В края на март 1941 г. 9-а и 11-а италианска армия в Албания бяха доведени до 20 пехотни, 4 алпийски и 2 танкови дивизии, 6 отделни механизирани полка и 13 отделни батальона.

226. Winston S. Churchill. The Second World War, v. 3, p. 199.

227. Северозападната македонска армия беше създадена в средата на ноември 1940 г., а епирската в началото на февруари 1941 г. Двете армии действаха в Албания и в края на март 1941 г. имаха в състава си 15 пехотни и 2 кавалерийски дивизии.

Немската авиация изведнъж завоюва господство във въздуха. Предните английски летища в първия ден на военните действия бяха извадени от строя. Немската авиация също извърши нападение над пристанище Пирея. Един от корабите, запален от бомбите, поради паниката на англичаните не беше изведен от пристанището и остана да догори на място. От него се запали друг параход – „Клан Фрезер“, – натоварен с взривни вещества (200 тона тротил). Експлозията приличаше на изригване на вулкан и разруши цялото пристанище. Параходи, корабостроителници и сградите в пристанището бяха обхванати от пламъци. Отиде на дъното параходът, натоварен със самолети тип „Хърикейн“. В пристанището бяха потопени всичко 11 плавателни съда с обща водоизместимост 43 000 т.

Намиращата се в Гърция английска авиация не се използваше напълно за поддържане на своите войски. Английското, командуване реши да изпрати 80 бомбардировача за изпълнение на стратегически задачи в България. На втория ден от военните действия в Гърция английските бомбардировачи, вместо да бомбардират настъпващите немскофашистки войски, извършиха нападение над ж.п. възел на гр. София. Разбира се, 80 английски бомбардировача не можеха да предизвикат голям стратегически ефект, но под прикритието на изтребителите те все пак биха могли да задържат противниковите колони, придвижващи се по планинските пътища на Гърция. Фулер пише: „Използуването на английската авиация показва, че англичаните нищо не са научили във Франция.“²²⁸

На 27 април немскофашистките войски завзеха Атина, а на 29 април моторизираните съединения на 12-а немска армия, преследвайки англичаните, се добраха до южните пристанища на Пелопонес, като заловиха голям брой пленници.

Евакуацията на английските войски под прикритието на 6 крайцера и 19 ескадрени миноносца продължи пет нощи. От 53 000 души бяха загубени 12 000, а така също бяха потопени и два английски ескадрени миноносца. Английските войски загубиха всички оръдия, машини и тежко въоръжение в това число и 150 танка.

Евакуацията на английските войски се прикриваше от гръцките войски. Част от евакуиращите се от Гърция британски войски бяха изпратени на остров Крит. Заедно с по-рано намиращите се на острова английски гарнизони тези войски съставляваха армия с повече от 28 000

228. Дж. Фуллер. Вторая мировая война, стр. 144.

души (14 000 англичани, 6500 австралийци, повече от 7000 новозеландци). Гръцките войски съставляваха 11 батальона. На 17 май Чърчил заяви в парламента, че Крит ще се защитава до последния човек.

Остров Крит (дълъг от запад на изток 260 км и широк от 20 до 50 км) имаше важно стратегическо значение. Той блокираше входа за Егейско море, както за о. Кипър (560 км на изток от Крит), контролираше турското крайбрежие на Среди-земно море. Освен това Крит прикриваше западните подстъпи към Източната част на Средиземно море – Египет, Суецкия канал и Палестина.

Крит възпрепятствуваше придвижването на немските войски от острова към източната част на Средиземно и Червено море. Ето защо хитлеристкото командване реши да заграби този остров.

Подготовката, ръководството и провеждането на операцията за овладяването на остров Крит се осъществяваха от щаба на 4-и въздушен флот (8-, 9- и 11-и авиационен корпус). На командувания въздушния флот бяха подчинени 5-а планинско-егерска дивизия (8500 планински егери), 6-а планинско-егерска дивизия, 7-а парашутна дивизия (15 000 пехотинци парашутисти), части от 5-а танкова дивизия и два зенитни дивизиона. Тези сили бяха запланувани да се изпратят на о. Крит чрез прехвърляне на парашутисти и стоварване на десант с транспортни самолети и планери.

Хитлеристките военновъздушни сили предназначени за участие в завземането на Крит, имаха в своя състав 180 бомбардировача, 90 пикиращи бомбардировача, 90 изстребителя бомбардировачи, 90 изстребителя, 50 разузнавателни самолета 60 товарни планера и 550 транспортни самолета, или всичко 1050 самолета.

Непосредствено в операцията участваха 7-а парашутна дивизия, планерният полк и 5-а планинско-стрелкова дивизия, всичко 25 000 души. В резерв се намираше 6-а планинско-егерска дивизия.

На 18 май хитлеристите пристъпиха към въздушна бомбардировка на Крит. През нощта на 20 май започна стоварването на ударните групи парашутисти в четири пункта на острова (схема 21). Основният пункт за стоварването беше летището Малеме, на което се намираше единствената годна за излитане и кацане писта на о. Крит. В този район се стовари в първия ешелон шурмовият парашутнодесантен полк в състав два батальона. Между Малеме и Камея се приземи 3-и парашутно-десантен полк, в Ретимнон – два батальона от 2-и парашутно-десантен полк, в Хераклион – 1-и парашутнодесантен полк. В първия ешелон бяха спуснати всичко около 8000 парашутиста. Немските парашутни десантчици бяха

въоръжени с безоткатни оръдия с калибър 75, 100 и 150 мм, което за англичаните беше голяма изненада.

Във всички места, където се спускаха немските парашутно-десантни части, имаше силни групи британски и гръцки войски: в Малеме – 4-а новозеландска бригада, смесена англо-гръцка бригада и гръцки батальони; между Канея и Малеме – 5-а новозеландска бригада; в района Канея – Суда – английска пехотна бригада, два австралийски, пет английски и пет гръцки батальона; в района на Ретимнон – австралийска бригада и шест гръцки батальона; в Хераклион – два английски и три гръцки батальона. Тези сили оказаха съпротива на фашистките парашутисти. Англичаните развърнаха енергични отбранителни действия в най-критичния момент на операцията – в момента на спускането на парашутистите и когато първите немски парашутисти започнаха да скачат и бяха безпомощни. През време на приземяването в района Малеме един парашутен батальон беше почти напълно унищожен. В района на Ретимнон и Хераклион немските парашутисти попаднаха в обкръжение. Командирът на парашутнодесантния полк попадна в плен. След авиационната подготовка на немските бомбардировачи и изстребителни машини, определени за парашутния десант, се появиха транспортните самолети с парашутисти, но с голямо закъснение, поради което англо-гръцките войски успяха да се подготвят за отблъсването на парашутния десант.

Обаче решителни действия за ликвидирането на парашутния десант в района на Малеме не бяха предприети. По-висшето английско командване недостатъчно добре се ориентираше в обстановката. То очакваше, че противникът ще нанесе главния удар с морски десант. Това позволи на немците да стоварят на 21 май на о. Крит танкоизстребителен батальон от 7-а парашутна дивизия. На завезотото от десантните войски летище кацнаха транспортни самолети с планинско-егерски части от 5-а стрелкова дивизия. Планинско-егерските войски очистиха района около летището в диаметър от 7 км. С това беше решен изходът на операцията в полза на хитлеристките войски. По „въздушния мост“ немците прехвърлиха на о. Крит 771 мотоциклета, 353 леки артилерийски оръдия, 5358 контейнера и повече от 1000 тона други товари.

Английската авиация и този път не оказа сериозна съпротива. Летците получиха заповед да се грижат не за оказване на съпротива, а за прехвърлянето на оцелелите самолети в Египет, което беше и направено на 19 май 1941 г.

През нощта на 22 май хитлеристкото командване започна

изпращането на войски за остров Крит и по море. Два кервана от 50 моторни баркази, съпровождани от торпедни катери, превозиха от о. Милос 7000 немскофашистки войници и офицери. Керваните трябваше да преминат едно разстояние от 120 км.

Един керван от 24 моторни шлепа бе прехванат от английска ескадра на север от Канея и стана лека плячка на трите английски крайцера („Аякс“, „Орион“ и „Дидо“) и на четири ескадрени миноносеца. Голямата част от плавателни съдове (14 моторни шлепа) отиде на дъното заедно с товарите си. 800 души от състава им загинаха. От 2300 войника се спасиха само 1500.

Втори керван беше прехванат от английските кораби близо до Хераклион, но явилата се навреме фашистка авиация потопи леките крайцери „Глостър“ и „Фиджи“. Керванът достигна целта си. На 25 май немскофашистки сухопътни части дебаркираха на острова.

Успешните действия на парашутнодесантните войски на о. Крит бяха осигурени поради въздушната блокада, установена от хитлеристката авиация на острова. В резултат на въздушното господство на немскофашистката авиация островът не можа да получи отвън никаква помощ.

На 27 май планинско-егерските войски завзеха пристанището Канея. На другия ден подвижна група войски в състав мото-циклетно-стрелкови батальон, планинско-разузнавателен батальон, няколко батареи и няколко танка деблокираха обкръжените парашутни части в района на Ретимнон и Хераклион.

Англичаните започнаха евакуацията на своите войски от о. Крит. Първото товарене на плавателни съдове те извършиха през нощта на 29 май. Английската ескадра в състав от три крайцера и шест ескадрени миноносеца евакуира от Хераклион 4-хилядна войска. Заедно с английската ескадра в Александрия отидоха гръцки военни кораби – тежък крайцер, шест ескадрени миноносеца и няколко подводници.

На връщане на 100 км от Александрия английските кораби бяха подложени на нападение от немскофашистката авиация. Английските самолети, определени за прикриване на корабите, не можах да намерят своята ескадра в морето въпреки сравнително неголемите граници на района на възможното им местонахождение. В резултат на нападението английската ескадра загуби четири кораба в това число и крайцера „Калкута“.

Към 1 юни 1941 г. целият о. Крит беше в ръцете на Хитлер. Загубите на английските войски съставляваха 12 000 души. Английското командване успя да евакуира през пристанището Хора Сфакион (на

южното крайбрежие на о. Крит) всичко 16 000 души.

Освен изброените крайцери („Глостер“, „Фиджи“ и „Калкута“) англичаните загубиха и пет ескадрени миноносца („Джуно“ „Грейхаунд“, „Кашмир“, „Кели“ и „Империал“). Ескадреният миноносец „Хирвард“ с евакуиращи се войски беше повреден от немски самолети и загуби ход, поради което немците успяха да го пленят. За дълго от строя излязнаха линейните кораби „Уорспайт“ и „Велиант“. Тежки повреди също така получиха шест крайцера и няколко ескадрени миноносца.

Английската експедиция в Гърция струва твърде скъпо. По най-мималните изчисления англичаните загубиха в Гърция общо 30 000 души. На английските войски „се наложи да преживеят втори Дюнкерк, в резултат на което те бяха принудени да изоставят всички танкове и голяма част от снаряжението“²²⁹.

Тази операция струваше скъпо и на немскофашисткото командване. Боевете за о. Крит доведоха до нечувани загуби на парашутисти, въздушнотранспортните части също така силно пострадаха. Според твърдението на бившия командувач на немско фашистките въздушно-десантни войски, Щудент, Крит струваше на хитлеристите „от 20 000 души, спуснати в тази операция, 4000 убити или безследно изчезнали“²³⁰. Освен това англичаните свалиха 200 немски самолета (в това число 119 транспортни самолета) и повредиха 148 самолета (в това число 106 транспортни).

След окупацията на Гърция от немскофашистките войски за английските империалисти се създаде сложна обстановка в Средиземноморския басейн. Александрия и Суецкият канал бяха поставени от самите управляващи кръгове на Англия под непосредствена заплаха от окупация от страните на „оста“. Завладяването на Крит като важен стратегически пункт в източната част на Средиземно море беше подготовка за агресия не само в Египет²³¹ за завладяване на Суецкия канал, но и за завладяване на островите от източната част на Средиземно море, за организиране на настъпление в Ирак, Сирия и Иран – страни, които са основни източници на петрол в Близкия Изток.

Командуваният немските въздушнодесантни войски, Щудент, предложи на Хитлер след завземането на Крит с въздушен десант да завладеят Кипър и оттук да направят скок и да завладеят Суецкия канал. Но Хитлер беше „твърде много зает с мисълта за предстоящото

229. Liddell Hart. Defence of the West, p. 17.

230. Milton Shulman. Defeat in the West, p. 59.

231. Крит се намира на 400 км от Либия и Западен Египет.

нахлуване в Русия²³². И този проект не получи от негова страна никаква поддръжка.

Хитлер реши да отложи осъществяването на блискоизточните планове, както и нахлуването в Британските острови до есента на 1941 г. когато по негови сметки трябваше да завърши „светкавичната война“ срещу Съветския съюз. Гьоринг на разпита в Нюрнберг след свършването на Втората световна война даде показания, че той бил „готов да затвори Гибралтар и Суецкия канал, но в това време неговият крак се придвижил към Русия“²³³.

По такъв начин с нахлуването на немскофашистките войски в Гърция и Югославия се завършиха последните приготовления на фашистка Германия за нападение срещу Съветския съюз.

Хитлеристките въоръжени сили завършиха стратегическото си развърщане срещу Русия, без да се страхуват от флангова заплаха откъм Балканите.

Прехвърлянето на немския африкански корпус в Либия и 10-и авиационен корпус на о. Сицилия (януари – февруари 1941 г.)

(Схема 22)

Спирането на английското настъпление при Ел Агейла и прехвърлянето на голямата и отбрана част на английските войски от Египет в Гърция избавиха войските на Грациани от заплахата за пълното им изтласкване от Северна Африка.

Италианофашисткото командване получи необходимото време, през което в Либия пристигнаха немскофашистките подкрепления.

Хитлеристите решиха да се възползват от отслабването на италианските империалисти в Либия и като им окажат помощ, да си създадат в Северна Африка стратегически плацдарм за последващото завладяване на цяла Африка.

В началото на януари 1941 г. в Италия бяха прехвърлени части от немската авиация. Над Средиземно море се появиха немски пикиращи бомбардировачи „Ю-87“ от състава на 10-и авиационен корпус (с

232. Liddell Hart. The Other Side of the Hill, p. 169.

233. A. Seversky. Air Power: Key Survival, New-York, 1950, p. 291.

командуващ Кеселринг). Всички летища в Сицилия, в това число и две летища, удобни за базиране на тежките бомбардировачи, бяха използвани като бази на фашистката авиация. На тях се намигаха около 250 немски самолета, в това число 100 бомбардировача „Хе-111“ и 60 пикиращи бомбардировача „Ю-87“ и 20 изстребителя „БФ-109“, а така също и няколко нощни изстребителя, самолети за поставяне на минни заграждения и транспортни самолети.²³⁴

На авиационния корпус беше поставена задача във взаимодействие с италианските военновъздушни сили да парализира английската военноморска база на о. Малта, да парализира също така английските морски превози в Средиземноморския басейн и в същото време да осигури възстановяването на морските комуникации между Италия и Либия.

През февруари 1941 г. в Либия беше прехвърлена 5-а немска танкова²³⁵ и 90-а лека пехотна дивизия, а така също и 132-а италианска танкова дивизия „Ариете“. Транспортните войски се съпровождаха от конвой, състоящ се от крайцери и ескадрени миноносци, а по въздуха се прикриваха от немско-фашистката авиация.

На 11 февруари в пристанището на Триполи започнаха да се стоварват немските войски. Транспортите се товареха непрекъснато, не само деном, но и нощем при пълно прожекторно осветление. Английското командване не водеше разузнаване и прехвърлянето на немските войски в Либия премина незабелязано.

Немските съединения бяха обединени в така наречения африкански корпус (с командуващ Ромел). Най-близката задача на този корпус беше да спре английското придвижване в Киренайка и да предотврати пълното разпадане на италиано-фашистката армия на Грациани, която действуваше в Либия. Грациани бе сменен. Специалната комисия под председателството на адмирал де Равел, която разследваше дейността на Грациани, заклеми неговата дейност като командуващ с поведение като на войник. Въпреки това Мусолини не привлече Грациани към отговорност пред военния съд от страх, че в процеса на съдебното дирене ще се разкрие гнилостта на фашисткия режим.

За главнокомандуващ в Либия на мястото на сменения Грациани беше назначен Гарибалди, но фактически командуването се осъществяваше от Ромел. Заедно с Ромел в Либия пристигна заместник-началникът на италианския генерален щаб, генерал Роата, който оказва натиск

234. Welikrieg 1939–1945, III Teil, Der Luftkrieg, s. 82.

235. Впоследствие тя бе преименувана в 21-а танкова дивизия.

върху Гарибалди и неговия щаб, който проявяваше нежелание да се подчини на Ромел. Гарибалди беше задължен да се вслушва в немските предложения и да ги привежда в изпълнение.

На 14 февруари 1941 г. Ромел изпрати първото донесение до генералния щаб на въоръжените сили на Германия, с което съобщава, че съприкосновение с противниковите сухопътни войски в дадения момент нямат и че англичаните по всяка вероятност възнамеряват да се задоволят с постигнатите успехи в Киренайка. В това време английският военноморски флот в източната част на Средиземно море беше зает с превозването на английските експедиционни войски от Египет в Гърция.

Когато Ромел пристигна в Либия, той видя, че италианските войски в Либия нямат достатъчно количество съвременно оръжие. Оказа се, че значителна част от оръдията бяха взети от трофеите, пленени през есента на 1918 г. при разпадането на Австро-Унгария. Максималната дългобойност на тези оръдия не надминаваше 8 км, докато по това време на съвременните английски оръдия тя беше 15–20 км.

На италианската авиация също така не можеше да се разчита. Цялата италианска авиация в Либия се състоеше от 60–70 остарели изстребители „Капрони-42“ и „Фиат-50“, негодни за ефикасно използване, 30 бомбардировача, 6–7 самолета за далечно разузнаване и няколко за войсково разузнаване.

Ромел обърна също така внимание на главния щаб на германските въоръжени сили, че и 10-и немски авиационен корпус е твърде слаб, за да изпълни поставените му задачи – да участва в сухопътните боеве в Африка, както и да охранява пролива между Сицилия и Триполи. Освен това корпусът също така се задължаваше да извършва нападения над английския средиземноморски флот. След това на 10-и авиационен корпус беше дадена заповед да поддържа само немския африкански корпус. Операциите срещу английския флот в източната част на Средиземно море се възложиха на 11-и немски авиационен корпус, който се намираше на бази по южното крайбрежие на Гърция.

На 30 януари 1941 г. немската авиация извърши първото нападение над Суецкия канал. От хвърлените магнитни мини бяха разрушени четири съда.

За времето от 30 януари до 5 октомври 1941 г. над Суецкия канал бяха извършени над 60 нападения от немскофашистката авиация. Каналът за дълго време беше изваден от строя.

През февруари 1941 г. 10-и авиационен корпус започна да нанася удари на английските войски. При първите бойни полети на

немскофашистката авиация беше свален английски изстребител. Летецът се спусна с парашут в разположението на немско-италианските войски. На разпита той заяви: „До вашето пристигане у нас всеки ден беше ден за почивка.“²³⁶

Особено интензивни нападения (до май 1941 г.) бяха извършени над о. Малта. На 10 януари близо до Малта беше потопен английският ескадрен миноносец „Галант“ и тежко повреден самолетonosачът „Илъстриес“. На другия ден немски пикиращи бомбардировачи потопиха източно от Малта английския крайцер „Саутхемптън“ и повредиха крайцера „Глостершир“.

В продължение на целия януари 1941 г. немскофашистката авиация извърши над о. Малта 58 нападения.

По това време немскофашистката авиация също почувствува недостиг от изстребители. На пикиращите бомбардировачи се налагаше да извършват нападения, без да бъдат съпровождани от изстребители. Започнаха да растат загубите в бомбардировачи. Това обстоятелство застави немскофашисткото командване през април 1941 г. да прехвърли в Средиземноморския басейн известно количество изстребители.

Всички планове на английския империализъм в Средиземно море се свързваха с традиционната увереност за непреодолимото могъщество на английския военноморски флот. Недооценката за тясното взаимодействие между военноморските и военновъздушните сили струваше скъпо на англичаните.

Морските и въздушните сили на държавите от „оста“ без труд установиха пълен контрол над Сицилийския пролив, който имаше ширина (между Тунис и Сицилия) 145 км. Италиано-немските военновъздушни сили, които бяха базирани на летищата по крайбрежието на Киренайка, на Триполитания, о. Сицилия и южните части на Апенинския полуостров, се оказаха в състояние да нанасят удари по всеки пункт на Средиземно море. Жизнено важният и най-близък търговски път през Суецкия канал се оказа отрязан за английския империализъм. Англичаните бяха принудени да възстановят стария морски път за Индия около нос Добра надежда. Ако пътят за Индия през Суецкия канал беше 3600 км и бе изминаван за 8 дена, сега при заобикалянето беше необходимо да се изминат 20 000 км, като се загубваха за това 50–60 дена.

Английските военноморски сили в източната част на Средиземно море се оказаха също така отрязани от Гибралтар и метрополията.

236. Weltkrieg 1939–1945, III Teil, Der Luftkrieg, s. 84.

Скоро за английското командване се създаде трудна обстановка не само по море но и по суша.

В момента на идването на Ромел в Либия разстоянието между италианските и английските войски достигаше 270 км. Останките от италианските дивизии „Брешия“, „Савоя“ и „Болоня“, както и „Павия“, които бяха загубили цялото свое въоръжение, се намираха в района на населените пунктове Мисурата, Буерат ел Хсун, Сирта (схема 22). От средата на февруари по на изток от Ел Агейла италианофашистки войски нямаше. Първата линия от заграждения на италианската отбрана минаваше близо до населения пункт Сирта, а главната отбрана – южно от Мисурата.

След като беше спряно бягството на италианските войски, италиано-немските войски започнаха да се придвижват обратно към Ел Агейла и на 22 февруари се срещнаха с английските войски, които се бяха разположили в Ел Агейла и на източната граница на пустинята Сирта.

Английското командване имаше пълната възможност да изгони италианофашистките войски от Северна Африка. Сам Ромел на 14 февруари 1941 г. писа: Ако англичаните незабавно предприемат настъпление към Триполи, катастрофата при всички случаи ще бъде неминуема. Но английското командване съзнателно не използваше своите възможности и спря войските на границите на Триполитания. Английските управляващи кръгове очакваха нападението на хитлеристка Германия и фашистка Италия срещу Съветския съюз.

Италианските части в Африка не бяха боеспособни. Това застави Ромел на 14 февруари да се обърне към главното командване на сухопътната армия в Германия с молба да прехвърли в Либия една танкова дивизия.

Първоначалният план на италиано-немското командване беше твърде скромнен и се състоеше в това да се задържи Триполитания, но други действия по това време не трябваше да се предприемат.

След като се изясни, че английското командване няма намерение да продължи настъплението, Браухич в директивата от 21 март 1941 г. постави пред Ромел задачата да завладее Аджедабия като изходен плацдарм за по-нататъшно настъпление. На 20 май италианофашистките войски трябваше да нанесат удар по английските войски. Същевременно на Ромел съобщиха, че за усиление на африканския корпус се изпраща 15-а немска танкова дивизия, която ще пристигне в Либия през май.

На 19 март 1941 г. Ромел замина за Берхтесгаден, където лично

докладва на Хитлер за обстановката на Либийския фронт. Като се завръщаше в Либия на 23 март, той посети в Рим Мусолини и му съобщи за решението на Хитлер да отложи предприемането в Северна Африка и Близкия Изток на военни действия от голям мащаб до завършването на „светкавичната война“ със Съветския съюз и за получаването на ограничени задачи – да върне назад западната половина на Киренайка като подготовка за по-голямо настъпление през идващата есен.

И така през май се започна ограничена бойна дейност на италиано-немските войски с цел да се създаде плацдарм в Западна Киренайка, порешителни действия за нахлуването в Египет се отлагаха за есента на 1941 г. Обаче сложилата се обстановка позволи на Ромел да измени първоначалното решение и бързо да премине в настъпление.

На 17 февруари 1941 г. немското разузнаване донесе, че на о. Крит се съсредоточават английски съединения. На 7 март разузнавателният отдел при африканския корпус установи, че-англичаните снемат част от своите сили в Киренайка за прехвърлянето им в Гърция.

От донесенията на Ромел на германското върховно командване стана съвършено ясно, че придвижването на англичаните в Либия преследваше само една цел – да завладее Киренайка, да обезпечи Суецкия канал от въздушни нападения от запад и да изключи всякаква възможност от настъпление на италианците в Египет.

Така беше и в действителност. Английските войски след спирането им при Ел Агейла започнаха да поставят минно-взривни заграждения на крайбрежния път и да извършват разрушения на пътя Ел Агейла, Марад и на юг от Ел Агейла. Английското командване по различни начини се опита да отвлече вниманието на италианското командване от о. Крит и южното крайбрежие на Гърция, където по това време се стоварваха английските експедиционни войски. За тази цел на 9 февруари 1941 г. английска ескадра в състав самолетносачът „Арк Роял“, линейните кораби „Риноун“ и „Малая“ и три крайцера излязоха от Гибралтар и внезапно нападнаха италианското пристанище Генуа. Като се възползува от пълната обърканост на италианското военноморско командване, английската ескадра в продължение на 30 минути безнаказано обстрелва пристанищните съоръжения.

Успехът на тази операция подбуди английското военноморско командване към активни действия срещу италианските военноморски сили. Английските разузнавателни самолети, излитайки от самолетносача „Илъстриес“, проследиха италианска ескадра, състояща се от линейния кораб „Виторио Венето“ (35 000 т водоизместимост), 8 крайцера и

флотилия от ескадрени миноносци. През нощта на 28 май английска ескадра в състав линейните кораби „Велиант“, „Уорспайт“ и „Бархем“, самолетоносачът „Формидейбъл“, три леки крайцера прехвана италианската ескадра при нос Матапан (около южното крайбрежие на Гърция). Неочакваната нощна атака се увенча с пълен успех. Италианците загубиха тежкия крайцер „Пола“, двата крайцера „Фиуме“ и „Зара“ и два ескадрени миноносца. На италианския линейен кораб се удаде да се скрие в нощната тъмнина.

Обстановката в Средиземно море се измени в полза на англичаните, но на сушата обстановката бе неясна за английското командване. То нямаше никакви сведения за действията на немскофашистките войски в Либия. Сухопътното английско разузнаване бездействуваше. Лошо работеше и въздушното разузнаване. Агентурните сведения за прехвърлянето на немски войски в Либия постъпиха в англичаните едва 15 дена, след като в Триполи бяха пристигнали първите транспорти с войски.

На 10 март разузнавателният отдел при африканския корпус на Ромел съобщи на генералния щаб на немската сухопътна армия, че англичаните по всяка вероятност до това време не знаят нищо за състава на немските войски, намиращи се в Либия. Това се потвърждава и от английските източници. Така например на 27 март, четири дена преди преминаването на италиано-немските войски в настъпление, Уейвел донесе в Лондон: „Няма никакви сведения за това, че при Ел Агейла се намират многочислени немски войски. Вероятно това са главно италиански войски, усилен от малко немски части.“²³⁷ От това Уейвел направи извод, че едва ли противникът ще направи опит да си възвърне Бенгази. Обаче в действителност тези надежди не се оправдаха от английското командване.

Придвижването на италиано-немските войски към границите на Египет (март – април 1941 г.)

(Схема 23)

На 24 март Ромел пристигна в населенния пункт Сирта. В същия ден немските танкови части извършиха при Ел Агейла (схема 23) разузнаване с бой и завзеха английската позиция в района на Марада.

237. Winston S. Churchill. The Second World War, v. 3, p. 179.

Английските части отстъпиха към Мерса Брега.

Разузнаването с бой установи, че англичаните имат при Ел Агейла две бронирани бригади (2-а и 3-а) от 2-а бронирана дивизия, разхвърляни на широк фронт по отделни отряди и разединени една от друга, а в района на Бенгази се намираха части от 9-а австралийска дивизия – основната британска сила в Западна Киренайка. По това време частите на 7-а английска бронирана и 6-а австралийска дивизия бяха изтеглени в Египет за изпращането им в Гърция.

Италиано-немското командване се възползува от благоприятния случай и на 31 март нанесе удар на англичаните с 5-а танкова дивизия (150 танка) в района на Мерса Брега.

От въздуха сухопътните италиано-немски войски бяха прикривани от авиацията на 10-и авиационен корпус. Като завоюва господство във въздуха, немската авиация осигури успешното настъпление на сухопътните войски.

Англичаните не водеха бойно разузнаване и затова ударът на немскофашистките войски се оказа внезапен. 2-а английска бронирана бригада беше изненадана и съвсем разбита. Едва след 80 км, при Аждаба, предните немски части се натъкнаха на противникова съпротива.

В Аждаба италиано-немските войски се разделиха на две групи: едната изненадващо нападна Бенгази, а другата, като действуваше в североизточно направление, внезапно нападна укреплението Ел Мекили, в което се намираше щабът на английската бронирана дивизия. Към Ел Мекили немската моторизирана колона се приближи през пустинята, като обходи форта откъм полския път и го атакува в тил. Началникът на английският гарнизон в Ел Мекили, генерал Гамбе Пери, беше заловен в плен през време на почивка в своята палатка. Освен него в плен паднаха още 5 генерали и 2000 войници и офицери.

Силно впечатление на британските войски направи следният прост начин на действие на немското командване. Немците, които имаха малко танкове, използваха през време на настъплението автомобили, които като вдигаха облак прах, създаваха впечатление, че от всички страни се приближават танкове. Това предизвика паника и доведе до това, че танковете им бързо отстъпиха към Бенгази, където англичаните ги приеха за немски и запалиха бензиновите складове. По такъв начин танковете на 3-а бронирана бригада се оказаха без бензин и се наложи да бъдат изоставени.

През нощта на 4 април немскофашистките войски без бой завзеха Бенгази. През нощта на 7 април по време на отстъплението от Бенгази

се предаде и бяха взети в плен най-близкият помощник на Уейвел, корпусният командир генерал О'Конор, и генерал Ним. Пленяването им стана при следните обстоятелства. Всички пътища между Дерна и Тобрук бяха задръстени от отстъпващите в безпорядък английски войски и обози. Немските патрули водеха по пустинята паралелно преследване и се откъснаха далеч напред от своите главни сили. Автомобилът на О'Конор излиза от пътя. Към него се приближават мотоциклети с няколко немски автоматчици и двамата генерали биват принудени да се предадат. Управлението на английските войски беше напълно загубено.

На 8 април италиано-немските войски завзеха населения пункт Дерна, а на 10 април се приближиха към Тобрук. На 11 април Тобрук бе обкръжен. Тук се отбраняваха части от 9-а австралийска дивизия, които бяха отстъпили от Бенгази, една бригада от 7-а австралийска дивизия и малки танкови поделения. Гарнизонът на Тобрук наброяваше около 35 000 души. Неговата задача беше при поддръжката на военноморския флот да задържи града и с това да скове инициативата на италиано-немското командване.

Опитите на италиано-немските войски от движение да овладеят Тобрук нямаха успех. В първите дни на отбраната гарнизонът на Тобрук отби две атаки, като унищожи голям брой противникови танкове. Италиано-немската тежка артилерия се намираше далеч зад танковите войски. Към 30 април италиано-немското командване докара до Тобрук тежка артилерия. Артилерийската подготовка продължи 36 часа, но атаката на пехотата беше отбита. В немските източници се отбелязва добрата маскировка на английските отбранителни съоръжения.

Като достигнаха на 11 април до укрепленията на Тобрук немците след това не направиха сериозни опити да овладеят града. Те оставиха срещу укрепленията на Тобрук само „заслон и отидоха към Бардия и Салум“²³⁸. Основните усилия на италианофашистките войски се насочиха към Египет.

На 12 април немскофашистките войски влязоха без бой в Бардия. Към 15 април те заеха Сиди Омар, Ел Салум, прохода Халфа, оазиса Джарабуб и преустановиха по-нататъшното си придвижване.

Италиано-немските комуникации се разтеглиха на много стотици километри, а снабдяването на войските ставаше с голямо прекъсване, тъй като първоначално в плана на операцията не се предвиждаше придвижване на толкова голяма дълбочина (около 900 км). Транспортите с

238. Fuller. Machine Warfare, London, 1943, p. 160.

продоволствие и вода не идваха навреме зад настъпващите части. Затрудненото положение на италиано-немските войски се задълбочи още повече и с обстоятелството, че през нощта на 16 април 1941 г. четири английски ескадрени миноносца, базирани на о. Малта, успяха да извършат смело нападение в Габеския залив, в резултат на което беше унищожен италиански конвой, състоящ се от пет големи транспортни кораби, намиращи се под охраната на три ескадрени миноносца. И немските източници твърдят, че причина за поражението при условия на почти равно съотношение на силите е „недостатъчно умение на италианските екипажи да действуват нощем“²³⁹.

Обаче основната причина за спирането на италиано-немските войски през април 1941 г. бе това, че германското върховно командване не се готвеше да предприеме крупно настъпление в Северна Африка до завършването на „светкавичната“ война срещу Съветския съюз. В плана на Хитлер Северна Африка имаше второстепенно значение. На „плана Барбароса“ се подчиняваха всички други планове. Към извънредното огорчение на италианския генерален щаб, че хитлеристите не искаха да предадат решаващо значение на Средиземноморския театър на военните действия, на 21 юни 1941 г. Хитлер писа на Мусолини: „Настъплението в Египет до есента е изключено.“²⁴⁰ Пред италиано-немското командване в Северна Африка стоеше задачата да завладее западната част на Киренайка и с това да подготви условия за настъпление от голям мащаб за есента на 1941 г. Италианското командване беше уверено, че войната срещу СССР ще завърши „светкавично“, след което ще получи големи подкрепления и това ще му позволи вече през септември 1941 г. с щурм да превземе Тобрук и с победен марш да се придвижи към Суецкия канал. Затова се говори и в директивата от 8 август 1941 г. на бившия главнокомандуващ германския военноморски флот, Редер, озаглавена „Задачите за по-нататъшното водене на войната след завършването на източната кампания“. Като ориентира висшия състав на военноморския флот за плановете на Хитлер, Редер писа: „След завършването на Източната кампания... може да се разчита на поход срещу Тобрук в средата на септември 1941 г. За тази цел през есента на 1941 г. се възнамеряваше да се прехвърлят в Северна Африка четири немски моторизирани дивизии.“²⁴¹ По такъв начин германското върховно командване предприе през март – април 1941 г. в Северна Африка военни действия с

239. Weltkrieg 1939-V1945, II Teil, Der Seekrieg, s. 47.

240. Les Lettres secretes Echangees par Hitler et Mussolini (1940-1943), pp. 127-128.

241. Erwin Rommel. Krieg ohne Hass, Helderheim Brenz, 1950, s. 61.

ограничена цел. Тези действия трябваше да поддържат слабия съюзник в Средиземно море и да подготвят условия за широко настъпление срещу Египет през есента на 1941 г. Неочакваният успех – бързото придвижване на италиано-немските войски към египетската граница – излезе от рамките на първоначалния план.

Неуспешният опит на английското командване да деблокира Тобрук (15 – 18 юни 1941 г.)

(Схема 24)

През юни 1941 г. английското командване предприе опит с крупни сили да деблокира Тобрук. За деблокирането на Тобрук то отдели 7-а бронирана дивизия, 4-а индийска дивизия и 22-а гвардейска бригада, всичко около 25 000 души и 300 танка. С тези сили се смяташе да се нанесе силен удар по крайбрежието и да се влезе в Тобрук. Обаче щабът на Уейвел не се оказа в състояние да запази в тайна замисъла на своя главнокомандуващ. Планът на Уейвел бързо стана известен на всички. Ето какво пише за този факт бившият началник на инженерните части при 8-а армия, майор П. Райнер: „При мене достигаха слухове за нашия план и аз се съмнявах в тайната на операцията. Моите съмнения скоро се оправдаха. Два дена преди началото на операцията узнах подробно целия план от един ливанец, който го обсъждаше в едно александрийско кафене.“²⁴² Не е за учудване, че в резултат на такова безгрижие планът на Уейвел напълно се провали.

На 15 юни 1941 г. в района на Ес Салум и форта Капуцо се започнаха безплодни атаки на англичаните. И на 16 юни не беше постигнат никакъв успех.

На следващия ден, 17 юни, 15-а немска танкова дивизия извърши обходен маньовър и в тил нанесе контраудар по 7-а английска бронирана дивизия. Загубите на англичаните бяха повече от 100 танка. Бронираната дивизия се завърна на изходните си позиции само с 24 танка.

През нощта на 18 юни немските танкови части заеха Сиди Омар и се придвижиха към прохода Халфа, където се съединиха с италианските пехотни части.

Чърчил в своите мемоари признава, че юнското настъпление се

242. Peter W. Rainier. Pipeline to Battle, p. 115.

провалило. Уейвел смяташе, че на фронта ще срещне само една немска танкова дивизия а в действителност те бяха вече две, тъй като по това време в Либия пристигна 15-а танкова дивизия, която имаше в състава си тежки танкове.

На бойното поле останаха италиано-немските войски, а англичани-те отстъпиха на първоначалните си позиции. Това даде възможност на немците бързо да ремонтират по-голямата част от повредените си танкове, а така също и около 80 пленени английски танка.

Ромел не получи повече техника от Германия и можеше да разполага само с тези сили, които имаше.

На фронта в Северна Африка настъпи затишие, което продължи до ноември 1941 г.

В Средиземно море немскофашистката авиация продължаваше да нанася чувствителни удари на английския търговски флот. През юли 1941 г. немскофашистките самолети извършиха масирано нападение над Тобрук и потопиха в пристанището бързоходния минозаградител „Латона“ – два ескадрени миноносца, 22 малки плавателни съдове и 9 парахода. На 24 юли 1941 г. италиано-немската авиация атакува английския конвой, който се насочваше от Гибралтар към Малта, и потопи един ескадрен миноносец. През септември 1941 г. малки италиански подводници „деца“ потопиха в Гибралтарското пристанище 3 парахода и повредиха един.

Обстановката в Средиземно море се измени в полза на англичаните, след като през септември 1941 г. немската авиация беше прехвърлена на съветско-германския фронт.

Обстановката в Средиземноморския басейн в навечерието на нападението на хитлеристка Германия срещу Съветския съюз

В началото на лятото на 1941 г. за английския империализъм в басейна на Средиземно море настана катастрофална обстановка. Авантюратата на английските управляващи кръгове в Гърция завърши с провал. Британските войски бяха принудени да оставят Киренайка. Немско-италианските войски стояха пред вратите на Египет и на подстъпите към Суецкия канал За 15 дена бяха сведени до нула всички резултати от декември 1940 г. и януари 1941 г. на 60-дневното придвижване на

английските войски в Киренайка. Немскофашистката авиация парализира английските превози през Средиземно море.

Антисъветската политика на британския империализъм доведе до това положение английските войски в басейна на Средиземно море.

Разбира се, намираха се и такива представители на английските кръгове, които твърдяха, че изпращането на английските войски в Гърция под командването на генерал Уилсон едва ли не било оправдано, тъй като довело до отлагането с шест седмици нахлуването в Русия. Но, както беше принуден да признае Лидъл Харт, „правилността на това твърдение се оспорваше и всички действия се разглеждаха като политическа игра от различни военни дейци, които бяха добре запознати с положението в Средиземно море; в частност това твърдение се оспорваше от генерал де Хинганд, който по-късно стана началник щаб на Монтгомери и по това време работеше в обединения оперативен център в Кайро“²⁴³.

Политиката на ненамеса в подготовката на агресия на фашистка Германия срещу СССР и в 1941 г. се провеждаше като генерална линия от реакционните сили на Англия. Английското правителство изпрати, експедиционния корпус в Гърция не за да попречи на хитлеристите да осъществят „плана Барбароса“ Например Лидъл Харт без уговорка заявява, че английското правителство „не си поставяше такива цели“²⁴⁴ Английските управляващи кръгове се надяваха, че на хитлеристите, заети с последните приготовления за внезапното и вероломното нападение над СССР, не им е до Гърция и на английските войски ще се удаде да задържат стратегическия плацдарм в Гърция. С това се и обяснява защо в Гърция бяха изпратени съвършено недостатъчни сили.

Обаче сметките на английските управляващи кръгове не се оправдаха. Германското върховно командване разглеждаше военната окупация на Югославия и Гърция като съставна част от подготовката за нападението срещу Съветския съюз като условие за твърдо осигуряване на своя тил и на десния си фланг на Балканите. На юг Югославия и Гърция, на север Норвегия и Финландия се определяха за прикриване на фланговете на огромния фронт за развърщане на немскофашистката армия, която се готвеше да нахлуе на територията на Съветския съюз.

По отношение на фашистка Италия английските управляващи кръгове провеждаха също такава политика, както и по отношение на

243. Liddell Hart. The Other Side of the Hill, p. 175.

244. Пак там, стр. 176.

фашистка Германия – да не се бърза с решителни действия. С това се обясняват действията на английския военен кабинет, който преустанови през февруари на 1941 г. безпрепятственото придвижване на английските войски в Киренайка, въпреки че имаше „златната възможност за използване поражението на италианците в Киренайка и завладяването на Триполи до пристигането на германската помощ...“²⁴⁵ Управляващите кръгове на Англия продължаваха да провеждат, по израза на немските военни историци, „изчаквателна политика“.²⁴⁶

Военните интереси на Англия бяха принесени в жертва на политическите цели. Като претърпяха поражение, английските политици се постараха да намерят такава оправдателна причина, която не би ги разобличавала окончателно в очите на народните маси. Вината за неуспехите беше прехвърлена върху военното командване. За успокояване на общественото мнение английският военен кабинет смени командването в Близкия Изток.

245. Liddell Hart. The Other Side of the Hill, p. 175.

246. Weltkrieg 1939–1945, I Teil, Der Landkrieg, s. XXIII.

ГЛАВА IV ПРОВАЛЯНЕ НА ПЛАНОВЕТЕ НА ФАШИСТКА ГЕРМАНИЯ В СЕВЕРНА АФРИКА В РЕЗУЛТАТ НА ПОРАЖЕНИЕТО НА НЕМСКОФАШИСТКИТЕ ВОЙСКИ ПРИ МОСКВА

Влиянието на победата на съветската армия при Москва на обстановката в Северна Африка и Средиземно море

(Схема 25)

На 22 юни 1941 г. фашистка Германия, въоръжена с доларите на американските монополи и поощрявана от световните сили на империализма, внезапно и вероломно нападна Съветския съюз. Хитлер смяташе да разгроми Съветския съюз „чрез скоротечна военна операция“, като разчиташе на лека и бърза победа в резултат на една стратегическа операция от гигантски мащаб в продължение на един и половина – два месеца. За да осъществи плана за „светкавичната“ война, Хитлер хвърли срещу Съветския съюз основните въоръжени сили на фашистка Германия и нейните съюзници – 190 дивизии, от които 153 немски.

Към юни 1941 г. сухопътните войски на фашистка Германия бяха 224 дивизии. Следователно срещу Съветския съюз бяха хвърлени 70% от всички дивизии. Преди нападението срещу Съветския съюз и Северна Африка бяха изпратени 3 дивизии, което съставляваше 1,3% от всички дивизии на фашистка Германия.

Скоро след нападението на фашистка Германия срещу Съветския съюз в агресията взе участие и фашистка Италия. Завзеждането на италианските колониални владения в Източна Африка от английските войски и неуспехите на италианските войски в Либия поставиха Италия в тежко положение. През юни 1941 г. Мусолини беше принуден да заяви: „Нашата империя е загубена – пътят към нейното възстановяване минава през Съветския съюз.“²⁴⁷

247. М. Ерколи. Италия в войне против гитлеровской Германии, М., 1944, стр. 13.

Мусолини вече не разчиташе на собствените си сили. Но хитлеристите обещаваха да окажат решаваща помощ в Либия не по-рано от завършването на „светкавичната“ война срещу Съветския съюз. Мусолини бе свързан с общи цели с хитлеристка Германия. Той не закъсня веднага да изпрати на съветско-германския фронт италиански експедиционен корпус. Първата италианска моторизирана дивизия беше изпратена на съветско-германския фронт четири дена след обявяването на война от фашистка Италия на Съветския съюз. Мусолини направи преглед на тази дивизия няколко часа преди изпращането ѝ.

След една седмица Мусолини направи преглед на втора такава дивизия, при това бяха поканени представители на хитлеристка Германия и милитаристична Япония, а също и военният аташе на САЩ, полковник Норман Фиске. „Последният в пълна парадна форма стоеше заедно с Мусолини на трибуната, откъдето виждаше много по-добре, отколкото германските и японските кореспонденти.“²⁴⁸ Американският военен аташе заедно с Мусолини благославяше фашистките войски в похода им срещу Съветския съюз.

Американо-английските империалисти тържествуваха. На тях им се струваше, че е настъпило време да жънат плодовете от политиката на насъскване на фашистките агресори против Съветския съюз. Във връзка с нападението на хитлеристка Германия срещу Съветския съюз представители на реакционните сили в САЩ и Англия открито изказваха своето удовлетворение. Така например английският министър, Мур Брабазон, разсъждавайки за положението на съветско-германския фронт през лятото на 1941 г., изказа пожелание съветските и германските армии взаимно да се изтощат, а през това време Англия би усилила своята мощ и би станала господстваща държава в света.

И сред американските дейци имаше такива, които не искаха да изостанат от Мур Брабазон. През юни 1941 г. „Ню Йорк Таймс“ публикува такова изявление: „Ако видим, че печели Германия, трябва да помагаме на Русия, а ако започне да печели Русия, трябва да помагаме на Германия. И по такъв начин нека се избиват колкото се може повече.“ Това изявление беше направено не от някой друг, а от сенатора Труман, който впоследствие стана президент на САЩ.

Висшите военни ръководители в САЩ и Англия очакваха бързото поражение на Русия. Например високопоставени английски генерали смятаха, че Русия ще бъде разбита в продължение на шест седмици, а

248. Reynolds and Eleanor Packard, *Balcony Empire*, New-Iork, 1942, p. 212.

американците дори предричаха по-кратък срок. Американските военни експерти, изразявайки настроението на управляващите кръгове в САЩ, предсказваха поражението на СССР до 1 август 1941 г. В числото на тези експерти беше и Маршал, който заемаше по това време поста началник на генералния щаб на американската армия.

Съвсем иначе се отнесоха към вероломното нападение на хитлеристка Германия срещу Съветския съюз народите на Америка, Европа и Азия. Те бяха изцяло на страната на Съветския съюз, тъй като войната с фашистките агресори беше общо дело на всички свободолюбиви народи.

Втората световна война представляваше по-сложно явление от Първата световна война 1914–1918 г. Сложността се заключаваше в това, че още от самото начало на Втората световна война тясно се преплетоха империалистическите противоречия между двете капиталистически групировки и борбата на народите против фашизма.

Противоречията между империалистите играеха решаваща роля в определяне характера на Втората световна война в началния ѝ етап – в етапа на така наречената „странна война“ в Западна Европа (от 1 септември 1939 г. до 10 май 1940 г.).

Широкото нахлуване на немскофашистките войски на 10 май 1940 г. във Франция, Белгия, Холандия и Люксембург, поробването на народите на тези страни и реалната заплаха от поробване на всички други свободолюбиви народи от Европа и Азия ускориха процеса на изменение характера на Втората световна война. Борбата на народните маси против фашизма стана борба за съществуване, за свобода и национална независимост. Тази борба стана основна, решаваща в определяне характера на Втората световна война и доведе до това, че за разлика от Първата Втората световна война постепенно приемаше характер на антифашистка освободителна война.

В борбата против хитлеристката тирания, против фашистката агресия, в борбата за свобода и национална независимост на големи и малки страни се създаде мощната антифашистка коалиция на свободолюбивите народи начело със СССР, който изнесе на плещите си основната тежест на войната.

Свободолюбивите народи на Англия и САЩ искрено се стремяха към установяване на бойно сътрудничество със съветските народи. Под натиска на своите народи правителствата на САЩ и Англия бяха принудени да заявят че са готови да окажат помощ на СССР във войната му против фашистка Германия. Развитието на събитията постави

правителствата на САЩ и Англия пред необходимостта от създаването на англо-съветско-американска коалиция, която отговаряше на интересите на всички свободолюбиви народи. „Мюнхенската“ политика на управляващите кръгове в САЩ и Англия претърпя провал.

Агресивните държави – Германия, Япония и Италия, – като пристъпиха към осъществяването на политиката за установяване на световно господство, започнаха да разпространяват фашисткия терористичен режим в целия свят, застрашавайки с поробване всички свободолюбиви народи, застрашавайки и коренните интереси на управляващите кръгове в САЩ и Англия. Ето защо на американските и английските империалисти се наложи заради своите интереси да продължат войната срещу претендентите за световно господство.

Великата отечествена война на Съветския съюз срещу фашистките агресори завърши процеса на изменението характера на Втората световна война, като засили антифашисткия ѝ освободителен характер. Народите, попаднали под фашистко робство, а също и народите, над които бе надвиснала заплахата от поробване, възлагаха всичките си надежди на героичния съветски народ, на неговите въоръжени сили. Съветският съюз беше единствената реална сила, способна да окаже съпротива на фашистките агресори и да ги победи.

Великата отечествена война беше най-тежката от всички войни, които Съветският съюз трябваше да води против чуждестранните интереси през цялото време на съществуване на съветската държава.

Немскофашистките пълчища, хвърлени за осъществяване на „светкавичната“ война (схема 25), се състояха от групата армии „Север“ под командването на Лееб (16-а и 18-а полева армия и 4-а танкова група); групата армии „Център“ под командването на Бок (4-а и 9-а полева армия, 2-а и 3-а танкова група); групата армии „Юг“ под командването на Рундщед (6-а, 17-а и 11-а полева армия и 1-а танкова група) и немската армия „Норвегия“ под командването на Фалкенхорст (в Северна Финландия). Тези три групи армии бяха развърнати съответно на три стратегически направления – ленинградското, московското и киевското. Освен това на всяко от трите стратегически направления действуваше мощен немски военновъздушен флот.

В първия стратегически ешелон се развърнаха 129 немско-фашистски дивизии. В оперативния резерв на главното командване на сухопътните войски се намираха 24 дивизии, или всичко 153 немски дивизии, в това число 19 танкови и 14 моторизирани. В нападението срещу Съветския съюз взеха участие и съюзниците на хитлеристка Германия –

манерхаймова Финландия, кралска Румъния, хортистка Унгария, а след това и фашистка Италия. В началото на нападението срещу Съветския съюз хитлеристите имаха в свое разпореждане 37 дивизии на съюзниците, в това число 17,5 финландски, 17,5 румънски и 2 унгарски дивизии.

Общо взето, за нападението срещу Съветския съюз хитлеристите подготвиха 3 400 000 войници и офицери, над 50 000 оръдия и минохвъргачки, повече от 4000 танка и 4200 самолета. Началният период на Великата отечествена война се характеризира с временни неуспехи на съветските войски. Под натиска на превъзхождащите противникови сили съветските войски, понасяйки големи загуби, бяха принудени да отстъпят. До декември 1941 г. стратегическата инициатива беше в ръцете на немскофашисткото командване.

Успехите на врага се обясняват с това, че немскофашистката армия беше напълно мобилизирана, навреме извърши стратегическото развърщане, имаше двегодишен боен опит по воденето на настъпателни операции в страните от Западна Европа и нанесе внезапен удар.

Неправилната оценка на . В. Сталин за военнополитическата обстановка, която се създаде в началото на войната, доведе до това, че не се взеха достатъчно и навреме мерки за отбиването на възможното нападение на хитлеристите. . В. Сталин не вярваше, че преди свършването на войната с Англия фашистка Германия ще започне войната срещу СССР още през лятото на 1941 г.

През този период под ръководството на щаба на върховното главно командване всички усилия на съветските въоръжени сили бяха насочени към това да се спре и обезкръви врагът, да се създаде непрекъснат и устойчив стратегически фронт, да се провали планът на противника за „светкавичната“ война, да се създадат необходимите условия за отнемане на стратегическата инициатива от ръцете на немскофашисткото командване.

Под ръководството на Централния комитет на комунистическата партия всички усилия на съветския народ бяха насочени към ликвидиране на временните преимущества на врага, за увеличаване мощта на Съветския съюз и на съветските въоръжени сили, за създаване на предпоставки за преминаването на съветската армия в контрастъпление, за обръщане хода на войната в полза на СССР. Комунистическата партия се яви като организираща и вдъхновяваща сила в борбата с фашистките завоеватели.

В хода на тежките отбранителни боеве съветските войски нанасяха на врага големи загуби в жива сила и техника. И Хитлер беше принуден

да признае това. На 16 февруари 1943 г. той писа на Мусолини: „През юни 1941 г. СС дивизия «Мъртва глава», наброяваща 20 000 души, взе участие в началото на военните действия срещу Русия. Непрекъснато сражавайки се, тя достигна района южно от Ленинград и след това беше прехвърлена в района на Илменското езеро... Макар че загубите ѝ бяха няколко пъти попълвани, численният състав на дивизията се намали. През зимата на 1941–1942 г. тази дивизия заедно с няколко други беше обкръжена в района на Демянск... В края на тази операция в дивизията останаха 370 души.²⁴⁹ В същото положение бяха и много други немскофашистки дивизии.

Принудена да води стратегическа отбрана, съветската армия успя да провали хитлеристкия план за „светкавичната“ война. Съветските войски от първия ден на войната геройски защитаваха всеки рубеж, всяка позиция. По показанията на Блументрит, загубите на немскофашистките войски през 1941 г. достигаха 50%.

През 1941 г. Блументрит беше началник щаб на 4-а армия, която настъпваше на главното, московското, направление, а в края на годината стана заместник-началник на генералния щаб на сухопътните войски. На него, разбира се, бяха добре известни действителните цифри на загубите на немскофашистката армия.

На 11 юли 1941 г. в дневника на Чано е записана следната бележка: „Съобщенията от руския фронт носят много сериозен характер: русите се бият добре и за първи път от започването на войната немците признават, че са отстъпили два пункта.²⁵⁰

Чано е имал предвид контраударите, предприети от съветските войски през юли 1941 г. Един от контраударите беше нанесен от района на станция Дно в направление на Солци с 11-а армия на Северозападния фронт по 56-и моторизиран корпус от 4-а немска танкова група.

Вторият контраудар беше нанесен на един от участъците на западното направление. Тук съветските войски разгромиха два противникови армейски корпуса в районите на градовете Жлобин и Рогачев.

Немските източници отбелязват този факт, че русите „упорито се стараеха да запазят в свои ръце инициативата и ако отстъпваха, то отстъпваха само за да могат отново и отново да атакуват“²⁵¹.

Мощните контраудари, които се предприемаха от съветската армия срещу немскофашистките окупатори по всички участъци на съветско-

249. Les Lettres secretes Echangees par Hitler et Mussolini (1940–1943), p. 159.

250. The Ciano Diaries (1939–1943), p. 368.

251. Walter Gorlitz. Der Deutsche Generalstab, s. 567.

германския фронт, подготвиха условия за преминаване в контранастъпление.

От бележките в дневника на Чано от 16 юли 1941 г. ясно се вижда тревогата за съдбата на предприетата авантюра срещу Съветския съюз. На този ден Мусолини изказа „съмнение относно хода на събитията в Русия. Тонът на неговото изказване днес беше явно песимистичен“²⁵², – отбелязва Чано. Този песимизъм е следствие провалянето на сметките на фашистките агресори за „светкавичната“ война.

На 10 юли 1941 г. се разрази Смоленското сражение. По това време Западният фронт се попълни с резерви. На 14 юли за усилване на западното направление беше създаден резервен фронт. За два месеца боеве главната ударна групировка на врага понесе толкова големи загуби, че към 10 септември 1941 г. беше принудена да се спре на 300 км западно от Москва и да премине към отбрана. Стратегическата цел на хитлеристите – за три-четири седмици да овладеят Москва – беше провалена от героичната отбрана на съветската армия. В хода на Смоленското сражение немскофашистките войски напредваха 3–4 км в денонощие, докато в началото на войната средният денонощен темп за придвижване достигаше 30–40, а понякога 50–60 км. Това означаваше, че планът за „светкавичната“ война се оказа нереален. Хитлеристите надцениха своите сили и не оцениха силите и възможностите на съветския народ.

В следващите отбранителни операции през октомври и ноември 1941 г. съветските войски провалиха първото и второто настъпление на немскофашистките войски срещу Москва.

През ноември 1941 г., когато хитлеристкото командване въпреки огромните загуби на своите войски правеше отчаяни опити да завладее столицата на Съветския съюз – Москва – и целия московски промишлен район и с това да завърши войната срещу Съветския съюз, съветските войски преминаха в контранастъпление при Ростов на Дон и Тихвин.

На 27 ноември войските на Южния фронт във взаимодействие с войските от Закавказкия фронт преминаха в настъпление в общо направление на Ростов и нанесоха поражение на основните сили на 1-а танкова армия на Клайст. Към края на деня на 29 ноември Ростов беше освободен. Към края на декември 1941 г. остатъците от 1-а танкова армия избягаха зад р. Миус (на обща дълбочина до 100 км.), където с помощта на оперативните резерви успяха да се закрепят на предварително подготвените позиции.

252. The Ciano Diaries (1939–1943), p. 370.

Успешните действия на съветските войски при Ростов предотвратиха настъплението на врага в Северен Кавказ. В южното направление противникът премина към продължителна отбрана.

В района на Тихвин войските на Ленинградския фронт от 12 ноември до 28 декември 1941 г. нанесоха поражение на основните сили на 18-а и на част от 16-а полева армия на противника. На 9 декември съветските войски освободиха гр. Тихвин и към 23 декември отхвърлиха противника на рубежа на р. Волхов (на дълбочина до 100 км). На този рубеж противникът също премина към продължителна отбрана.

Поражението на ростовската и тихвинската групировка на немско-фашистките войски имаше важно значение. Противниковите сили на северния и южния фланг на съветско-германския фронт бяха сковани. Това облекчи създаването на условия за преминаване на съветската армия в контранастъпление на главното, централното, направление – при Москва, – където се решаваше съдбата на родината.

Към средата на ноември 1941 г. на московското стратегическо направление врагът съсредоточи огромни сили. Съставът на групата армии „Център“, която настъпваше в това направление, беше доведен до три полеви армии (9, 4 и 2-а), две танкови групи (3-а и 4-а) и една танкова армия (2-а). Тези армии и танкови групи наброяваха 77 дивизии, от които 49 пехотни, 14 танкови и 8 моторизирани, което съставляваше една трета от пехотните и три четвърти от танковите и моторизираните немско-фашистки дивизии, действащи на съветско-германския фронт.

От общия брой дивизии на групата армии „Център“ 51 дивизия бяха предназначени за непосредственото завземане на Москва, от които 31 пехотна, 13 танкови и 7 моторизирани. В тези войски имаше около 300 000 души, 1500 танка, 3000 оръдия, 616 самолета, от които 200 изтребителя.

С плана за второто настъпление срещу Москва немскофа-Шисткото командване набелязваше да пробие в средата на ноември 1941 г. отбраната на съветските войски на фланговете на Западния фронт, да обходи Москва от север и юг и да затвори обръча на обкръжението източно от столицата.

Замисълът на съветското върховно главно командване беше с упорита отбрана на трите тясно взаимодействащи си фронта (Западния, Калининския и Югозападния) да не допусне пробив на врага към Москва, да спечели време, необходимо за съсредоточаване на резервните армии в района на Москва; да премине с тези сили в решително контранастъпление и да разгори противниковата ударна групировка северно

и южно от Москва. За пълното съсредоточаване на резервните сили бяха необходими още 15–20 дена.

На 15 ноември противникът премина в настъпление. Двадесет дена продължаваха непрекъснато отбранителните сражения на московското стратегическо направление. В началото на декември 1941 г. обстановката беше следната. Северозападно от Москва противниковата ударна групировка беше изтощена и обезкръвена (беше загубила 60 % от личния си състав и техниката). В някои роти бяха останали по 25–30 души. Противникът, който за 20 дена се придвижи 100 км – със среден темп 3,5–4 км в денонощие, – не можа да продължи настъплението и беше принуден под ударите на резервните армии да премине към отбрана. Инициативата се изплъзваше от ръцете на противника. Създадоха се благоприятни условия за прерастване на контраударите без прекъсване в контранастъпление.

В резултат на контраударите на съветските войски на 27 ноември и 4 декември 1941 г. южно от Москва 2-а немска танкова армия под командването на Гудериан също беше принудена да премине към отбрана. Към 6 декември немската група армии „Център“ премина към отбрана по целия си фронт. Второто настъпление на хитлеристите към Москва се провали също както и първото.

Общо отбранителният период на битката при Москва продължи 67 дена (от 29 септември до 5 декември 1941 г.). През това време трите фронта – Западният, Калининският и Югозападният – отбиха две генерални настъпления на противника срещу Москва.

В хода на отбранителните операции се създадоха условия за прелом в съотношението на силите и средствата в полза на съветската армия. Ударната групировка на врага загуби средно около половината от личния си състав и голямо количество бойна техника. В критичния момент на отбранителната операция щабът на върховното главно командване своевременно осъществи въвеждането на стратегическите резерви в сражението, с което спря настъплението на противника и го принуди да премине към отбрана.

Благодарение на огромната организаторска работа на комунистическата партия и на самоотвержения труд на съветските хора в тила можаха да се създадат големи стратегически резерви и навреме да се съсредоточат северно и южно от Москва. Съветският народ отдаваше всичките си сили, за да снабдява съветската армия с всичко необходимо.

В резултат на това в началото на декември 1941 г. съотношението на силите се измени. Съветските войски имаха приблизително

равенство на силите в пехота и превъзхождаха противника по броя на самолетите. Противникът превъзхождаше по отношение на артилерията и танковете.

По такъв начин към 6 декември 1941 г. бяха създадени необходимите условия за преминаване на съветските войски в контранастъпление и вземане на стратегическата инициатива.

Контранастъплението при Москва се осъществяваше от три фронта – Западен (с командувач армейския генерал Г. К. Жуков и член на военния съвет Н. А. Булганин), Калинински (с командувач генерал-полковник И. С. Конев и член на военния съвет Д. С. Леонов) и Югозападен (с командувач маршала на Съветския съюз С. К. Тимошенко и член на военния съвет Н. С. Хрущов).

На 5 декември 1941 г. първи преминаха в контранастъпление войските на Калининския фронт, а на 6 декември – войските на Западния и Югозападния фронт.

В резултат на контранастъплението на съветските войски при Москва на главната противникова групировка – групата армии „Център“ – беше нанесено решително поражение. Съветските войски ликвидираха непосредствената заплаха на съветската столица – Москва.

Немскофашистките войски не издържах на натиска на съветските войски. Те понесоха големи загуби и започнаха да отстъпват безредно, като изоставяха бойната техника и транспортните средства. По полетата на Подмосковието съветските войски плениха и унищожиха общо към 2000 оръдия и минохвъргачки, около 1100 танка, повече от 1600 картечници, повече от 12 200 машини и много друга военна техника на противника. Загубите на врага при Москва само в убити бяха 72 000 души. Командирът на 2-и немскофашистки корпус, Типелскирх, признава, че „числеността на неговите войски се намалила до една трета от списъчния състав“²⁵³.

Към края на зимата 1941–1942 г. в много немски дивизии, разгромени от съветските войски, „останаха до 5000 души, а ротите имаха по 50 души“²⁵⁴, докато преди нападението срещу Съветския съюз противниковите дивизии по щат имаха по 16 855 души във всяка.

В началото на януари 1942 г. настъплението на съветската армия при Москва прерасна в общо настъпление от Ладожкото езеро до Черно море. Бележките на Чано за този период са проникнати от настроения на

253. Liddell Hart. The Other Side of the Hill, p. 200.

254. Пак там.

пълна безнадеждност: „2 януари 1942 г. – От нашето посолство в Берлин е получено съобщение, че на руския фронт работите вървят все по-зле и по-зле. 23 януари. – От Русия идват лоши новини. Руското настъпление продължава с усилено темпо и с нарастваща сила. Както вчера каза Гранди, в Русия духа вятър от Березина.“²⁵⁵

Към 23 февруари 1942 г. немскофашистките войски бяха отхвърлени на 120–140 км на запад от Москва.

Победите на съветските войски при Москва са решаващо събитие през първата година на Великата отечествена война на Съветския съюз и същевременно първото крупно поражение на фашистка Германия във Втората световна война. Съветската армия разпръсна мита за непобедимостта на немскофашистките войски. Окончателно се провали планът за „светкавичната“ война срещу Съветския съюз.

Поражението на немскофашистките войски при Москва показва, че Съветският съюз е такава сила, която е способна да удържи пълна победа над фашистка Германия и нейните сателити и да освободи европейските народи от фашисткото робство.

Контранастъплението на съветските войски при Москва е първата крупна стратегическа настъпателна операция през Великата отечествена война. Тази стратегическа операция се осъществи със силите на три фронта.

Точното взаимодействие на фронтовете в операцията беше постигнато под умелото ръководство на върховното главно командване. Създаването на мощни резерви и скритото им съсредоточаване позволиха на върховното главно командване да постигне стратегическа внезапност. Стратегическата инициатива (наистина още временна) беше изтръгната от врага и премина в ръцете на съветското върховно главно командване.

Източници за победите на съветската армия при Москва бяха нескрушимостта на съветския обществен и държавен строй, морално-политическото единство, дружбата и високият патриотизъм на съветския народ, високите бойни и морални качества на съветската армия.

В резултат на победите на съветската армия при Москва през зимата на 1941–1942 г. значително се укрепил международното и вътрешното положение на Съветския съюз и пораснал международният му авторитет. Към средата на 1942 г. Съветският съюз установил дипломатически отношения вече с 35 държави, докато преди войната такива отношения

255. The Ciano Diaries (1939–1943), pp. 419, 425.

съществуваха само с 25 държави.

Победите на съветските войски при Москва оказаха огромно влияние за ускоряване на процеса за разгръщане на национал-ноосвободителната борба в страните, окупирани от немския фашизъм. Особено широка националноосвободителна борба се разгърна в Полша, Чехословакия, Франция, Албания, Югославия и Гърция.

Съветският съюз стана ръководеща и направляваща сила в антихитлеристката коалиция. Победата на съветските войски при Москва насади в сърцата на съветските хора и всички поробени от германските фашисти европейски народи вяра, че Съветският съюз и неговите въоръжени сили са способни да нанесат пълно поражение на фашистка Германия и да спасят свободолюбивите народи от фашисткото робство.

Враговете на Съветския съюз, които предсказваха на Хитлер скорошна победа, както и трябваше да се очаква, се оказаха в незавидно положение. Окончателният провал на „светкавичната“ война срещу Съветския съюз и поражението на немскофашистките армии при Москва провалиха набелязания от Хитлер план за разгръщане на настъпление в широки мащаби в Северна Африка. През есента на 1941 г. на Хитлер не му беше до Северна Африка, тъй като „катастрофата на руския фронт получи големи размери“²⁵⁶. Съветско-германският фронт поглъщаше всички резерви.

От 25 до 29 август 1941 г. се състоя поредната среща на Хитлер с Мусолини. Хитлер поиска изпращането на нови крупни контингенти от италианските войски за съветско-германския фронт. На 15 септември за съветско-германския фронт бяха изпратени от Франция 50% от окупационните войски – около 20 дивизии.

В резултат на провала на плана за „светкавичната“ война германското върховно командване беше принудено през септември 1941 г. да сHEME от Либийския фронт основните сили на немскофашистката авиация, която Хитлер беше предоставил в разпореждане на Мусолини, и да ги прехвърли на съветско-германския фронт. От това решение става ясно, че „Хитлер и неговият щаб разглеждаха войната в Либия като допълнителна и незначителна и никак неоправдаваща отклонението на сили необходими за Русия“²⁵⁷.

Този факт се потвърждава от немските източници. Военните автори на книгата „Световната война 1939–1945 г.“ пишат, че „войната срещу

256. The Ciano Diaries (1939–1943), p. 415.

257. Д. Ж. Фуллер. Вторая мировая война 1939–1945 г., стр. 207

Русия спаси положението на Британската империя в Средиземно море, като предизвика нов отлив на сили от дадения театър, в резултат на което генерал Ромел не можеше да продължи своето настъпление към Нил²⁵⁸.

По такъв начин в резултат на победите на съветската армия се създадоха благоприятни условия за активизиране на бойните действия по всички фронтове на антихитлеристката коалиция. В Близкия Изток седмица след седмица минаваха в мирна обстановка. Английското командване в Египет в продължение на седем месеца – от 15 април до 18 ноември 1941 г. – можеше да се занимава със съсредоточаване на войски и техника и да се готви за нови настъпателни действия в Северна Африка.

Провалянето на плана на „светкавичната“ война срещу Съветския съюз оказа пряко влияние за изменяне на обстановката в Средиземно море в полза на английското командване. На 10 ноември 1941 г., след като немскофашистката авиация вече беше прехвърлена на съветско-германския фронт, Чано записва в своя дневник: „Отсега до идването на немците английската авиация ще господства в нашето небе почти като в собствено.“²⁵⁹

В резултат на прехвърлянето на немскофашистката авиация от Средиземноморския басейн на съветско-германския фронт английският военноморски флот получи свобода на действие в Средиземно море. Във въздуха английската авиация се активизира.

В средата на септември 1941 г. италианците изпратиха в Либия керван от морски съдове, състоящ се от седем парахода, два крайцера и десет ескадрени миноносца. Английската ескадра, в чийто състав имаше два линейни кораба, възползвайки се от прекратяването на нападенията на немскофашистките самолети над Малта, залови италианския керван от морски съдове и потопа всички параходи и два ескадрени миноносца.

На 9 ноември 1941 г. Чано отбелязва в дневника си: „От 19 септември престанахме да изпращаме кервани от морски съдове в Либия.“²⁶⁰ Обаче през ноември 1941 г. италианското военноморско командване беше принудено да предприеме нови опити за изпращане на подкрепления в Либия. На 9 ноември 1941 г. два английски леки крайцера и два ескадрени миноносца, базирани на Малта, унищожиха италианския керван от параходи, който се движеше съпровождан от два тежки

258. Wellkrieg 1939–1945, III Teil, Der Luftkrieg, s. 85.

259. The Ciano Diaries (1939–1943), p. 396.

260. Пак там, стр. 395.

крайцера и четири ескадрени миноносеца. Освен параходите италианците загубиха и два ескадрени миноносеца.

Италианците имаха предимство в силите, но англичаните с помощта на радиолокаторите успяха да постигнат внезапност в нападенията, точност в маневрирането и попадение на снарядите в целта.

Италианският военноморски щаб беше толкова оскандален от събитията в Средиземно море, че представи своите загуби за английски. В съставеното от италианския щаб сведение се казва, че подводницата „Маласпина“ потопила два английски парахода с обща водоизместимост 10 000 тона. Но единственото, което беше действително потопено, е самата подводница. В завършен вид сведението беше съставено много просто: „Заместник-началникът на генералния щаб, адмирал Сансонети, взел молива и поправил 10 000 на 30 000 т, тъй като това щяло да направи по-силно впечатление.“²⁶¹

Към такива информации прибегваха и немските фашисти от ведомството на Гьобелс.

Общите италиански загуби през ноември 1941 г. представляваха 77% от всички плавателни съдове, изпратени в Либия.

През нощта на 13 декември 1941 г. 4 английски ескадрени миноносеца потопиха при нос Бон два италиански леки крайцера – „Ди Барбиано“ и „Ди Джиасано“, – а също и два големи транспортни кораба – „Дел Греко“ и „Филзи“, – отиващи в Либия, натоварени с танкове. Английските ескадрени миноносци незабелязано се приближиха на разстояние 1500 м и пуснаха 16 торпеда.

През същия месец италианският военноморски флот загуби още 6 ескадрени миноносеца и 7 миноносеца.

Към края на 1941 г. загубите на италианския търговски флот възлизаха на 350 съда с обща водоизместимост около 500 000 тона. Вече 80% от всички съдове, които се изпращаха от Италия в Триполитания, не стигаха до своето местоназначение.

Активността на английския флот и значителното отслабване на военновъздушните сили на държавите от „оста“ в Средиземноморския басейн принудиха хитлеристите да прехвърлят от Атлантика в Средиземно море 25 немски подводници, торпедни катери и миночистачи. Новите немски сили нанесоха първия удар на 13 ноември 1941 г. На този ден немска подводница потопи източно от Гибралтар английския самолетносач „Арк Роял“. На 25 ноември немска подводница потопи в

261. Пак там, стр. 397.

източната част на Средиземно море английския линейен кораб „Бархем“. В линейния кораб попаднаха четири торпеда. В резултат на експлозията в складовете с боеприпаси корабът потъна бързо заедно с екипажа, състоящ се от 800 души. През декември 1941 г. англичаните загубиха лекия крайцер „Галатея“.

В района на Триполи немските миночистачи поставиха минни заграждения. На 19 декември се натъкнаха на мини и потънаха английският крайцер „Нептун“ и ескадреният миноносец „Кандахар“, крайцерът „Ороп“ беше сериозно повреден.

Тези големи загуби бяха резултат на недооценката от използване на авиацията за решаване на тактически задачи на морския театър. Английското адмиралтейство продължаваше „да счита линейните кораби за главно оръжие, макар в продължение на цялата война те да играеха незначителна роля в сравнение със самолетоносачите“²⁶². Военновъздушните сили, както и по-рано, нямаха тясно взаимодействие с военноморския флот, а се използваха главно за стратегически бомбардировки.

С появяването на немските подводници в Средиземно море италианските военноморски сили малко се активизираха.

През декември 1941 г. с помощта на немските подводници италианците успяха да разкъсат английската блокада по северо-африканското крайбрежие. На 16 декември за първи път след двумесечно прекъсване в Триполи пристигна керван от съдове. Конвойт достави очакващите се с голямо нетърпение няколко танкови роти и артилерийски батареи. През януари 1942 г. загубите на италиано-немските конвои бяха вместо 80% само 20%.

Към 21 часа на 18 декември 1941 г. италианската подводница „Шире“ изплава около военноморската база Александрия (Египет). От нея се отделиха три човекоуправляеми торпеда. Командирът и водолазът седяха с кислородни прибори отгоре на торпедата. Торпедото се движи с акумулаторни батареи и развива скорост до 9 км в час. Районът за действие е около 20 км. „Човеко-торпедата“, изпратени към входа на пристанище Александрия, трябваше да изминат до мястото на английските линейни кораби 9 км. Торпедата вървяха в полупотопено състояние. Над водата се виждаха само главите на командирите водачи.

Промъкването в пристанището стана по следния начин. „Човеко-торпедата“ се намираха до външните пристанищни заграждения, търсейки входната врата. Неочаквано се запалиха сигналните светлини,

262. Дж. Фуллер. Вторая мировая война 1939–1945 г., стр. 153.

които показваха на приближаващите се три английски ескадрени миноносеца входа на пристанището. От това се възползуваха и командирите водачи на „човеко-торпедата“. По следите на всеки ескадрен миноносец вървеше в потопено състояние „човеко-торпедото“.

Главната зарядна част с часовников механизъм от първото „човеко-торпедо“ бе поставена в 3 часа на 19 декември под линейния кораб „Велиант“ на 4–5 м от корпуса, второто торпедо екипажът постави под подводната част на линейния кораб „Куин Елизабет“, а третото торпедо – под задната част на танкера „Сагона“.

Към 6 часа на 19 декември експлодира зарядът под задната част на танкера. Танкерът потъна, а близко стоящият ескадрен миноносец „Джервис“ получи тежки повреди. Скоро експлодира зарядът под носовата част на линейния кораб „Велиант“. В резултат на експлозията линейният кораб заседна на плитковина.

След 4 минути стана експлозия под линейния кораб „Куин Елизабет“. Линейният кораб се наклони към десния борд и потъна. Тежко повредените линейни кораби за дълго време излязоха от строя.

Интересно е да се отбележи, че когато в 1944 г. командирите на двете „човеко-торпеда“ се завърнаха от плен, те бяха наградени със златен медал „За храброст“ и тези награди им бяха връчени не от някой друг, а от адмирал Морган, бивш командир на линейния кораб „Велиант“. В 1944 г. той беше председател на морската съюзническа мисия в Италия. Английското командване прояви голям интерес към запазването на материалната част и специалистите на „човеко-торпедата“, за да ги използва в бъдеще за свои цели.

Едновременно английското командване взе всички мерки за да запази в тайна всички данни, характеризиращи тези нови подводни щурмови средства.

Подобни „човеко-торпеда“ използваха и японците. Това бяха големи торпеда, които имаха специално помещение за човека, който управлява торпедото през време на движението му към целта. В конструкцията на торпедото имаше приспособление, с помощта на което водачът можеше с просто натискане на копче да се изхвърли в морето на разстояние около 45 м от целта.

Подводницата можеше да носи до шест „човеко-торпеда“, които се различаваха принципно от малките двуместни подводници. Свърхмалките подводници изстрелваха торпеда и се връщаха към големите подводници, техни носители. „Човеко-торпедата“ имаха големи възможности, но водачите им фактически ставаха самоубийци.²⁶³

По такъв начин в края на 1941 г., след като в Средиземно море бяха прехвърлени немските подводници и италианците използваха новото оръжие – човекоуправляемото торпедо, – в строя на англичаните останаха само 3 крайцера, които бяха принудени отново да преминават към отбранителни действия на море. В същото време обстановката на суша продължаваше да бъде благоприятна за английското командване.

Неуспешен опит на английското командване да обкръжи и разгроми италиано-немската групировка в района на Тобрук (18 ноември – 1 декември 1941 г.)

(Схеми 26–30)

Скоро след краха на гръцката авантюра и неуспеха за деблокирането на Тобрук английското правителство смени Уейвел, като хвърли върху него цялата отговорност за поражението в Гърция, на Крит и в Киренайка. За главнокомандуващ британските войски в Близкия Изток беше назначен Окинлек. Преди това той командуваше британските експедиционни войски в Норвегия. На 5 юли 1941 г. Окинлек смени Уейвел. През септември 1941 г. британската армия „Нил“ беше попълнена и преименувана в 8-а армия. За командувач армията беше назначен Кънингхам.

През ноември 1941 г. английското командване съсредоточи 30-и армейски корпус в състав 1-а южноафриканска дивизия, 7-а бронирана дивизия (7-а и 22-а бронирана бригада), 4-а бронирана бригада, 201-а гвардейска усилена бригада и 13-и армейски корпус в състав 2-а новозеландска, 4-а индийска пехотна дивизия и 1-а армейска бронирана бригада за настъпателни действия по основния участък на приморското направление Ес Салум и Сиди Омар. В района на оазиса Джарабуб беше прехвърлена 5-а индийска дивизия. В резерв на 8-а армия се намираше 2-а южноафриканска дивизия. В свое разпореждане английското командване имаше всичко 100 000 души.

Италиано-немското командване в Северна Африка имаше един немски африкански корпус (15-а и 21-а танкова и 90-а лека пехотна дивизия) и седем италиански дивизии (пехотните дивизии „Павия“,

263. У нас човеко-торпедото е известно под названието „жива торпила“ (бел. на ред.).

„Брешия“, „Болоня“ и „Савоя“, моторизираните дивизии „Триест“ и „Тренто“ и танковата дивизия „Ариете“). Немският африкански корпус наброяваше 40 000 души и още толкова имаше в италианските дивизии.

Основните италиано-немски сили се разполагаха в района на Тобрук. В района на Бардия прохода Халфа, Сиди Омар и оазиса Джарабуб имаше само малко гарнизони.

По данни от официалния доклад за действията на 8-а армия, италиано-немските войски имаха 500, а англичаните – 655 танка. В действителност танковете на англичаните бяха повече. Например Райнер доказва, че в 8-а армия те били над 1000, а Чърчил отбелязва цифрата 924.²⁶⁴

Немските източници привеждат следното съотношение: италиано-немски танкове – 340, английски – 800.²⁶⁵ В качествено отношение немските танкове Т-IV значително превъзхождаха английските танкове тип „Валентайн“. 75-мм оръдия на немските танкове стреляха на разстояние 1500 м., а далечината на действителния огън на английските 37-мм оръдия не превишаваше 800 м.

В авиация английското командване имаше пълно превъзходство над противника: 1000 английски самолета срещу 200 италиано-немски.²⁶⁶ От това количество италиано-немски самолети в началото на настъплението на англичаните „немските боеспособни самолети бяха само 22“²⁶⁷. По това време основните сили на немската авиация в Средиземноморския басейн бяха вече прехвърлени на съветско-германския фронт.

Англичаните превъзхождаха също противника в бронетранспортъри със 750% и в артилерия със 180%.

Основната цел на планираните от английското командване бойни действия през ноември 1941 г. беше да се обкръжи и разгроми главната групировка на италиано-немските войски в района на Тобрук. За тази цел беше набелязано да се нанесе удар на противника от три страни. Главният удар се нанасяше от 30-и корпус – от изток към Сиди Омар, Бир ел Гоби, а след това – на север към Тобрук с цел да се накара противникът да въведе в бой танковите части; спомагателен удар – със силите на 13-и корпус – на север, на приморското направление по протежение на автострадата с цел да изолират Бардия и Ес Салум. И вече

264. Winston S. Churchill. The Second World War, v1. 3, p. 496

265. S. Westphal. Heer in Fesseln, s. 166.

266. Пак там.

267. Weltkrieg 1939–1945, III Teil, Der Luftkrieg, s. 86.

след това гарнизонът на Тобрук (70-а дивизия, 32-а армейска бронирана бригада и полският пехотен полк) трябваше да нанесе удар по тила на немските танкови части и да затвори обръча на обкръжението в пункта Сиди Резех.

Като набелязваше операцията с решителна цел, английското командване отдаваше голямо значение на отстраняването на командувачия немския африкански корпус, Ромел, за успеха на операцията. В английския щаб се смяташе, че ако Ромел бъде убит, предстоящите действия ще бъдат сигурно спечелени.

Специално определеният за убийството на Ромел диверсионен отряд „Командос“, състоящ се от 26 души, беше стоварен от две подводници на крайбрежието в дълбокия тил на противника. Но опитът за убийството на Ромел не успя. В деня на нападението на отряда „Командос“ Ромел не се оказа в щаба и вместо него беше убит началникът на тила.

Някои английски военни ръководители твърдят, че ако в тази нощ беше убит Ромел, в следващите боеве италианските дивизии и африканският корпус щяха да бъдат напълно разбити. Подобни твърдения, разбира се, не спомагаха правилно да се организират и проведат операциите за обкръжаването и унищожаването на основната противникова групировка в Киренайка.

Липсата на втория фронт в Европа беше благоприятна за фашистка Германия. Съветският съюз беше принуден да води освободителна война сам, без каквато и да е била военна помощ. Когато стана въпрос за оказване на реална помощ на Съветския съюз не на думи, а на дело, реакционните сили в Англия се опитаха да представят Северна Африка като един от решаващите театри на войната с фашистка Германия. Ограничените действия на Североафриканския фронт, които се водеха с малки сили и средства, твърде много се преувеличаваха в английския печат. Това се правеше с цел да се отклонят от активни и действени мерки за борба с фашистка Германия.

На 18 ноември 1941 г., като предприеха настъпление в Северна Африка със същата цел, както и през декември 1940 г. – осигуряване границите на Египет, – английските управляващи кръгове представяха това като откриване на „втория фронт в Северна Африка“. На 22 ноември 1941 г. английският коментатор Сирил Лекин, твърдеше по радиото, че „развитието на военните действия в Африка има голямо значение за руския фронт. Това е този втори фронт, за който говореше Сталин в своя доклад.“ Имаше и по-авторитетни изявления. Например генерал

Окинлек смяташе, че фашистка Германия „е подложена на атаки от два фронта – в Русия и в Либия“²⁶⁸.

Реакционната английска преса се стремеше да създаде илюзия за уж равните условия във войната на Великобритания и Съветския съюз срещу фашистка Германия. Обаче достатъчно е да се сравнят трите немски дивизии в Северна Африка и 179 хитлеристки дивизии на съветско-германския фронт, за да се разбере колко мизерно беше значението на „втория“ фронт в Северна Африка. Немскофашисткото командване не скриваше, че районът на Средиземно море остава „второстепенен театър на военните действия...“²⁶⁹ Обаче реакционната английска преса се стареше да не забелязва това. Като заблуждаваше общественото мнение, тя пишеше, че настъплението на английските войски ще има решаващо влияние върху целия ход на Втората световна война, че „армията на пустинята“ трябва да впише нова страница в историята, че предстоящото настъпление е толкова грандиозно, че може да се сравни само с Ватерло. На 20 ноември 1941 г. английското правителство заяви в парламента, че „армията на пустинята“ е заела изходни позиции на голям фронт от морето до оазиса Джарабуб и на разсъмване на 18 ноември е започнало генерално настъпление. Вестниците побързаха да разтръбят това изявление на английското правителство. На 20 ноември „Дейли експрес“ съобщи за английското настъпление в Либия под голямо заглавие на първа страница: „Англичаните настъпват. В първия ден са изминати 80 км.“ При това английските вестници особено подчертаваха, че изявлението на английското правителство за „грандиозното“ настъпление в Северна Африка не е нищо друго освен откриването на втория фронт срещу фашистка Германия.

Какво представляваше „новото Ватерло“, за което английската реакционна преса извести на целия свят?

На 18 ноември английските войски (три английски бронирани бригади, една английска пехотна бригадна и една южноафриканска пехотна дивизия) започнаха бойните действия, като нанесоха главния удар в направление на Сиди Омар, Габр Салех, Бир ел Гоби и Сиди Резех (схема 26). Намиращата се на това направление 132-а италианска танкова дивизия „Ариете“ се отдръпна от боя и отстъпи към Бир ел Гоби (50 км южно от Тобрук).

Като не срещнаха съпротива, английските бронирани бригади в

268. Winston S. Churchill. The Second World War, v. 4, p. 21.

269. Итоги второй мировой войны. Сборник статей, К. Ассман, Война на море, пер. с нем., М., 1957, стр. 172.

района на Габр Салех се разделиха в различни направления: 22-а бронирана бригада се насочи към Бир ел Гоби, а 7-а към Сиди Резех. В Габр Салех остана 4-а бригада за връзка с левия фланг на 13-и корпус. На следващия ден английските войски достигнаха района на Бир ел Гоби, а след това и на Сиди Резех, опитвайки се да излязат на приморския път източно от Тобрук.

Италиано-немските войски, като не приеха боя, отстъпиха. Това позволи на англичаните през първите три дена без особени загуби да се придвижат на 80 км в дълбочина на Киренайка. Бързото придвижване на британските войски замая главите на английските генерали. Вестниците писаха, че след завземането на Сиди Резех противниковите комуникации в района на границите са окончателно прекъснати. Военният наблюдател на в. „Дейли експрес“ на 24 ноември побърза да съобщи, че в триъгълника между Тобрук, Бир ел Гоби и Бардия германските танкови дивизии са попаднали в капан.

В действителност привечер на 22 ноември немците си възвърнаха Сиди Резех с танковата група в състав 15-а и 21-а танкова дивизия. Това стана така. През втората половина на деня на 22 ноември моторизираната пехота на 21-а танкова дивизия атакува височините при Сиди Резех от север, а 5-и танков полк, като обходи тези височини от запад, атакува летището в района на Сиди Резех. Артилерията на танковата група поддържа атаката със съсредоточен огън. Англичаните не очакваха тази атака. В резултат на атаката по фронта и тила голяма част от 1-и батальон на английските кралски стрелци беше пленена.

Вечерта на 22 ноември авангардът на 15-а танкова дивизия (8-и танков полк) се натъкна на английския бивак в района на Сиди Резех. Тъмнината помогна на немския авангард да се развърне и незабелязано да обкръжи английския лагер. Меха-ник-водачите на танковете запалиха фаровете. Заслепени и изненадани, англичаните не можаха да окажат съпротива. Бяха пленени щабът и голяма част от 4-а бронирана бригада. От взетите щабни документи италиано-немското командване узна за опознавателните сигнали (зелена ракета), които 4-а бронирана бригада използваше през нощта за свързка с 22-а бронирана бригада.

Немското командване предаде по английския код в щаба на 22-а бронирана бригада сигнала, че 4-а бронирана бригада отива към тях за съединяване. Скоро след това командирът на 22-а бронирана бригада, Стерлинг, и другите офицери от щаба видяха приближаващите се танкове. Това бяха английски танкове, но с немски екипажи; зад тях се движеха немски танкови части. От челния танк на колоната се издигна

зелена ракета.

Като се изравниха с английските бойни машини, подхождащите танкове застанаха по два до всяка една от тях. Когато англичаните откриха измамата, беше вече късно и 2-а английска бронирана бригада остана без управление.

На другия ден италиано-немското командване с обединените сили на две дивизии – 15-а немска танкова дивизия и 132-а италианска танкова дивизия „Ариете“ – нанесе при Сиди Резех контраудар от югоизточната страна и здраво притисна 5-а южноафриканска бригада на генерал Армстронг. Тази бригада, прикована по фронта от италианската танкова дивизия „Ариете“, а атакувана откъм тила от немските танкови части, беше откъсната от другите английски части и пленена заедно с командира на бригадата.

Чърчил беше принуден да признае, че „немците взеха надмощие и ние понесохме по-тежки загуби в танкове от тях... Генерал Нори, който командуваше 30-и корпус, загуби две трети от своите танкове... Това беше сериозен неуспех.“²⁷⁰

Привечер на 23 ноември настъпи критичен момент. Не можеше и дума да става за каквото и да е присъединяване на 30-и корпус с гарнизона на Тобрук. Настъплението на 13-и английски корпус по посока на автострадата също не успя. На 22 ноември 13-и корпус беше спрял в района на форта Капуцо (на 6 км от египетската граница). Действията на войските от корпуса се ограничиха с обсадата на Бардия, Ес Салум и прохода Халфа.

С неуспехи завърши и опитът на английските части от състава на гарнизона на Тобрук (70-а пехотна дивизия и 32-а армейска танкова бригада) да се съединят с войските на 30-и корпус. Привечер на 23 ноември частите, които излязоха за съединяване с 30-и корпус, бяха спрени от немските войски в района на Ел Дуда. По такъв начин войските, намиращи се в Тобрук, не можаха да пробият италиано-немската блокада.

От 24 ноември смелият тон на английската преса започна да намалява. Вестниците пишеха вече, че блестящото начало невинаги завършва с успех.

По същото време американската преса много говореше за „мекия ход на гумените колела на американските танкове“, създаващи удобства за екипажа. Но лондонският кореспондент на агенция „Юнайтед прес“

270. Winston S. Churchill. The Second World War, v. 3, p. 500.

на 27 ноември писа: „В сраженията в Либия участвуват 340 – 360 американски танка. Гумените им колела не ги бива за пустинята.“

Резултатите от английското настъпление се оказаха плачевни. При Сиди Резех бяха разбити две английски бронирани бригади и една южноафриканска пехотна бригада. Планът за обкръжаването и разгрома на италиано-немската групировка в Триъгълника Тобрук, Бир ел Гоби, Бардия претърпя крах. Авторите на доклада за действията на 8-а армия бяха принудени да нарекат една от главите „Неуспехът при Сиди Резех (18–24 ноември 1941 г.)“.

Италиано-немското командване, възползувайки се от благоприятната обстановка, реши да активизира своите действия. На 24 ноември основните немски танкови сили бяха хвърлени към египетската граница в направление на Сиди Омар за действия в тила на 8-а английска армия (схема 27). През време на похода италиано-немските войски плениха моторизираната английска бригада начело с командира й Джеймс Кърджис, завзеха Сиди Омар, придвижиха се в дълбочина на египетска територия повече от 30 км, след това завиха на север и започнаха да се придвижват към прохода Халфа. Щабът на 7-а бронирана дивизия, при който беше и командувачият 30-и корпус, беше обкръжен.

Командувачият 8-а английска армия, Кънингхам, след като немските танкове разгромиха щаба му, не можеше да се отърве от преследващите го немски танкове, докато накрая се оказа в щаба на една от дивизиите. Оттук той „продължи да бяга по посока на Египет, а танковете на Ромел продължаваха да го гонят“²⁷¹.

Главнокомандувачият Окинлек нямаше „никаква представа къде се намират неговите войски“²⁷². Когато преследването завърши, „генерал Кънингхам се намираше в тежко нервно разстройство“²⁷³. Като пристигнал в щаба на Окинлек, Кънингхам съобщи, че „планът не е изпълнен, необходимо е да се прекрати операцията и да се отведат войските за прегрупиране“²⁷⁴. С други думи, Кънингхам дойде до заключение, че планът на Окинлек се провали. Окинлек не се съгласи с Кънингхам, с него от длъжност и на 26 ноември за командувач на 8-а армия назначи своя началник щаб, генерал Ритчи.

Изобщо Ромел „извърши хаос в английските тилови райони и взе много пленници“²⁷⁵. Рейдът в тила на 8-а армия позволи на немското

271. Peter W. Rainier. Pipeline to Battle, p. 126.

272. Eve Curie. Journey Among Warriors, New-Iork, 1943, p. 51.

273. Peter W. Rainier. Pipeline to Battle, p. 126.

274. The Eighth Army (September 1940 to January 1943), London, 1944, p. 21.

командуване да попълни своя танков парк за сметка на повредените и заловените от англичаните машини. Едва в тези боеве английското командование узна, че немците на място възстановяваха и ремонтираха повредените танкове. А англичаните изпращаха своите повредени танкове за ремонт в стационарните армейски ремонтни работилници в дълбокия тил в района на Александрия.

След излизането на основните немски танкови части в рейд обстановката в района на Сиди Омар се измени в полза на англичаните (схема 28). 2-а новозеландска дивизия, намираща се в района на Капуцо, извърши маньовър на обширни, незаети от противника пространства в пустинята и на 26 ноември отново завзе Сиди Резех. След това новозеландците завиха на север и на 27 ноември се съединиха с частите на 70-а дивизия при Ел Дуда. Гарнизонът на Тобрук беше деблокиран за късо време. Между Сиди Резех и Ел Дуда се образува „коридор“, който разделяше италиано-немските войски на две части: на запад от „коридора“ се намираше 90-а лека немска пехотна дивизия, на изток от „коридора“ действуваше основната италиано-немска танкова групировка (21-а и 15-а немска танкова дивизия и 132-а италианска танкова дивизия „Ариете“). По това време (26–27 ноември) 15-а и 21-а танкова дивизия, обкръжиха в района на форт Капуцо 5-а новозеландска бригада начело с командира ѝ и я плениха.

В дните на паника за англичаните, когато немскофашистките танкове извършваха рейд в тила на 8-а армия, Тобрук се оказа спасителна надежда за Окинлек. Ако не беше английският гарнизон в Тобрук, новозеландската дивизия нямаше да дойде до крайбрежието дори и след второто завземане на Сиди Резех на 26 ноември. Освен това благодарение на пасивната обсада на Тобрук, която продължи седем и половина месеца и заангажира пехотните дивизии, немските танкови съединения, намиращи се на египетската граница, се оказаха без достатъчна поддръжка от пехотата.

Завземането на Сиди Резех от новозеландската дивизия принуди Ромел на 30 ноември да пристъпи към пробив на „коридора“, който затваряше основните и най-удобни комуникации на италиано-немската групировка. Ударът се нанасяше от две страни: от 15-а немска танкова дивизия с обход от запад, от 21-а немска танкова дивизия – от изток и от танковата дивизия „Ариете“ – от юг (схема 29).

На 1 декември 2-а новозеландска дивизия и 7-а бронирана дивизия

излязоха от обкръжението в района на Сиди Резех и отстъпиха в района на Бир ел Гоби. Общите загуби на новозеландската дивизия бяха над 3000 души. По такъв начин английските войски не успяха да се задържат на противниковите комуникации.

Английското командване беше принудено да съобщи, че италиано-немските войски успяха да излязат към Тобрук и да се оттеглят „в пълен ред на позиции, минаващи южно от Газала“²⁷⁶.

На 5 декември английската преса призна, че британската армия претърпя поредния неуспех в Северна Африка: „Не успя да отреже главните сили на неприятеля“²⁷⁷. На английското командване оставаше да се задоволи с деблокирането на Тобрук. На 9 декември 1941 г. частите на 13-и корпус най-после се съединиха с частите на 70-а дивизия в района на Ел Адем.

В района на Айн ел Газала (северозападно от Тобрук) италиано-немските войски в продължение на пет дена (от 11 до 15 декември) отбиваха фронталните атаки на британските части (схема 30). На 17 декември италиано-немските войски с изключение на гарнизоните в Бардия, Ел Салум и в прохода Халфа, които Ромел не можа да деблокира, започнаха по-нататъшното отстъпление към Бенгази.

Английските патрули откриха отстъплението на италиано-немските войски чак на другия ден. Британските войски не бързаха да преследват противниковите колони. Според Ромел, противникът можеше да хвърли големи танкови сили през пустинята и да отреже пътя за отстъпление на немския африкански корпус. Обаче това не се случи. Английското командване оправдаваше пасивните си действия с лошото време и отвратителните пътища.

От Бенгази Ромел преведе групировката си в пълен ред в района на Аджедабия, където италиано-немските войски прекараха до 6 януари 1942 г., здраво задържайки Аджедабия въпреки английските атаки. Така например на 27 декември 1941 г. 7-а английска бронирана дивизия беше насочена в обход, южно от Аджедабия, но се натъкна на артилерийска засада. 15-а немска танкова дивизия се възползува от това и атакува във фланг бронираната дивизия. Англичаните загубиха 136 танка и 300 души пленени. Останките от бронираната дивизия (30 танка) бързо отстъпиха. Както и по-рано, бронираната дивизия действуваше по отделни колони с големи разстояния между тях, което позволи на 15-а танкова

276. Winston S. Churchill. The Second World War, v. 4, p. 18.

277. The Eighth Army (September 1940 to January 1943), p. 30.

дивизия да бие англичаните по части.

От района на оазиса Джарабуб действуваше в самостоятелна колона 5-а индийска пехотна дивизия. Тя не срещна съпротива от италианските части и към 3 декември завзе оазиса Ауджил (350 км западно от Джарабуб), застрашвайки по такъв начин италиано-немските войски в дълбокия тил. Тези оазиси са богати с вода и през тях минава пътят от Триполи за вътрешността на Киренайка. Но 5-а индийска дивизия не можа нито да завземе укрепения рубеж при Ел Агейла, на който се намираха само малки охранителни части на противника, нито да попречи на италиано-немските войски да се оттеглят зад него. Тази дивизия, както и цялата 8-а английска армия, действуваше по отделни отряди. Всеки отряд се състоеше от пехотни поделения, артилерийски батареи, няколко противотанкови оръдия, няколко бронирани машини и обоз. В резултат на това основните сили на англичаните се оказаха разсредоточени, разпръснати. Нямаше взаимодействие между отделните отряди и колони.

Появяването на отделните отряди от 5-а индийска дивизия на комуникациите на италиано-немските войски в дълбокия им тил е плах опит на английското командване да осъществи маньовър из обширните пространства на пустинята. Но не беше използвана възможността за маньовър с големи механизирани сили.

Разпокъсаните опити на отделните отряди на 5-а индийска дивизия не можаха да попречат на противниковото отстъпление. През нощта на 6 януари 1942 г. италиано-немското командване без спънки преведе своите войски в района на Мерса Брега, за да се подготви за нови настъпателни действия. Британските войски се придвижиха към Мерса Брега (източно от Ел Агейла) и се ограничиха с патрулни действия.

На 2 януари 1942 г. гарнизонът на Бардия (6000 италианци и 1000 немци) след двумесечна обсада сложи оръжие. Италиано-немският гарнизон в Бардия се командуваше от немския генерал Шмид. Обикновено хитлеристките генерали приписваха всички успехи на себе си, а всички неуспехи и поражения – на своите италиански съюзници. Така беше и в този случай. Шмид, като попадна в плен при Бардия, заяви на кореспондента на „Дейли Хералд“, че не можал да устои, тъй като командувал италиански войници. От своя страна италианците твърдят, че инициативата за предаването в плен принадлежи на самия Шмид.

На 10 януари 1942 г. британските войски завзеха Ел Салум, а на 17 януари – прохода Халфа. Към 18 януари на цялата територия на Киренайка завършиха военните действия.

Причините за бързото отстъпление на основната италиано-немска групировка към укрепения рубеж на Ел Агейла се състоеше в това, че германското върховно командване не можа да изпрати в Северна Африка нито един танк, нито един войник от своите стратегически резерви, които по най-бърз начин се прехвърляха на съветско-германския фронт. През този период „Хитлер не беше сериозно заинтересован от Африка и не се готвеше да изпраща там мощни сили. Неговото внимание беше съсредоточено към Русия“²⁷⁸.

По същото време английските подкрепления като непрекъснат поток пристигаха от района на Александрия, където се намираха големи неизползувани резерви на 8-а армия.

В края на декември 1941 г. Мусолини писа на Хитлер, че военните действия в Киренайка „завършиха наравно. Безусловно бихме спечелили, ако можехме да въведем в действие живата сила и техниката, необходими ни за активизиране на боевете.“ Мусолини имаше предвид, разбира се, немскофашистките резерви за африканския корпус. Но необходимите резерви не можаха да се въведат в действие на североафриканския театър на военни действия, защото немскофашистката армия през 1941 г. понесе грамадни загуби на съветско-германския фронт.

По английски официални данни, от 7 януари 1942 г. 8-а армия загуби в Северна Африка 1200 офицера и 16 000 войници. Освен това англичаните загубиха 3/4 от своите бронетанкови сили. Планът за „ново Ватерло“ завърши с пълен крах. Англичаните не постигнаха целта по обкръжаването и унищожаването на немския африкански корпус. Английската преса трябваше да бие отбой и да представи действията на английските войски като отбранителна операция.

При огромните пространства на североафриканския театър на военни действия завладяването на територии няма решаващо значение. Решаващо значение можеше да има само раз-громяването на живата сила и унищожаването на бойната техника на противника. Но италиано-немското командване съумя да запази основните сили на своята групировка напълно боеспособни, навреме да ги изтегли зад укрепения рубеж на Ел Агейла. Оттук идват и приказките в английската преса за отбранителен маньовър. Лидъл Харт например направо твърди, че „въпреки значителното превъзходство не успяхме да унищожим силите на Ромел“²⁷⁹.

Планът за разгромяването на основната италиано-немска

278. Liddell Hart. Defence of the West, p. 18.

279. Лидел Гарт. Стратегия, пер. с англ., М., 1957, стр. 497.

групировка не можа да се осъществи въпреки извънредно благоприятно създамата се за англичаните обстановка. Цялата немска авиация още през септември 1941 г. беше прехвърлена от Средиземноморския басейн на съветско-германския фронт. От 22 юни 1941 г. Ромел не получаваше подкрепления и всичките му сили освен италианските войски се състояха от две немски танкови и една лека пехотна дивизия.

По това време (ноември 1941 г.) съветската армия се сражаваше сама срещу 162 немскофашистки дивизии без 34-те дивизии на сателитите на фашистка Германия.

Английското командване не успя да осигури за дълго време безопасността на Суецкия канал, тъй като загубвайки голяма част от територията, италиано-немското командване запази живата сила и бойната техника.

През време на бойните действия англичаните продължаваха да прилагат тактиката, изработена в колониалните наказателни експедиции – тактика на действия с отделни отряди. Тя се състоеше в следното. Съединенията се разделяха на отделни самостоятелни отряди (роти-батальони), които се пръскаха по пустинята в полоса с широчина до 160 км, така че всякакъв признак за фронтова линия изчезваше. С настъпването на тъмнината всяка бойна група се разполагаше за почивка в участък, ограден с бодлив тел и с малки минни полета. Тези групи действаха самостоятелно и по свое усмотрение.

Подобна тактика прилагаша и италианофашистките войски на Грациани през 1940 г. с тази само разлика, че те устройваха не само временни полеви лагери, но и постоянни.

В доклада си за положението на противника в Северна Африка от 10 март 1941 г. Ромел писа, че англичаните не държат своите войски като цели организационни съединения – дивизии, бригади и полкове, – а в зависимост от поставената задача формират бойни групи от различни поделения. Така те действаха във всички настъпателни операции от Сиди Барани до Бенгази. Чак до октомври 1942 г. английското командване не използва в боя основното съединение – дивизията като цяло.

За войските на Ромел не беше голяма трудност да се борят с разпокъсаните британски отряди, тъй като успяваха да изненадат противника с внезапно и бързо съсредоточаване на превъзхождащи сили на един от участъците.

По такъв начин тактиката на действие с отделни отряди въпреки общото количествено превъзходство на англичаните в сили и средства доведе до поредния неуспех на британските войски в Северна Африка.

Контраудар на италиано-немските войски при Мерса Брега и придвижването им към Тобрук (21 януари – 16 февруари 1942 г.)

(Схема 31)

През първата половина на януари 1942 г. английските части излязоха в района на Мерса Брега. Обаче престоят им тук беше още по-краткотраен, отколкото през декември 1940 г.

Италиано-немското разузнаване установи, че британските войски са пръснати на отделни отряди по цяла Киренайка до границите на Египет и че в района на Мерса Брега се намират само два батальона от 201-а гвардейска бригада и някои поделения от състава на 1-а бронирана дивизия. Основните сили на тази дивизия се намираха на около 150 км назад. Първа бронирана дивизия пристигна със 150 танка от Англия, смени 7-а бронирана дивизия и се запозна с условията за водене на военни действия в пустинята. В Бенгази и на изток действаха части от 4-а индийска дивизия. Освен това не бяха взети никакви мерки за прикриване на английския фронт с минни полета или с други препятствия. Английските предни части в района на Мерса Брега дори и не се окопах.

Английското командване беше уверено, че италиано-немските войски са изразходвали за дълго време своите настъпателни възможности. Това позволи на италиано-немското командване да изненада англичаните. Прегрупирането се извършваше нощем. Танковете бяха маскирани като автомобили. Немският африкански корпус беше усилен с четири танкови роты, които успяха да се прехвърлят на 5 януари 1942 г. в Триполи с конвой, охраняван от италиански линейни кораби. Това позволи на Ромел да създаде ударна групировка от 117 немски и 79 италиански танка за нанасяне на контраудара.

На 21 януари 1942 г. италиано-немските войски атакуваха от района на Мерса Брега отделните английски отряди, бързо преминаха през пробива, който се образува между английските части, и на 22 януари отново завзеха Аждабабя (схема 31). След това италиано-немските войски нанесоха удар на север и излязоха към крайбрежието източно от Бенгази. По такъв начин британските войски бяха разсечени на две части.

На 29 януари италиано-немските войски отново завзеха Бенгази. Англичаните не успяха да разрушат пристанището и загубиха всичките

запаси. На 2 февруари беше взет Барка, а на 3 февруари – Дерна.

Английските войски избягаха в безредие към Тобрук. В щаба цареше паника и пълна неосведоменост относно действителното положение на войските. Основните сили на 4-а индийска дивизия успяха да се измъкнат към Ел Мекили, като загубиха цялото си снаряжение и въоръжение. В Бенгази немците успяха да пленят от състава на тази дивизия 1000 души.

По английски източници, 1-а английска бронирана дивизия, която се считаше за една от най-добрите в английската армия, загуби повече от 100 танка от общо 150, макар че не участвуваше в големи боеве. Според немски източници, войските от африканския корпус при преследването на англичаните успяха да заловят като трофей 96 танка, 38 оръдия и 190 автомобила. Тези големи загуби на 1-а бронирана дивизия се обясняват с това, че много от танковете ѝ бяха изоставени, тъй като нямаха гориво. Много големи запаси от бензин бяха унищожени по време на възникналата паника.

Италиано-немските войски, без да срещат съпротива, се придвижваха напред и към 6 февруари излязоха на линията Ел Газала, Бир Хакейм. Тук боевете бяха прекратени до 27 май 1942 г. Недостатъкът на гориво принуди италиано-немското командване да спре настъплението.

По такъв начин контраударът на Ромел от 21 януари 1942 г. завърши с ново поражение за англичаните. Италиано-немските войски без поддръжка на авиацията за 25 дена изминаха 630 км.

Неуспешен опит на италиано-немското командване да завладее Суецкия канал (27 май – 4 юли 1942 г.)

(Схема 32)

Повече от три месеца продължи затишието при Ел Газала. През това време италиано-немското командване се готвеше да възобнови настъплението щом като немската авиация бъде отново прехвърлена в Средиземноморския басейн.

През февруари 1942 г. в Средиземноморския басейн се появиха части от 2-и немски въздушен флот, чийто щаб беше преместен в Италия

още в края на ноември 1941 г.

На въздушния флот беше поставена задача с удари от въздуха по остров Малта да осигури морските комуникации между Италия и Триполитания. Без това Ромел не можеше да поднови настъплението към Суецкия канал с тези незначителни сили, с които той разполагаше.

Германското върховно командване планираше ново голямо настъпление на съветско-германския фронт през юни 1942 г. През периода на подготовката за това настъпление то намери възможност да окаже помощ с авиация на немския африкански корпус в Северна Африка. След изпълнението на тази задача то смяташе през юни 1942 г. да прехвърли авиационни части от Средиземноморския басейн на сталинградското направление на съветско-германския фронт.

През февруари – май 1942 г. немскофашистката авиация, базираща се главно на летищата в Сицилия, бомбардираше остров Малта, пристанище Тобрук и контролираше английските комуникации в Средиземно море.

Особено интензивни въздушни нападения над о. Малта се извършиха от 2 април до 10 май 1942 г. През февруари 1942 г. над о. Малта бяха хвърлени около 100 тона бомби, през март – около 2170 тона, а през април – вече около 6728 тона.²⁸⁰

В източната част на Средиземно море англичаните загубиха на 30 март лекия крайцер „Наяд“, на 3 юли – лекия крайцер „Хермион“, на 3 октомври – лекия крайцер „Ковънтри“. Чърчил беше принуден на 16 февруари да заяви, че Средиземно море отново е „закрито и всички наши транспорти трябва да извършват обходен път през нос Добра Надежда“²⁸¹.

В резултат на честите въздушни нападения над пристанище Тобрук бяха потопени много английски кораби.

На 14 август 1942 г. в Лондон бе съобщено, че в Средиземно море през време на конвоирането към о. Малта на керван от морски съдове с подкрепления са потопени английският самолетоносач „Игл“ и крайцерът „Манчестер“. Самолетоносачът и лекият крайцер „Манчестер“ бяха потопени от немска подводница. Освен това подводницата торпедира английския лек крайцер „Кайро“. Крайцерът потъна. В същото време немската авиация потопи 15 транспорта от кервана от 21 транспорт и само 4 съда успяха да пристигнат в о. Малта.

280. С. Э. Морисон. Битва за Атлантику, пер. с англ., М., 1956, стр. 202.

281. A. Seversky. Air Power: Key Survival, p. 5.

Положението на английския гарнизон на о. Малта, блокиран от немската авиация от въздуха, беше изключително тежко, тъй като всички съдове с продоволствие, които се изпращаха за о. Малта, бяха потопявани от противника.

В същото време загубите на италианския флот спаднаха от 80% в края на 1941 г. на 4% за петте месеца на 1942 г. Създаде се тежка обстановка за англичаните не само по море, но и по суша.

Британските войски в Киренайка, като заемаха доста отдалечени от египетската граница позиции, не проявяваха активност. Командуването не набелязваше и не разработваше планове за настъпателни действия. То се надяваше, че затишието ще бъде продължително. Атаката на италиано-немските войски на 27 май 1942 г. беше неочаквана за англичаните.

Планът на италиано-немското командване, което възобновяваше активните бойни действия, се заключаваше в следното (схема 32): да скове противника по фронта с италианските войски, а с три немски дивизии да обхоят южния фланг на британските войски и да заемат Бир Хакейм и Сиди Резех. След това с едновременен удар по тила и фронта на 8-а армия да обкръжи и разгроми войските западно от Тобрук и след това под прикритието на авиацията да се придвижи към делтата на Нил, към Суецкия канал.

Обаче Ромел не разполагаше с необходимите сили и средства за осъществяването на този план. Съставът на немския африкански корпус не се измени от пролетта на 1941 г., а подкрепления не се очакваха.

Английското командване нямаше никакъв план за активни действия. То набелязваше само да задържи атакуващите войски на противника между своите опорни пунктове.

Както и през септември 1940 г. в Киренайка нямаше непрекъснатата фронтова линия. Войските на двете страни бяха пръснати и заемаха отделни пунктове за отбрана. Между тях дори нямаше постоянно съприкосновение. Територията, която не принадлежеше нито на едната, нито на другата страна, често се простираше на десетки километри.

Отбраната на британските войски се състоеше от един ред опорни пунктове, разположени един от друг на различни интервали. Главният опорен пункт беше Найтесбридж. В този район и южно от него се разполагаха напълно окомплектованите 1-а и 7-а английска бронирана дивизия. 1-а бронирана дивизия включваше 2-а и 22-а бронирана бригада и 201-а гвардейска бригада, а 1-а бронирана дивизия – 4-а бронирана бригада и 7-а моторизирана бригада. При условие, че бъдат използвани в

пълния им състав, те представляваха достатъчна ударна сила. Огневата система се организираше в границите на отделния опорен пункт.

Всеки опорен пункт имаше размери от 2 до 4 кв.км и беше приспособен за кръгова отбрана. Между отделните опорни пунктове нямаше огнево взаимодействие. Междините се прикриваха само с минни полета. Англичаните придаваха голямо значение на минните полета. Бяха поставени около 500 000 мини. Но минните полета не се охраняваха.

Свързващи звена между опорните пунктове трябваше да бъдат бронираните дивизии, които се намираха в района на Найтесбридж. Предвиждаше се те да бъдат изпращани към тези опорни пунктове, в чиито направления се очакваше противникова атака.

В първия ешелон на англичаните бяха 1-а южноафриканска дивизия, една бригада от 2-а южноафриканска дивизия (две бригади от тази дивизия се намираха в Тобрук), 50-а пехотна дивизия и на най-левия фланг, в Бир Хакейм, индийската моторизирана бригада и френския гарнизон (1-а усилена бригада в състав от три батальона). В състава на 8-а английска армия влизаха прехвърлените от Сирия френски части, които бяха подчинени на генерал де Гол.

Англичаните имаха значително превъзходство в жива сила, танкове и артилерия. По-специално Танковете бяха два пъти повече (1100 танка, от които 200 американски, въоръжени със 75-мм оръдия). Ромел предполагаше, че англичаните имат 900 танка. По данни на Ромел, немците имаха 320 танка, а италианците – 240. По бронирани автомобили англичаните превъзхождаха противника 10 пъти.

В авиация англичаните също имаха превъзходство, макар и малко – 604 английски самолета срещу 542 италиано-немски. По такъв начин английските войски имаха всички условия не само да издържат в отбраната, но и да нанесат съкрушителен удар на противника. Обаче английското командване не съумя правилно да използва всичките си предимства. В резултат на това 8-а армия получи такъв удар, какъвто не беше получавала нито една от английските армии до 1941 г.

Това стана и поради факта, че макар силите на Ромел да бяха помалобройни от силите на противника, все пак успя да създаде превъзходство в сили и средства на главното направление. Бързото прегрупиране създаваше впечатление, че такова превъзходство има и на другите направления. Едновременно с фронталните удари се нанасяха удари по фланговете и тила на противника. С цел да се скрие съсредоточаването на ударната групировка цялото придвижване се извършваше нощем.

На 27 май италианската танкова дивизия „Ариете“ атакува Бир

Хакейм, а две немски танкови дивизии с нощен марш обходиха този пункт от юг и северно от него разбиха 3-а индийска моторизирана бригада и нанесоха поражение на 7-а бронирана дивизия. В първия ешелон действаха танковете, а във втория – пехотата и артилерията.

Действията на италианските пехотни дивизии за сковаване по фронта се оказаха толкова незначителни, че англичаните можаха да се хвърлят със своите бронирани бригади (2-а и 1-а армейска) срещу войските на Ромел западно от Нйтсбридж. Контраатаките на тези две бригади от различни направления поставиха Ромел пред катастрофа. Обаче в решителния момент английското командване не се реши да въведе в бой 32-а бронирана бригада (100 танка). Настъпващата нощ позволи на немските танкови дивизии да организират кръгова, отбрана западно от Нйтсбридж.

На сутринта на 29 май положението на немския африкански корпус стана отчаяно. Настъпващият се оказа сам обкръжен в тила на противника. Към вечерта на същия ден горивото и боеприпасите бяха изразходвани. Тогава Ромел реши да създаде проход в английските минни полета между Бир Хакейм и съседния отбранителен опорен пункт на англичаните – Сиди Муфтах – и да установи пряка връзка със снабдителните бази.

150-а пехотна бригада от 50-а дивизия от опорния пункт Сиди Муфтах прикриваше минните полета с артилерийски огън. Затова най-напред трябваше да се подави този опорен пункт.

На 30 май бе обкръжен Сиди Муфтах от италианската моторизирана дивизия „Триест“ по фронта и откъм тила с части от немския африкански корпус. На 1 юни 150-а бригада след ожесточен бой, като не получи помощ от командувачия 8-а армия, прекрати съпротивата. Италиано-немските войски плениха 3000 души и 124 оръдия. Нарушените комуникации бяха възстановени. През време на борбата за Сиди Муфтах положението на немския африкански корпус беше доста безперспективно. Но английското командване изпусна благоприятния момент, не хвърли всичките си главни сили срещу немската танкова групировка, намираща се без пехотно и артилерийско прикритие, не я притисна към минните полета и не я унищожи, преди да направи проход в минните полета.

Вместо активни и решителни действия английското командване се зае с организирането на отбраната на своя ляв фланг на нови позиции. На 1 юни италиано-немските войски също се заеха с укрепяването на своите позиции в дълбочина на английската отбрана северно от Бир

Хакейм, очаквайки възобновяването на английските атаки.

Контраатаките на англичаните се възобновиха едва на 5 юни, но се провеждаха разпокъсано, а някои от тях с много малки сили. Например в контраатаката на 5 юни взеха участие само два батальона от 50-а пехотна дивизия. Съвместно с пехотата трябваше да действува 32-а армейска бронирана бригада, но тя попадна под огъня на артилерийската засада и не поддържаше пехотата.

Това стана така. Немците поставиха зад ниската верига от хълмове противотанкови батареи. След това те изпратиха срещу английската бронирана бригада малка танкова група. Когато англичаните забелязаха тези танкове и ги атакуваха, немските танкове започнаха да отстъпват зад хълмовете. Като започнаха преследването, англичаните с пълен ход излязоха на отсрещната страна на веригата от ниски хълмове и бяха посрещнати от огъня на 88-мм оръдия, които лесно пробиваха бронята на английските танкове. Бронираната бригада на англичаните беше отхвърлена с големи загуби.

Втора контраатака беше предприета със силите на две пехотни бригади от 5-а индийска дивизия при поддръжката на 22-а бронирана бригада и четири артилерийски полка. Немците спряха със съсредоточен артилерийски огън контраатакуващите части, след това ги обходиха с танкови дивизии и ги разгромиха, преди да успеят английските артилерийски полкове да се развърнат на огневите позиции. Освен това англичаните загубиха 100 танка. Немският африкански корпус плени 3100 души и 133 оръдия. Тактическите прийоми на италиано-немските войски не бяха изненадващи за англичаните и въпреки това те не съумяха да отблъснат удара на противника.

Английското командване се опита да води борба срещу немските танкове с „танкоизстребителни“ самолети. Така англичаните наричаха самолетите „Хърикейн“, въоръжени с две 40-мм оръдия и малък брой малокалибрени бомби. Като загуби за три дена (от 29 до 31 май) 39 самолета, английското командване отмени обстрелването на противника от бръснеш полет.

Италиано-немските войски също понесоха големи загуби. Към 11 юни в състава на немския африкански корпус останаха само 160 танка, а в италианската танкова дивизия – около 70 танка. По това време англичаните имаха 330 танка, но инициативата твърдо премина в ръцете на италиано-немското командване.

5 юни се оказа съдбоносен за 8-а английска армия. Несъгласуваните контраатаки се провалиха. Това беше началото на общото поражение.

Ромел възобнови удара и като насочи основната част от силите си срещу Акрома, разсече 8-а английска армия на две части. При това беше заловен в плен щабът на 1-а английска бронирана дивизия начело с нейния командир Месерви.

Отбранителната позиция на англичаните в района на Айн ел Газала не издържа. В резултат на обкръжаването на Бир Хакейм френският гарнизон беше принуден да го изостави през нощта на 11 юни и да се изтегли на изток.

Изолираните гарнизони на английските опорни пунктове бяха ликвидирани от немците един след друг. През нощта на 14 юни командувачия 8-а армия, Ритчи, издаде заповед до войските за отстъпление със задача „колкото се може по-бързо да се откъснат от противника“.

След падането на Нйтсбридж централизираното управление на британските войски беше нарушено. Пръснатите британски поделения и части, като загубиха голяма част от танковете и артилерията, се втурнаха към египетската граница на отбранителните позиции при Ел Аламейн. Цялата пустиня беше покрита с непрекъснато движеща се маса от автомобили, които представляваха прекрасна цел за авиацията.

На 17 юни немските танкови дивизии настигнаха и разгромиха 4-а английска бронирана бригада в района на Сиди Резех. В бригадата от 100 танка останаха само 20.

На 19 юни, след като немските войски овладяха Сиди Резех, Ромел начело на бойна група се отправи към Бардия. Създаде се впечатление, че той има намерение, както и през изтеклата година, да остави Тобрук в тила си и без спиране да настъпи към египетската граница. Обаче с настъпването на нощта бойната група се върна и се насочи към Тобрук. Нощта беше лунна и в района на Тобрук немскофашистките войски намериха на своите непокътнати миналогодишни артилерийски позиции няколко хиляди снаряда за тежка артилерия. Това им позволи в 5 часа сутринта на 20 юни да започнат артилерийско обстрелване на укрепленията на Тобрук. След два часа немските сапъори под прикритието на пикиращи бомбардировачи направиха проходи в минните полета и поставиха мостове през танковия ров. Така немските танкове и пехота пробиха външната отбрана на Тобрук. Към края на деня градът беше обкръжен.

Гарнизонът на Тобрук се състоеше от четири пехотни бригади (14 батальона), 32-а армейска бронирана бригада, пет артилерийски полка имаше продоволствие и боеприпаси за 90 дена. В Тобрук се намираха общо около 35 000 войника.

Командуващият гарнизона на Тобрук, генерал Клопер, предприе контраатака с танковия и гвардейския пехотен полк. Контраатаката беше организирана набързо и проведена нецелестремено, затова и не донесе успех.

Английското командуване се обърка дотолкова, че побърза да капитулира, и сутринта на 21 юни гарнизонът на Тобрук сложи оръжие пред противника, чиято численост беше двойно по-малка.

Най-тежката последица за английското командуване от тази катастрофа беше, че италиано-немските войски завзеха в Тобрук напълно непокътнати огромни складове с военни материали. Само взетият бензин беше няколко десетки хиляди кубически метра. 85% от нуждите на немския африкански корпус по отношение на автотранспорта бяха покрити за сметка на трофейните машини.

След падането на Тобрук „пътят за Александрия и Суецкия канал бе открит“²⁸². Английските военни кръгове бяха обхванати от паника. Започна паническо бягство на английските войски на изток. Американският кореспондент Едмунд Стивънс разказва, че когато пристигнал в населения пункт Ел Даба, заварил такава картина. Във военния магазин свободно продавали спиртни напитки, а няколко машини били натоварени с бидони със спиртни напитки за извозване в Александрия. Стивънс надникнал в оръжейния склад и видял, че там се търкалят автомати, картечници, боеприпаси, пистолети и никой не ги охранявал и не ги събирал за извозване. Кореспондентите си избрали по един хубав автомат и излезли навън.

От фронта пристигнал голям автомобил, от който се показала глава с червена генералска шапка. След него от автомобила слезли няколко генерала. Стивънс се приближил до един от тях и попитал защо се извозват спиртни напитки, а не въоръжение. Като се вгледал по-добре, Стивънс разбрал, че разговаря с Окинлек. Окинлек, като го потупал по рамото, му казал: „Млади човече, през време на война такива дреболии не влизат в сметката.“

На 30 юли италиано-немските войски съвсем се приближиха към Ел Аламейн – последния рубеж на отбраната, който прикриваше делтата на Нил и Суецкия канал. По това време само по територията на Египет те бяха изминали повече от 300 км. До Александрия оставаха само 80 км.

По това време над щаба и над английското посолство в Кайро се

282. П. Баржо. Флотв атомный век, пер. с франц., М., 1956, стр. 73.

издигаха кълба от дим. Там горяха секретните документи. Започна евакуацията. Паника цареше и в Александрия; По твърдението на Стивънс, в пристанището са се палели и унищожавали боеприпаси и въоръжение. Съгласно разработения от Окинлек план за евакуация на британските войски от Египет англичаните трябвало да се движат по две направления: на юг до Хартум и на изток до Палестина.

На 29 юни Мусолини замина за Либия. В навечерието на отпътуването си от Рим той разработи програма за тържественото си влизане в египетската столица, яздейки на арабски жребец начело на колониалните войски. Готвеше се церемония за връчване на медали на италиано-немските войски в чест на влизането на войските от страните на „оста“ в Александрия и Кайро. Италиано-немското командване, уверено в постигането на поставената цел, създаде дори и управление за Египет. Но войските вече не бяха в състояние да продължат настъплението. Опитът на италиано-немските войски на 1 юли от движение да пробият английските отбранителни позиции при Ел Аламейн не успя.

На 4 юли 1942 г. Ромел спря по-нататъшното придвижване на италиано-немските войски. Мусолини, оставайки куфарите си в Либия като гаранция за скорошното си завръщане, без нищо се завърна в Рим.

Английското командване получи поредната почивка, която продължи повече от три месеца. Това му позволи да приведе в ред оцелелите войски, да ги попълне с нови резерви и да задържи отбранителния рубеж при Ел Аламейн.

Кое принуди Ромел да спре при Ел Аламейн на 4 юли 1942 г.?

В следвоенната западногерманска публицистика за Втората световна война се правят опити да се скрие зависимостта на военните действия в Северна Африка от събитията на съветско-германския фронт, да се оправдае Ромел, а заедно с него и германският генерален щаб. Като фалшифицира историята и причините за провала на авантюрата на Ромел, който се опита през май–юни 1942 г. да завладее Суецкия канал при липса на достатъчно сили и средства, Гьорлиц например пише, че в хода на настъплението на италиано-немските войски към Суецкия канал в Ромел „възникнаха опасения за комуникационните му линии, излагачи се на много големи опасности... Затова той поиска своевременно да изтегли изтощените войски. Но Хитлер заповяда да настъпят към Кайро.“²⁸³

Излиза, че Ромел благоразумно искаше да изтегли своите войски от

283. Walter Gortitz. Der Deutsche Generalstab, s. 591.

Египет въпреки поражението на 8-а английска армия и че само Хитлер принуди Ромел да настъпи към Кайро.

Целта на Гьорлиц е лековерните читатели да се хванат на тази вдица, като ги убеди, че за всички поражения е виновен Хитлер. Тази версия на защитниците на върховния щаб на германските милитаристи води до оправдаване авантюрите на Ромел и до игнориране факта, че именно събитията на съветско-германския фронт принудиха Ромел, който стремително се движеше към Суецкия канал, да спре своето придвижване на 4 юли 1942 г.

Основната причина, която принуди Ромел на 4 юли 1942 г. да спре при Ел Аламейн своето придвижване към Суецкия канал, се състои в това, че през юни 1942 г. Хитлер завърши прехвърлянето от района на Средиземно море на съветско-германския фронт на всички оставащи още там сили от 2-и въздушен флот и от началото на войната срещу Съветския съюз не даваше за североафриканския театър нито един войник, нито един танк, нито едно оръдие.

В тези дни американското списание „Нюс-уик“ беше принудено да признае: „Придвижването на армията на Ромел в Египет се преустанови поради това, че на немците се наложи да прехвърлят значителни авиационни сили от района на Средиземно море в Съветския съюз... Немците изпратиха на Източния фронт самолети, които по-рано се базираха в Либия и Сицилия.“

Първото прехвърляне през 1942 г. на немскофашистката авиация от Средиземноморския басейн беше извършено на 27 април, когато „Хитлер взе неочаквано решение да изпрати част от 2-и въздушен флот на руския фронт...“²⁸⁴

Прехвърлянето на 2-и въздушен флот на съветско-германския фронт доведе до това, че доставката на товари по морския път за Либия спадна от 160 000 тона през май 1942 г. на 55 000 тона през юни.

На нюрнбергския процес в 1946 г. Кайтел с болка отбеляза, че „един от най-благоприятните случаи, които изпуснахме, беше при Ел Аламейн... Но просто не бяхме достатъчно силни и главно вследствие на войната с Русия.“²⁸⁵

По такъв начин настъплението на италиано-немските войски през май–юни 1942 г. в направление на Суецкия канал постави английското командване в Близкия Изток пред катастрофа. По немски данни,

284. П. Баржо. Флот в атомный век, стр. 71.

285. Milton Shulman. Defeat in the West, p. 81.

английските загуби за периода от 27 май до 30 юни възлизат на 2000 танка и бронетранспортъори и 60 000 пленници. Суецкият канал беше съвсем близо. Но за последния скок нямаше нито резерви, нито авиация. В същото време силите на англичаните на Либийския фронт непрекъснато растяха за сметка на прехвърлянето на нови резерви от Англия.

Вместо усилване на Либийския фронт Хитлер поиска от Мусолини ново изпращане на италиански войски на съветско-германския фронт, където се решаваше изходът на Втората световна война.

ГЛАВА V РАЗГРОМЪТ НА НЕМСКОФАШИСТКИТЕ АРМИИ ПРИ СТАЛИНГРАД – НАЧАЛО НА КОРЕННИЯ ПРЕЛОМ В РАЗВИТИЕТО НА ВТОРАТА СВЕТОВНА ВОЙНА В ПОЛЗА НА АНТИХИТЛЕРИСТКАТА КОАЛИЦИЯ

Решаващото влияние на разгрома на немскофашистките армии при Сталинград върху военните действия в Северна Африка и Средиземно море

(Схеми 33 и 34)

В началото на януари 1942 г. съветската армия премина в общо настъпление почти по целия съветско-германски фронт, нанесе на хитлеристките войски огромни загуби и отхвърли фашистките орди на места до 400 км на запад.

Събитията на съветско-германския фронт принудиха Хитлер да събере всичките резерви, в това число и определените за Северна Африка, и да ги хвърли срещу съветската армия, като оголи своята отбрана във Франция и другите страни, окупирани в Европа, а също и в Северна Африка.

Вследствие на това за американско-английското командване се създаде изключително благоприятна обстановка за откриване на втория фронт в Европа, по-близо до жизнените центрове на хитлеристка Германия. Но основната политическа линия на реакционните сили в Англия и САЩ – изтощаване на СССР – определяше и военната стратегия – да не оказват ефикасна помощ на Съветския съюз.

Антисъветската политика на американско-английските реакционни кръгове облекчаваше хитлеристка Германия във воденето на войната срещу Съветския съюз, който беше принуден да воюва сам срещу основните сили на хитлеристката коалиция.

Провалянето на хитлеристкия план през есента на 1941 г. за

„светкавичната“ война срещу Съветския съюз обезпокои реакционните сили в САЩ и Англия. Те правят опити да подкопаят отвътре антихитлеристката коалиция.

Още през септември 1941 г. започнаха задкулиските преговори между англичаните и хитлеристите за сепаративен мир. В столицата на Португалия – Лисабон – пристигна синът на английския министър на производството, Бивърбрук-Ъиткин, за тайни преговори с хитлеристки емисари. Повод за тези преговори послужи следният факт.

В деня на внезапното и вероломно нападение срещу Съветския съюз от хитлеристка Германия немският посланик в Турция, Папен, предложи на английския посланик план за съвместна „англо-германска операция срещу Русия“²⁸⁶. Това предложение отговаряше на отдавна подхранваните стремежи на английските реакционни среди да създадат англо-германски съюз, насочен с острието си срещу Съветския съюз.

Ъиткин, опипвайки почвата за съглашение, през време на преговорите задал въпрос, който не оставя никаква сянка от съмнение за целите на неговото пътуване. Той запитал: „Не би ли могло да се използва настъпващата зима за задкулисно обсъждане на възможностите за мир?“

По същото време представители на управляващите кръгове в САЩ и Англия излязоха с декларация за „свещения дълг пред Русия“.

Обаче американо-английските и германските империалисти не успяха да се договорят за съвместните действия срещу Съветския съюз. От една страна, на съглашението пречеха непримиримите империалистически противоречия между тези страни, а от друга, несъкрушимостта на съветския обществен и държавен строй, могъществото на съветските въоръжени сили, огромният авторитет на съветската държава пред цялото свободолюбиво човечество и непоколебимият стремеж на народите на САЩ и Англия да укрепват делото на антихитлеристката коалиция.

Американо-английските реакционери благодарение на преговорите за сепаративен мир успяха да постигнат определени антисъветски цели. Преговорите дадоха на хитлеристите да разберат, че няма защо да се опасават за своя тил. Ето защо хитлеристкото командване, като не се страхуваше от война на два фронта, през 1942 г. съсредоточи всичките си сили на съветско-германския фронт.

Вследствие на това военната обстановка през лятото на 1942 г. не беше в полза на Съветския съюз. На хитлеристкото командване не пречеше нищо да увеличи силите си на съветско-германския фронт. За

286. Walter Gornitz. Der Deutsche Generalstab, ss. 562–563.

немскофашистката армия както по-рано, така и сега работеше индустриятата на цяла окупирана Европа. Много стотици хиляди работници от окупираните страни бяха принудени да работят в германската индустрия. Откриването на втория фронт не се предвиждаше в Европа. Всичко това позволи на хитлеристкия генерален щаб през лятото на 1942 г. да сформира около 60 нови дивизии за действия срещу съветската армия.

Освен това на съветско-германския фронт се прехвърлиха немскофашистките дивизии от окупираните европейски страни, а също и десетки дивизии на сателитите на хитлеристка Германия. През 1942 г. на съветско-германския фронт се появиха цели армейски съединения на съюзниците на германските фашисти – 8-а италианофашистка армия, 3-а и 4-а армия на кралска Румъния и 2-а армия на хортистка Унгария.

Към юли 1942 г. хитлеристкото командване беше съсредоточило на съветско-германския фронт около 184 немскофашистки дивизии (от тях 19 танкови и 14 моторизирани) и 52 дивизии на своите съюзници (18 финландски, 13 унгарски, 13 румънски, 2 словашки, 5 италиански и една испанска).

Срещу съветската армия през лятото на 1942 г. бяха хвърлени над 70% от всички сили само на фашистка Германия. По същото време в окупираните Франция, Белгия, Холандия, Норвегия, Дания и Люксембург се намираха само около 13% от немскофашистките войски. В Северна Африка дори след прехвърлянето там от о. Крит през юли 1942 г. на 164-а немска лека пехотна дивизия действуваха 1,5 хитлеристки войски. Останалите немскофашистки дивизии, носейки гарнизонна служба в окупираните страни от Централна и Източна Европа, можеха да бъдат прехвърлени през всяко време на съветско-германския фронт.

Необходимо е да се отбележи, че срещу съветската армия действуваха най-боеспособните немскофашистки войски, снабдени с голямо количество бойна техника. Въпреки че липсата на втори фронт в Европа позволи на генералния щаб на фашистка Германия да съсредоточи на съветско-германския фронт големи сили и средства, противникът се готвеше да развърне своето настъпление само в едно направление – на югоизток, към Сталинград. Хитлеристите вече не бяха в състояние да настъпват едновременно в три стратегически направления, както това ставаше в началото на войната.

В хода на цялата лятна кампания през 1942 г. Сталинград се намираще в центъра на вниманието на висшето немскофашистко командване.

Немските източници твърдят, че „мисълта за завладяването на

Сталинград най-напред била изказана от Хитлер още през ноември 1941 г. в директивата на главното командване на сухопътните сили²⁸⁷. Тази мисъл доби ясно очертание през пролетта на 1942 г. в директивата на върховното главно командване на въоръжените сили за лятното настъпление на групата армии „Юг“ № 41 от 5 април 1942 г.²⁸⁷

В първоначалния план за лятното настъпление на групата армии „Юг“, изложен в директивата на върховното главно командване на въоръжените сили на Германия под № 41 от 5 април 1942 г., се предвиждаше провеждането на четири последователни операции на юг (схема 33):

Първа операция – пробив от района южно от Орел в направление на Воронеж с 2-а полева и 4-а танкова армия. Втора операция – пробив от района на Харков в източно направление с 6-а полева армия. Едновременно 4-а танкова армия от района на Воронеж завива на юг и се придвижва по р. Дон със задача във взаимодействие с 6-а полева армия да унищожи съветските войски западно от р. Дон.

Трета операция – настъпление към Сталинград с две групировки: 6-а полева и 4-а танкова армия нанасят удар в североизточно направление, а 1-а танкова и 17-а полева армия нанасят удар от районите на Таганрог, Артемовск в югоизточно направление.

Двата концентрични удара се планираха да се съединят в района на Сталинград.

Четвърта операция – част от силите на групата армии „Юг“ да завладеят Кавказ.²⁸⁸

В хода на лятната кампания през 1942 г. Хитлер реши да осъществи едновременно две настъпателни операции: срещу Сталинград и Кавказ. Този замисъл се формулира в директивата на висшето командване от 23 и 30 юли 1942 г.

287. Hans Doerr. Der Feldzug nach Stalingrad, Darmstadt, 1955 г.

288. В директива № 41 от 5 април 1942 г. се казва, че третото настъпление трябва да се организира така, че силите, които нанасят удара отдолу по течението на р. Дон, да се съединят в района на Сталинград със силите, които настъпват от района на Таганрог, Артемовск между долното течение на р. Дон и Ворошиловград през р. Донец на изток. Тези сили трябва след това да се съединят с настъпващата към Сталинград танкова армия. (вж. Дёрр, Поход на Сталинград, пер. с нем., М., 1957, стр. 128–129 сх. 1) За четвъртата операция през 1942 г. се говори в най-общ вид: „Желателно е или да се завземат неразрушените мостове в Ростов, или здраво да се овладееят плацдармите южно от р. Дон за продължаване на операциите, набелязани за следващия период“ (пак там, стр. 129).

По директива № 45 от 23 юли 1942 г. към Кавказ се насочваха 17-а полева, 1-а и 4-а танкова армия, а за завладяването на Сталинград – б-а полева армия. Появяването на тази директива се обяснява със следните обстоятелства. През втората половина на май 1942 г. завършиха безуспешно операциите на съветските войски в района на Харков и на Керченския полуостров. Това наложи обстановката на южното стратегическо направление през лятото на 1942 г. да стане неблагоприятна за съветската армия. Немскофашисткото командване успя да вземе в ръцете си стратегическата инициатива. В края на юни 1942 г. немскофашистките войски излязоха в района на Воронеж, а през юли те се придвижиха към р. Чир на сталинградското стратегическо направление. На 20 юли авангардът на б-а полева армия премина р. Чир. На 21 юли 4-а танкова армия се прехвърли на южния бряг на р. Дон по долното ѝ течение. На 23 юли 17-а полева армия зае гр. Ростов. На немскофашисткото командване се струваше, че съпротивата на съветските войски на юг е окончателно сломена. Това наложи на 23 юли Хитлер да подпише директива № 45. Обаче настъплението на б-а полева армия на противника срещу Сталинград на 28 юли 1942 г. беше спряно от упоритата съпротива на 62-а армия на Сталинградския фронт.²⁸⁹

Във връзка със задържането на настъплението на б-а полева армия Хитлер реши на 30 юли да обърне от кавказкото направление срещу Сталинград 4-а танкова армия.²⁹⁰

От 21 юли до 30 юли 1942 г. 4-а танкова армия бездействуваше на южния бряг на долното течение на р. Дон. Немскофашисткото командване изчакваше, като не се решаваше веднага след преминаването на р. Дон да изпрати 4-а танкова армия към Ростов.

По такъв начин окончателното решение на немскофашисткото командване през лятото на 1942 г. се свеждаше към това: основните усилия да бъдат настъпление по сталинградското стратегическо направление със силите на ударната групировка – б-а полева армия от запад през Калач, а 4-а танкова Схема 34. Окончателният вариант на плана на немскофашисткото командване през лятото на 1942 г. (по директивата от 30 юли 1942 г.)

армия от югозапад по направление на ж.п. линия Тихорецкая–Сталинград; да прекъсне волжката воднотранспортна магистрала, да лиши

289. На 1 август 1942 г. б-а полева армия имаше 15 дивизии, от които 10 пехотни, една лека пехотна, 2 танкови и 2 моторизирани.

290. На 1 август 1942 г. съставът на 4-та танкова армия беше 8 дивизии, от тях 6 пехотни, една танкова и една моторизирана.

главната групировка на съветската армия, намираща се в района на Москва, от кавказкия петрол и през лятото на 1942 г. да осъществи близките цели на войната (схема 34).

Едновременно към Кавказ се насочваха две армии: 17-а полева и 1-а танкова армия с цел да завладеят петролните източници на Кавказ.²⁹¹ Тези армии също решаваха близките цели на войната. През лятната кампания на 1942 г. хитлеристите смятаха да създадат само предпоставки за постигане на главната цел на войната.

Главната цел на войната се състоеше в това да разгромят главната групировка на съветската армия и с това да завършат в най-кратко време войната в своя полза. В директива № 41 направо се посочва необходимостта от провеждането на летните операции през 1942 г., „придържайки се преди всичко към първоначалните си принципи относно похода на Изток“. Ето защо ударната немскофашистка групировка беше насочена към Сталинград, а не към Кавказ. Завземането на Кавказ не решаваше изхода на войната, а хитлеристите през 1942 г. още не бяха заинтересовани да водят продължителна война.²⁹²

Предприемайки ново настъпление, немскофашисткото командване не отчиташе всичките възможности на съветската държава. В плановете си хитлеристите както по-рано изхождаха главно от наличието на своите сили и средства, недооценявайки нарасналата мощ на съветската държава, ръста на международния ѝ авторитет. Немскофашисткото командване не отчиташе факта, че съветската армия се закали в боевете, стана по-организирана и силна, че се измени съотношението на силите и средствата в полза на Съветския съюз.

През пролетта на 1942 г. вътрешното положение на Съветския съюз укрепна още повече. С героичните усилия на съветските хора във всички евакуирани на изток промишлени предприятия към февруари 1942 г. започнаха да дават военна продукция. Започнаха да работят нови предприятия в Урал и Сибир. От декември 1941 г. престана да спада

291. На 1 август 1942 г. в състава на тези армии имаше в 17-а полева армия – 7 дивизии, от които 4 пехотни, 2 планинско-стрелкови и една охранителна; в 1-а танкова – 11 дивизии, от които 2 пехотни; 3 танкови, 4 моторизирани и 2 леки пехотни.

292. Твърденията на някои автори, че през лятото на 1942 г. фашистка Германия изпитвала остра нужда от петрол, не се потвърждава от материалите, събрани от немските икономисти още през годините на войната. Сътрудници от института за икономическо изследване (ГФР) доказват, че „преди масовите въздушни нападения над предприятията от петролната индустрия през май 1944 г. в резултат на редица различни мероприятия почти успяваха да задоволят всички нужди от течно гориво“. (Промышленность Германии в период войны 1939–1945 г., стр. 147.)

промишленото производство, а от март 1942 г. фронтът започна да получава повече военна продукция.

По такъв начин в огъня на най-тежките изпитания на войната се проверяваше силата на съветската социалистическа система. Трябва да се каже, че съветската политическа и икономическа система с чест издържаха най-трудното изпитание въпреки големите трудности през началния период на войната.

Като съсредоточи южно от Курск огромно количество войски и бойна техника и като създаде на южното крило на съветско-германския фронт голям превес в сили и средства, на 28 юни 1942 г. врагът премина в настъпление срещу войските на Брянския фронт, на 30 юни – срещу войските на Югозападния фронт, а на 7 юли – срещу войските на Южния фронт. Съветските войски бяха принудени да отстъпят зад р. Дон на фронт от Воронеж до Ростов.

Съветското върховно главно командване правилно разкри замисъла на висшето немскофашистко командване през лятото на 1942 г., а също и правилно оцени първостепенното значение на района на Сталинград за бъдещите стратегически планове на Хитлер. Това му позволи да вземе мерки не само за да провали плановете на немскофашисткия генерален щаб, но и да създаде необходимите условия за пълния разгром на противниковата ударна групировка (6-а ползва, а след това и 4-а танкова армия), настъпващи срещу Сталинград.

Срещу настъплението на противниковата ударна групировка на сталинградското направление съветското върховно главно командване противопостави активните действия и упоритата съпротива на съветските войски. В района на Сталинград бяха изпратени силни резерви от щаба на върховното главно командване (62-а, 63-а и 64-а армия). На 12 юли щабът сформира Сталинградския фронт.

На 17 юли започна отбранителният период на борбата на съветските войски при Сталинград, който продължи до 19 ноември 1942 г.

Едновременно се провеждаха отбранителни операции на съветските войски в Северен Кавказ, където действуваха 17-а полева и 1-а танкова армия на противника.

Пред съветските войски, действащи при Сталинград, бяха поставени задачите да спрат противника, да защитят Сталинград, да изтощят и обезкръвят ударната групировка на противниковите войски, да спечелят необходимото време за съсредоточаване на сили и подготовка за контранастъпление.

Висшето немскофашистко командване смяташе да овладее

Сталинград от движение. Но мина август, септември и октомври, а целта не беше постигната. От 4 октомври до преминаването на съветските войски в контранастъпление продължи ожесточената борба за заводите „Красный Октябрь“ и „Баррикады“. В Северен Кавказ хитлеристките орди също бяха спрени.

Съветската армия в тежки отбранителни боеве изтощи и обезкръви немскофашистките войски и с това създаде условия за преминаване в контранастъпление и разгромяване на немско-фашистките войски при Сталинград.

По немски данни, общите загуби на немската авиация през втората половина на 1942 г. възлизаха на 5240 самолета.²⁹³ От тях в Северна Африка бяха загубени 425 (246 бомбардировача и 179 изстребителя).²⁹⁴ Останалите загуби от 4815 самолета се падат на съветско-германския фронт и в Северния Атлантик. Не е трудно да се разбере, че почти всички загуби хитлеристите понесоха на съветско-германския фронт (при Сталинград и Кавказ). Именно в резултат на огромните загуби на съветско-германския фронт Хитлер беше принуден „да изтегли от Средиземно море авиацията, която му беше нужна на руския фронт“²⁹⁵.

Понасяйки непоправими загуби, противникът беше принуден през първата половина на ноември 1942 г. да премине при Сталинград към отбрана. Стратегическият план на немскофашисткото командване се провали.

Най-голямата стратегическа отбранителна операция на съветските войски при Сталинград продължи 4 месеца. През тези дни с името „Сталинград“ трудещите се от цял свят свързаха своята бъдеща съдба. Генералният секретар на френската компартия, Морис Торез, писа, че „французите добре помнят онези тежки дни, когато участта на Франция и на целия свят се решаваше под стените на Сталинград“²⁹⁶.

По такъв начин провалянето на хитлеристките планове през есента на 1942 г. на съветско-германския фронт не позволи на италиано-немското командване да продължи настъплението към Суецкия канал. Ромел имаше много малко механизирани войски и чакаше подкрепления, за да започне по-решителни действия. Обаче „германските загуби в Русия лишиха немците от резерви“²⁹⁷.

293. Weltkrieg 1939–1945, III Teil, Der Luftkrieg, s. 101.

294. Пак там.

295. П. Баржо. Флот в атомный век, стр. 73.

296. Газета „Правда“, 3 февруари 1949 г.

297. О. Брэдли. Записки солдата, стр. 44.

Съветско-германският фронт погълна всички резерви на германското върховно командване.

През септември 1942 г. от запад бяха прехвърлени на съветско-германския фронт 15 пехотни дивизии „без всякакъв ред“. За немския африкански корпус Хитлер не можеше да отдели нищо дори и от тези резерви, които бяха специално подготвени за действия в тропически условия.

В случай на успешно завършване на „светкавичната“ война срещу Съветския съюз Хитлер имаше предвид да изпрати моторизиран експедиционен корпус през Закавказието в направление на Персийския залив, Ирак, Сирия и Египет, т.е. в тила на английските войски в Близкия Изток и в Северна Африка.

През есента на 1942 г. управлението на моторизирания експедиционен корпус „Ф“ с корпусни части беше прехвърлено в Северен Кавказ. Беше набелязано тук да се прехвърлят и специално подготвени за този корпус съединения. За това се говори и в заповедта на Хитлер от 13 септември 1942 г. в точка 5: „От януари 1943 г. осем механизирани съединения, подготвени за служба в тропически условия, трябва да бъдат прехвърлени от Запад на Изток, на Кавказкия фронт.“ Тези 8 механизирани съединения несъмнено бяха предназначени за моторизирания експедиционен корпус. Те бяха също и онези резерви, които Ромел напразно очакваше в Северна Африка.

В състава на моторизирания експедиционен корпус „Ф“, както и в състава на корпуса на Ромел влизаха части от африканския корпус, който бе формиран в Германия още в 1936 г. за осъществяване на авантюристичните планове на Хитлер в Африка и Близкия Изток. Заповедта на Хитлер от 13 септември 1942 г. позволява да се твърди, че в Северна Африка се намираше незначителна част от африканския корпус.

Показанията на пленените през октомври 1942 г. войници от частите на моторизирания експедиционен корпус „Ф“ говорят, че този корпус трябваше да се движи след армиите на Клайст в Кавказ, а след предполагаемата победа над Съветския съюз да започне поход към Иран, Арабия и Индия. Именно с този корпус италиано-немските войски, действащи в Северна Африка, трябваше след завладяването на Суецкия канал през 1942 г. да се съединят в Близкия Изток.

Механизираните съединения на моторизирания експедиционен корпус „Ф“, които се движеха след немскофашистките войски на Кайтел, представляваха ударен щурмови отряд, предназначен за война в Близкия Изток и Индия.

Съветската армия разгроми в Северен Кавказ немскофашистките войски на Клайст, в това число и предните части на моторизирания експедиционен корпус „Ф“. На 16 октомври 1942 г. германското командуване въведе в боя специалните части от този корпус, но и те бяха разбити напълно. Останалите механизирани съединения на корпуса, подготвени за служба в тропически условия, бяха унищожени от съветската армия през време на контранастъплението при Сталинград през ноември–декември 1942 г. и в настъпателните операции в Северен Кавказ през януари–февруари 1943 г.

Към средата на ноември 1942 г. войските на трите фронта – Югозападния (с командувач генерал-лейтенант Н. Ф. Ватутин), Донския (с командувач генерал-лейтенант К. К. Рокосовски) и Сталинградския (с командувач генерал-полковник А. И. Еременко) – бяха готови да преминават в мощно контранастъпление с цел да обкръжат и разгромят немскофашистките войски при Сталинград. Съветското върховно главно командване разработи план и извърши подготовка на войските за преминаване в контранастъпление в хода на активната и упорита отбрана на сталинградското направление.

Срещу войските на трите фронта действуваше следната групировка на противника: част от силите на 8-а армия на фашистка Италия, 3-а и 4-а армия на кралска Румъния, 6-а полева и 4-а танкова армия на хитлеристите и 4-и немскофашистки въздушен флот. В състава на тази групировка влизаха 56 дивизии, от които 36 пехотни, 4 моторизирани, 5 танкови и 4 кавалерийски дивизии и 2 пехотни бригади.²⁹⁸

Общо съотношението на силите не даваше съществено преимущество на съветското командуване, тъй като то имаше малък превес над противника в оръдия, танкове и авиация, а в жива сила противникът превъзхождаше съветските войски с 57 000 души. Само в минохвъргачки съветското командуване имаше превъзходство два пъти повече. При такова малко благоприятно съотношение на силите се изискваше голямо изкуство, за да се осъществят решителните цели на контранастъплението.

Съветските войски нанасяха основния удар по фланговете на главната групировка на противника (6-а полева и 4-а танкова армия).

На 19 ноември 1942 г. съветските войски при Сталинград преминаха в контранастъпление.

В първите дни на настъплението противниковата отбрана беше

298. В Северен Кавказ по това време противникът имаше 24 дивизии.

разкъсана и в образувания пробив се устремиха подвижните съветски войски. На 23 ноември настъпващите една срещу друга войски на Югозападния и Сталинградския фронт затвориха вътрешния фронт на обкръжението около главните сили на 6-а полева армия и част от силите на 4-а танкова армия (всичко 22 дивизии).

Към края на деня на 30 ноември обкръжената противникова групировка беше притисната на територия с размери 40 км от запад на изток и приблизително толкова от север на юг. Външният фронт се намираше на разстояние от 30 до 100 км от вътрешния фронт на обкръжението.

На 10 януари 1943 г., след като войските на Югозападния и Сталинградския фронт с успешните действия на външния фронт провалиха опитите на противника да деблокира обкръжената групировка, войските на Донския фронт преминаха в настъпление със задача да разгромят обкръжената групировка на противника. На 25 януари войските от Донския фронт се втурнаха към Сталинград от запад. Обкръжената групировка се оказа разсечена на две части – южна и северна. На 31 януари капитулира южната, а на 2 февруари – северната група противникови войски. В плен се предадоха 91 000 души. Сталинградската битка завърши с пълно ликвидиране на обкръжената противникова групировка.

Великата Сталинградска битка има всемирноисторическо значение. От момента на преминаването на съветските войски в контранастъпление при Сталинград съветското главно командване успя отново да изтръгне стратегическата инициатива от ръцете на врага. Обкръжаването и унищожаването на 22 немскофашистки дивизии при Сталинград сложи началото на коренния прелом в хода на Великата отечествена война, в хода на цялата Втора световна война.

Този факт признават дори и враговете на съветския народ. Например бившият началник щаб на 17-и армейски корпус от 6-а немскофашистка армия, Дьор, в своята книга „Походът срещу Сталинград“ пише, че „през 1942 г. Сталинград стана повратен пункт във Втората световна война“²⁹⁹.

Съветската държава и въоръжените ѝ сили се показаха пред цял свят като несъкрушима сила. Във великата битка, разгърнала се при Сталинград, беше продемонстрирано още веднъж превъзходството на съветския обществен и държавен строй над капиталистическия строй.

Сталинград стана символ на твърдост, мъжество и героизъм на съветския народ, който спаси света от заплахата на фашисткото

299. Hans Doerr. Der Feldzug nach Stalingrad, s. 13.

поробване.

Историята на войните и военното изкуство не знае друг случай някоя армия да е извършила това, което извърши съветската армия под стените на града герой Сталинград. В кратки срокове съветските войски почти при равни сили обкръжиха, а след това и ликвидираха огромната групировка на противниковите войски. В това бе показано високото равнище на развитие на съветското военно изкуство.

Съветското командване при подготовката на настъпателните операции много сполучливо избра направлението на главните удари (по най-слабите и уязвими места в отбраната на противника – по фланговете на неговата ударна групировка) и съумя да осигури главните удари с масиране на сили и средства в участъците на пробива. Съветското командване постигна решаващо превъзходство в сили и средства на участъците на пробива чрез рязкото отслабване на второстепенните участъци.

Съветското командване осъществи смелото прегрупироване на своите сили толкова скрито от противника, че контранастъплението на съветските войски при Сталинград беше неочаквано за немскофашисткото командване. Бившият началник на оперативното управление на въоръжените сили на фашистка Германия, генерал-полковник Йодъл, на разпита след завършването на войната заяви: „Ние напълно недогледахме съсредоточаването на големите руски сили на фланга на 6-а армия (на Дон). Ние нямахме абсолютно никаква представа за силите на русите в този район. По-рано тук нищо нямаше и внезапно беше нанесен удар с голяма сила, който имаше решаващо значение.“

Съветското командване успя да скрие направлението на главните удари благодарение на грижливо организираната оперативна маскировка и едновременното нанасяне на редица съгласувани удари (пробив на шест участъка от три фронта). Основните удари се нанасяха на разстояние 170 км един от друг и извеждаха ударните групи на фронтовете в тила на главната групировка на противника при Сталинград.

Съветското командване сполучливо избра времето за преминаване в контранастъпление. Контранастъплението започна, когато настъплението на противника издъхваше и той под ударите на съветските войски беше принуден да премине в отбрана, но не беше успял още да се прегрупира и да усилва своите флангове, да построи дълбоко ешелонирана отбрана, да създаде отбранителна групировка и достатъчно силни оперативни резерви.

Съветското командване съумя да осъществи сигурно обкръжаване на двете елитни немскофашистки армии при Сталинград чрез

създаването на здрав вътрешен и външен фронт на обкръжението и организирането на въздушна блокада на обкръжения противник.

Вътрешният фронт на обкръжението беше създаден в много кратки срокове (за 4–5 дена) благодарение на по-бързите темпове на настъплението на подвижните войски (20–25 км в денонощие), отколкото при контранастъплението при Москва (8–12 км в денонощие). Един от решаващите фактори, които позволиха да се обкръжи противниковата ударна групировка при Сталинград в кратки срокове, е съсредоточаването на 60% от всички налични танкове и механизирани корпуси от състава на Югозападния и Сталинградския фронт.

По такъв начин при Сталинград беше развенчан авторитетът за военното изкуство на немскофашистката армия. Един от представителите на немския генерален щаб, Гьорлиц, беше принуден да признае, че разгромът при Сталинград е „най-голямото поражение, което някога в историята е претърпяла германската армия“³⁰⁰. И не само Гьорлиц. Например на гореспоменатия Дьор принадлежат тези думи: „За Германия битката при Сталинград беше най-тежкото поражение в нейната история; за Русия – нейната най-голяма победа.“³⁰¹

След Сталинград международният авторитет на Съветския съюз още повече порасна. Свободолюбивото човечество по цялото земно кълбо посрещна великата победа на съветската армия при Сталинград с ликуване. Обикновените хора от цял свят възлагаха своите надежди на съветската държава като на единствена реална сила, способна да отстрани заплахата от фашисткото поробване. Много чуждестранни наблюдатели бяха принудени да признаят, че съдбата на човечеството се решава на съветско-германския фронт, а не на другите фронтове на Втората световна война, че „Червената армия изнася основната тежест на борбата“³⁰².

Народните маси, въодушевени от победата на съветската армия при Сталинград, усилиха борбата за укрепване единството на антихитлеристката коалиция, за обединяването на общите усилия във войната против фашистките агресори.

Окриляни от победите на съветската армия, народите на европейските страни, окупирани от немскофашистките войски, също усилиха националноосвободителната борба против фашистките агресори. Бившият началник щаб на немскофашистката група войски „Запад“, Блументрит,

300. Walter Gorlitz. Der Deutsche Generalstab, s. 610.

301. Hats Doerr. Der Feldzug nach Stalingrad, s. 13.

302. Harry Butcher. My Three Years with Eisenhower, New-York, 1946, p. 11.

признава, че „трудностите през 1943 г. се увеличиха, защото движението на съпротивата във Франция по това време стана много страшно и повлече след себе си много жертви от наша страна и сериозно напрежение“.³⁰³

Когато завърши Сталинградската битка, белгийското министерство на информацията, намиращо се в Лондон, издаде следното съобщение:

„6-а армия изчезна при Сталинград, който тя се опита да обкръжи, завземането на който самохвално беше обещано от Хитлер. 6-а армия! Белгийците имат особена причина да се радват на нейното унищожаване, защото именно на тази армия на 10 май 1940 г. беше възложено да нахлуе в нашата страна и тази армия с хитрост и груба сила победи нашите войски при канала Алберт. Тя премина през Белгия подобно на буря, сееща навсякъде опустошение и смърт и в борбата с нея паднаха легиони наши храбри войници. Полковете, с които така се гордееше Хитлер, обгърнати с тайнственост, опиянени от собствената мощ и високомерие, триумфално маршируваха по нашите опустошени градове като победители. Сега те лежат под дълбоките руски снегове на хиляди мили от нашите граници. Но не те завоюваха Сталинград, а Сталинград ги завладя. За тези, които бяха безсилни очевидци на угнетяващата им гордост, замръзналите им трупове са символ на неизбежния съд, на започващото се възмездие...“³⁰⁴

Победата на съветската армия при Сталинград предизвика в лагера на фашистките агресори паника и объркване, унижение и безнадеждност.

На 18 декември 1942 г. Чано пристигна в Гьорлицката гора, в щаба на Хитлер. В щаба цареше атмосфера на безнадеждност и обреченост. Чано описва своето впечатление така: „Когато пристигнах, никой дори не се опитваше да скрие от мене или от моите сътрудници гнетящото настроение, предизвикано от съобщението за пробива на руския фронт. Беше направен опит да се хвърли вината върху нас.“

Панса (италиански дипломат – В. С.) има следния разговор с Хевел, който беше много близък на Хитлер:

Панса: Нашата армия понесе големи загуби?

Хевел: Никакви загуби, те бягат.

Панса: Както вие при Москва през миналата година?

Хевел: Именно.³⁰⁵

303. Liddell Hart. *The Other Side of the Hill*, pp. 240 – 241.

304. Газета „Правда“, 1 февруари 1943 г.

305. *The Ciano Diaries (1939–1943)*, p. 536.

Успехите са наши, а неуспехите – на съюзниците – такава беше политиката на всяка империалистическа държава. Но тъй като нямаше успехи, на Чано се наложи да слуша само обвинения. Като се завърна в Рим на 22 декември 1942 г., той записа в дневника си: „Върнах се в Рим. Тук заварих голяма паника във връзка със съобщението от руския фронт.“³⁰⁶

Въпреки отстъплението на италиано-немските войски от Триполитания цялото внимание на италианските и германските управляващи кръгове беше приковано към съветско-германския фронт. В дневника на Чано изобилствуват бележки само за събитията на съветско-германския фронт. Например „19 януари – много тежък ден... Отстъплението в Русия продължава и на някои участъци се превръща в разгром. 22 януари – разгром при Сталинград, отстъпление по целия фронт.“³⁰⁷

В лагера на германската коалиция започна обръкване. Моралният дух катастрофално падаше. Изпари се вярата в непо-бедимостта на немскофашистката армия. Именно разгромяването на 8-а италианофашистка армия от съветската армия при Сталинград ускори излизането на Италия от хитлеристката коалиция.

Контранастъплението на съветската армия при Сталинград постави началото на масово изгонване на немскофашистките окупатори от съветската земя. Всичките усилия на германското върховно командване бяха насочени за прехвърлянето на нови резерви, за да затворят огромния пробив, широк повече от 300 км, който се образува във фронта им. Ето защо североафриканският театър на военните действия още по-малко започна да привлича вниманието на германското върховно командване. За британските войски се създадох условия, изключително благоприятни за развитието на по-нататъшните военни действия в Северна Африка.

Неуспешен опит на италиано-немското командване да пробие английската отбрана при Ел Аламейи (31 август – 7 септември 1942 г.)

(Схема 35)

306. The Ciano Diaries (1939–1943), p. 537.

307. Пак там, pp. 547, 549.

След поражението при Нйтсбридж вместо Окинлек за главнокомандуващ британските въоръжени сили в Близкия Изток беше назначен Александър. В командването на 8-а английска армия на 13 август 1942 г. постъпи Монтгомери.

По това време Североафриканският фронт се стабилизира. През целия август тук цареше пълно спокойствие. Бившият командувач американските блискоизточни военновъздушни сили, Луис Бреретон, в своя дневник споменава, че на 22 август той „се отправил за съвещание в полевия щаб на генерал Къ-нингхам. Щабът на Кънингхам (командувач английските военновъздушни сили в Близкия Изток – В. С.) беше разположен по крайбрежието на Средиземно море, приблизително на 15 мили от фронтвата линия. Всичко бе уредено комфортно, а възможностите за къпане спомагаха да се поддържа чувство на удовлетвореност. От двете страни на фронта съществуваше неписано правило, съгласно което изрешителите не атакуваха хората по брега.“³⁰⁸ Животът на воюващите страни протичаше нормално и като че ли не е имало военни действия.

Английските отбранителни позиции при Ел Аламейн на протежение 60 км се създаваха в продължение на една година. Те бяха избрани с оглед да не излизат от границите на обитаемото приморско направление.

Тук местността беше удобна за организиране на сигурна отбрана. Каменисти вериги се простираха от изток на запад, а фланговете на позициите се защитаваха от юг от трудно проходимата за танкове низина Катара, а от север – от морето. Катарската низина, дълга 300 км и широка от 30 до 160 км, беше дъно на огромно пресъхнало езеро.

Английските войски създадоха една отбранителна полоса от три линии опорни пунктове. Опорните пунктове се разполагаха в шахматен ред на отдалечение 9 км един от друг по фронта и в дълбочина. Във всеки опорен пункт имаше по два пехотни батальона и по една артилерийска батарея.

Всяка пехотна дивизия от по три бригади имаше в своята полоса по три такива опорни пункта.

Останалите войски се разполагаха в междините между опорните пунктове и в зависимост от обстановката можеха бързо да се прехвърлят на всеки застрашен участък от фронта.

Пред и в отбранителната полоса се създаваха полоси от минни заграждения.

308. The Brereton Diaries, New-York, 1946, p. 148.

Англичаните имаха и достатъчно сили. В Египет едновременно с Монтгомери пристигнаха от Англия 44-а и 51-а пехотна дивизия, два полка тежка артилерия и шест полка полева артилерия. 9-а австралийска пехотна дивизия беше прехвърлена от Сирия. Освен това Монтгомери получи от Окинлек не само удобен плацдарм, но и две нови бронирани дивизии (1-а и 10-а), а военните складове в Египет бяха препълнени с боеприпаси и военни материали.

Значително се повиши качеството на английската бойна техника. Бронирани бригади бяха снабдени с тежки танкове „Чърчил“, които имаха 75-мм оръдия и с 400 57-мм противотанкови оръдия нов образец. Английското командване получи от САЩ 300 танка „Шерман“ със 75-мм оръдия. Англичаните имаха всичко 700 танка. В разпореждане на Монтгомери бяха дадени 8700 автомобили, от които бяха формирани 26 автомобилнотранспортни роти.

Италиано-немските войски в Либия не получиха очакваните подкрепления. Всички резерви на африканския корпус бяха определени за прехвърляне на съветско-германския фронт, където се решаваше изходът на Втората световна война. Хитлер, „изцяло погълнат от войната с Русия, не отделяше достатъчно внимание на средиземноморския театър“³⁰⁹. При това положение англичаните имаха възможност да активизират военните действия и да разчитат на успех, тъй като „те нямаха грижи за какъвто и да е втори театър на войната“³¹⁰. Обаче висшето английско командване не бързаше. От това се възползува Ромел.

Схема 35. Обстановката при Алам ел Халфа на 30 август 1942 г.

На 31 август 1942 г. италиано-немското командване се опита да пробие левия фланг на английските отбранителни позиции при планинския гребен Алам Ел Халфа, който се намира на 25 км от крайбрежието (схема 35). Италиано-немската ударна групировка (229 немски и 243 италиански танка) успя на няколко места да се вклини дълбоко в отбраната на английските войски. Вклиняването се извърши между опорните пунктове на новозеландската дивизия. В дълбочина на отбраната немските танкове бяха посрещнати от две английски бронирани дивизии, които имаха около 400 танка. Маневрирането от двете страни продължи до 3 септември. Английското командване въпреки превъзходството в сили и средства не се реши на активни действия с цел да обкръжи и унищожи немскофашистката танкова групировка.

309. Ж. Буше. Бронетанковое оружие в войне, стр. 292.

310. Итоги второй мировой войны. Сборник статей, А. Кессельринг, Война в бассейне Средиземного моря, стр. 95.

На 3 септември Монтгомери се опита да организира атака във фланг на противника. Но отделената за това новозеландска дивизия не беше поддържана от английски танкове и атаката не успя. До 7 септември Монтгомери безуспешно се опитваше да затвори пробива, но след това се наложи да се откаже от това да свие левия фланг и да създаде нов фронт от редицата опорни пунктове, приспособени за кръгова отбрана. В ръцете на италиано-немското командване се оказа проходът от завития фланг на британската отбрана до низината Китара, широк 35 км. Зад този проход се откриваше незащитената пустиня чак до Кайро. Като че ли пътят за делтата на Нил беше открит. Въпреки всичко немските дивизии почти цяла седмица стояха на едно място, като забити в земята, и не бяха в състояние да направят нито крачка напред. Това бездействие се обясняваше с обстоятелството, че на 31 август пред входа на пристанище Тобрук беше торпедиран танкерът „Естрия“ със 7000 т гориво. Освен това между Бенгази и Дерна беше потопен танкерът „Абруци“. С тези два танкера се превозваха 8500 т гориво. За по-нататъшното придвижване не можеше да става и дума, тъй като Ромел разполагаше с бензин само за една седмица. Недостигаха 6000 т гориво, а от Либия успяха да доставят само 1000 т.

Прехвърлянето на немската авиация през юни 1942 г. на съветско-германския фронт доведе до това, че комуникациите на италиано-немските войски в Средиземно море се оказаха незащитени и през септември бяха потопени 22 немски и италиански транспортни кораба с товар 22 000 т.

През октомври 1942 г. англичаните потопиха в района на Тобрук танкера „Прозерпине“ с товар 3250 т гориво и транспортния кораб „Терджестиа“ с 1042 т боеприпаси, охранявани само от един ескадрен миноносец. В резултат на големите загуби по морските комуникации най-насъщните нужди на африканския корпус се задоволяваха само 40%.

Имаше и други причини за спирането на италиано-немското настъпление, което беше започнало на 31 август. Немското разузнаване не можа своевременно да установи, че англичаните съумяха бързо и добре да оборудват фланговите позиции. Оказа се, че на английските флангови отбранителни позиции се намираха 400 артилерийски и 500 противотанкови оръдия.

Английската авиация, която господствуваше във въздуха, нанасяше непрекъснато удари по италиано-немските войски, бомбардираше изходните им райони за настъпление, а също и тиловите им райони. За 6 дена английската авиация хвърли над противниковата ударна

групировка 1300 т бомби. Италиано-немските загуби бяха 50 танка, 400 автомобила и 60 оръдия.

Всичко това, взето заедно, принуди италиано-немското командване да оттегли своите войски на изходните позиции и да чака прехвърлянето на резерви. Обаче до завършването на Сталинградската битка не трябваше да се разчита на получаване на резерви.

По такъв начин започнатото на 31 август от Ромел настъпление се провали.

Ограничените резултати на настъпателните операции на 8-а английска армия при Ел Аламейн (23 октомври – 3 ноември 1942 г.)

(Схеми 36 и 37)

През следващия месец и половина италиано-немските войски в Северна Африка не проявиха никаква активност. През септември–октомври 1942 г. Ромел беше в Германия. Хитлеристката пропаганда използва пристигането на Ромел в Берлин, за да извести с гръмки хвалебствия победите в пустинята и да скрие големите неуспехи на съветско-германския фронт.

Английското командване реши да използва изключително благоприятната обстановка в Северна Африка и да предприеме опит да направи десант в района на Тобрук – в тила на италиано-немските войски, намиращи се при Ел Аламейн. През нощта на 14 септември десантни кораби се отправиха под конвоя на военни кораби към Тобрук. В района на Марса Матрух противникови прожектори откриха част от корабите и плавателните съдове. Бреговата артилерия ги обстреля и потопи част от тях. Останалите английски плавателни съдове и кораби се разпръснаха в суматохата и пристигнаха в Тобрук по различно време. Нещо повече, някои от тях не съумяха навреме да подадат опознавателни сигнали и се обстрелваха едни други. Огън откриха също италиано-немските батареи, разположени в Тобрук. Английските кораби бяха разпръснати и поотделно се завърнаха в базите си.

По такъв начин единственият опит на англичаните през цялото време на военните действия в Северна Африка да стоварят морски десант в тила на италиано-немските войски излезе неуспешен.

Необходимо е да се отбележи, че една от причините за провалянето на много английски планове е пренебрежението на английското командване към въпроса за запазването им в тайна, в резултат на което те често ставаха известни на гражданското население.

След неуспеха от стоварването на морския десант английското командване започна подготовка за фронтален пробив на италиано-немската отбрана в района на Ел Аламейн, която завърши към 23 октомври 1942 г. (схема 36). В този район беше съсредоточена 8-а армия, която (без резервите в делтата на Нил) имаше три армейски корпуса (30-и и 13-и) и един брониран корпус (10-и).

Оперативното построение на 8-а армия се състоеше от два ешелона – 30-и и 13-и армейски корпус в първи ешелон и 10-и брониран корпус във втори ешелон.

Армейските корпуси също имаха двуешелонно построение на бойния ред. В първия ешелон на 30-и корпус бяха 9-а австралийска, 51-а шотландска, 2-а новозеландска, 1-а южноафриканска и 4-а индийска пехотна дивизия, а във втория ешелон – 9-а и 23-а армейска бронирана бригада, въоръжена с танкове „Валентайн“. Тези бронирани бригади бяха предназначени не за непосредствено поддържане на атаката на пехотните дивизии, а за съпровождане на пехотата при отбиване на противникови танкови контраатаки.

В първия ешелон на 13-и корпус бяха една гръцка бригада, 50-а и 44-а английска пехотна дивизия и френски части. Във втория ешелон на корпуса беше поставена 7-а английска бронирана дивизия. В състава на 10-и брониран корпус (втори ешелон на армията) влизаха 1-а и 10-а бронирана дивизия.

Англичаните имаха всичко седем пехотни дивизии, три бронирани дивизии, две отделни бронирани бригади и две пехотни бригади.

Групировката на италиано-немските войски в района на Ел Аламейн включваше немския африкански корпус, 21-и и 10-и италиански армейски корпус и 20-и италиански танков корпус. В състава на немския африкански корпус влизаха две пехотни дивизии (90-а и 164-а), две танкови дивизии (15-а и 21-а) и една авиационно-полева бригада Рамке (3376 души), сформирана от земния обслужващ състав на летищата на о. Сицилия. През юни 1942 г. тази бригада беше прехвърлена със самолети „Ю-52“ през о. Крит в района на Ел Аламейн. 21-и италиански армейски корпус включваше 25-а пехотна дивизия „Болоня“ и 102-а моторизирана дивизия „Тренте“. В състава на 10-и италиански армейски корпус влизаха пехотните дивизии „Брещия“, „Павия“ и „Фолгоре“. 20-и италиански

танков корпус се състоеше от две танкови дивизии: 132-а „Ариете“ и 133-а „Литорио“ и 101-а моторизирана дивизия „Триест“.

Италиано-немската групировка имаше всичко 6 пехотни, 4 танкови, 2 моторизирани дивизии и една пехотна бригада.

Италиано-немската армейска група войски имаше оперативно построение в два ешелона. В първия ешелон беше немският африкански корпус (от крайбрежието на Средиземно море до планинската верига Ел Митейри) и вдясно от него (до низината Катара) – 21-и и 10-и италиански корпус. Във втория ешелон беше 20-и италиански танков корпус. Немските пехотни дивизии имаха в състава си 90-а – 2327 души, 164-а – 6343 души.

Във втория ешелон освен 20-и италиански танков корпус влизаха и танковите дивизии на немския африкански корпус. 15-а немска танкова дивизия (3940 души) и 133-а италианска танкова дивизия „Литорио“ бяха съсредоточени зад немския африкански корпус. 21-а немска танкова дивизия (3927 души) и 132-а италианска танкова дивизия „Ариете“ се съсредоточаваха, зад 10-и италиански армейски корпус.

Подвижността на италиано-немските войски се осигуряваше от наличието на голям автотранспорт. Само в състава на немския африкански корпус имаше 12 194 немски автомобили, при това от тях 4081 – трофейни.

Съотношението на силите и средствата беше в полза на англичаните. В жива сила британските войски превъзхождаха противника повече от 1,5 пъти (150 000 английски войски срещу 96 000 италиано-немски); в танкове – повече от два пъти (719 английски и 395 американски танка³¹¹ срещу 210 немски и 300;) италиански в артилерия – с 4,8 пъти (1200 английски оръдия срещу 250 италиано-немски). В авиацията англичаните имаха абсолютно превъзходство. От юни 1942 г. в Близкия Изток се появиха американски съединения от тактическата авиация. През ноември 1942 г. от тези съединения беше сформирана 9-а американска въздушна армия за поддържане на 8-а английска армия. На 20–21 октомври 1942 г. „общият брой: на британските и американските самолети беше 1263“³¹².

Бившият заместник-командуващ немския африкански корпус, Тома, в беседа с Лидъл Харт след войната заяви: „По мои пресмятания вие имахте 1200 самолета, докато аз имах само няколко десетки

311. Освен това в хода на сражението при Ел Аламейн 8-а английска армия получи за усиление още 200 танка.

312. The Breton Diaries, p. 160.

самолети.³¹³

По други немски данни, „общата численост на боеспособните самолети в немските бомбардировъчни части през ноември – декември (1942 г. – В. С.) едва ли превъзхождаше равнището 100–120 машини (бомбардировачи «Ю-88»). След няколко седмици наличният състав се намали до 40 боеспособни самолета.³¹⁴

Оперативната плътност беше за италиано-немските войски 4,8 км на една пехотна дивизия, 8,5 танка и 4 оръдия на 1 км фронт; за английските войски – 5 км на една пехотна дивизия, 18,5 танка и 20 оръдия на 1 км фронт.

Английското командване си постави решителна цел – да обкръжи и разгрои в района на Ел Аламейн основната противникова групировка – немския африкански корпус.

Замисълът на операцията предвиждаше:

– провеждане на продължителна авиационна подготовка, за да се отслаби противниковата отбрана и да се заблуди противникът за начало на операцията и направлението на главния удар;

– осъществяването на фронтален пробив на италиано-немската отбрана в района на Ел Аламейн със силите на пехотните дивизии;

– развиване на успеха с подвижните войски откъм фланговете, за да се изолира италианската групировка, а немският африкански корпус да се обкръжи и притисне към морето.

В навечерието на настъплението на английските войски Монтгомери заяви в заповедта, че сражението „ще бъде едно от решаващите в историята. То ще бъде повратен момент във войната.³¹⁵ И също тук добави: „Разбира се, ще съумея да разгроя Ромел, защото съм по-добър генерал.³¹⁶

Монтгомери, излизайки с такива хвалебствени заявления, ни най-малко не рискуваше, тъй като превъзходството в сили и средства беше на негова страна (значително в артилерия и танкове и абсолютно в авиация).

Какво успя да постигне Монтгомери, като имаше всички преимущества?

Монтгомери не се реши на някакъв маньовър с цел да обходи южния открит фланг на италиано-немската групировка, въпреки че такъв

313. Liddell Hart. The Other Side of the Hill, p. 172.

314. Weltkrieg 1939–1945, III Teil, Der Luftkrieg, s. 89.

315. Alan Moorehead. Montgomery, A Biography, London, 1946, p. 135.

316. Peter W. Rainier. Pipeline to Battle, p. 207.

обход можеше да се извърши. Той реши да нанесе фронтален удар в северната част на фронта, по-близо до крайбрежието, т.е. към своя военноморски флот, и там, където са ж.п. линията, автострадата и водопроводът.

30-и армейски корпус нанасяше главния удар в полоса, широка 25 км, пробивайки противниковата отбрана на тесен участък от 6,5 км със силите на 51-а шотландска и 2-а новозеландска пехотна дивизия. Предвиждаше се да се създадат два прохода в отбраната на противника северно от планинската верига Ел Митейри и през тях да се въведе в пробива 10-и брониран корпус (схема 36).

Частите на 13-и корпус, действащи южно от 30-и корпус в полоса, широка 35 км, нанасяха спомагателен удар с цел да сковат противника и да привлекат върху себе си неговите резерви. 7-а бронирана дивизия не се предвиждаше да бъде използвана в полосата на настъпление то на 13-и корпус. В хода на операцията на нея ѝ предстоеше да се измести на северния участък, за да поддържа 30-и корпус.

10-и брониран корпус се определяше за въвеждане в така наречения „чист“ пробив за развиване успеха на 30-и корпус.

Италиано-немското командване създаде при Ел Аламейн полева отбрана, състояща се от две полоси. Основа на отбраната бяха ротните опорни пунктове. Батальоните на немския африкански корпус имаха по четири роти. Всеки батальон заемаше район за отбрана, в който три роти се разполагаха в триъгълник с връх към противника, а четвъртата рота беше батальонен резерв. Дълбочината на целия батальонен район за отбрана беше средно не по-малка от 3–4 км. Всяка рота, която заемаше опорния пункт, водеше кръгова отбрана.

На 1–2 км пред предния край на първата полоса на отбраната имаше минни полета. Например за създаване на минни полета 164-а немска пехотна дивизия изразходва 10 300 противотанкови и 11 400 противопехотни мини с разчет по една мина от всеки вид на линеен метър. Повечето от мините бяха трофейни. Немските сапъори използваха трофейните английски авиационни бомби и артилерийски снаряди за устройване на управляеми минни заграждения. Минните полета се прикриваха с огън от противотанковата артилерия. На 5 км от първата полоса беше създадена втора полоса на отбраната. Между първата и втората отбранителна полоса бяха изкопани отсечни позиции. Те бяха разположени така, че да насочат атакуващите противникови войски към тези минни полета и заграждения в дълбочина на отбраната (а те бяха от 4 до 6), които се прикриваха със съсредоточен артилерийски огън. Немските

сапъори поставиха всичко около 500 000 мини. Зад втората полоса на отбраната се намираха танковите дивизии и артилерията. 88-мм оръдия бяха съсредоточени на танкоопасните направления. Общата дълбочина на тактическата зона за отбраната достигаше до 12 км.

Английското командване преди настъплението не извърши разузнаване. Това позволи на италиано-немското командване в навечерието на авиационната и артилерийската подготовка на англичаните, незабелязано от тях, да изведе своите главни сили на втората полоса на отбраната. Цялата сила на първоначалния удар на английската авиация, артилерия, пехота и танкове се стовари върху незаетата с войски първа отбранителна полоса на противника. В дълбочина на отбраната британските войски срещнаха организираната съпротива на противника.

Противникът отделяше голямо внимание на различните начини за маскировка на войските и техниката в местност, лишена от естествени укрытия. Например италиано-немските войски разполагаха своите танкове в районите на становеите на бедуините и ги маскираха с бедуински палатки. Англичаните, за да заблудят противника относно направлението на главния удар, съсредоточиха танковете на второстепенните направления, а след това ги смениха на тези места с товарни автомобили и макети на танкове. Танковете се маскираха като автомобили.

На 20 октомври започна авиационната подготовка. Бомбардировката се провеждаше по площи денем и нощем в продължение на четири денонощия.

На авиационната подготовка се определяше решаваща роля, тъй като Монтгомери имаше абсолютно превъзходство в авиация. Разчитането само на превъзходството на силите много напомняше операциите през 1916–1917 г. Английската авиация непрекъснато висеше над италиано-немските войски. Действуваха не по-малко от 700 бомбардировача. В продължение само на един час английската авиация седем пъти бомбардира италиано-немските войски, нападайки на вълни по 18 бомбардировача във всяка.

По немски данни, за един ден английската авиация е извършила 800 самолетоизлитания на бомбардировачите и 2500 самолетоизлитания на изстребителите. Италиано-немската авиация през това време извърши 60 самолетоизлитания на бомбардировачите и 100 самолетоизлитания на изстребителите.

По английски данни, британските военновъздушни сили можеха да правят ежедневно до 1200 самолетоизлитания. В немците броят на самолетоизлитанията се движеше от 107 до 242. С всеки изминат ден

немските самолети все по-рядко се появяваха в ясното африканско небе. Тези данни говорят ясно за пълното въздушно господство на английската авиация.

20 минути преди атаката започна артилерийската подготовка. Стрелбата се водеше също по площи.

В направление на главния удар артилерията се използваше масирано. На участъка на пробива от 6,5 км английското командване съсредоточи 435 оръдия, създавайки плътност 67 оръдия на 1 км фронт. Италиано-немските войски в посочения участък имаха артилерийска плътност само 20 оръдия на 1 км фронт. На всеки 500 английски снаряда немската артилерия можеше да отговори с един снаряд.

В 22 часа на 23 октомври английската артилерия извърши седемминутен огневи налет по предния край на противниковата отбрана. След това петте дивизии на 30-и корпус при лунна светлина преминаха в атака под прикритието на огневия вал. Артилерията пренасяше огъня през 2,5–3 минути по рубежи, отдалечени един от друг на 100 м. Зад пехотата се движеха придадените на корпуса две бронирани бригади.

В полупустинната местност нямаше достатъчно ориентири. За да се помогне на пехотата да поддържа правилно направлението за движение, зенитните оръдия „Бофорс“ стреляха с трасиращи снаряди по протежение на разграничителните линии между бригадите. За ориентирание се използваха и подвижни кули, които нощем се осветяваха. За тази цел се използваха прожектори. Проходите в минните полета се обозначаваша с туби с горящ петрол. Тубите се разставяха по границите на проходите през всеки 2–3 м и според движението на пехотата се пренасяха напред.

Първоначалната ширина на проходите в минните полета беше 8 м, но в хода на атаката английските сапъори ги разширяваха до 24 м. За тази цел пред войските вървяха танкове миночистачи („скорпиони“) с поставени на предната част на танка вериги. Веригите се удържаха в земята и взриваха мините пред танка.

Сутринта на 24 октомври стана ясно, че британските пехотни съединения не са в състояние да сломят съпротивата на италиано-немските войски. На 10-и бронирани корпус беше възложено да завърши пробива в противниковата отбрана в участъка на атаката на 51-а шотландска и 2-а новозеландска дивизия. Обаче танковите дивизии, нямайки тясно взаимодействие с пехотата и отрядите за разграждения, не можаха да преодолеят противниковите заграждения. Като преодоляха първата полоса на отбраната, танкавите дивизии закъсаха и се спряха сред минните

полета на противника, поставени пред втората полоса на отбраната.

Целия ден на 24 октомври 1-а и 10-а бронирана дивизия водеха престрелка с противника от далечни разстояния в района на планинската верига Ел Митейри. По такъв начин „опитите танковите сили да излязат на оперативен простор на запад от отбранителната система на войските от «оста» претърпяха неуспех“³¹⁷.

В полосата за настъпление на 13-и армейски корпус пехотата и сапърите на 44-а английска дивизия бяха задържани от минните полета пред първата полоса на противниковата отбрана (тъй като предварително не бяха направени проходи в тях), попаднаха под флангов обстрел и се спряха. По-нататък на този участък от фронта нямаше никакво придвижване.

Главнокомандуващият Александър, като отбелязва, че на 24 октомври противниковата авиация почти не се появила във въздуха, изрази рязко недоволство от хода на настъплението. През нощта на 25 октомври Монтгомери заповяда на 10-и брониран корпус да продължи боя и „на всяка цена да завърши пробива“. Напразно командирът на корпуса, Ламсен, доказваше на Монтгомери, че самостоятелните действия на танковете не могат да имат успех. Монтгомери не призна, че пробивът на втората полоса на отбраната от движение не успя и трябва отново да го организира.

През нощта на 25 октомври 10-и брониран корпус не можа да се придвижи напред. Оказа се, че загражденията, опорните пунктове и огневите точки във втората полоса на противниковата отбрана не бяха напълно разрушени и подавени от авиацията. Всички атаки на британските войски бяха отбити. Англичаните понесоха големи загуби.

Недействителен се оказа и огънят на английската артилерия по площи. Така в артилерийския налет по един от квадратите, в който бяха забелязани около 60 танка от 21-а немска танкова дивизия, взеха участие осем артилерийски дивизиона. Обаче немците не загубиха нито един танк.

През деня на 25 октомври британските войски също не можаха да се придвижат напред. 50-а английска пехотна дивизия в дълбочината на противниковата отбрана се натъкна на гъсти телени заграждения и противопехотни мини. Към обед бяха преустановени безплодните атаки на 2-а новозеландска дивизия. В този ден на фронта пристигна Ромел.

Не се измени обстановката и на 26 октомври. През целия ден 2-а

317. Montgomery. El-Alamein to the river Sangro, London, 1948, p. 17.

новозеландска и 1-а южноафриканска дивизия успяха да се придвижат напред около 900 м. 1-а бронирана дивизия не успя да се придвижи на запад нито крачка. Привечер на 26 октомври 10-и брониран корпус все още не можеше да излезе на открита местност. Всички опити на англичаните да пробият италиано-немската отбрана завършиха без успех.

През целия ден на 27 октомври двете страни продължиха престрелката. Това беше критичен ден. Безперспективната обстановка принуди Монтгомери да извърши прегрупирване. В края на деня на 27 октомври той започна да отвежда в тила целия 10-и корпус и 2-а новозеландска дивизия. Стана необходимо да се подготви и проведе нова, трета, атака с цел да се пробие втората полоса на италиано-немската отбрана.

Настойчивите нееднократни опити на англичаните да се придвижат в северно направление заставиха италиано-немското командване да прехвърли на 25 и 26 октомври 21-а немска танкова дивизия от южния участък на фронта на северния. Но Монтгомери не се възползува от отслабването на южния участък на противника, а както и по-рано, искаше да пробие отбраната на северния участък.

Третата атака започна на 31 октомври със силите на ударната група под командването на командира на 2-а новозеландска дивизия в състав от 5-а и 6-а новозеландска бригада, 151-а пехотна бригада от 50-а английска пехотна дивизия, 152-а пехотна бригада от 51-а шотландска дивизия, 9-а и 23-а армейска бронирана бригада. 23-а бронирана бригада трябваше да съпровожда пехотата, а 9-а бронирана бригада се намираше във втория ешелон и беше предназначена да завърши пробива в тактическата отбрана. За развитието на успеха в полосата на ударната група се изтегляше 10-и брониран корпус.

С цел да се отвлече вниманието на противника от направлението на главния удар 9-а австралийска пехотна дивизия нанасяше спомагателен удар на десния фланг покрай морето.

Успехът неочаквано се оказа в полосата на 9-а австралийска дивизия. Австралийските войски успяха да обкръжат два италиански и два немски пехотни батальона. Обаче Монтгомери не можа в хода на боя да извърши прегрупировка в полосата за настъпление на 9-а австралийска дивизия и да развие успеха ѝ. Възползувайки се от това, на 31 октомври вечерта 21-а немска танкова дивизия деблокира обкръжената групировка на италиано-немските войски.

Четвъртата атака на англичаните беше подготвена към 2 ноември. Монтгомери измени направлението на главния удар. Цялата сила на четвъртата атака той пренесе на участъка на 9-а австралийска дивизия,

като реши да пробие по протежение на крайморския автомобилен път.

Четвъртата атака започна на 2 ноември в 1 часа през нощта в посока в ширина 3,6 км. През време на атаката австралийската пехота се съпровождаше от огневи вал от 360 оръдия (192 оръдия с калибър 86 мм и 168 със среден калибър). Артилерийската плътност беше 100 оръдия на 1 км от участъка на пробива. През време на атаката австралийската пехота и английските танкове се натъкнаха на вкопани в земята немски танкове и на противотанкови оръдия и понесоха големи загуби. Такова използване на танковете (вкопани в земята) беше изненада за английското командване. Опитът на полковете на 9-а бронирана бригада да преодолеят артилерийско-танковия заслон на противника с фронтална атака доведе до загубване на повече от 75% от танковете.

Ромел, като видя провалянето на английските атаки, около 9 часа сутринта контраатакува с 15-а и 21-а танкова дивизия. Немските танкове се втурнаха в разположението на британските войски, вклинили се в отбраната на немците, но се сблъскаха с 10-и корпус, който не беше въвеждан в бой след 27 октомври, и бяха отхвърлени с големи загуби. До вечерта на 2 ноември от 90 немски танка, взели участие в контраатаката, в строя останаха само 35 танка.

Атаките на британските войски на 2 ноември заставиха Ромел да съсредоточи целия немски африкански корпус в района на Сиди Абдер ер Рахман, не далеч от крайморския път. Италианските моторизирани дивизии също се придвижиха към крайбрежието. На 2 ноември от южния участък беше прехвърлена към крайморския път и 132-а италианска танкова дивизия „Ариете“. При това прегрупиране на юг от хребета Ел Митейри на стика на италианските дивизии „Триест“ и „Тренто“, между северната и южната групировка на италиано-немските войски, се получи голяма междина.

Монтгомери въпреки провалянето на 2 ноември на четвъртата атака „твърдо реши да извърши пробив на северния път“³¹⁸. За целта той реши да използва прехвърлената тук през нощта на 29 октомври 7-а бронирана дивизия. Обаче Монтгомери съвсем неочаквано се отказа от плана за пробива по протежение на крайморския път.

Какво застави Монтгомери да се откаже от твърдо взетото решение? Оказа се, че разузнаването представи данни, че всички немски сили се движат на север и между немските и италианските войски се образува междина. Като узна за това, „Монтгомери веднага се отказа от

318. Alan Moorehead. Montgomery, A Biography, p. 138.

плана за пробив по протежение на крайбрежния път³¹⁹.

Възползвайки се от междината в стика между северната и южната противникова групировка, англичаните на 2 ноември следобед хвърлиха тук 7-а бронирана дивизия (схема 37). Едновременно тук беше изпратена и 4-а индийска пехотна дивизия. В резултат на този маньовър втората полоса на противниковата отбрана беше пробита.

Генерал Тома предупреди Ромел, че англичаните го обхождат от фланг. Но Ромел, имайки напълно достоверни данни, че Монтгомери, както и той, съсредоточи своята основна групировка северно от хребета Ел Митейри и не отслаби усилията с цел да пробие по протежение на крайбрежния път, не повярва на Тома.

Генерал Тома, желаейки да убеди Ромел във верността на своето съобщение, отиде с командирския танк в района южно от хребета Ел Митейри, за да направи лично разузнаване, и беше пленен от англичаните. Монтгомери се ръкува с пленения фашистки генерал и го покани в своя щаб на вечеря.

През нощта на 3 ноември започна отстъплението на немския африкански корпус. Тази нощ премина без съществени действия от страна на англичаните. Ромел „не очакваше, че английското командване ще му даде такъв шанс“³²⁰.

На сутринта на 3 ноември Ромел „все още задържаше основната маса на английските танкове“³²¹. Към 10 ч. на 3 ноември английските войски се намираха в полукръг пред немския африкански корпус и се водеше бой от местно значение, англичаните опипваха противника. Според мнението на Ромел, за англичаните „това беше загубено време“.

Едва към обед на 3 ноември англичаните установиха отстъплението на немските войски и хвърлиха по отстъпващите колони 200 щурмови самолета. Преди това английската артилерия обстрелваше напуснатите немски позиции.

Схема 37. Въвеждането на британските съединения в сражение на 2 ноември 1942 г. в неосигурения стик на италиано-немските войски при Ел Аламейн

Щом като беше установено отстъплението на немския африкански корпус, Монтгомери покани при себе си кореспондентите. Те очакваха „да чуят от него съобщение за трудностите и дори за частично поражение“³²². Но им съобщиха за щастливия за английското командване

319. Alan Moorehead. Montgomery, A Biography, p. 138.

320. Erwin Rommel. Krieg ohne Hass, s. 270.

321. Winston S. Churchill. The Second World War, v. 4, p. 537.

изход от почти двуседмичните боеве за пробива на италиано-немската отбрана. Когато кореспондентите побързаха да се върнат на фронтната линия, те се убедиха, че немският африкански корпус отстъпва.

Немскофашисткото командване се отказа от продължаването на борбата. За това то нямаше нито резерви, нито авиация, но и нямаше никаква надежда да получи през този период, тъй като „в Берлин придаваха второстепенно значение на кампанията в Северна Африка и нито Хитлер, нито генералният щаб се отнасяха към нея особено сериозно“³²³.

Шведският в. „Дагепостен“ от 5 ноември отбеляза този факт, че хитлеристкото ръководство е „принудено да изостави Ромел, който отбранява този второстепенен фронт“.

Италианските резерви се състояха само от две пехотни дивизии и при това бяха разположени далеч от района на Ел Аламейн („Пистоя“ в Бардия и „Специа“ в Триполитания). Ето защо на Ромел не оставаше нищо друго, освен, като използва огромното пространство на пустинята, да прибегне към не един път прилагания от двете страни маньовър – „отскок“.

Решението за по-нататъшното отстъпление на немците беше взето на 4 ноември. На този ден към обед немският африкански корпус възстанови фронта на отбраната на новите позиции при Фука (100 км западно от Ел Аламейн).³²⁴ Ромел съумя да запази немските дивизии (9-а и 164-а пехотна, 15-а и 21-а танкова), както и италианските дивизии (танкови: 133-а „Литорио“, 132-а „Ариете“, моторизирани: 101-а „Триест“ и 102-а „Тренто“), но остави на произвола на съдбата италианските пехотни дивизии.³²⁵

На 4 ноември Ромел започна бързо да изтегля немските дивизии на запад, зад укрепления рубеж при Ел Агейла, стремейки се да запази колкото се може повече немски войници и техника. Той дори не направи опити да изведе изпод удара италианските пехотни дивизии, „като остави италианските дивизии сред пустинята“³²⁶. В резултат на това южната италианска групировка в състав от четири пехотни дивизии („Болоня“, „Павия“, „Брешия“ и „Фолгоре“), като загуби контакт със северната групировка, сложи оръжие.

322. Alan Moorehead. Montgomery, A Biography, p. 138.

323. Milton Shulman. Defeat in the West, p. 79.

324. H. G. Eisebeck. Afrikanische Schicksalsjahre, Wiesbaden, 1950, s. 175.

325. Ж. Буше. Бронетанковое оружие в войне, стр. 281.

326. The Ciano Diaries (1939–1943), p. 523.

Отстъплението на немскофашистките войски имаше организиран характер. В английския в. „Таймс“ от 4 ноември се призна този факт, че изходът на борбата още не е решен и не може да се счита, че сражението е спечелено. Дори на 5 ноември той писа: „Този щастлив резултат още не е ясен.“³²⁷ Толкова предпазливата оценка на английските наблюдатели се обяснява с това, че немската групировка, която обходиха британските войски, не беше разгромена.

С бързи и решителни действия и с умело проведен маньовър през пустинята Монтгомери можеше да попречи на немско-фашистките войски да се оттеглят зад укрепления рубеж при Ел Агейла, но Монтгомери се оказа неспособен за енергични действия. Впоследствие той се оправдаваше с дъждовете, които му попречили на 6 и 7 ноември да обхванат отстъпващите италиано-немски части и да ги разгроми. Това обяснение е наивно и неубедително. Както е известно, дъждовете не задържаха отстъпващите немски танкове и автомобили. Нещо повече, Ромел не само отведе своите войски, но и извози от Тобрук, Дерна и Бенгази голяма част от своите запаси.

В ариергарда на Ромел беше 90-а немска лека пехотна дивизия, след която следваха три британски дивизии – две бронирани и една пехотна. Тройното превъзходство в сили позволяваше да се действа без риск, но английското командване се задоволяваше с изтласкването на противника. Монтгомери, се боеше от Ромел да не му отговори с удари. Англичаните още не бяха забравили зашеметяващите контраудари, които Ромел им нанесе по-рано.

На 7 ноември Монтгомери се стремеше да убеди представителите на печата, че 8-а армия е удържала пълна и решителна победа, но в същия ден морският министър на САЩ, Нокс, заяви, че немският африкански корпус досега още не е разгромен напълно.

На 12 ноември Ромел продължаваше да отстъпва с главозамайваща бързина.

През време на отстърлението италиано-немските войски широко използваха изкуствените препятствия, създаваха минни полета и разрушаваха. Едва успявайки да вървят след отстъпващите немски войски, англичаните на 13 ноември без съпротива заеха пристанище Тобрук, а на 20 ноември – Бенгази.

Монтгомери се стремеше само към едно – да не изостава много от противника. И въпреки всичко към 20 ноември 8-а армия загуби

327. Alan Moorehead. Montgomery, A Biography, p. 138.

съприкосновение с войските на Ромел.

На 27 ноември войските на Ромел без пречка достигнаха укрепени позиции при Ел Агейла, като през време на отстъплението се подсилиха за сметка на италианските гарнизони в Киренайка.

И така англичаните не успяха да разгромят основната ударна групировка на противника в Северна Африка – немския африкански корпус.

Сега Монтгомери се опитва да обясни това с обстоятелството, че той уж не можел да продължи преследването с главните сили поради трудностите в снабдяването. Обаче известно е, че въпросът за снабдяването не беше проблем. Отговорният офицер в щаба на 8-а армия, Райнер, например твърди, че след поражението при Ел Аламейн решението по снабдителните задачи било поставено блестящо. Генерал Бреретон от своя страна счита, че ако дори биха възникнали трудности по снабдяването, то биха могли да ги разрешат.

Откакто немският африкански корпус отстъпи зад укрепления рубеж при Ел Аламейн, Мусолини напразно искаше от Хитлер военна помощ. Така на 19 ноември 1942 г. Мусолини писа на Хитлер: „Необходимо е да се задържи новият фронт – Агейла, – който сега се укрепва за отбраната на Триполи-тания. Тази линия е добра, както вече два пъти се убедихме... необходимо ни е следното: ... авиация, в краен случай, неотстъпваща на противниковата авиация. Нашето отстъпление беше предизвикано от голямото превъзходство на противника във въздуха, в това няма никакво съмнение.“³²⁸

В същото писмо до Хитлер Мусолини моли за съществено усилване със зенитна артилерия, макар и за настъпващите зимни месеци. Но през тези дни на Хитлер не му беше до Северна Африка. Съветската армия премина в контранастъпление при Сталинград.

Хитлер отговори на Мусолини, че той не може да изпрати в Северна Африка никакви подкрепления и въобще кампанията в Северна Африка разглежда „като борба за време“³²⁹. Това застави Ромел на 8 декември да вземе решение за понататъшно отстъпление на запад. Италиано-немските войски на един път отстъпиха до Буерат, за да оставят пред англичаните 400 км от пустинята Сирта.

На 8 декември предните части на британските войски се приближиха към пункта Мерса Брага. По това време цялото внимание на

328. Les Lettres secretes par Hitler et Mussolini (1940–1943), pp.139–140.

329. Milton Shulman. Defeat in the West, p. 80.

Монтгомери беше съсредоточено към натрупването на колкото се може повече резерви. В плана за действието срещу италиано-немските войски се правеше разчет главно на въздушните бомбардировки.

На 11 декември започнаха нападенията на английската авиация над изоставените по това време от италиано-немските войски отбранителни позиции при Ел Агейла. Едва на 13 декември британските войски откриха, че се бомбардират празни места. Обаче Монтгомери пак не рискува да премине към енергично преследване. Отново започна бавното придвижване по следите на противници и отново Монтгомери обяснява своята пасивност с трудностите в снабдяването.

Чак на 29 декември английските войски влязоха най-после в съприкосновение с войските на Ромел в района на населения пункт Буерат ел Хсун (320 км западно от Ел Агейла). Обаче Монтгомери не се реши да атакува италиано-немските войски, като отложи активните действия до 15 януари 1943 г. При Буерат ел Хсун стана, както и при Ел Агейла. На 15 януари 1943 г. 51-а пехотна дивизия атакува по протежение на крайбрежието и не срещна сериозна съпротива, тъй като основните сили на 90-а немска дивизия вече се намираха в движение. Ударът отново отиде напусто. Оказа се, че италиано-немските войски бяха започнали да се оттеглят от 3 януари и англичаните не знаят за това.

На 18 януари войските на Монтгомери отново загубиха съприкосновение с противника.

По-нататък при придвижването към Триполи Монтгомери продължаваше да обяснява своята пасивност с трудностите в снабдяването. Той дори предупреждаваше, че може да се на-ложи да отстъпи към Буерат или дори по-нататък, за да осигури снабдяването на армията. Всички опасения на Монтгомери се разсеяха на 23 януари, когато британските войски без съп-ротива завзеха Триполи.

Сега дори на скептиците в английското командване, които твърдяха, че Ромел завлича английските войски в капан, целта на Ромел стана ясна – да спечели време, необходимо за отстъпление в Тунис. Ромел смяташе с обединените италиано-немски сили здраво да задържи Тунис – удобен плацдарм за отбрана на Северна Африка.

Бавността и предпазливостта на Монтгомери в хода на преследването не се налагаха от обстановката. През време на отстъплението на италиано-немските войски от Триполитания Ромел разполагаше само с 38 танка и с 1/3 от бойния комплект. Вместо необходимите 400 т гориво на ден войските на Ромел имаха 152 т. През време на отстъплението недостигът на бен-зин наложи 70 танка от дивизията „Ариете“ да бъдат

изоставени. Ако английското командване действуваше решително, то можеше да разгроми войските на Ромел и да завърши военните действия в Северна Африка половин година по-рано.

Бавността на Монтгомери напълно удовлетворяваше тази част от управляващите кръгове в Англия, която не беше заинтересована от бързото завършване на военните действия в Северна Африка. Противниците на откриването на втория фронт в Европа се позоваваха обикновено на военните действия в Африка като удобен предлог за оправдаване на нееднократното отлагане срока за десанта на англо-американските въоръжени сили през Ламанш.

По такъв начин победата на англичаните беше непълна. Поставените задачи не бяха изпълнени. Монтгомери не можа да обкръжи и разгроми немския африкански корпус в района на Ел Аламейн и през време на следващото му отстъпление към Триполи. Завладяването на територия при пустинния театър на военните действия не беше успех, тъй като живата сила и техниката на противника се запазиха.

Обаче много английски вестници през тези дни, когато резултатът от бойните действия при Ел Аламейн беше още много неясен, излизаха с големи заглавия – „Победа от голямо значение“. На 3 ноември английското радио предаде, че „битката в Египет няма равна на себе си в историята“. На 6 ноември 1942 г. в. „Таймс“ обяви сражението при Ел Аламейн за класическа операция.

На 6 ноември 1942 г. американският вестник „Ню Йорк хералд трибюн“ помести статия на своя коментатор Елиот, в която твърди, че английското настъпление е повратен пункт във войната. Този тезис намери широк отклик у английските военни историци. Например Фулер пише, че „сражението при Ел Аламейн е най-решителното сухопътно сражение с цел да се защитят интересите на съюзниците“³³⁰. Алън Мурхед твърди, че военните действия при Ел Аламейн „измениха целия ход на войната“³³¹. Райнер също счита, че сражението за Ел Аламейн е „една от най-решителните битки през време на целия световен конфликт“³³².

В 1945 г. У. Чърчил заяви, че „Монтгомери е един от най-големите майстори на изкуството за водене на войната в наше време“³³³.

Но имаше и друга оценка, например английският биограф на Монтгомери, А. Мурхед, пише, че непосредствено след Ел Аламейн в

330. Дж. Фуллер. Вторая мировая война 1939–1945 г., стр. 313.

331. Alan Moorehead. Montgomery, A Biography, p. 151.

332. Peter W. Rainier. Pipeline to Battle, chapter 5.

333. Alan Moorehead. Montgomery, A Biography, p. 239.

английския печат все по-често наричали Монтгомери „самохвалко“³³⁴. Логиката на неопровержимите факти препоръчва дори в английската военна история да се отдели по-скромно място за сражението при Ел Аламейн.

Достатъчно е да се сравни 4-те немскофашистки дивизии в Северна Африка и 197-те немскофашистки дивизии на съветско-германския фронт (към средата на ноември 1942 г.), за да се убедим, че военните действия в Северна Африка ставаха на второстепенен театър във Втората световна война и не оказваха голямо влияние върху хода и изхода ѝ. Военните действия в Северна Африка в никакъв случай не могат да се сравнят с невиджаните по размах операции на съветската армия срещу основните въоръжени сили на фашистка Германия.

Характерни черти на английското военно изкуство по опита на сражението при Ел Аламейн

Сражението при Ел Аламейн е най-голямата настъпателна операция на английското командване за трите години военни действия в Северна Африка. Като се анализира това сражение, може да се направят някои изводи за английското военно изкуство през 1942 г.

Военните действия в Северна Африка обхващаха малка по фронта (60 км), но голяма по дълбочина територия (от Ел Аламейн до Ел Агейла около 900 км) и се осъществяваха със силите на една армия.

Основната форма на маньовъра на 8-а английска армия в операцията при Ел Аламейн е фронталният удар с цел да се пробие противниковата отбрана на един участък със следващо развитие на този удар в дълбочина. Фронтът на настъплението беше около 60 км. Оперативното построение на армията беше в два ешелона. Главният удар в полосата на армията се нанасяше със силите на един корпус на тесен участък от фронта. Ширината на участъка на пробива беше 6,5 км.

Английското командване създаде голяма групировка от бронирани сили, което позволи да се постигнат големи темпове при преследването на противника. Преследването се водеше със среден темп на придвижване на английските войски до 25 км в денонощие. За 80 дена 8-а английска армия измина от Ел Аламейн до района на Триполи повече от 2000 км при липса на сериозна съпротива от противника.

334. Alan Moorehead. Montgomery, A Biography, p. 158.

Бойният опит показва, че подвижните сили са способни в пустинния театър на военните действия да преодоляват големи разстояния с откъсване от главните снабдителни бази. Пясъците и горещият климат не са препятствие за използването на танковите и моторизираните войски. Специалните калъфи и филтри, които не пропускат пясък в мотора и вътрешните механизми на танковете, а също и незатъващите в пясъка танкови вериги осигуряваха свободното използване на танковете и автомобилите дори извън пътищата.

Завладяването на територии в пустинния театър на военните действия не е успех за нито една от воюващите страни, тъй като живата сила и техниката на противника се запазват. Двете страни не един път прибъгваха към „отскок“, като използваха огромните пространства на пустинята, за да запазят живата сила и да спечелят време.

Фланговете на противостоящите войсковы групировки не се осигуряваха откъм пустинята. С дълбок обход на подвижните части от юг можеше да се обходи откритият фланг на всяка от воюващите страни и във взаимодействие с военноморския флот и с войските, настъпващи по протежение на крайбрежието, да се обкръжи и притисне към морето противниковата групировка. Но възможностите на маньовъра по такъв начин нито веднъж не бяха използвани въпреки достъпността на пустинята за действие на всички родове войски. Двете страни се бояха от пустинята.

По мнението на някои английски военни писатели, „Монтгомери свеждаше цялото военно изкуство към численото превъзходство“³³⁵. Въпреки всичко в сражението при Ел Аламейн Монтгомери не можа да обкръжи немския африкански корпус въпреки значителното числено превъзходство. Победата, както е известно, се постига не само с числено превъзходство, но и с умението правилно да се използва това превъзходство.

В резултат на анализа на сражението при Ел Аламейн авторите на редица чужди книги по историята на Втората световна война посочват някои съществени недостатъци, които се отнасят до военното изкуство. Тези недостатъци са следните. Не беше организирано правилно взаимодействието между родовете войски. Не се провеждаше разузнаване с бой в навечерието на настъплението. Операцията не беше достатъчно осигурена в инженерно отношение. Решаваща роля се отделяше на авиационната подготовка. Методите за управление на войските не

335. Alan Moorehead. The End in Africa, London, 1943, p. 102.

съответстваха на бързите темпове на придвижването им. Дори през време на боя английските подвижни части използваха кодове, които бяха много сложни. Командирите на немските танкове и моторизирани части през време на боя отдаваха заповедите съвсем открито. Този начин на управлението на боя им позволяваше бързо да влияят на всяко изменение на бойната обстановка.

Отделните бронираните бригади не се използваха за непосредствена поддръжка на пехотата през време на атаката, а за съпровождане на пехотата при нужда да отбият противникова танкова контраатака. Използуването на бронираните дивизии се планираше за развитието на оперативния успех. Обаче им се налагаше да участвуват в завършването на затягащия се пробив, при това със собствени сили, нощем, без взаимодействие с пехотата и артилерийско-авиационно осигуряване. Бързото въвеждане в сражението на бронираните корпуси нямаше дори тактически успех.

В резултат на горепосочените причини въпреки превъзходството на сили и средства темпът на настъплението в тактическата зона на противниковата отбрана не превишаваше 1–2 км в денонощие и операцията се развиваше крайно бавно. На английските войски бяха необходими 12 дена, за да преодолеят съпротивата на противника в цялата дълбочина на тактическата зона на отбраната му. Сражението завършваше с поражение и изтласкване на противника. Поставените цели за обкръжаване и унищожаване на главните сили на противника не се постигаха.

В сражението при Ел Аламейн се обръща внимание за масираното използване на английската авиация за решаване на оперативно-тактическите задачи. Авиационната подготовка се осъществяваше със съсредоточените удари на оперативните бомбардировъчни и изстребително-бомбардировъчни съединения.

Авиационната поддръжка на сухопътните войски (съпровождане на атаката) се осъществяваше от авиационните подразделения и части, които в отделни случаи се придаваха на сухопътните войски.

Благодарение прехвърлянето на немскофашистката авиация на съветско-германския фронт англо-американската авиация без особен труд постигна въздушно господство над бойното поле и образува въздушна завеса над сухопътните войски, което създаде изключително благоприятни условия за бойните действия на войските. В резултат на изучаването на бойния опит по използването на авиацията над бойното поле за прикриване и поддържане на сухопътните войски англо-американското командване дойде до извода за необходимостта да раздели

военновъздушните сили на два вида – тактически и стратегически. Всеки вид авиация се обединяваше във централизирано управление. Това мероприятие беше проведено през първата половина на 1943 г.

През време на преследването английската авиация съвременно поддържаше подвижните войски благодарение на бързото пребазиране на изстребителите според придвижването на войските от едно временно полево летище на друго. Например на 13 ноември две английски изстребителни ескадрили се пребазираха на полево летище на 290 км източно от Аджедабия и се оказаха заедно с предните части. В същия ден английски самолети извърших нападение над колони от италиано-немски войски, движещи се по протежение на крайбрежието на залива голяма Сирта.

Английското командване отделяше голямо внимание на проблема за нормалното осигуряване на войските и при решаването ѝ то постигна големи успехи както при подготовката на настъпателната операция, така и в хода на преследването на противника. Например в хода на преследването на противника английските войски на 13 ноември завзеха Тобрук, а на 1 декември пристигна първият влак от Египет. В пристанищата Марса Матрух и Бардия след два дена, а в пристанище Тобрук след четири дена след завземането им се разтоварваха търговски параходи. След две седмици в пристанище Тобрук се разтовариха максимално количество товари – 1000 т на ден. Първият английски транспорт пусна котва в рейда на Бенгази три дена след влизането на английските войски.

От 1 декември в района на Марса Матрух и 40 км на запад по водопровода започна да доставя ежедневно по 3000 т вода от р. Нил. За доставяне гориво на бронираните войски широко се използваше транспортната авиация.

Общо военните действия в Египет и Либия завършиха в полза на англичаните. Италиано-немските войски бяха изтласкани от Либия на територията на Тунис. За постигането на това на английското командване бяха необходими повече от 2,5 години (от 10 юни 1940 г. до януари 1943 г.) въпреки мало-числените сили на противника, които действуваха на второстепенния североафрикански театър на военните действия.

Настъпателните операции на английското командване, проведени през това време, се характеризират със своята незавършеност. Английското командване не довеждаше работата до решителни резултати – обкръжаване и разгромяване на основната противникова групировка, а се задоволяваше с частични и ограничени успехи – изтласкване на

противника.

Английското командване в Близкия Изток не чувствуваше недостиг от резерви, но те не се изразходваха за създаване на големи ударни групировки с решаващо значение, а за попълване загубите на 8-а армия и за създаване равновесие на фронта. Всичко това доведе до неоправдано продължителен характер на военните действия на Либийския фронт.

Провалянето на стратегическите планове на Хитлер от съветската армия на съветско-германския фронт през 1942 г. позволи на английското командване здраво да задържи в своите ръце стратегическата инициатива. Масовото изгонване на немскофашистките завоеватели от съветската земя в резултат на разгрома на немскофашистките армии при Сталинград накара английското командване да ускори очистването на Северна Африка от италиано-немските войски. Английските войски започнаха планомерно и постепенно да се придвижват към границата на Тунис, където спряха в началото на февруари 1943 г.

Неизпълнение на задължението за откриване на втория фронт в Западна Европа през 1942 г. от управляващите кръгове в САЩ и Англия

В хода на Втората световна война реакционните сили в САЩ и Англия скрито продължаваха да се домогват до своите империалистически и антисъветски цели. Те се стремяха само да отстранят Германия като опасен конкурент на световния пазар. В същото време англо-американските империалисти се надяваха, че в резултат на изтощителната война Съветският съюз ще бъде унищожен или обезкръвен.

В съответствие с тези политически цели военната стратегия на САЩ и Англия предвиждаше воденето на войната в две фази. Първата фаза на войната в Европа англо-американските стратегии си я представяха като изтребителна война между хитлеристка Германия и Съветския съюз. През първата фаза на войната в Европа управляващите кръгове в САЩ и Англия не се готвеха да вземат активно участие с главните сили. Те смятаха да се включат в активна борба през втората фаза – в момента на максималното отслабване както на фашистка Германия, така и на Съветския съюз – и с това да диктуват своите условия за мира.

Англо-американските империалисти прикриваха тези цели с гръмки фрази за необходимостта да окажат на Съветския съюз не само

икономическа, но и военна помощ във войната срещу хитлеристка Германия. Но в същото време, лъжейки своя народ, реакционните сили в САЩ и Англия не оказаха своевременна военна помощ на Съветския съюз.

С военните действия на второстепенните театри на Втората световна война, по-специално и на първо място в Северна Африка, реакционните сили в САЩ и Англия се опитваха да прикрият своите замисли и да създадат впечатление, че страните им полагат големи военни усилия.

Пораженното на немскофашистките завоеватели при Москва подбуди реакционните сили в САЩ и Англия с още по-голяма активност да плетат мрежата на заговора срещу Съветския съюз. Влиянието на тези сили върху външната политика на тогавашните правителства на САЩ и Англия особено се прояви в периода на англо-американско-съветските преговори по въпроса за откриването на втория фронт в Европа през 1942 г.

На 12 юли 1941 г. английското правителство сключи съглашение със съветското правителство за съвместни действия във войната срещу Германия. На 11 юни 1942 г. беше сключено съглашение между правителствата на СССР и САЩ за принципите, приложими към взаимната помощ във воденето на войната срещу агресията.

Оформяването на англо-съветско-американската антихитлеристка коалиция и установяващия се тесен контакт и сътрудничество между СССР, САЩ и Англия по най-важните политически и военни въпроси имаше огромно значение в делото за международното изолиране на агресивния фашистки блок, който застрашаваше жизнените интереси на всички свободолюбиви народи. Същевременно противоречия имаше и в англо-съветско-американската коалиция. Най-сериозни бяха разногласията по въпроса за откриването на втория фронт в Северна Франция.

Английското правителство през време на преговорите със съветската делегация в Лондон през май 1942 г. избягна да даде определен отговор относно откриването на втория фронт в Европа до изясняване гледището на американското правителство по този въпрос. Чърчил заяви, че той ще бъде в състояние да даде конкретен отговор само след преговорите на съветската делегация във Вашингтон.

На съвещанието във Вашингтон на 29 май 1942 г. Рузвелт, неговият главен съветник, Хопкинс, началникът на генералния щаб, Маршал, и главнокомандуваният военноморския флот, Кинг, заявиха, че те считат за възможно да открият втория фронт през 1942 г. На това съвещание „генерал Маршал добави, че ние имаме войски, при това всички са

достатъчно обучени, имаме боеприпаси, авиация и бронетанкови дивизии³³⁶.

На другия ден се състоя съвещание на Рузвелт с началник щабовете, на което бе прочетена телеграмата за изпращане до Чърчил. В телеграмата се казваше, че военните действия по плана „Болеро“ (такова беше тогава шифрованото наименование на плана за нахлуването на американо-английските войски в Западна Европа) трябва да започнат през август 1942 г.

При последната среща на съветската делегация с Рузвелт и Хопкинс на 1 юни 1942 г. „президентът повтори, че ние се надяваме да създадем втория фронт през 1942 г.“³³⁷

Тържественото уверение на правителствата на САЩ и Англия за откриването на втория фронт в Европа беше включено в съветско-американското и съветско-английското комюнике, двете от 12 юни 1942 г. В двете комюникета се обявява, че „при преговорите беше постигнато пълно съгласие по отношение на неотложните задачи за създаването на втория фронт в Европа през 1942 г.“³³⁸

На 10 юни 1942 г. Чърчил изпрати на съветското правителство меморандум, в който от името на английското правителство се казваше следното: „Ние се готвим за десант на континента през август или септември 1942 г.“³³⁹

Англо-американската декларация и английският меморандум за откриването на втория фронт в Европа през август–септември 1942 г. не отразяваше истинския замисъл на тогавашните управляващи кръгове в САЩ и Англия. Още в хода на вашингтонските преговори Маршал „настояваше на всяка цена да се упомене за 1942 г.“³⁴⁰ Скоро след публикуването на тържествените задължения на правителствата на САЩ и Англия във Вашингтон пристигна английският адмирал Маунтбатън със съобщение от английското правителство, че може да възникне въпросът за преразглеждане на съглашението за откриването на втория фронт в Европа през 1942 г. На 20 юни във Вашингтон пристигна Чърчил, за да

336. The secret Papers of Harry L. Hopkins, by Robert E. Sherwood, „Collier's“, № 24, 1948, p. 58.

337. Пак там.

338. Внешняя политика Советского Союза в период Отечественной войны. Документы и материалы, т. I, М., 1946, стр. 284, 285.

339. Переписка Председателя Совета Министров СССР с президентами США и премьер-министрами Великобритании во время Великой Отечественной войны 1941–1945 г., т. I, стр. 391.

340. „Collier's“, № 24, 1948, p. 58.

се договарят с управляващите кръгове в САЩ за съвместни действия за заобикаляне на поетите задължения по откриването на втория фронт в Европа през 1942 г. Не беше трудно да се договарят, тъй като управляващите кръгове в САЩ към това сами се готвеха и вече имаха напълно разработен план за заменяване откриването на втория фронт в Европа през 1942 г. с развърщане на военните действия в Средиземноморския басейн.

Управляващите кръгове в САЩ още през 1941 г. създадоха план за заграбването на Френска Северна Африка. На бившия личен адютант на Айзенхауер, капитан втори ранг Бътчер, стана известно, че „президентът Рузвелт предложил да се проведе такава операция още преди влизането на САЩ във войната“ (т.е. до 7 декември 1941 г. – В. С.)³⁴¹.

През март 1942 г., малко преди съветско-американските преговори, при Рузвелт се състоя съвещание, на което присъствуваха министърът на флота, Нокс, военният министър, Стимсън, Хопкинс, началникът на генералния щаб, Маршал, и главнокомандувачият военновъздушните сили, Арнолд. Ставаше дума за политиката на САЩ в района на Средиземно море. Обсъди се планът „Джимнът“ (план за завладяването на Френска Северна и Северозападна Африка с цел там да се установи американско господство). Този план беше одобрен от присъстващите на съвещанието. Чърчил знаеше за съществуването на този план и действуваше положително.

През юли 1942 г. Маршал, Хопкинс и Кинг водеха в Лондон окончателните преговори за американо-английската стратегия през 1942 г. Преговорите завършиха на 24 юли с приемането на плана за стоварване на американо-английските войски във Френска Северна и Северозападна Африка през есента на 1942 г. Датата за дебаркирането определи Рузвелт в следната телеграма: „Моето мнение е, че по плана «Джимнът» трябва да започне дебаркирането не по-късно от 30 октомври 1942 г. и за тази цел изпълнението на плановите да започне незабавно. Кажете на бившия морски деец (т.е. на Чърчил – В. С), че аз съм във възторг от това, че прие решението.“³⁴²

По такъв начин управляващите кръгове в САЩ и Англия се договариха да не започват през 1942 г. военни действия срещу хитлеристка Германия на решаващия театър – в Западна Европа. На 18 юли 1942 г. в хода на англо-американските преговори в Лондон съветското

341. Harry Butcher. My Three Years with Eisenhower, p. 12.

342. „Collier's“, № 24, 1948, p. 61.

правителство получи от Чърчил послание, с което той съобщаваше за решението на английското правителство да отложи откриването на втория фронт от 1942 г. на 1943 г. За успокоение на съветската страна Чърчил, без каквито и да е условия, заяви, че нахлуването на англо-американските войски в Европа през 1943 г. ще се извърши в голям мащаб и определи следната цифра: „повече от 1 милион души при съответната авиационна поддръжка“³⁴³. Но тогава стана съвършено ясно, че въпросът за организирането на втория фронт в Европа „започна да приема не-сериозен характер“³⁴⁴.

В отговор на посланието съветското правителство беше принудено по най-категоричен начин да заяви, че то „не може да се примири с отлагане организирането на втория фронт в Европа през 1943 г.“³⁴⁵

Планът „Джимнът“ в процеса на по-нататъшната разработка, преименуван в план „Торч“ („Факел“), предизвика гореща поддръжка от страна на най-високопоставените лица в САЩ. Този план набелязваше империалистическо заграбване на Африка и довеждаше към проваляне откриването на втория фронт в Европа не само през 1942 г., но и през 1943 г. На 31 юли Бътчер записа в дневника си, че при обсъждане подробностите по плана „Торч“ вече се постави въпросът за по-нататъшното придвижване на англо-американските войски към Сицилия или Сардиния.

Например американските публицисти Ралф Ингерсол в книгата „Съвършено секретно“ и Елиот Рузвелт в книгата „Неговите очи“ се опитват да оправдаят политиката на реакционните сили в САЩ, насочена към затягане на Втората световна война. Основен мотив в техните книги е твърдението, че откриването на втория фронт в Европа през 1942–1943 г. било провалено изключително по вина на Чърчил и на управляващите кръгове в Англия, че за сметка на това са съществували изключително остри разногласия. В действителност по въпроса за откриването на втория фронт в Европа управляващите кръгове в САЩ и Англия излизаха със съгласувани решения.

Разногласия имаше по други въпроси, свързани с империалистическите цели, които се преследваха от реакционните сили в САЩ и Англия в хода на Втората световна война.

343. Переписка Председателя Совета Министров СССР с президентами США и премьер-министрами Великобритании во время Великой Отечественной войны 1941–1945 г., т. I, стр. 391.

344. Пак там, стр. 54.

345. Пак там.

Английските империалисти се стремяха да установят господство в Европа, използвайки своята агентура на Балканите. Чърчил искаше да запази за английския империализъм господстващо положение в Средиземноморския басейн и да възпрепятствува освобождението на балканските страни от съветската армия. Ето защо той доказваше, че основният и решаващ театър на войната срещу хитлеристка Германия е Средиземно море.

Американските империалисти също се стремяха към установяване на своето господство в Европа и в Средиземноморския басейн, но те се надяваха главно на своята агентура в Германия, на сделка с германските монополисти в най-подходящия момент.

Въпреки борбата между монополистическите кръгове в САЩ и Англия за господство в Европа и в Средиземноморския басейн техните интереси в политиката за протакане откриването на втория фронт в Европа и в политиката за запазване на всяка цена на германския милитаризъм за по-нататъшна борба срещу СССР напълно съвпадаха.

Митът за „Атлантическия вал“

Управляващите кръгове в САЩ и Англия се опитваха да обяснят отлагането на сроковете за откриването на втория фронт в Европа с липсата на достатъчно сили и средства за преодоляване на „мощния Атлантически вал“, създаден уж от немскофа-шистките войски по цялото крайбрежие на Северна Франция.

В действителност в началото на 1942 г. САЩ и Англия разполагаха напълно с достатъчно сили и средства, за да започнат активни бойни действия срещу хитлеристка Германия.

Немските войски във Франция значително отстъпваха и по численост, и по въоръжение на англо-американските. При това не съществуваше никакъв „Атлантически вал“.

Англия и САЩ имаха пълна възможност да открият втория фронт в Европа през 1942 г. Към 1 септември 1941 г. британската армия в състава си имаше вече 39 дивизии, от които 5 бронирани. Всичко в сухопътните войски през есента на 1941 г. те наброяваха повече от 2 млн. войници, намиращи се на Британските острови. Освен това във военновъздушните сили имаше 750 000 души, във флота на метрополията – 500 000 и в частите на гражданската самоотбрана – 1,5 млн. души.

На 1 юли 1941 г. американската армия се състоеше от 33 дивизии,

от които 4 бронетанкови. Освен това завършваше сформирването на още две бронетанкови дивизии. Всичко в сухопътните войски имаше приблизително 1,4 млн. души.³⁴⁶

В края на 1942 г. британската армия имаше 50 дивизии, а американската – 70 обучени и напълно подготвени дивизии.

За военното производство на САЩ и Англия през 1942 г. може да се съди по следните данни:

Производство (в хиляди единици)

Вид на въоръжението	САЩ	Англия ³⁴⁷	Всичко
Танкове	23,9	8,6	32,5
Самолети	47,9	23,7	71,6

По такъв начин състоянието на военното производство и въоръжените сили в САЩ и Англия показва, че политиката на управляващите кръгове беше насочена към всемерното запазване на своите въоръжени сили, за да може в момента на завършването на Втората световна война да излязат със свежи сили.

Вместо действителна подготовка за откриването на втория фронт в Европа през 1942 г. английското командване подготви експедиционен корпус в състав от 6 дивизии, придаде му авиация за участие съвместно с американските войски при десанта в атлантическите пристанища на Мароко и главно в Казабланка, за да започнат оттук настъпление срещу Германия. Обаче това не пречеше на някои английски политически дейци да произнасят речи за това, че техните „сърца се обливат в кръв“, тъй като съветската армия води тежка борба с основните сили на Хитлер.

За да оправдае управляващите кръгове в САЩ и Англия пред световното обществено мнение, Чърчил много говореше, че Ламанш ще бъде „река от кръв“, че „Атлантическият вал на Хитлер е непристъпен“ и че трябва „да се погрижим вълните да не почервенят от кръвта на американските и английските юноши и крайбрежието да не се задръсти от техните трупове“³⁴⁸. А за да не се случи това, Чърчил предложи да се приближат към Германия откъм „уязвимата подкоремна част“, сравнявайки Германия с крокодил, у когото цялото тяло, от главата до опашката, освен подкоремната част, е покрито с неуязвим щит.

Под „уязвимата подкоремна част на Германия“ Чърчил имаше предвид Балканите. Обаче в тесен кръг Чърчил говореше откровено:

346. The War Report of general Marshall, general Arnold, admiral King, New-York, 1947, p. 28.

347. Statistics Relating to the War Effort of the United Kingdom, London, 1944, pp. 12, 14.

348. Eisenhower. Crussade in Europe, New-Iork, 1948, p. 194.

„Трябва да не се допусне съветската армия в долината на Дунав и на Балканите.“

Много преди постигането на съглашението за откриването на втория фронт в Европа през 1942 г. на 21 юли 1941 г. Чърчил в лично послание до В. Сталин писа, че по цялото крайбрежие на Франция „са настърхнали оръдия, бодлив тел, укрепени огневи точки и брегови мини“³⁴⁹. След една година тази теза беше издигната от Чърчил като един от доводите за оправдание нарушенията на съюзническите задължения.

С цел да докаже невъзможността от откриването на втория фронт в Европа през 1942 г. английското командване предприе на 19 август 1942 г. рейд в Диеп (Северна Франция).

Районът на Диеп беше избран неслучайно. Този град е един от най-силно укрепените пунктове на крайбрежието. Той се отбраняваше от 302-а немска пехотна дивизия.

Фулер твърди, че рейдът в Диеп беше предприет със значителни сили. Но по данни на Типелскирх, общият брой на участващите в рейда в Диеп войски не превишаваше една дивизия. Канадският журналист, Рейбърн, пише, че дебаркирането се извърши без артилерийска подготовка от корабите и без авиационна поддръжка. С десанта „не бяха стоварени артилерия и тежки картечници“³⁵⁰. Същият Рейбърн изразява учудване, че немскофашисткото командване разполагало с достатъчно подробна информация за предстоящия рейд. Този факт се потвърждава от немските източници, показващи, че „десантът срещнал на брега готови за бой войски“³⁵¹.

Рейдът в Диеп доведе до голям процент загуби. Британските войски загубиха няколко десантни кораба и 3400 души, от които 2700 пленени и около 700 убити. 28 танка бяха унищожени във водата около брега и непосредствено на самия бряг. Немските загуби възлизаха на около 300 души. Въпреки големите загуби на англичаните организаторите на рейда в Диеп бяха доволни, тъй като този неуспех „беше доказателство, че не може да се осъществи десантът в Европа“³⁵².

Рейбърн съобщава интересна подробност. През време на рейда на корабите се намирили 20 американски и английски кореспонденти и

349. Переписка Председателя Совета Министров СССР с президентами США и премьер-министрами Великобритании во время Великой Отечественной войны 1941–1945 г., т. I, стр. 12.

350. Reybern. Glorious Chapter. The Canadians at Dieppe, London, 1943, pp. 103–104.

351. Weltkrieg 1939–1943, I Teil. Der Landkrieg, s. 45.

352. Alan Moorehead. The End in Africa, London, 1943, p. 22.

фотокореспонденти, на които била предоставена възможността да удостоверят „непристъпността на Атлантическия вал“.

Впоследствие, когато през юни 1944 г. англо-американските войски дебаркираха в Нормандия (Северна Франция), не срещайки сериозна съпротива, оказа се, че така нареченият „Атлантически вал“ представлява само мит, създаден не само от фашистката пропаганда, но и от реакционната англо-американска. Отделни отбранителни съоръжения (например в Диеп) бяха построени специално за показване на чуждестранните военни мисии и кореспонденти.

Бившият главнокомандуващ групата армии „Запад“, Рундщед, след войната призна, че „мощността на укрепленията беше преувеличена до абсурд... «Атлантическият вал» представляваше илюзия, създадена от пропагандата за измама на немския народ, а също и за измама на съюзниците. Като четях приказките за непристъпността на неговите укрепления, изпадах в гняв. Да се нарича това «вал» беше безмислица.“³⁵³

Показанията на редица немски генерали и офицери, преведени през 1942 г. от северното крайбрежие на Франция от съветско-германския фронт и пленени при Сталинград не оставят никакво съмнение, че извършването на десант на англо-американските войски в Северна Франция през 1942 г. можеше да завърши с успех. Немският лейтенант Георг Худсонт даде показания: „Нашите гарнизони в окупирана Франция бяха много малки и се състояха от второстепенни войски... Ние не можехме да се надяваме на каквито и да било резерви. Русия поглъщаше твърде много.“ Друг немски военнопленник, Амброзиус Калтенбрунер, също пристигнал от Франция, разказва за фиктивните германски позиции и летища по западното крайбрежие на Франция. Целта – обясни той – се заключаваше в това да се заблуди противникът относно силите на германските гарнизони, разположени по окупираното крайбрежие.

За да скрие малобройността на немските гарнизони във Франция, извършваха се чести размествания и придвижвания на малки поделения от един пункт в друг. Един от немските офицери заяви: „Тъй като бяхме много малко, трябваше да създаваме впечатление, че сме много.“³⁵⁴ Бившият началник щаб на групата армии „Запад“, Блументрит, сочи, че „имаше само три дивизии на 300 мили по крайбрежието на юг от Лоара... По протежение на 200 мили на нормандското крайбрежие западно от Сена се намираха 6 дивизии... На командира на ротата се налагаше

353. Liddell Hart. The Other Side of the Hill, p. 245.

354. Max Werner. Attack can win in 1943, Boston, 1943, p. 211.

да върви цял ден по крайбрежието, за да огледа сектора, който заема неговата рота.³⁵⁵

Тези дивизии най-добре може да се характеризират с думите на Блументрит: „Повечето от офицерите и войниците бяха възрастни, а въоръжението им беше по-лошо, отколкото в активните дивизии. В голяма степен то се състоеше от заловеното френско, полско и югославско оръжие“³⁵⁶.

Военновъздушните сили на хитлеристите на Запад също не биха могли да окажат сериозна съпротива на англо-американското нахлуване. През 1941 г. във Франция се пребазираха учебно-тренировъчни подразделения на тези авиационни ескадрили, които действаха на съветско-германския фронт, „за да увеличат макар и малко броя на авиацията, намираща се на Запад“³⁵⁷. Командуването на немската противовъздушна отбрана също съсредоточи на Запад „учебни и запасни зенитно-артилерийски дивизии с цел да създаде впечатление за дислоциране на много сили“³⁵⁸.

През цялата 1942 г. немските военновъздушни сили на Запад се състояха от 4–6 бомбардировъчни и около 6 изстребителни авиационни групи, в чиито състав имаше до 400 боепо-собни бомбардировача и до 200 боеспособни изстребителя.

На 13 август 1942 г. В. Сталин писа на Чърчил с пълно основание, че „през 1942 г. има най-благоприятни условия за създаване на втория фронт в Европа, тъй като почти всички сили на немските войски и при това най-добрите са привлечени на Източния фронт, а в Европа са оставени незначителни и при това слаби сили“³⁵⁹.

Съветското правителство с пълна компетентност заяви, че „именно през 1942 г. е възможно и следва да се създаде втори фронт в Европа“³⁶⁰. Но правителствата на САЩ и Англия, преследвайки своите теснокорисни цели, нарушиха споразумението за откриването на втория фронт в Европа през 1942 г., макар да имаха всички възможности за това.

355. Liddel Hart. The Other Side of the Hill, p. 247.

356. Пак там, p. 241.

357. Weltkrieg 1939–1945, III Teil, Der Luftkrieg, s. 32.

358. Пак там.

359. Переписка Председателя Совета Министров СССР с президентами США и премьер-министрами Великобритании во время Великой Отечественной войны 1941–1945 г., т. I, стр. 59.

360. Переписка Председателя Совета Министров СССР с президентами США и премьер-министрами Великобритании во время Великой Отечественной войны 1941–1945 г., т. I, стр. 59.

Съветският съюз продължи да води борбата сам срещу хитлеристка Германия и нейните сателити, носейки на своите плещи цялата тежест на войната.

Подготовка за осъществяване на американския план за нахлуване в Африканския континент през 1942 г.

(Схема 38)

Скоро след поражението на Франция през юни 1940 г. правителството на САЩ установи дипломатически отношения с така нареченото „правителство“ Виши, признавайки с това френско-германското „примирие“. За американски извънреден посланик във Виши беше назначен адмирал Леги, по-късно заемащ поста председател на Обединения комитет на началник щабовете. Управляващите кръгове в САЩ смятаха, че чрез поддържането на официални дипломатически отношения с Петен ще им бъде по-лесно да проникнат във Френска Северна Африка и да я превърнат в американска колония по-рано от домогването на немския фашизъм или английския съюзник.

Английското правителство, макар и негласно, също имаше връзки с Виши в продължение почти на цялата Втора световна война. През юли 1940 г. правителството на Петен скъса дипломатическите отношения с Англия, но във Виши остана представителят на Канада, Дюпюи. Английското правителство разглеждаше пребиваването на Дюпюи във Виши като прозорец в двор, към който нямаше друг достъп.

В Монтуаре на 24 октомври 1940 г. се състоя среща на Хитлер с Петен. Тази среща завърши със съглашение за дружба между Виши и хитлеристка Германия. В съвместната декларация се говори за взаимната заинтересованост на вишистите и фашистите от по-скорошното поражение на Англия.

Въпреки това „английското правителство отиде толкова далеч, че води преговори с личния представител на Петен. През време на конференцията в Монтуаре крал Георг изпрати лично послание до Петен.³⁶¹ В Лондон се стараяха да не забелязват за заговора на Петен с Хитлер и продължаваха да флиртуват с него.

361. Sumner Welles. Seven Decisions that Shaped History, p. 46

На 19 декември 1940 г. държавният департамент на САЩ по молба на английското правителство предаде на Петен официално английско предложение да изпрати за отбрана на Френска Северна Африка (Мароко, Алжир и Тунис) английски експедиционен корпус в състав от шест дивизии. През януари 1942 г. тези шест дивизии бяха предложени на Вейган в личното послание на Чърчил. Вейган по това време се намираще във Френска Северна Африка като генерален делегат на „правителството“ във Виши. На него бяха подчинени всички френски въоръжени сили в Северна, Северозападна и Западна Африка.

Като не се решаваше в този период да измени от германската ориентация към английската, Вейган отговори, че той може да приеме английското предложение само в случай, ако числото на английските войски, изпращани във Френска Северна Африка, бъде увеличено до 50 дивизии (500 000 души). Поставяйки такива условия, Вейган просто смяташе, че още не е настъпило време за заменяването на фашисткия господар с английския.

По отношение на комитета на де Гол управляващите кръгове в Англия водеха двойна игра. Паси, един от ръководителите на разузнаването на де Гол, констатира, че „работейки с нас, англичаните пазеха по същото време известни тайни връзки с вишисткото разузнаване“³⁶².

В борбата за Френска Северна Африка цялото преимущество се оказва на страна на американската дипломатия. В неокупираните територии на Франция, Тунис, Алжир и Мароко американците запазиха своите консулства. През декември 1940 г. в Северна Африка пристигна като специален агент на държавния департамент на САЩ за ръководене на всички консулски чиновници и специални наблюдатели американският съветник във Виши, Роберт Мърфи.

Във Френска Северна Африка по време на пристигането на Мърфи централна фигура беше Вейган – един от главните виновници за поражението на Франция през 1940 г. За американското разузнаване Вейган се оказва много ценен човек. На 26 февруари 1941 г. Мърфи успя да сключи с Вейган икономическо съглашение. Според това съглашение САЩ получаваха неограничени права да търгуват на териториите на Френска Северна, Северозападна и Западна Африка.

Правителството на САЩ придаваше огромно значение на съглашението, което позволяваше да изпращат в Северна Африка официални американски представители за наблюдение използването на

362. Colonel Passy. Souvenirs, p. 78.

американските стоки. Съглашението с Вейган откриваше широки възможности за САЩ. Като използваха това, в Северна, Северозападна и Западна Африка бяха изпратени с права на вицеконсули с функции на „технически помощници“ офицери от различните родове войски в цивилно облекло. Леги пише, че това бяха шпиони.

Мина малко време и държавният департамент на САЩ имаше във всички френско-африкански колонии добре подбрани по щат така наречени контролори, които „подобно на ястреби следяха развитието на събитията. Те оказваха неоченима помощ в подготовката на условията за нашето (американското В. С.) нахлуване в Северна Африка през ноември 1942 г.“³⁶³ Американските консули и вицеконсули, намиращи се във Френска Северна, Северозападна и Западна Африка, се занимаваха главно с вербуване на френски офицери и чиновници от различните ведомствени учреждения на американска служба, събираха и изпращаха информация, която се използваше от военното министерство, те осъществяваха контрол по използването на американските стоки само за замазване на очите. Американската търговия с Френска Северна Африка фактически довеждаше до снабдяването на хитлеристка Германия с американски стоки.

Бившият ръководител на разузнаването, контраразузнаването и на личната полиция на де Гол, Жак Сустел, достатъчно добре информиран за търговските машинации на американските и немските монополи, провеждащи се през време на Втората световна война, потвърждава, че „ни-то един френски параход не пресичаше Атлантика, без Виши да получи разрешение от Висбаденската комисия по примирието, така че Вашингтон чрез отговорни лица се оказва в отношения с Берлин“³⁶⁴.

Това беше непосредствена помощ от американските монополисти на хитлеристка Германия.

В държавния департамент на САЩ добре знаеха, че стратегически материали „попадаха в Германия чрез вишистка Франция“³⁶⁵.

Там знаеха и за това, че Виши „разрешаваше да изпращат от Тунис продоволствие за германската армия в Либия“³⁶⁶. Това продоволствие идеше от американски източници. По този повод така наречените „консулски агенти“ изпращаха „цял поток информации...“³⁶⁷. Например на

363. The Memoirs of Cordell Hull, v. 2, p. 952.

364. Jacques Soustelle. Envers et contre tout. De Londres a Alger (1940–1942), v. 1, Paris, 1947, p. 81.

365. The Memoirs of Cordell Hull, v. 2, pp. 1161–1162.

366. The Memoirs of Cordell Hull, v. 2, pp. 1161–1162.

10 ноември 1941 г. С. Уелс получи информация, че от Северна Африка бяха изпратени в Германия товари кобалт и каучук. По това време немците се нуждаеха много от каучук. На 30 декември Уелс получи ново съобщение за предстоящо изпращане на 3500 тона бензин от Тунис в Либия за въоръжените сили на страните от оста. В началото на февруари 1942 г. американското разузнаване разполагаше с достоверни сведения, че вишистките кораби превозват военни материали, в това число и военни автомобили, от Марсилия в Тунис, предназначени за войските на държавите от оста в Либия. Без съмнение в Либия попадаха и американски военни материали.

Американски стоки се доставяха не само във Френска Северна Африка, но и в пристанищата на Южна Франция за населението на неокупираната зона. Между тези стоки имаше много стратегически материали, които се доставяха под формата на продоволствени продукти. Често се случваше, че когато американски кораб се отбиваше в Марсилия за разтоварване, вече го чакаха вишистките транспорти за доставяне на военни материали за Тунис, откъдето с товарни автомобили се прехвърляха в Триполи (Либия) за италиано-немските войски.

Всичко това създаваше допълнителни трудности за командването на 8-а английска армия, но управляващите кръгове в САЩ поставяха своите интереси, насочени към подготовка за заграбването на Френска Северна и Северозападна Африка, по-високо от интересите на коалиционната стратегия.

Икономическото проникване на американските монополи във Френска Северна Африка, провеждано под прикритието на благородни фрази за американска благотворителност, подготвяше почвата за десант на американските войски през ноември 1942 г.

Военната окупация на Северна и Северозападна Африка се подготвяше от управляващите кръгове в САЩ като мероприятие, насочено към изтласкването на хитлеристите от тези райони. Едва впоследствие Кордел Хъл беше принуден да признае, че проникването на немците в Северна и Западна Африка не носеше сериозен характер и там почти ги нямаше. Например американският консул, Уосон, през октомври 1941 г. съобщи в държавния департамент, че не е успял да открие нито един немец в Дакар (Френска Западна Африка). В английските източници също се твърди, че войски „страните от оста нямаха нито в Мароко, нито в Алжир, нито в Тунис...“³⁶⁸

367. W. Leahy. I Was There, p. 109.

Управляващите кръгове в САЩ предприемаха и други мерки за оправдаване нахлуването на американските въоръжени сили в Африка. През май 1941 г. Уелс подготви на Рузвелт проектопослание за Конгреса, „смисълът на което се заключаваше в това да се разпространи доктрината Монро върху цялата територия на Западна Африка на север от екватора...“³⁶⁹

Както е известно, доктрината „Америка за американците“ беше формулирана от президента на САЩ, Монро, през 1823 г. В епохата на империализма тази доктрина вече не удовлетворяваше агресивните стремежи на американските монополисти и те трескаво търсеха подходящ начин да я разпространят не само върху Африка, но и върху целия свят.

В американската литература често се среща версията, че англо-американското съглашение за нахлуването във Френска Северна Африка било постигнато на 25 юни 1942 г. Х. Бътчер дори твърди, че за нахлуването в Северна Африка се стараел Чърчил, а не американските военни ръководители. В същото време много известни американски източници, например мемоарите на Леги, доказват, че „идеята за нахлуването в Африка не беше нова. Рузвелт имаше това предвид в продължение на дълго време...“³⁷⁰ Леги призна, че предварителната подготовка за нахлуването във Френска Северна Африка се започна много преди 1 юли 1942 г. Хъл е по-точен. Той твърди, че преди и след коледните празници 1941 г., „когато министър-председателят Чърчил посети президента, двамата държавни дейци решиха да изпратят в Северна Африка англо-американски експедиционни сили“³⁷¹.

„Правителството“ във Виши дълго преди това решение беше в течение на американските планове по отношение на френските владения в Северна Африка. Френският военен аташе в Швейцария през януари 1941 г. има беседа с американския военен аташе, подполковник Лег, също акредитиран в Берн (Швейцария). През време на беседата американският военен аташе дал да се разбере, че американците ще влязат във война и ще бъдат принудени да окупираат Френска Северна и Северозападна Африка. Френският военен аташе в отговор отбелязал, че едва ли САЩ могат да осъществят такава сложна военна операция, още повече, че „правителството“ във Виши организирано военна съпротива срещу

368. Дж. Фуллер. Вторая мировая война 1939–1954 г., стр. 317.

369. The Memoirs of Cordell Hull, v. 2, p. 959.

370. W. Leahy. I Was There, p. 111.

371. The Memoirs of Cordell Hull, v. 2, p. 1127.

този десант. На това подполковник Лег отговорил, че военната експедиция може да бъде осъществена дори и днес.

По такъв начин управляващите кръгове в САЩ се готвеха за военна окупация на Северна и Северозападна Африка много преди преговорите със съветската делегация за откриването на втория фронт в Европа през 1942 г. Оттук следва, че вече през време на преговорите със съветската делегация във Вашингтон управляващите кръгове в САЩ и Англия знаеха, че тържественото обещание за откриването на втория фронт в Европа през 1942 г. няма да бъде изпълнено. Преговорите на Чърчил във Вашингтон през юни 1942 г. за заменяне на втория фронт в Европа с нахлуването на англо-американските войски във Френска Северна Африка бяха насочени към изясняване конкретните форми за реализирането на по-рано прието решение.

През време на посещението на У. Чърчил във Вашингтон през юни 1942 г. „президентът и министър-председателят стигнаха до съглашение за изпращане на войски във Френска Северна Африка в края на годината“³⁷².

На 3 юли 1942 г. английското правителство побърза да признае де юре френският национален комитет на генерал де Гол, създаден в Лондон, разчитайки, че въоръжените сили на де Гол ще извършат десант във Френска Северна и Северозападна Африка едновременно с англо-американските войски, което ще позволи на де Гол да възглави френската администрация в тези райони.

Тези сметки не се оправдаха. Рузвелт не само възрази против участието на въоръжените сили на де Гол в съвместен десант, но и „твърдо държеше за своето решение, за което беше съобщено на министър-председателя Чърчил в началото на годината (1942 г. – В. С), че на де Гол не трябва да се съобщава за нахлуването до момента, докато то не започне. Чърчил се опита да получи от президента съгласие да съобщи на де Гол, макар и един ден преди десанта, но Рузвелт беше непреклонен“³⁷³. Рузвелт се отнасяше Крайно неблагоприятно към де Гол, считайки, че той по този въпрос без достатъчно основание се явява в ролята на съвременна Жана д' Арк и при това със „съмнителни възгледи за демокрацията“³⁷⁴.

Но истинската причина за отрицателното отношение на Рузвелт

372. The Memoirs of Cordell Hull, v. 2, p. 1162.

373. The Memoirs of Cordell Hull, v. 2, p. 1195.

374. Henry Stimson and George Bundy. On Active Service in Peace and War, New-York, 1948, p. 546.

към де Гол се крие съвсем другаде. Управляващите кръгове в САЩ смятаха, че де Гол е протеже на англичаните и затова той ще защитава не американските, а английските интереси. Американците се нуждаеха от свой човек. Ето защо те търсеха трескаво между французите свой кандидат, който би възглавил френската администрация във Френска Северна и Северозападна Африка и в същото време би помогнал на деликатното положение да се избегне съпротивата срещу американското нахлуване. Изборът падна на Жиро.

На 17 април 1942 г. генерал Жиро избяга в Южна Франция от германската крепост Кьонигщайн, където той, след като попадна в плен, беше държан затворен в продължение на почти две години. Американците установиха контакт с Жиро и той се съгласи да им сътрудничи.

Правителството на САЩ побърза да признае Жиро за ръководител на съпротивителните сили в Северна и Северозападна Африка, главнокомандуващ всички френски въоръжени сили в тези райони и губернатор, макар Жиро да нямаше и тези малобройни френски въоръжени сили, с които разполагаше де Гол.

На 7 ноември 1942 г. Жиро отлетя с американски самолет от Южна Франция в Гибралтар, където чакаше нахлуването на американско-английските войски, за да възглави френската военна и гражданска администрация в Северна Африка. След това Жиро замина с американска подводница за Алжир, където се утвърди с американските щикове.

Когато Жиро се появи на политическия хоризонт, някои от привържениците на де Гол се прехвърлиха в американския лагер. Между тях беше и бригадният генерал от запаса Еон. В края на 1942 г. де Гол произнесе реч в Албертхол (Лондон), излагайки причините, които пречат да се сключи съглашение с генерал Жиро. Генерал Еон се показа от своята ложа и извика с висок глас: „Генерале, с моите уста Франция ви моли да се подчините на генерал Жиро.“ Впоследствие генерал Еон написа брошура, в която продължи да се обявява против де Гол.

Американско-английските противоречия по това време, предизвикани от борбата за господстващо влияние във френските колонии, се изостриха до такава степен, че Чърчил беше принуден да изпрати на Рузвелт телеграма с която искаше да осигури на де Гол заслуженото му място, т.е. да постави именно него начело на френската администрация в Африка. В същата телеграма Чърчил предупреждава Рузвелт, че „образуването на две съперничаещи френски правителства – едно, поддържано от Англия, и друго – от САЩ, – трябва да бъде предотвратено на всяка цена“⁴³⁷⁵.

В момент на едва ли неизбежно избухване на англо-американските противоречия на североафриканската сцена неочаквано изникна фигура-та на адмирал Дарлан. След капитулацията на френската буржоазия пред Хитлер Дарлан работеше в много тясно сътрудничество с немците.

На 18 ноември 1941 г. по искане на Дарлан „правителството“ във Виши уволни Вейган, опасявайки се от неговия сепаратизъм. Вместо Вейган за командувач френските въоръжени сили в Северна Африка беше назначен Жуен.

Като узна от германски и японски източници за подготовката на САЩ за военна операция за завладяването на Дакар и Казабланка, Дарлан „в критичния момент премина на американска страна“³⁷⁶. В навечерието на десанта на американо-английските войски на африканския континент Дарлан пристигна в Алжир, за да организира съпротива срещу американо-английското нахлуване във френските африкански колонии. В деня на десанта – 8 ноември 1942 г. – обединеният американо-английски щаб получи съобщение за желанието на Дарлан да започнат преговори.

Върховният главнокомандуващ Айзенхауер беше много развълнуван от това известие. Дарлан предложи своите услуги на американците в най-решителния момент от осъществяването на американския план за нахлуването в Африка. Айзенхауер се смущаваше от въпроса, какво ще правят сега с Жиро. Ще могат ли Дарлан и Жиро да работят заедно?

Командуваният английските военноморски сили в Средиземно море, адмирал Кънингхам, напомни на Айзенхауер как се отнася Чърчил към сътрудничеството с Дарлан преди разгрома на Франция. В този период възникна въпросът за по-нататъшната съдба на френския военноморски флот. Във връзка с този въпрос Чърчил заяви за необходимостта на всяка цена да се завладее френският флот, дори ако за това се наложи „да целунат Дарлан по задната част“³⁷⁷. Изход се намери. Дарлан беше назначен за върховен комисар в Северна и Северозападна Африка, а на Жиро беше възложено командването на всички френски въоръжени сили в тези райони.

Дарлан, действайки от името на „правителството“ във Виши, подписа заповед до всички сухопътни, въздушни и морски сили в Северна и Северозападна Африка да прекратят съпротивата. На 14 ноември 1942 г. Айзенхауер съобщи за съглашението с Дарлан, а Дарлан

375. The Memoirs of Cordell Hull, v. 2, p. 1196.

376. W. Leahy. I Was There, p. 74.

377. Harry Butcher. My Three Years with Eisenhower, p. 178.

официално потвърди, че той е преминал на американска страна.

Жиро изрази своето възмущение от сделката с Дарлан, но в края на краищата беше принуден да признае свършения факт. Заместникът на Айзенхауер, генерал Кларк, застави двамата френски военни ръководители да работят съгласувано. Дарлан възглави гражданската власт, а Жиро – въоръжените сили.

Като узна за измяната на Дарлан, Петен го смени и вместо него назначи генерал Ногес за генерален резидент. Но следвайки примера на Дарлан, генерал Ногес също премина на американска служба и го оставиха за губернатор на Мароко.

Военните приготовления, свързани с десанта на американо-английските войски във Френска Северозападна Африка, бяха завършени през август 1942 г.

Военните ръководители с необикновен ентузиазъм изпълняваха заповедите на управляващите кръгове на САЩ и Англия: „с пълна пара се работеше за осъществяването на операцията «Торч». Експедицията във Френска Западна Африка обещавахе лека разходка. В сведенията на американското разузнаване сочи, че числеността на немците в Мароко не превишава 180 души³⁷⁸.

Генералният щаб на американската армия отдели за северо-африканската експедиция деветнадесет дивизии (от които девет дивизии бяха в резерв). Английското командване определи за експедицията шест дивизии и в резерв остави седем. 12-а американска въздушна армия, създадена през август 1942 г. за тактическо поддържане на американските войски в Тунис, имаше 1500 самолета.

В началото на ноември 1942 г. настъпи момент, когато североафриканската експедиция би могла да се проведе без всякакъв риск – всички основни сили на хитлеристите бяха приковани на съветско-германския фронт. В САЩ добре разбираха, че „ако не бяха блестящите военни подвизи на Русия, съюзниците много малко биха се надявали на победа³⁷⁹.

Първоначално десантът на американо-английските войски се планираше през август 1942 г., но след това срокът се отложи за по-благоприятен момент, когато вниманието на немскофашисткото командване бъде изцяло приковано към съветско-германския фронт. Този дългоочакван час настъпи през ноември 1942 г., когато хитлеристкото

378. W. Leahy. I Was There, p. 114.

379. W. Leahy. I Was There, p. 80.

командуване, хвърляйки при Сталинград всичките си елитни войски и като не получи успех, изпадна в тежко положение. В резултат на това американско-английското командване получи пълна свобода на действие в Северна Африка.

След войната в американската и английската литература широко се разпространи версията, че командването на съюзниците уж съумяло да осигури тайната на подготовката и внезапността на десанта на своите войски в Северна Африка. Уж благодарение на това то и получило успех. Фулер например твърди, че Хитлер „беше изненадан от нахлуването на съюзниците...“³⁸⁰

В действителност италиано-немското разузнаване беше достатъчно добре осведомено за подготовката на американско-английското командване за североафриканската експедиция. На 9 октомври 1942 г. Чано имаше продължително съвещание с ръководителя на агентурното разузнаване, генерал Аме, който заяви, че „англосаксонците се готвят да дебаркират с големи сили в Северна Африка“³⁸¹.

Немските източници също потвърждават, че десантът на англо-американските войски във Френска Северна Африка „не беше неочакван“³⁸². „Десантът на англо-американската армия се очакваше отдавна.“³⁸³

Това е достатъчно, за да се опровергаят твърденията, че успехът на десанта се дължи на запазване тайната на подготовката му. Успехът на десанта на американците и англичаните в Северна Африка беше обусловен от успехите на съветската армия; тя провали хитлеристкия стратегически план през лятото на 1942 г. и не даде възможност на италиано-немското командване да прехвърли в Северна Африка свои сили.

В американската преса се пишеше много, че тъй като френските пристанища в Африка са окупирани от германския военноморски флот, североафриканската експедиция е удар, насочен непосредствено срещу хитлеристка Германия. Обаче след войната сам Айзенхауер призна, че в тези пристанища нямаше военноморски флот от страните на оста.

В плана на североафриканската експедиция се предвиждаше едновременен десант на войски в три основни района – в Казабланка, Оран и Алжир (схема 38). Американските войски бяха в първи ешелон, а английските – във втори.

380. Дж. Фуллер. Вторая мировая война 1939–1945 г., стр. 318.

381. The Ciano Diaries (1939–1943), p. 508.

382. S. Westphal. Heer in Fesseln, s. 188.

383. Weltkrieg 1939–1945. II Teil, Der Seekrieg, s. 58.

В САЩ особено се подчертаваше американският характер на десантната операция. Маскировката с американския флаг беше предприета, тъй като след нападението на английския флот над френските военни кораби в Оран и Дакар през 1940 г. френските моряци заеха особена рязка антибританска позиция. Английското правителство не напразно се опасяваше от враждебното отношение на населението, френската армия и флота към британските въоръжени сили. На съвещанието на обединената група на началник щабовете по едно време дори се обсъждаше въпросът за преобличането на английските войници в американска форма и за нари-суването на американски опознавателни знаци на английските самолети. Рузвелт отиде още по-далеч и предложи да изключат британските сухопътни сили от състава на десанта. Той считаше, че може да се осъществи нахлуването дори и без участието на англичаните. Намерението на управляващите кръгове в САЩ да се справят само със своите сили и по такъв начин да отстранят английския конкурент от териториите на френските колонии в Африка предизвика остър протест от англичаните и в края на краищата английските войски бяха включени в състава на вторите ешелони на десанта. За участието на английските войски в операцията беше обявено само след създаването на предмостовите укрепления.

Възникнаха разногласия и по въпроса за мястото на десанта. Американците възнамеряваха да започнат американския поход с десанта на северозападното крайбрежие на Африка, в района на Казабланка. Английските представители настояваха за военни действия главно в Средиземно море. След дълги спорове двете страни се споразумяха, че в началния период десантът ще се осъществява главно от американците едновременно както по северозападното, така и по северното крайбрежие на Африка.

Пристанище Казабланка се определяше за десанта на американските войски под командването на генерал Патън. Тук се извърши десант с 58 000 души (в първия ешелон 34 000, а във втория 24 000). В Оран трябваше да се извърши десант от американските войски в първи ешелон (25 000 души), а във втори – от английските (20 000 души) под общото командване на американския генерал Фредендал.

В пристанище Алжир десантира 10-хилядна американска войска под командването на генерал Ридер. След десанта тази група американски войски премина в подчинение на английския генерал Андерсън.

Американският флот прикриваше десанта в района на Казабланка, а английският флот го осигуряваше откъм Средиземно море.

Военноморските сили, които взеха участие в осигуряването на десанта, наброяваха 200 военни и 110 транспортни кораба. Общото морско командване осъществяваше английският адмирал Ендрю Кънингхам. Военновъздушните сили имаха двама командувачи: от САЩ – генерал Дулитл, а от Англия – маршалът от авиацията Уелш. За върховен главнокомандуващ беше назначен американският генерал Айзенхауер.

През септември 1942 г. Р. Мърфи беше назначен за политически съветник по гражданските работи при генерал Айзенхауер. В действителност той беше ръководител на американската пета колона в Северна Африка. По това време в Мароко се намираха френски войски около 110 000 души. Разузнавателната дейност на Мърфи и неговите консули и вице-консули беше насочена към неутрализиране на тези сили. Те успяха. През нощта на 22 октомври 1942 г. заместникът на Айзенхауер, генерал Кларк, имаше тайна среща близо до Алжир с отговорни френски офицери, които предадоха сведения за бреговите батареи, дислокацията на войските и най-главното, уверение, че няма да бъде оказана съпротива в Северна и Северозападна Африка.

По такъв начин още преди сделката с Дарлан беше осигурен безпрепятствен десант на американо-английските въоръжени сили.

Десантът на американо-английските войски във Френска Северна и Северозападна Африка (8–12 ноември 1942 г.)

(Схема 38)

Десантът на американо-английските войски в Северна и Северозападна Африка започна през нощта на 8 ноември и продължи до 12 ноември 1942 г. в трите основни района – в Казабланка, Оран и Алжир.

Във Федала, в района на Казабланка, при стоварването на четири десантни отряда „французите оказаха незначителна съпротива, изразяваща се в рядък артилерийски огън на бреговите батареи“³⁸⁴. В 14.30 часа на 8 ноември френските войски във Федала капитулираха.

Стоварването на десантните отряди в Сафи, а също и в района на Казабланка започна в 5.05 часа в четири пункта по крайбрежието. От 15 часа транспортните кораби стоварваха танковете непосредствено в

384. The Army Air Forces in Northwest Africa, Washington, 1945, p. 11.

пристанището, тъй като не беше оказана никаква съпротива.

Десантът в района на Оран почти не се различаваше от десанта в района на Казабланка. На 8 ноември американците извършиха десант на брега, на 9 ноември натрупаха своите сили близо до града, а в 12.30 часа на 10 ноември гр. Оран капитулира. В Алжир също „не беше срещната никаква съпротива и този район беше бързо зает от нашите войски.“³⁸⁵ През време на десанта в Алжир командирът на английската авиационна група, Петер Пойвъл, „смъкна на брега грамаден куфар, съдържащ цялото му лично облекло, и безпощадно ругаеше шофьора на френското такси за неговата мудност.“³⁸⁶

Най-доброто летище – Мезон Бланш – беше завзето без един изстрел. Второто летище в Алжир – Бон – беше завзето от английски парашутен десант също без особени трудности. Отбраната на френските войски, намиращи се в Северна Африка, „беше по-скоро символична, отколкото действителна“³⁸⁷. По такъв начин „първата голяма десантна операция на съюзниците на алжирското крайбрежие не срещна, открито казано, никаква съпротива“³⁸⁸.

Така без всякакви трудности десантираха американско-английските войски в единадесетте пункта по крайбрежието на Северна и Северозападна Африка.

Скоро американското командване с помощта на Дарлан „успя без една жертва да получи на своя страна Френска Западна Африка и стратегически важното ѝ пристанище Дакар“³⁸⁹.

Едновременно със стоварването на англо-американските войски във Френска Северна Африка немскофашистките войски пристъпиха към окупирането на Южна Франция и на 27 ноември 1942 г. влязоха в Тулон. Френските моряци успяха да потопят в рейда три линейни кораба, 7 крайцера, един самолетоносач, 24 ескадрени миноносци и известен брой други кораби. Само три френски подводници успяха да отидат в пристанищата на Северна Африка. През 1943 г. хитлеристите успяха да извадят и ремонтират 5 подводници, 8 миночистача и 4 куриерски кораба.

Що се отнася до де Гол, той узна за десанта на американско-

385. Eisenhower. Crussade in Europe, p. 103.

386. Wisdom. Triumph over Tunisia, London, 1944, p. 32.

387. Weltkrieg 1939–1945, II Teil, Der Seekrieg, s. 58.

388. Итоги второй мировой войны. Сборник статей, А. Кесельринг Война в бассейне Средиземного моря, стр. 99.

389. The Memoirs of Cordell Hull, v. 2, p. 1199.

английските войски във Френска Северна Африка от вестниците. Леги разказва в своите мемоари, че до последната минута „планът за десанта се пазеше в пълна тайна от де Гол.

На всички английски претенции американските военни ръководители отговаряха, че организацията на де Гол гъмжи от немски шпиони и че те не могат да отидат на риск“.³⁹⁰

Английското министерство на външните работи направи всичко възможно, за да придвижи де Гол към Северна Африка. Британският военен кабинет настояваше за открито признаване на де Гол. Но против това „решително възразяваха както държавният секретар Хъл, така и президентът“.³⁹¹

На 14 ноември 1942 г. английският посланик, Халифакс, съобщи на Леги за желанието на английското министерство на външните работи да изпрати представители на де Гол в Северна Африка. Леги откровено заяви на Халифакс, че пребиваването на представители на де Гол в Северна Африка „в настоящия момент би било неизгодно за нашите операции“³⁹² (т.е. за американските интереси – В. С). Американците, както и по-рано, не допуснаха де Гол до Северна Африка дори и на близко разстояние.

Английските управляващи кръгове смятаха Средиземно море за най-важна своя зона и проявяваха „крайно недоволство от това, че САЩ започват да играят ръководна роля в този район“³⁹³. Управляващите кръгове в Англия никога не можеха да се примирят с този факт, че американското протеже, адмирал Дарлан, е „върховен комисар в Северна Африка, докато собственото протеже все още беше настрана“³⁹⁴.

Леги твърди, че по това време той получил от много източници сведения за възможния опит на англичаните да отстранят Дарлан и да го заменят с де Гол.

На 24 декември 1942 г. Дарлан беше убит. На 26 декември убиецът на Дарлан набързо беше разстрелян. Обаче убийството на Дарлан не придвижи де Гол нито крачка към Северна Африка. Американското правителство веднага облеche генерал Жиро с всички пълномощия по линията на френските граждански и военни работи в Африка и установи във всички френски колонии режим на военна окупация.

390. W. Leahy. I Was There, p. 133.

391. Henry Stimson and George Bundy. On Active Service in Peace and War, p. 548.

392. W. Leahy. I Was There, p. 134.

393. Пак там, стр. 140.

394. Пак там.

На 4 януари 1943 г. Рузвелт изпрати в Лондон остра телеграма, предупреждавайки, че Жиро ще се подчинява безпрекословно на разпорежданията на Айзенхауер както в политическо, така и във военно отношение. Тази телеграма имаше за цел да разсее у англичаните всички илюзии, свързани с физическото отстраняване на Дарлан.

В началото на 1943 г. към Жиро се присъедини Френска Гвиана. За да попречи на това присъединяване, де Гол назначи Бертан за губернатор на Френска Гвиана. Англичаните незабавно изпратиха Бертан на о. Тринидад и се обърнаха към Вашингтон с молба да му се предостави транспорт за по-нататъшното пътуване. На 6 април 1943 г. Уелс от своя страна се обърна към обединената група на началник щабовете с молба да не дават на Бертан средство за пътуване от Тринидад за Френска Гвиана и тази молба беше удовлетворена.

По такъв начин в борбата за господство във Френска Северна и Северозападна Африка всички преимущества се оказаха на страната на американските монополи, които здраво се настаниха на африканския континент.

Зад кулисите на англо-американското настъпление срещу хитлеристка Германия през Африка

САЩ и Англия настаниха войски във Френска Северна и Северозападна Африка под флага за борба срещу хитлеристка Германия. „Това беше най-сериозното средство да се създаде база за противодействие срещу германската агресия в непосредствена близост до Западна Европа, да се организира победата над хитлеристките войски и да се създаде по такъв начин възможност за освобождаването на Франция от хитлеристкия колониален гнет.“³⁹⁵ В този смисъл десантът на американско-английските войски във Френска Северна Африка не може да се представи като агресия. Но в същото време, осъществявайки тези мероприятия, управляващите кръгове в САЩ и Англия преследваха свои теснокористни цели. Американските и английските монополи се стремяха да установят свое господстващо влияние в районите, по-рано принадлежащи на италианския и френския империализъм, с цел за ново поробване на колониалните народи на Африка.

395. Фалшификатори на историята (Историческа справка), изд. БКП, 1955, стр. 54.

Англо-американските ръководители се опитваха дори да убедят съветското правителство, че десантът в Северна Африка, предприет на 8–12 ноември 1942 г., е именно вторият фронт срещу хитлеристка Германия. Например Чърчил в паметната записка от 14 август 1942 г., изпратена до . В. Сталин, заяви: „Най-добрата форма на втория фронт през 1942 година... е «Факел» (т.е. десантът на англо-американските войски в Северна и Северозападна Африка – В. С.).“³⁹⁶

В действителност десантът на американско-английските войски в Северна Африка не само не беше втори фронт срещу хитлеристка Германия, но дори не беше и негово подобие.

Този десант не отвлече от съветско-германския фронт нито една немскофашистка дивизия.

Африканската кампания на англо-американското командване се провеждаше далеч от жизнените центрове на хитлеристка Германия. Кампанията във Френска Северна Африка създаваше само „предпоставки за организирането на втори фронт в Европа по-близо до жизнените центрове на Германия...“³⁹⁷

Съветският съюз беше верен и искрен съюзник в анти-хитлеристката коалиция. Съветската армия оказваше огромна помощ на своите съюзници от антихитлеристката коалиция, като водеше успешна борба с главните, основните сили на фашистките агресори и ги привличаше върху себе си. Съветските хора се радваха на всеки успех и усилие на своите съюзници. Затова дори предприетата ст американско-английското командване през 1942 г. кампания в Северна Африка беше посрещната от съветския народ като начало на някакви съвместни действия срещу фашистката агресия.

В тази кампания беше предемонстрирана растящата мощ на въоръжените сили на съюзниците. Обаче кампанията в Северна Африка не оказа и не можеше да окаже влияние за намаляване на непосредствения натиск на въоръжените сили на фашистка Германия над Съветския съюз.

Какво разбираха съветските хора под втори фронт в Европа? Още в личното послание до Чърчил от 18 юли 1941 г. . В. Сталин подчертаваше необходимостта от създаване на втори фронт в Северна Франция,

396. Переписка Председателя Совета Министров СССР с президентами США и премьер-министрами Великобритании во время Великой Отечественной войны 1941–1945 г., т. I, стр. 59.

397. Й. В. Сталин. За Великата отечествена война на Съветския съюз, изд. БКП, 1954, стр. 64.

т.е. близо до границите на хитлеристка Германия. В посланието до Чърчил, изпратено на 3 септември 1941 г., В. Сталин отново писа за необходимостта да създаде във Франция втори фронт, Който може да привлече от Източния фронт 30–40 немски дивизии.

Какви немски сили откъсна от Източния фронт северо-африканската кампания?

През 1941 г. в навечерието на нападението на хитлеристка Германия над Съветския съюз в Северна Африка се намираха само три немски дивизии. През октомври 1942 г. на Либийския фронт имаше всичко 4 немски и 11 италиански дивизии (164-а немска дивизия, както е известно, беше прехвърлена през юли 1942 г. от о. Крит). След 8 ноември 1942 г. в Тунис бяха прехвърлени от о. Сицилия две немски дивизии. И така в Северна Африка станаха шест немски дивизии.

На съветско-германския фронт през ноември 1942 г. се намираха 197 немскофашистки дивизии. Следователно основните сили на хитлеристка Германия бяха приковани на съветско-германския фронт, което създаваше изключително благоприятни условия за откриване на втория фронт в Европа през 1942 г.

В продължение на почти три години военни действия в Северна Африка от съветско-германския фронт не беше прехвърлена нито една немска дивизия. Тези факти говорят, че Чърчил няма никакви основания да провъзгласява десанта на англо-американските войски в Северна и Северозападна Африка като откриване на втория фронт през 1942 г.

В личното послание от 3 септември 1941 г. В. Сталин пише на Чърчил: „Немците смятат опасността от Запад за блъф и безнаказано прехвърлят всичките си сили от Запад на Изток...“³⁹⁸ Особено впечателение прави фактът за безнаказаното прехвърляне на немска ескадра от Брест (Франция) в норвежки води, извършено при много странни обстоятелства.

В Брест стояха германските линейни кораби „Шарнхорст“ и „Гнайзенау“ с водоизместимост по 25 000 т и тежият крайцер „Принц Евгений“ с водоизместимост 10 000 т. Тези германски кораби, съпроводжани от шест ескадрени миноносца, през нощта на 12 февруари 1942 г. излязоха от Брест. В същия ден, пише Леги в своите мемоари, американският морски аташе във Виши получи шифрована телеграма от Брест с две думи:

398. Переписка Председателя Совета Министров СССР с президентами США и премьер-министрами Великобритании во время Великой Отечественной войны 1941–1945 г., т. I, стр. 19.

„Те заминаха.“

Съобщението, че тези кораби излязоха от Брест, беше светкавично предадено във Вашингтон. „Ние (американското посолство във Виши – В. С.) знаехме, че за това незабавно ще стане известно на англичаните.³⁹⁹“ Действително английското адмиралтейство своевременно узна за бягството на германските кораби. Въпреки всичко тези кораби „успешно преминаха Ламанш и достигнаха германското пристанище Кил“⁴⁰⁰.

На Леги направи голямо впечатление този факт, че „английският народ беше възмутен и на правителството на министър-председателя се стовари вълна от критики“⁴⁰¹.

Вината за безпрепятственото заминаване на немските кораби английските адмиралци прехвърлиха на военновъздушните сили, които уж не могли да открият германската ескадра в тесния пролив на Ламанш. Чърчил от своя страна се опита да представи тази работа като „неприятен инцидент“.

Този случай много напомня на пропушането на двата германски крайцера „Гебен“ и „Бреслау“ в Черно море през август 1914 г. След Първата световна война беше доказано, че английското адмиралтейство пропусна германските крайцери, за да уравни морските сили на страните от Черно море и да не допусне завземането на Дарданелите от руския флот.

Германските кораби от Кил бяха преведени в северните норвежки води, за да прекъснат морските комуникации на САЩ и Англия със Съветския съюз в Северния Атлантически океан.

На 18 юли 1942 г. в трудния момент на борбата на съветско-германския фронт, когато немскофашистките пълчища се втурнаха към Сталинград, съветското правителство получи послание от Чърчил, в което се съобщаваше за отказа на английското правителство да продължи снабдяването на Съветския съюз с военни материали по северния път от северните пристанища на СССР (Мурманск и Архангелск).

През септември 1942 г. американските военни ръководители преустановиха доставките на Съветския съюз по „заем-наем“⁴⁰² и всички кораби, идващи в съветските пристанища, изпратиха в района на Средиземно море. На 7 октомври 200 американски самолета, предназначени за Съветския съюз, бяха прехвърлени за участие в операцията „Торч“⁴⁰³. Тези допълнителни затруднения за Съветския съюз бяха създадени в

399. W. Leahy. I Was There, p. 73.

400. Пак там.

401. Пак там.

самия разгар на Сталинградската битка, когато съветската армия, снабдявана със собствено оръжие, водеше тежка борба сама срещу основните сили на хитлеристката военна машина.

В периода на разгрома на немскофашистката армия при Сталинград, в края на ноември 1942 г., в Цюрих (Швейцария) пристигна големият американски разузнавач Алън Дълес със задача да установи контакт с тези кръгове на германските монополисти, които отдавна имаха връзки с управляващите кръгове в САЩ. През това време управляващите кръгове в Германия вече хранеха тайни замисли, същността на които се състоеше в следното: да отстранят Хитлер и неговото обкръжение, за да поставят на власт група монополисти и милитаристи, ползващи се с доверието на западните държави, и незабавно да сключат с тях съюз, насочен срещу СССР.

Това беше планът на „дворцовия преврат“ с цел да се предотврати пълната катастрофа на германския империализъм. Като представител на германските монополисти в състава на заговорниците влизаше главният кмет на Нюрнберг, Герде-лер. Във военната част на групата заговорници влизаха бившият началник на германския генерален щаб, генерал-полковник Бек, генерал-фелдмаршал Витцлебен, началникът на управление военно разузнаване и контраразузнаване, адмирал Канарис, неговият помощник, генерал Остер, и други. Погледите на заговорниците бяха устремени на Запад. Участниците в заговора залагаха твърде много на реакционните сили в САЩ и Англия, с които установиха връзка чрез представителя на бюрото за външни връзки с германската евангелистка църква Ханс Шенфелд.

Агентите Канарис и Остер използваха за покушението срещу Хитлер английска бомба с часовников механизъм. Тази бомба беше поставена в самолета, с който Хитлер на 13 март 1943 г. отлетя за щаба на

402. На 11 март 1941 г. Конгресът на САЩ прие закон, с който правителството получи право да предава на други държави под аренда или в заем различни стоки и материали, в това число и от военен характер. Този закон започна да се нарича заем-наем.

Президентът на САЩ разпространи действието на закона за заем-наем над тези държави, отбраната на които се считаше за жизнено важна за отбраната на САЩ.

Военните материали, получени от Съветския съюз по заем-наем, представляваха около 4% от собственото производство през годините на войната.

Оказаната икономическа помощ на СССР управляващите кръгове в САЩ считаха за мероприятие, което „да попречи на нацистка Германия да завладее Русия и да й използва житото, петрола и другите ресурси, необходими за осъществяването на понатъшната агресия“ (Wartime Correspondence between President Roosevelt and Pope Pius XII, New-York, 1947, p. 57).

403. Harry Butcher. My Three Years with Eisenhower, p. 136.

централната група армии. Бомбата трябваше да избухне през време на връщането. Хитлер отлетя, но бомбата не избухна. Оказа се, че детонаторът е бил неизправен.

Задкулиската дейност през 1941 г. на Бивърбрук в Лисабон и през 1942 г. на Алън Дълес в Швейцария показа, че реакционните сили в САЩ и Англия през 1941–1942 г. водеха преговори за сепаративен мир по две направления – с хитлеристите и с германските монополисти. Реакционните сили в СДЩ и Англия продължаваха да насочват своята политика към продължаване на войната, да обезкръвят СССР и да спасят от катастрофа германските монополисти.

Неуспешните действия на англо-американските войски в Тунис (декември 1942 г. – февруари 1943 г.)

(Схеми 39–42)

В момента на десанта на англо-американските войски в Алжир и Оран на територията на Тунис нямаше нито един италиано-немски гарнизон. Своевременният десант в района на Бон на моторизираната група англо-американски войски „би могъл да достигне Бизерта и Тунис, без каквито и да било сериозни пречки...“⁴⁰⁴

В този случай би се наложило да преодолеят разстояние само 280 км. Освен това можеше да се извърши морски или въздушен десант близо до тези градове. Обаче англо-американското командване „не искаше да се опита да извърши макар и малък десант...“⁴⁰⁵

На следващия ден след започването на десанта на англо-американските войски във Френска Северна и Северозападна Африка в Италия пристигнаха три групи немски транспортни самолети, в чийто състав имаше гигантски планери „Голиат“ с товароподемност 16 т всеки. Това позволи на 11 ноември 1942 г. да прехвърлят в Тунис като първи ешелон немски охранителен батальон. След два дена към него се присъединиха и италиански поделения. Към 15 ноември в Бизерта пристигнаха 3500 войници (от които 2300 италианци), 20 средни и 10 леки танка и 60 оръдия.

404. Лиддел Гарт. Стратегия, стр. 372.

405. Пак там.

Немскофашистките войски, прехвърлени с транспортни самолети, понасяха огромни загуби, тъй като пренасянето се извършваше без съпровождане от изтребители. Тези загуби съставляваха не по-малко от 84 немски транспортни самолета, свалени от англо-американските изтребители. Свалените самолети падаха в морето заедно с хората и въоръжението. Италиано-немското командване беше принудено поради недостиг на сили да заеме ключовите позиции в Тунис със съвсем малки групи. Така например „за охрана на големите пристанища Сус и Сфакс бяха определени само 25 немци и от тях 10 души трябваше да заемат Габес на триполитанската граница. Кайруан – голям търговски град – се охраняваше само от много малък италиански гарнизон“.⁴⁰⁶

Американо-английското командване изпрати в Тунис авангард от 1-а английска армия – 78-а английска пехотна дивизия.

От Алжир до Тунис трябваше да преодолее 900 км разстояние. Тази дивизия на 25 ноември достигна Тебурба и Джедейда, хълмистия район на 20 км от гр. Тунис (схема 39). Английското командване не се реши да атакува от движение гр. Тунис и започна да чака, докато към този район пристигнат главните американо-английски сили. Началник щаба на Айзенхауер, бригадният генерал У. Б. Смит, оптимистично оценявайки обстановката, на 1 декември 1942 г. доложи на Рузвелт: „През декември ще завземем Тунис и Бизерта.“ Но до това време благоприятният момент беше загубен. За две седмици италиано-немското командване увеличи числеността на своите войски в Тунис до 15 000 души. Войските заеха за отбрана около градовете Бизерта и Тунис. В резултат на италиано-немските контраатаки, в които участваха около 50 танка, англичаните не издържаха и на 6 декември отстъпиха на противника подстъпите към гр. Тунис. При това войските от 1-а английска армия понесоха сериозни загуби, а американските войски загубиха основната част от техниката на строевите части.

Английските военни историци обясняват неуспехите в Тунис със силните дъждове, а командувачият 1-а английска армия се оправдава с това, че поражението е и в резултат на изморяването на войските. Обаче истинската причина за поражението на частите на 1-а английска армия на близките подстъпи към Тунис се заключава в това, че американо-английското командване не можа да осъществи голямо превъзходство в сили и средства над противника. Придвижването на англо-американските войски беше твърде предпазливо.

406. Alan Moorehead. The End in Africa, p. 83.

В състава на 1-а английска армия влизаха 6-а бронирана дивизия, 46-а и 78-а пехотна дивизия. Но тези дивизии нямаша общо управление и действаха на отделни разпокъсани отряди. През това време при Тунис се намираха 1-а бронетанкова и 1-а пехотна американска дивизия.

Към това трябва да се добави, че американо-английската авиация имаше въздушно господство. Кореспондентът на английския вестник „Дейли експрес“ от 16 декември 1942 г. съобщи от Тунис, че „често английските изстребителни самолети се връщат от своите полети, без да са срещнали нито един немски самолет. Дори на летящите без охрана бомбардировачи през време на дневните полети над Тунис и Бизерта не се оказваше съпротива във въздуха.“ И въпреки всичко англичаните и американците загубиха първата атака срещу Тунис.

До 18 януари 1943 г. на туниското направление цареше затишие. Фронтната линия, дълга около 350 км, минаваше от нос Сера до Гафса (схема 40). Американо-английските войски, които се развърнаха в един ешелон, бяха размесени; оперативни резерви не бяха създадени.

На север от Пон дю Факс се разполагаша частите на 1-а английска армия, в центъра – четири френски дивизии, от Сбейтла до Гафса – 2-и американски корпус. Френските дивизии бяха сформирани от състава на тези 110 000 души от френските въоръжени сили, които се намираха във Френска Северна Африка още преди десанта на американо-английските войски от 8 до 12 ноември 1942 г.

Американо-английското командване се зае да въведе ред в своя лагер, а италиано-немското командване, използвайки затишието, укрепяваше туниския плацдарм. Двете страни бяха доволни от спокойната обстановка.

На 18 януари италиано-немските войски атакуваха в центъра лошо снабдените с бойна техника французи, пробиха слабата им отбрана и започнаха да се придвижват към Пишон по долината на Уселтия. Цяла седмица беше необходима на американо-английското командване, за да спре напредването на слабите италиано-немски части. Вината за този неуспех беше прехвърлена на френското командване, което след това беше подчинено на командувачия 1-а английска армия, генерал Андерсън. През това време събитията в Триполитания се развиваха по следния начин. След евакуацията на Триполи (23 януари 1943 г.) италиано-немската групировка на Ромел започна бързо да отстъпва към укрепената „линия Марет“ (560 км на запад от Буерад Ел Хсун). На 6 февруари тя се съедини в Тунис с войските, които командуваше генерал Арним (схема 41), при това до 13 февруари войските на 8-а английска армия не

бяха в бойно съприкосновение с оттеглящата се групировка на Ромел. На обединената италиано-немска групировка в Тунис беше поставена задача „да отложи окончателната загуба на африканското крайбрежие на Средиземно море“⁴⁰⁷.

Игнорирайки влиянието на решаващите победи на съветската армия на съветско-германския фронт върху бойните действия на страните в Северна Африка, Гьорлиц се опитва да докаже, че в резултат на десанта на англо-американските войски на атлантическото крайбрежие на Мароко немската африканска армия се оказала между два огъня. И това уж заставило Ромел да побърза с отстъплението от Египет за организиране на туниския плацдарм.

В действителност не беше съвсем така. Районът на десанта на англо-американските войски на атлантическото крайбрежие на Мароко се намираше на разстояние 2500 км от групировката на Ромел. Решението за отстъплението в Тунис, както е известно, Ромел взе на 8 декември 1942 г., а след един месец англо-американските войски извършиха десант във Френска Северна Африка. През това време англо-американските войски се намираха на 1200 км от Ел Агейла и бяха задържани от тези италиано-немски войски, които се намираха в Тунис.

Фулер убедително доказва, че нахлуването на англо-американски войски във Френска Северна Африка би създавало непосредствена заплаха за базата на Ромел в Триполи в два случая: първи – ако нахлуването беше предшествувано от сражение при Ел Аламейн, втори – ако съюзниците биха извършили десанта колкото се може по-близо до Триполи. Но нито един от тези варианти не бе осъществен. Върховното командване на съюзниците отклони и двата варианта. Английското военноморско командване беше против какъвто и да било десант източно от Алжир. Изтъкваха се най-различни причини – и недостиг на десантни средства, и недостиг на самолетоносачи, и страх от нападение на противниковата авиация от Сардиния и Сицилия. Ясно е едно, че десантът в Казабланка, Оран и Алжир не довеждаше до бързото завършване на военните действия в Северна Африка, което не искаха управляващите кръгове в САЩ и Англия.

По такъв начин десантът на англо-американските войски във Френска Северна Африка не можеше да застави Ромел бързо да отстъпи в Тунис. Отстъплението на немския африкански корпус в Тунис се обяснява с отказа на Хитлер да изпрати подкрепления в Северна Африка

407. Walter Gortitz. Der Deutsche Generalstab, s. 551.

вследствие разгрома на немските войски при Сталинград.

Когато италиано-немската групировка на Ромел подхождаше към „линията Марет“, американското командване се опита да извърши пробив през превала Макнаси (на южния участък) към крайбрежието и да притисне италиано-немските войски между 8-а английска армия и 2-и американски корпус. Обаче бездействието на 8-а английска армия позволи на италиано-немското командване да прехвърли от „линията Марет“ 21-а танкова немска дивизия, да отбие атаката на американците и с това да им провали плана. Американските войски бяха принудени да отстъпят към Гафса. Те не успяха да предотвратят съединяването на италиано-немските войски. Една от причините за този неуспех беше липсата на взаимодействие между 2-и американски корпус и 8-а английска армия.

По това време в Тунис действаха (схема 41) 1-а английска армия, 19-и френски корпус и 2-и американски корпус.

Общата численост на американо-английската групировка достигаше 145 000 души и 540 танка.

В италиано-немската групировка на Арним влизаха 334-а немска и 1-а италианска пехотна дивизия, 10-а и 21-а немска танкова дивизия, всичко – 45 000 души и 150 танка.

Мусолини напразно се мъчеше да усилва италиано-немските войски в Тунис с немски танкове. През януари 1943 г. той се обърна към Хитлер с молба за помощ, но „немците съобщиха, че те не могат да изпратят обещаните бронетанкови сили в Тунис“⁴⁰⁸. Предвидените за изпращане в Тунис бронетанкови сили (осем механизирани съединения, специално подготвени за използване в тропически условия) по това време се намираха на съветско-германския фронт.

След като не успя опитът на американското командване да възпрепятства съединяването на групировките на италиано-немските войски, действащи в Триполитания и Тунис, до 14 февруари 1943 г. настъпва затишие.

Бездействието на 8-а английска армия позволи на немско-фашисткото командване на 14 февруари да атакува американския сектор в южната част на Тунис (схема 42). Ромел искаше да отхвърли американския десен фланг към алжирската граница и да не допусне съединяването на 8-а английска армия с американските войски в района на Тебеса. За удара срещу 1-а и 34-а американска дивизия, заемащи районите на Гафса и

408. The Ciano Diaries (1939–1943), p. 547.

Сбейтла, той подготви две танкови групи от частите на 10-а и 21-а немска танкова дивизия.

Монтгомери по това време се намираше на „линията Марет“ не се решавайки да започне атаката. Своята пасивност Монтгомери обяснява с лошо снабдяване. Но нямаше основание да се говори за лошо снабдяване в 8-а армия – „боеприпаси, облекло и продоволствие постъпваха в невиджано дотогава изобилие. Британски оръдия, американски танкове и самолети от двете страни – всичко идваше насам“.⁴⁰⁹

Съвсем очевидни бяха истинските цели, които преследваше Монтгомери със своята бавност – да не се бърза със завършването на военни действия в Северна Африка.

В началото на немскофашисткото настъпление поделенията на 1-а американска бронетанкова дивизия бяха разхвърлени по целия фронт на 2-и корпус (150 км). Под ръка на командира на дивизията се оказаха само малки поделения с леки танкове. В такава обстановка започна атаката на немците, която се развиваше в две направления: от населения пункт Фейд към Сбейтла се движеха 80 танка, а от Ел Гетар към Гафса – 30 танка. През деня немскофашистките войски напреднаха в дълбочина около 30 км и вечерта завзеха Гафса. Американските войски в безредие отстъпиха към Касеринския проход, широк 5 км.

В района на Сиду бу Зид американската пехота беше принудена да захвърли голяма част от своя транспорт, а 168-и американски пехотен полк, напълно отрязан от своите главни сили, се предаде в плен. Американските танкови войски понесоха тежки загуби – бяха унищожени повече от 100 танка, 57 полуверижни самоходни артилерийски установки и 29 оръдия.

Американците загубиха толкова много танкове по следния начин. Американската танкова част, като видя немските танкове, тръгна напред. Противникът започна да отстъпва. Преследвайки противника по петите, американските танкисти попаднаха под огъня на масираните немски противотанкови батареи от 88-мм оръдия и оръдията леко излизаха победители в борбата с американските танкове „Шерман“, въоръжени със 75-мм оръдия. Загубите на американците се увеличиха и от това, че танковете „Шерман“ вместо дизелови двигатели имаха бензинови мотори. При попадането на снаряд в моторната част на танка силно октановият бензин лесно се възпламеняваше и танковете пламваха като факел.

Освен Гафса немскофашистките войски на 17 февруари завзеха

409. Alan Moorehead. The End in Africa, p. 102.

Сбейтла, а на 20 февруари – Касерин.

Превалът Касерин беше превзет при следните обстоятелства. Немската пехота през нощта превзе най-високия пункт и от сутринта започна да обстрелва американските противотанкови батареи, разположени пониско. Когато американските противотанкови части отстъпиха, немските танкове се спуснаха в долината. В резултат на паниката, която възникна в щабовете, англо-американските войски оставиха в района на Телепте, най-хубавото от всички летища на североафриканския фронт, голям брой повредени самолети и унищожиха 190 т авиационен бензин.

На 20 февруари, в самия разгар на настъплението на немците, беше създадена 18-а армейска група под командуването на Александър, намиращ се със своя щаб в гр. Константин. В състава ѝ влизаха 1-а английска армия, 19-и френски корпус, 2-и американски корпус и 8-а английска армия. Номерът на армейската група беше съставен от номерата на двете английски армии 1-а и 8-а.

Армейската група беше създадена с цел да се координират действията на отделните армии и корпуси, тъй като нямаше съгласуван план за отбранителна операция. Монтгомери в отговор на искането на Александър да направи всичко възможно на „линията Марет“, за да отвлече силите на противника, се ограничи с незначителен натиск над противника с частите на 7-а бронирана и 51-а шотландска дивизия. Такива пасивни действия, разбира се, не можаха да заставят Ромел да прекрати атаката на южния сектор на туниския фронт.

Когато немскофашистките войски завзеха превала Касерин, полк „летищи крепости“ излетя да бомбардира неприятелските позиции. Превалът беше добър ориентир. През време на нощния полет американските самолети се отклониха от правилното направление, преминаха встрани от Касерин и хвърлиха бомби над мирния арабски гр. Сук ел Арба, на 160 км от указаната им цел. „Бяха убити и ранени много араби и унищожено много имущество на мирните граждани.“⁴¹⁰ Оказа се, че офицерският състав беше слабо подготвен по ориентиране, особено нощем. В пехотата имаше случаи на загубване на цели батальони нощно време при движението им към изходните позиции.

Брадли, по това време командир на 2-и армейски корпус, отбелязва, че в американската армия в продължение на дълго време особено се подценявала разузнавателната подготовка. Този недостатък им даде да разберат през февруари 1943 г.

410. Eisenhower. Crussade in Europe, p. 145.

Немският контраудар се оказа за съюзното командване съвършено неочакван. В резултат на това в разузнавателния отдел на обединения американо-английски щаб цареше безредие и бъркотия. Командуваният 1-а английска армия, Андерсън, дълго време не можеше да се ориентира в обстановката. Войсковото разузнаване се оказа едно от най-слабите места на американската пехота в Тунис. Недооценяването на войсковото разузнаване доведе до това, че командването оставаше или в пълно неведение относно противника, или получаваше съзнателно изопачена информация.

Минирането на подстъпите към отбранителните позиции също се подценяваше. Така например на 13 февруари, един ден преди немската атака, Айзенхауер, проверявайки състоянието на отбраната, искаше да разбере дали са създадени минни полета, можаха да му покажат само карта с предполагаемо минно поле.

В хода на военните действия американското командване, разбира се, придоби боен опит. Но често този опит се изразяваше в преминаването от една крайност в друга. Например командирът на 1-а американска бронирана дивизия в доклада си „Уроците от туниската кампания“ писа, че „противотанковите мини представляваха най-голямата опасност за операциите на бронирани дивизии“⁴¹¹.

След завземането на превала Касерин от немскофашистките войски американските войски също започнаха да се стремят да завземат не само високите хълмове, но и най-високите точки на хълмовете. Американската пехота, достигайки върха на хълма, се спираше и повече не се опитваше да продължи движението към отпред лежащия склон. Немските артилерийски батареи откриваха огън по ясно видими на фона на хоризонта цели и американската пехота понасяше много по-големи загуби, отколкото при завземането на самите позиции.

Англо-американското командване имаше в свое разположение големи резерви. Можеше да се създаде силна ударна групировка за париране на немския контраудар. Вместо това резервите се разпиляваха и се въвеждаха в боя по части „батальон след батальон. И щом като следващият батальон влезе в боя, немците и него унищожаваша.“⁴¹²

Разхвърлеността на силите, разредоточените удари, въвеждането на войските в боя по части доведоха до това, че на 23 февруари 1943 г. немските танкови групи без особен труд отхвърлиха 2-и американски

411. Lessons from the Tunisian Campaign, Washington, 1943, pp. 63–64.

412. О. Брэдли. Записки солдата, стр. 47.

армейски корпус назад към Тебеса, т.е. на 150 км. Това усили и туниския плацдарм, и тила на италиано-немските войски на „линията Марег“. Военният министър на САЩ, Стимсън, беше принуден да заяви пред представителите на печата, че американските войски претърпяха в Централен Тунис сериозни неуспехи. Чърчил в писмото си до крал Георг съобщи, че „2-и американски корпус понесе тежко поражение и очевидно загуби около половината от най-важното оръжие, без да нанесе никакви загуби на противника“⁴¹³.

На 26 февруари в района Седженан предприе атака групировката на Арним с цел да провали готвещото се от англичаните настъпление на северния сектор на фронта. Атаката на немско-фашистките войски изненада английското командване. Командването на 1-а английска армия не съумя своевременно да организира съпротива. Заповедите на командването бяха несъгласувани и противоречиви. В резултат на това английските войски започнаха бързо да отстъпват. Провеждащата се подготовка за настъпателни действия беше провалена, тъй като „1-а армия се намираше в ужасно състояние“⁴¹⁴. Поради недостиг на сили немскофашисткото командване не беше в състояние да развие успеха.

Февруарските атаки на немскофашистките войски доведоха до това, че „американо-английските части се смесиха по целия фронт.“⁴¹⁵ Александър в донесенията си употреби доста по-силен израз „страшно смесване... Управлението на войските се наруши...“⁴¹⁶ До 20 март военните действия на Туниския фронт се прекратиха. Американо-английското командване преведе в ред своите войски и готвеше сили за ново настъпление.

С цел да ускори възстановяването на боеспособността на 2-и американски корпус от САЩ бяха допълнително доставени 5400 товарни автомобили. С автотранспорта се прехвърляха резервите и всичко необходимо за бойната дейност на войските. По такъв начин съставът на 2-и американски корпус по план 38 000 души успяха да го доведат до 92 000 души.

В резултат на изучаване уроците от бойните действия в Тунис през февруари 1943 г. американското командване по отношение на бойното използване на военновъздушните сили дойде до тези изводи, до които и английското командване дойде след сражението при Ел Аламейн.

413. Winston S. Churchill. The Second World War, v. 4, p. 658.

414. Alan Moorehead. The End in Africa, p. 125.

415. Пак там.

416. Лиддел Гарт. Стратегия, стр. 375.

В Тунис американците имаха голямо превъзходство в бойни самолети. Обаче децентрализираното управление на войсковата авиация попречи на своевременното ѝ съсредоточаване за масирано използване по настъпващите танкови колони на противника.

Стратегическата въздушна армия в това време водеше борба с подводниците в Средиземно море и бомбардираше стратегически обекти в Италия. Поражението на американските войски при Касерин послужи на англо-американското командване за „урок по отношение използването на военновъздушните сили като цяло, което не беше забравено до края на войната“⁴¹⁷. След поражението при Касерин всички авиационни поделения и части за поддръжка на сухопътните войски бяха иззети от контрола на последните и обединени под едно командване, което получи название „командване на тактическите военновъздушни сили“.

Принципът за единство в авиационното командване беше официално признат в американското наставление ФМ 100–20 (октомври 1943 г.). В наставлението се подчертаваше, че успехът на сухопътните войски зависи от завоюването на превъзходство във въздуха. В края на годината беше издадено ново наставление, озаглавено „Взаимодействие на сухопътните войски и военновъздушните сили“. На равни начала сухопътните и военновъздушните сили действуваха в театъра на войната под общото ръководство на върховното главно командване на въоръжените сили.

Частичните успехи на 8-а английска армия на „линията Марет“ (март 1943 г.)

(Схема 43)

На 20 март, след един месец и половина подготовка, войските на Монтгомери започнаха пробив на „линията Марет“, „Линията Марет“, дълга около 100 км, беше създадена от французите още преди Втората световна война и минаваше по границата между Тунис и Либия. На крайморския ѝ участък се намираше непрекъснатата верига от отбранителни укрепления, а на десния фланг, в района на Ел Гама, се разполагаха само отсечни позиции, опиращи се на хълма Матмата. Италиано-немските войски използваха за противотанково препятствие изсъхналото

417. Джон Смит. Военная доктрина США, пер. с англ., М., 1956, стр. 163.

корито на р. Зигза, скосявайки бреговете ѝ.⁴¹⁸

Италиано-немската групировка, отбраняваща се на „линията Марет“, имаше осем дивизии, от които три немски (две пехотни и една танкова). Всички дивизии имаха значително неокмплектуван състав и техника. Общата численост на италиано-немските дивизии не превишаваше 100 000 души с 200 танка.

Италиано-немското командване си постави задачи да задържи туниския плацдарм „колкото се може по-дълго.“⁴¹⁹ Към началото на бойните действия по пробива на „линията Марет“ 8-а английска армия имаше шест дивизии (четири пехотни и две бронирани дивизии) и шест бригади (три пехотни и три бронирани бригади). Всичко армията имаше 187 000 души; в бронирани дивизии и бронирани бригади имаше 480 танка. Само на огневите позиции имаше повече от 500 противотанкови оръдия.

Монтгомери реши да пробие „линията Марет“ с фронтален удар по направление на крайбрежния път само със силите на пехотата, смятайки да въведе танковете в „чистия пробив“. В английската литература през военните години често се подчертаваше фактът, че „според Монтгомери цялото изкуство на войната се свежда до примера, шаблона и реда от числа...“⁴²⁰ Успехът на пробива се поставяше в зависимост от силите на бомбовите удари и съпровождането на пехотата на бойното поле от авиацията. Началник щаба на 8-а армия, де Хинганд, изказа пожелание пред вицемаршала от авиацията, Бродхърст, да опита да проведе светкавична атака, каквато използват немците. Последният отговори: „Аз ще направя това. Вие ще имате ожесточено сражение от бомби и оръдеен огън. Истинска светкавица на бръснещия полет...“⁴²¹

На 20 март 1943 г. започна авиационната обработка на тесен участък от „линията Марет“. Тя продължи 3 часа непосредствено преди атаката. Съсредоточен удар нанесе 40 леки бомбардировача. Артилерийската подготовка беше ограничена с един артилерийски налет, който продължи няколко минути. След това 50-а английска пехотна дивизия премина в атака под прикритието на две ескадрили самолети. 19 ескадрили от тактическите военновъздушни сили очакваха своето бойно използване. Първите две ескадрили се сменяха последователно от други две. Така продължи 2,5 часа.

418. Пресъхналото корито на реките по арабски се нарича „вади“.

419. Les.Lettres secretes Echangees par Hitler et Mussolini (1940–1943), p. 166.

420. Alan Moorehead. The End in Africa, p. 102.

421. De Guingand. Operations Victory, London, 1947, p. 256.

Отначало частите на 50-а пехотна дивизия успяха да преодолеят един от участъците на Вади Зигза. Английските сапъори започнаха да прокарват колонен път през коритото на реката и да поставят мост за прехвърляне на артилерията и танковете (ширината на пресъхналото корито на реката е 72 м, а дълбочината – 15 м). На другия бряг те успяха да прехвърлят само няколко танка и оръдия. В най-решителния момент мостът рухна и английската пехота остана без поддръжка.

На 22 март 15-а немска танкова дивизия контраатакува 50-а английска пехотна дивизия на заетия плацдарм и я отхвърли в дъното на коритото на реката. 50-а дивизия, изоставяйки предмостовото укрепление, беше принудено да отстъпи. Атаката на англичаните претърпя пълен неуспех. Битата 50-а английска дивизия беше набързо извадена от боя и вместо нея беше въведена 51-а шотландска пехотна дивизия, намираща се дотогава в резерв.

На Монтгомери се наложи да пренесе основните усилия на левия фланг на 8-а армия и тук да въведе новозеландски части. 2-а новозеландска дивизия с 8-а бронирана бригада беше насочена в обход на фланга на италиано-немските войски в района на Ел Гама. Движението към Кебели можеше да е по-успешно, тъй като в този район се намираха само две италиански картечни роты. Обаче командирът на дивизията не се реши на дълбоко обходно движение. Англичаните се бояха от трудно проходимата местност и откъсване от удобното приморско направление. Вместо дълбокия обход на противниковия десен фланг дивизията с бронираната бригада излезе направо на италиано-немската отсечена позиция в района на Ел Гама, където се намираше 21-а немска танкова дивизия. Това доведе до обстоятелството, че, по изречение на Монтгомери, „новозеландският корпус беше задържан“⁴²². Лидъл Харт пише по-конкретно: „Английските атаки бяха спрени пред отбранителните рубежи при Ел Гама.“⁴²³ На 26 март в района на Ел Гама пристигна 1-а бронирана бригада, а след нея се приближиха всички останали части на 10-и брониран корпус. Всичко това измени обстановката в полза на англичаните. Монтгомери имаше повече от три пъти превъзходство в жива сила и техника. Въпреки това Монтгомери, вместо да нанесе съкрушителен удар по крайбрежието на Габезкия залив и да отреже пътя на противника за отстъпление от „линията Марет“, продължи, кой знае защо, да чакат. Така мина още един ден – 27 март, – а през нощта на 28 март

422. Montgomery. El-Alamein to the river Sangro, p. 52.

423. Лидел Гарт. Стратегия, стр. 379.

италиано-немското командване отведе своите войски на нови позиции в района на Вади Акарит (15 км североизточно от Ел Гама).

Едновременно започнаха да отстъпват италиано-немските войски пред фронта на 2-и американски армейски корпус.

Общо отстъпление на италиано-немските войски на южното крило на Туниския фронт (28 март – 13 април 1943 г.)

(Схема 43)

Италиано-немските войски, намиращи се на „линията Марет“ и пред фронта на 2-и американски армейски корпус, постепенно отстъпиха на удобния за отбрана хълмист рубеж на югоизточните подстъпи към гр. Тунис. Италиано-немското командване реши с това да стесни туниския плацдарм.

Войските на 2-и американски армейски корпус се придвижиха крайно бавно. Службата за въздушно наблюдение, оповестяване и свръзка не беше добре организирана. Появеше ли се макар и един противников самолет, от челната машина се подаваше сигнал за тревога. Машините се спираха и войниците се разбягваха встрани. Подобни сигнали се подаваха много често, понякога дори и при появяването на американски самолети. При тези спирания се губеше много време.

Войските на 8-а английска армия също се придвижваха бавно зад отстъпващите от „линията Марет“ италиано-немски войски.

Монтгомери обясняваше своята пасивност при преследването на противника с това, че 30-и корпус от сутринта на 28 март срещнал трудности при преодоляването на мини, различни примки и разрушения, а бойните действия на 10-и брониран корпус срещу Ел Гама бяха задържани от самума⁴²⁴. Обдче самумът не задържа италиано-немските войски и те отстъпиха към Вади Акарит без големи загуби.

На 6 април Монтгомери предприе фронтална атака срещу отбранителната позиция на италиано-немските войски при Вади Акарит в северната част на така наречения Габески проход, чиято обща ширина достига 25 км. Атаката се извърши от три дивизии, настъпващи в един ешелон. Главният удар в центъра се нанасяше от 50-а английска пехотна

424. Самум – горещ сух вятър в пустините, който носи облаци от пясък и прах (бел.ред.).

дивизия.

Атаката нямаше успех. Стремейки се на всяка цена да извърши пробив, Монтгомери въведе в бой на участъка на 50-а дивизия части от 10-и брониран корпус. Обаче и това не помогна. Монтгомери беше принуден да признае, че противникът не му позволи да излезе на открита местност.

На другия ден Монтгомери се готвеше да започне всичко отначало, но италиано-немското командване не дочака и през нощта на 7 април започна да отвежда своите войски към Енфидавил.

В този ден англо-американското командване на 18-а група армии в Тунис направи опит да излезе през прохода Фондук към крайбрежието с цел да отреже пътя за оттегляне на италиано-немската групировка, отстъпваща от рубежа Вади Акарит към Енфидавил.

В атаката трябваше да участвуват 6-а английска бронирана дивизия, 28-а английска пехотна бригада и 34-а американска пехотна дивизия. Американските и английските войски не проведоха атаката съгласувано. По данни на Мурхед, американските войски не пристигнаха на своите изходни позиции в определено време поради това, че объркаха времето за излизането. Набързо проведената артилерийска подготовка на атаката не нанесе почти никакви щети на противниковата отбрана. Каменните фермерски къщи, приспособени за отбрана, останаха цели и невредими. Италиано-немските огневи точки не бяха подавени. Частите на 6-а бронирана дивизия се нахвърлиха на неразузнатото минно поле, попаднаха под огъня на противотанковите оръдия и загубвайки около 100 машини, се оттеглиха на изходните позиции. 34-а пехотна дивизия също беше отхвърлена с тежки загуби. Атаката се провали изцяло.

Немците осейваха подстъпите към позициите си с противо-пехотни мини на опън и на натиск. Противопехотната мина представляваше малка металическа кутия, напълнена с шрапнел. Мината се заравяше в земята. На повърхността се намираха само края на детонатора или изопнат тел. Трябваше само с крак да се докоснат детонаторът или изопнатият тел, за да излети мината на височина 1 м и да избухне. Шрапнелите се разпръсваха в радиус до 15 м.

След провалянето на атаката англичаните и американците започнаха да се обвиняват едни други в неумение да воюват. Английският майор Райнер напомни на американците, че лекцията на Монтгомери „Как да се побеждава“, прочетена от него през януари 1943 г. специално за старшите американски офицери, не хвана място. Това, разбира се, беше неуспех за американското оръжие на Туниския фронт, пише

английският журналист Мурхед. Американският журналист, Мак Вайн, също язвително отбелязва, че в Тунис Монтгомери до последния ден на военните действия в Северна Африка не можа да се придвижи по-далеч от Енфидавил (75 км южно от гр. Тунис), въпреки че той чете лекцията „Как да се побеждава“ и се стремеше пръв да влезе в гр. Тунис. В тези взаимни обвинения за неуспехите също взеха участие английският генерал Джон Крокер, който ръководел атаката, и командирът на 34-а американска пехотна дивизия, генерал Райдер.

Американо-английските войски, настъпващи в западната част на Тунис, достигнаха Кайруан едва на 11 април. По това време Кайруан беше вече изоставен от италиано-немските войски.

В района на Кайруан 2-и американски корпус на 7 април успя да се съедини с 8-а английска армия. След това американо-английските войски без бой завзеха голямото пристанище Сфакс и населения пункт Сус (на 80 км от Кайруан).

Италиано-немските войски се спряха на 48 км северно от Сус, като организираха набързо отбрана в планинския район на Тунис, около село Енфидавил.

8-а английска армия се приближи към този населен пункт към 13 април. Монтгомери предприе атака от движение, но към 16 април се убеди, че 8-а армия не може лесно да изтласка противника от неговия нов отбранителен рубеж. Наложил се да се проведе подготовка за голямо настъпление. Формата на маньовъра оставаше както по-рано – фронтален удар в центъра с цел да се пробие италиано-немската отбрана и да се излезе към гр. Тунис.

През нощта на 20 април английските войски започнаха атаката, която продължи безрезултатно два дена. На 22 април Монтгомери беше принуден да извърши прегрупироване с цел да се пренесе направлението на главния удар непосредствено по крайбрежието.

На 23 април английските войски отново преминаха в атака, но безуспешно. Настъплението се закучи и Монтгомери беше принуден да се откаже от по-нататъшни атаки и да се ограничи със сковаване на противника на своя участък на фронта.

Сега Монтгомери оправдава своя неуспех с това, че при наличните ресурси не би могло да се разчита на никакви решителни успехи. Но фактите си остават факти – американо-английското командване имаше голямо превъзходство в сили и средства.

Мурхед, като оправдава неуспеха на Монтгомери, смята, че едва ли може да се намери армия в света, способна да превземе енфидавилските

рубежи на немците.

Тези рубежи представляваха естествени препятствия, избрани на хълмиста местност и набързо укрепени. През цялото време на военните действия в Северна Африка англо-американските войски не срещнаха съвременна многополосна отбрана. Ето защо не може и дума да става за наличието на каквато и да било непреодолима отбрана, уж създадена от немците в района на Енфидавил.

Успешното отбиване от италиано-немските войски на опитите на англо-американското командване да им попречи да отстъпят в района на гр. Тунис „даваше на германското върховно командване възможност да евакуира своите войски на о. Сицилия, ако то поискаше това“⁴²⁵. Освен това за скритото товарене на корабите и превозването на войските благоприятствуваха мъглите, които по това време се застояваха над Сицилийския пролив. Обаче хитлеристите решиха да продължат кампанията в Северна Африка, за да отложат за по-дълго време десанта на англо-американските войски на южното крайбрежие на Европа.

От своя страна англо-американското командване не бързаше със завършването на военните действия в Тунис. Докато продължаваха военните действия в Северна Африка, управляващите кръгове в САЩ и Англия имаха удобен предлог за оправдаване на нееднократното отлагане сроковете за откриването на втория фронт в Западна Европа.

Продължителният характер на военните действия в Тунис

(Схема 44)

След като 8-а английска армия окончателно се спря в района на Енфидавил, туниският плацдарм се стесни до 200 км по фронта и 140 км в дълбочина. Американско-английските „въздушни сили имаха пълно господство във въздуха“⁴²⁶ (те имаха 3000 самолета). Италиано-немската авиация, дори по английски данни, „можеше да направи само 68 излитания на ден“⁴²⁷. Всички сили на немскофашистката авиация „бяха приковани... на съветско-германския фронт“⁴²⁸.

425. Лиддел Гарт. Стратегия, стр. 381.

426. Alan Moorehead. The End in Africa, pp. 160–161.

427. Winston S. Churchill. The Second World War, v. 4, p. 692.

428. S. Westphal. Heer in Fesseln, 205.

Немските транспортни самолети бяха принудени да летят над Туниския пролив без прикриване от изстребители. Поради тази причина само през април 1943 г. бяха свалени 200 транспортни самолета на страни-те от „оста“. През време на едно прелитане на колона от 20 транспортни самолета „Ме-323“ („Гигант“) бяха свалени 18. Това бяха огромни шест-моторни самолети, развиващи скорост едва 225 км в час. Всеки самолет побираше по 120 души.

През същия месец американски изстребители атакуваха голяма ко-лона транспортни самолети, доставящи военни товари в Тунис. За много кратко време те свалиха 76 транспортни самолета.⁴²⁹

Англо-американците имаха също голямо превъзходство в жива си-ла (тройно), в танкове (1136 срещу 116) и оръдия (около 2000 срещу 500).

За катастрофалното състояние на италиано-немските войски в Ту-нис Мусолини писа на Хитлер на 9 март 1943 г.: „Италианските войски са принудени да водят... война, използвайки оръжие, което е останало от войната 1914–1918 г.“⁴³⁰

Обаче въпреки изключително благоприятната обстановка англо-американските войски тъпчеха на място. Италиано-немските войски продължаваха да държат важните проходи хълма Грин и Болд в сектора на Седженан, хълма Лонгстоп (хълма на „дългото задържане“) в сектора на Меджерда, по на юг държаша Пон дю Факс и накрая Енфидавил. Сякаш англо-американските войски никога няма да могат да излязат към крайбрежието. Пред хълма Лонгстоп, затварящ пътя към град Ту-нис, войските на 1-а английска армия престояха 5 месеца.

Продължителният характер на военните действия в Тунис отговаря-ше на политическата линия на управляващите кръгове в САЩ и Англия – да не се бърза със завършването на Втората световна война, докато съ-ветската армия се намира далеч от границите на Германия. Съветското правителство нееднократно обръщаше внимание на ръководителите на правителствата на САЩ и Англия за неоправданото отлагане на сроко-вете за завършването на военните действия в Тунис. В личното послан-ие от 16 февруари 1943 г. . В. Сталин писа на У. Чърчил, че „по-рано от вас се набелязваше срокът за завършването на военните операции в Тунис през февруари, а сега този срок се отлага за април“⁴³¹. Но и този срок не беше окончателен.

429. А. Гейвин. Воздушно-десантная война, пер. с англ., М., 1957, стр. 34.

430. Les Lettres secretes Echangees par Hitler et Mussolini (1940–1943), p. 170.

След един месец – на 16 март 1943 г. – . В. Сталин в писмото си до Ф. Рузвелт охново отбеляза този факт, че „англо-американските операции в Северна Африка не само не се ускоряват, но се отлагат за края на април, при това дори и този срок се сочеше не съвсем определено“⁴³².

Управляващите кръгове в САЩ и Англия поставиха откриването на втория фронт в Северна Франция в пряка зависимост от завършването на военните действия в Северна Африка. Ф. Рузвелт в писмото си от 22 февруари 1943 г. до . В. Сталин писа, че „след успеха в Северна Африка... американските военни усилия ще бъдат разпространени над европейския континент“⁴³³.

Аналогични условия поставяше и У. Чърчил в посланието си до . В. Сталин, получено на 18 юли 1942 г.: „Ние трябва първо да разбием Ромел.“⁴³⁴ Ето защо протакането на военните действия отначало в Либия, а след това и в Тунис позволяваше на управляващите кръгове в САЩ и Англия по такъв начин да се оправдават пред общественото мнение в своите страни за нееднократното отлагане на сроковете за откриването на втория фронт в Западна Европа.

Неоправданото с военни причини протакане на военните действия в Тунис доведоха до това, че немците за времето от края на декември 1942 г. до 16 март 1943 г. прехвърлиха от Запад на съветско-германския фронт 39 дивизии, от които 6 танкови. По такъв начин „вместо помощ на Съветския съюз чрез отвлечане на германски сили от съветско-германския фронт се получи облекчение за Хитлер...“⁴³⁵

Ръководейки се от политическата установка – да не се бърза със завършването на военните действия в Северна Африка, – англо-американското командване не се стремеше да намери правилно решение за бързия разгром на врага. Действувайки с остарелите методи от периода на Първата световна война 1914–1918 г., то реши постепенно да подлага италиано-немските позиции на артилерийски обстрел (по рубежи), последователно да завзема рубежите и да продължи бавно да придвижва пехотата и танковете, докато не бъде завзет Тунис.

431. Переписка Председателя Совета Министров СССР с президентами США и премьер-министрами Великобритании во время Великой Отечественной войны 1941–1945 г., т. Г, стр. 93.

432. Переписка Председателя Совета Министров СССР с президентами США и премьер-министрами Великобритании во время Великой Отечественной войны 1941–1945 г., т. II, стр. 58.

433. Пак там, т. II, стр. 56.

434. Пак там, т. I, стр. 53.

435. Пак там, стр. 94, личное послание И. В. Сталина У. Черчиллю.

Накрая, на 23 април, Александър реши да се хвърли срещу италиано-немските позиции със всичките сили на 1-а английска армия. Обаче всички атаки завършиха без резултат. Например 78-а английска пехотна дивизия беше усилена със 125 тежки танка и 500 оръдия. Въпреки всичко танковете не успяха да пробият фронта. Артилерийската подготовка беше проведена напразно. Противникът своевременно успя да отстъпи с главните си сили от предните позиции в дълбочина на своята отбрана.

Английското командване дойде до извода, че за да победи, трябва да има само количествено превъзходство в техника.

Такава тенденция не без основание, пише Фулер, крие в себе си опасни последствия, тъй като може да стане догма, „да измести всяко творчество и да даде на хората безинициативно шаблонно решение на всички проблеми на настъплението“⁴³⁶.

Като имаха на своя страна абсолютно превъзходство, англо-американските съюзници възнамеряваха да оказват на противника равномерен натиск по цялата линия на фронта. Действайки по такъв начин, американо-английските войски към 1 май обхванаха в полуобръч туниския плацдарм на държавите от „оста“.

В северния сектор се разполагаше 2-и американски корпус (1-а бронетанкова, 1-а, 34-а и 9-а пехотна дивизия), прехвърлен в района на Седженан през средата на април; южно, в района на Меджез ел Баб, 5-и английски корпус (1-а, 4-а и 78-а пехотна дивизия), зад 5-и корпус се намираше отделната група войски в състав от 4-а смесена дивизия от отделни части на 8-а армия, 4-а индийска пехотна дивизия и 7-а бронирана дивизия; вдясно от 5-и корпус – 9-и английски корпус (46-а пехотна, 1-а и 6-а бронирана дивизия), между 9-и корпус и 8-а армия се разполагаше 19-и френски корпус в състав от три пехотни дивизии.

По това време в състава на италиано-немската групировка останаха всичко 440 оръдия и 60 танка. Няколкото десетки оцелели италиански самолети отлетяха на о. Сицилия.

На 30 април 1943 г. Мусолини предупреди Хитлер, че „ако не успеят да разрешат проблема с авиацията в Средиземно море... нито един военен кораб, нито един транспорт, нито един самолет занапред не ще може да достигне в Тунис. Това означава бързото загубване на Тунис и всички наши сили, които се намират там.“⁴³⁷ Но на Хитлер не беше до

436. Дж Фулер. Вторая мировая война 1939–1945 г., стр. 329.

437. Les Lettres secretes Echangees par Hitler et Mussolini (1940–1943), p. 187.

Тунис.

На 2 февруари 1943 г. при Сталинград беше ликвидирана обкръжената групировка на немскофашистките войски. Съветските войски продължиха настъплението. Пленените две елитни немскофашистки армии при Сталинград принуди Хитлер да остави италиано-немските войски в Северна Африка без всякаква поддръжка. Основните сили на немскофашистката авиация бяха сковани на съветско-германския фронт. Единственото, което можеше да направи Хитлер, беше да изпрати в Северна Африка категорично искане: „Туниското предмостово укрепление да се задържи на всяка цена.“⁴³⁸

На 6 май американско-английската авиация започна да обработва участъка на противниковата отбрана (5,5 км по фронта и 6,5 км в дълбочина) източно от Меджез ел Баб с цел да извърши пробив в италиано-немските позиции. Бомбардировачите, като не срещнаха никакво противодействие от противниковата противовъздушна отбрана, според изказването на американския генерал от авиацията, Арнолд, „с бомбите буквално изкопаха канал от Меджез ел Баб до Тунис“. В продължение на пет часа продължи непрекъснато бомбардиране. Англо-американските бомбардировачи извършиха 2146 излитания. За действията на бомбардировачите наблюдаваха от земните наблюдателни пунктове командувачият тактическите военновъздушни сили английският маршал от авиацията, Артур Кънингхам, и помощник-министърът на авиацията, Харолд Балфоа. През цялото време пилотите докладваха, че „няма какво да бомбардират“. Обаче Кънингхам продължаваше бомбардировката.

Причината за настойчивостта на Кънингхам се заключаваше в това, че ръководителите на военновъздушните сили на САЩ и Англия се стремяха да докажат, че авиацията е най-силното оръжие и именно то изтласка войските на страните от „оста“ от Африка.

Към такива възгледи се придържаха американските генерали Арнолд и Спаатс и английските генерали Харис и Тедер, които в действителност възкресиха в ново издание теорията на италианския генерал Дуе (1920 г.) за решаващата роля на авиацията във войната.

Според тази теория успехът на операцията се решава от тежките бомбардировачи, съпроводжани от изстребители. Задачата на сухопътните войски е само да окупират територията. Дуе предложи да се създаде въздушна армия от 1000 самолета, като твърди, че всекидневното използване на 500 самолета за разрушаването на 50 центъра от всякакъв вид

438. Пак там, стр. 175.

ще осигури бързата победа. При това Дуге смяташе, че с всички останали въоръжени сили може почти напълно да не се счита.

Теорията за въздушната война, също както и много буржоазни теории, които пренебрегват ролята на човека и фетишизират техниката, напълно удовлетворяваше тези реакционни кръгове в САЩ и Англия, които се стремяха да отложат разгрома на фашистка Германия. Тази теория им даваше възможност да аргументират претенциите – да не разгръщат решителни бойни действия по суша, тъй като победата може да се спечели само със стратегически бомбардировки. Подобни изказвания се появяваха на страниците на английските вестници. Така например в английския вестник „Сънди таймс“ от 22 ноември 1942 г. беше поместен призив „да се въздържа от сухопътните операции от широк мащаб, а максимум енергия да се употреби за отслабването на Германия чрез въздушни нападения...“ Фулер не без основание пише, че така наречените стратегически бомбардировки над Германия в действителност „само пречеа на бързата победа“⁴³⁹.

Американо-английското авиационно командване в Тунис направи извод, че за пръв път от всички войни противниковите предни позиции са пробити със силите на авиацията и въздушните сили са ключът на победата. Но пробивът в противниковата отбрана беше извършен не само от авиацията. Дъжд от артилерийски снаряди от 1000 оръдия се стовари върху отбранителните позиции на противника. Артилерийската подготовка се проведе на участък от фронта, широк около 3 км.

Към 11 часа сутринта на 6 май две пехотни дивизии (46-а английска и 4-а индийска) в полоса от 2,7 км пробиха главната полоса на противника. В пробива влязоха 6-а и 7-а бронирана дивизия. През деня те се придвижиха само на няколко километра. До Тунис оставаха още 25 км. Към края на деня на 7 май английските бронирани дивизии завзеха гр. Тунис. На същия ден американски и френски войски завзеха гр. Бизерта.

Италиано-немските войски бързо отстъпиха на полуостров Бон, надавайки се за евакуация на остров Сицилия. Както отбелязва Фулер, въпреки „съкрушителните удари голяма част от силите на противника бяха още непокътнати“⁴⁴⁰.

На нос Бон, използвайки високата верига хълмове, италиано-немските войски създадоха укрепени позиции и се готвеха на тях да окажат съпротива на противника. Обаче, като се убеди, че за по-нататъшната

439. Дж. Фуллер. Вторая мировая война 1939–1945 г., стр. 329.

440. Д. ж. Фуллер. Вторая мировая война 1939–1945 г., стр. 328.

евакуация на войските няма необходимите транспортни средства, италиано-немското командване капитулира. На 12 май американо-английското командване официално съобщи, че съпротивата на италиано-немските войски в Северна Африка е прекратена. По немски данни, бяха пленени около 150 000 немски и 100 000 италиански войници и офицери.⁴⁴¹ Тези данни съвпадат с английските. Фулер пише, че на 12 май „252 415 немци и италианци сложиха оръжие“⁴⁴².

Тази обща цифра на пленените включва не само бойния състав, но и всички тилови учреждения, а също и всички лица от италианска и немска националност, които се събраха на полуостров Бон с надежда за евакуация.

441. S. Westphal. Heer in Fesseln, s. 193.

442. Д ж. Фуллер. Вторая мировая война 1939–1945 г., стр. 329.

ГЛАВА VI

РАЗГРОМЪТ НА НЕМСКОФАШИСТКИТЕ АРМИИ ПРИ КУРСК – ЗАВЪРШВАНЕ НА КОРЕННИЯ ПРЕЛОМ В РАЗВИТИЕТО НА ВТОРАТА СВЕТОВНА ВОЙНА В ПОЛЗА НА АНТИХИТЛЕРИСТКАТА КОАЛИЦИЯ

Проваляне откриването на втория фронт в Западна Европа през 1943 г. от управляващите кръгове в САЩ и Англия

Разгромът на немските армии при Сталинград засили анти-съветската дейност на реакционните кръгове в САЩ и Англия. Те полагаха всички усилия, за да задържат откриването на втория фронт.

На конференцията на американо-английските представители в Казабланка, състояла се през януари 1943 г., „беше решено, че най-близката кампания (под наименованието «Хаски») ще бъде насочена срещу Сицилия»⁴⁴³. Това решение означаваше, че вторият фронт в Европа през Ламанш няма да бъде открит и през 1943 г. Основните военни усилия на САЩ и Англия през 1943 г. се ограничаваха в района на Средиземно море.

Вместо започване на военни действия срещу фашистка Германия в Западна Европа Рузвелт и Чърчил одобриха в Казабланка плана за въздушно настъпление над Германия чрез провеждане на стратегически бомбардировки. Това беше план за водене на въздушна война „независимо от земните операции...“⁴⁴⁴ Не е трудно да се види в този план за въздушно настъпление над фашистка Германия стремежът на управляващите кръгове в САЩ и Англия да избягнат достигането на бърза и решителна победа.

Решението на англо-американската конференция в Казабланка за ново отлагане на нахлуването във Франция през Ламанш, вече отложено от 1942 г. за 1943 г., не попречи на У. Чърчил на 9 февруари 1943 г. да

443. Henry Stimson and George Bundy. On Active Service in Peace and War, p. 428.

444. Дж. Смит. Военная доктрина США, стр. 166.

пише на . В. Сталин за това, че „ние също правим енергични приготовления според нашите ресурси за операцията по форсирането на канала⁴⁴⁵ през август, в която ще участвуват британски части и части на Съединените щати⁴⁴⁶“.

На 10 юли 1943 г. започна десантът на американо-английските войски на остров Сицилия.

Бившият военен министър на САЩ, Стимсън, се опитва да докаже, че въпросът за десанта в Сицилия бил решен едва през януари 1943 г., и то само заради това, че Чърчил се оказал непреклонен в своите искания да се продължат военните действия в Средиземноморския басейн. Американският военен писател, де Вирд, твърди, че десантът на о. Сицилия бил предвиден още преди 8 ноември 1942 г., т.е. много преди десанта на американо-английските войски в Северна Африка.⁴⁴⁷ де Вирд посочва, че скоро след публикуването на англо-американското комюнике за откриването на втория фронт в Европа през 1942 г. се оформи съглашението между американо-английските управляващи кръгове, насочено не само към заменяване откриването на втория фронт в Европа през 1942 г. с военните действия в Северна Африка, но и да продължат тези действия в Средиземноморския басейн.

В периода от 11 до 25 май 1943 г. във Вашингтон се събра обединеният съвет на началник щабове. От английска страна присъстваха началникът на имперския генерален щаб, генерал Брук, началникът на военноморския щаб, адмирал Дадли Паунд, началник щаба на военновъздушните сили, главният маршал от авиацията Портал, началник щаба на английския министър на отбраната, генерал Исмей. Обсъждаше се въпросът за разширяването на военните действия в Средиземноморския басейн след десанта на американо-английските сили на о. Сицилия. През време на едно от заседанията Чърчил „в продължение на един час защитаваше плана за нахлуването в Италия с... разпространяването му в Югославия и Гърция⁴⁴⁸“. Американските представители не възразяваха. В резултат на това беше решено да се отложи нахлуването в Европа през Ламанш до есента на 1944 г., за което Рузвелт съобщи на съветското правителство със своето послание от 4 юни 1943 г. Всички по-рано

445. Канал (The Channel) – наименование, прието в Англия за Ламанш.

446. Переписка Председателя Совета Министров СССР с президентами США и премьер-министрами Великобритании во время Великой Отечественной войны 1941–1945 г., т. I, стр. 92.

447. De Weerd, Marshall: Organiser of Victory, „Infantry Journal“, January, 1947, p. 15.

448. W. Leahy. I Was There, p. 162.

постигнати съглашения по този въпрос си оставаха на книга, без да се изпълняват.

В личното си послание от 11 юли 1942 г. В. Сталин беше принуден да заяви на Ф. Рузвелт, че на съветското правителство „не му е възможно да се присъедини към това решение, прието без негово участие и без опити съвместно да обсъдят този най-важен въпрос...“⁴⁴⁹. А в личното послание на И. В. Сталин от 24 юни 1943 г. до У. Чърчил се казва, че се касае „за запазване на доверието към съюзниците.“⁴⁵⁰

На 29 май 1943 г. в Алжир се състоя поредното военно съвещание, на което присъстваха Чърчил, Маршал, Айзен-хауер и др. Двете страни продължаваха да обсъждат въпроса „в бъдеще, след падането на Италия, операциите на съюзниците да се развършат в Средиземноморския басейн вместо нахлуването на континента през Ламанш“⁴⁵¹. Това означаваше, че правителствата на САЩ и Англия не се готвеха дотогава да открият втория фронт в Европа и през 1944 г.

През юни 1943 г. Маршал по поръчение на американското правителство изпрати на Чърчил телеграма, с която одобряваше замисъла за разширяване мащаба на военните действия в района на Средиземно море през 1943–1944 г. Американско-английският обединен съвет на началник щабове пристъпи към съставяне на плана за пренасяне войната на Балканите и по-специално в Гърция.

През юли 1943 г. Стимсън и Чърчил имаха среща в Лондон, където те вече в подробности обсъдиха „нахлуването на континента през Балканите...“⁴⁵². През време на тези преговори не само Чърчил, но и Стимсън търсеха „пътища за освобождаване на британското и американското правителство от задължението да нахлуят във Франция през следващата пролет“⁴⁵³ (пролетта на 1944 г. – В. С).

В продължение на дълго време американският печат поставяше Чърчил като единствен автор на „балканския вариант“. Това твърди например и Елиот Рузвелт, автор на известната книга „Неговите очи“. Фактите говорят, че американските реакционери са съавтори на „балканския вариант“.

449. Переписка Председателя Совета Министров СССР с президентами США и премьер-министрами Великобритании во время Великой Отечественной войны 1941–1945 г., т. II, стр. 70.

450. Пак там, стр. 138.

451. Harry Butcher. My Three Years with Eisenhower, p. 315.

452. Пак там, стр. 373.

453. Пак там.

Управляващите кръгове в САЩ и Англия се стремяха през Италия да проникнат на Балканите, да установят своето господство по такъв начин, както те направиха това в Северна Африка. Те искаха да запазят старите си и да укрепят новите „позиции за контрол в района на Средиземно море и Близкия Изток“⁴⁵⁴. И на последно място в сметките на управляващите кръгове в САЩ и Англия заемаше място стремежът да възпрепятствуват освобождението на балканските страни от съветската армия, да запазят в тези страни реакционните режими и да не дадат да се развърне творческата революционна инициатива на народните маси.

В края на август 1943 г. управляващите кръгове в САЩ и Англия, обезпокоени от успехите на съветската армия на съветско-германския фронт, свикаха конференция в Квебек, на която беше разгледан въпросът за нахлуването в Европа през Ламанш в случай, че съветската армия неочаквано бързо се окаже на германските граници.

Леги в своите мемоари отбелязва, че на тази конференция английските ръководни дейци настоявали да не се предприема нахлуване „дотогава, докато Германия не претърпи поражение под натиска на Русия и в резултат на въздушните нападения на съюзниците“⁴⁵⁵. Американските представители не възразяваха.

Ръководните дейци на САЩ и Англия със своите изказвания за възможността да извадят Германия от войната чрез бомбардировки искаха да отвлечат общественото мнение на своите страни от въпроса за причините на нееднократното отлагане за сроковете за откриването на втория фронт в Европа. Създаваше се илюзия, че войната може да бъде спечелена без големи жертви – главно със силите на авиацията.

От 28 ноември до 1 декември 1943 г. в Техеран се проведе конференция на ръководителите на трите съюзнически държави – СССР, Великобритания и САЩ. На тази конференция ръководителите на правителствата приеха решение за откриване на втория фронт в Западна Европа на 1 май 1944 г.

В навечерието на Техеранската конференция в Кайро се състоя отделна англо-американска конференция, на която беше обсъдено английското предложение „да се отложи операцията за нахлуването през Ламанш, за да се усили натискът в Егейско море...“⁴⁵⁶

Чърчил по това време заяви, че е „невъзможно да се извърши подготовка за такава операция през пролетта на 1944 г., но че нахлуването в

454. W. Leahy. I Was There, p. 201.

455. Пак там, pp. 157–158.

456. W. Leahy. I Was There, стр. 201.

Европа трябва да се осъществи някога в бъдеще. Нямаше никакво основание да се смята, че той се изказва за това, за да предприеме опит през 1944 г., ако Германия не претърпи поражение в резултат на руската кампания и усилените бомбардировки на съюзническата (т.е. на американо-английската – В. С.) авиация“.⁴⁵⁷

Както е известно, Техеранската конференция завърши на 1 декември 1943 г., а обединеният американо-английски щаб издаде директива за десант в Северна Франция едва на 12 февруари 1944 г. Управляващите кръгове в САЩ и Англия не бързаха с осъществяването на решението на Техеранската конференция за откриването на втория фронт в Европа през Ламанш.

По такъв начин в продължение на почти две години управляващите кръгове в САЩ и Англия нееднократно отлагаха срока за откриването на втория фронт в Европа.

Управляващите кръгове в САЩ и Англия се бояха от постоянно растящото политическо, икономическо и военно могъщество на съветската държава, от ръста на нейния авторитет в очите на свободолюбивото човечество като освободителка на народите от фашистката чума. Ето защо в продължение на цялата Втора световна война реакционните сили в САЩ и Англия се стараеха да провеждат по отношение на СССР политика на изтощаване в продължителна и кръвопролитна война.

Зад кулисите на англо-американското настъпление срещу хитлеристка Германия през Италия

В течение на 1941–1943 г. хитлеристите не се страхуваха за своя тил на Запад. Може да предизвика само учудване паметната бележка на Чърчил от 14 август 1942 г., с която писа на . В. Сталин за това че дори „разговорите за англо-американското нахлуване във Франция през тази година заблудиха противника и му сковаха значителни военновъздушни и сухопътни сили на френското крайбрежие на канала“⁴⁵⁸.

Не само разговорите за откриването на втория фронт през 1942–1943 г., но и демонстративните действия на английското командване на английското крайбрежие на канала хитлеристите преценяваха

457. Пак там, стр. 159.

458. Переписка Председателя Совета Министров СССР с президентами США и премьер-министрами Великобритании во время Великой Отечественной войны 1941–1945 г., т. I, стр. 60.

като блъф. Така например през септември 1943 г. английските военни ръководители предприеха нова акция. Те „съсредоточиха големи сили на южното крайбрежие на Англия и създаваха впечатление, уж че ги товарят на кораби“⁴⁵⁹. След войната Лидъл Харт попитал бившия главнокомандуващ германските сили на Запад, Рундщед, „очаквал ли е нахлуване през Ламанш именно през септември 1943 г...“, на което той отговорил, усмихвайки се: „Съсредоточаването, предприето от вас (т.е. от английското командване – В. С.); беше твърде демонстративно–ясно беше, че това е само блъф“⁴⁶⁰.

Германското командване не се страхуваше и през 1943 г. за своя тил в Западна Европа и продължаваше да усилва своите сили на съветско-германския фронт. На 1 август 1943 г. немскофашистките въоръжени сили се разпределиха по фронтовете по следния начин:

Съветско-германски фронт	204 дивизии (63,3%)
Балканите	36 дивизии (11,1%)
Италиански фронт	21 дивизии (6,5%)
Западна Европа (Франция, Белгия, Холандия)	46 дивизии (14,2%)
Дания	3 дивизии (0,9%)
Норвегия	13 дивизии (4%)
Всичко	323 дивизии

40% от немскофашистките дивизии, намиращи се в Западна Европа, бяха докарани тук за доокомплектуване след разгрома им на съветско-германския фронт. Останалите дивизии имаха 30% некомплектуван личен състав. Танковите дивизии имаха от 90 до 130 танка вместо 209 по щат. 90% от всички излизащи от германската промишленост танкове се изпращаха на съветско-германския фронт и само 5–8% постъпваха за усилване на танковите дивизии на Запад.

Цялата артилерия на пехотните дивизии, намираща се в Западна Европа, беше на конска тяга. Повече от половината немски дивизии на Запад нямаха свои средства за придвижване. Редица части и съединения бяха окомплектувани с хора, по-млади от 20 и по-стари от 45 години. Голяма част от тях имаха различни физически недостатъци. Всички най-добри немски дивизии се намираха на съветско-германския фронт.

Към есента на 1943 г. шест групи дневни изстребителни бяха

459. Liddel Hart. The Other Side of the Hill, p. 237.

460. Пак там, pp. 237–238.

разхвърляни по Белгия и Северна Франция. Между Мец и Париж се дислоцираха две групи нощни изстребителни групи. На летищата в Холандия и Северна Франция имаше 9 бомбардировъчни групи и 5 запасни авиационни части. Всичко в състава на 3-и въздушен флот, който беше дислоциран на Запад, имаше 300 боеспособни бомбардировача и 160 боеспособни изстребителя, двумоторни и нощни изстребителни групи. По това време 334 тежки зенитни батареи бяха разхвърляни по бреговата линия на френското крайбрежие с обща дължина 2400 км.⁴⁶¹ Хитлеристкото командване, дори и след като беше снето артилерийското въоръжение от „линията Зигфрид“, не можа да увеличи средната артилерийска плътност с повече от 1 оръдие на 1 км фронт на атлантическото крайбрежие на Франция. На крайбрежието на Сенския залив (Нормандия), където се извърши десантът на англо-американските войски през юни 1944 г., се отбраняваха всичко три немски пехотни дивизии (716-а, 352-а и 91-а) на фронт 80 км.

Основа на отбраната беше една отбранителна полоса, състояща се от отделни пунктове на 2–3 км от нивото на водата, разпръснати в дълбочина на 1,5–2 км. В дълбочината на отбраната не бяха създадени подготвени рубежи, които биха се заели предварително от войски.

Например немската отбрана при залива на Сена не би удържала и в 1943 г., както тя не устоя на ударите на англо-американските въоръжени сили през юни 1944 г.

Възможностите на въоръжените сили на САЩ и Англия през 1943 г. още повече пораснаха в сравнение с 1942 г. През 1943 г. в състава на въоръжените сили на САЩ имаше 7,7 милиона души, а във въоръжените сили на Великобритания – 5 милиона души.

Военното производство на САЩ и Англия през 1943 г. по най-важните видове въоръжение значително нарасна в сравнение с 1942 г. и съставляваше:

Произведено (в хиляди единици)			
Вид на въоръжението	САЩ	Англия	всичко
Танкове	29,5	7,4	36,9
Самолети	85,9	26,3	112,2

В доклада на сенатската комисия на САЩ по въпроса за военната мобилизация се отбелязва този факт, че през 1943 г. САЩ разполагаха с такова количество кораби, които бяха достатъчни за прехвърляне на

461. Weltkrieg 1939–1945. III Teil, Der Luftkrieg, s. 34.

превъзхождащи сили за съкрушително настъпление срещу Германия. През 1942 г. в САЩ бяха построени кораби на обща сума 6,9 милиарда долара, а през 1943 г. – за 12,4 милиарда долара.⁴⁶²

Североафриканският театър на военните действия след капитулацията на италиано-немските войски в Тунис вече не отнемаше военните усилия на САЩ и Англия. И въпреки всички тези благоприятни условия САЩ и Англия отбягваха да открият втория фронт в Западна Европа. През август 1943 г. на Британските острови се намираше само една американска дивизия. Трансатлантическото корабоплаване беше изцяло заето със снабдяването на Средиземноморския театър на военните действия.

През 1943 г. продължаваха да действуват същите причини за управляващите кръгове в САЩ и Англия за протакането на Втората световна война, както и през 1942 г., причини от политически, а не от военен характер.⁴⁶³

Политическата цел на управляващите кръгове в Англия през Втората световна война ясно се разкрива от американския контраадмирал Ъфингтон: „Макар Чърчил на 3 септември 1939 г. да заяви в камарата на общините, че «се сражаваме за освобождаването на целия свят от чумата на нацистката тирания», истинската цел на английското правителство във войната се състоеше не в пълния разгром на Германия, а в отслабването ѝ до такава степен, при което би могло да се възстанови равновесието на силите в Европа.»⁴⁶⁴

Това беше традиционната политика на английските империалисти. В съответствие с тази политика нееднократно се отлагаха сроковете за откриването на втория фронт в Западна Европа, за да „се заставят други да понасят основната сила на удара“⁴⁶⁵. По сметките на английските политици Съветският съюз трябваше до крайна степен да изтощи настъпателните възможности на хитлеристка Германия, а когато настъпи решителният момент, те да излязат с пресни сили. Аналогични сметки правеха и управляващите кръгове в САЩ. Рузвелт в беседа със сина си през август 1941 г. определи същността на стратегията на САЩ във Втората световна война по следния начин: „Ти си представи, че това е футболен

462. Wartime Production Achievements and the Reconversion Outlook, Washington, October, 9, 1945, p. 105.

463. През 1944 г. в армията на САЩ имаше 89 дивизии, от които 67 пехотни, една планинска пехотна, 6 бронетанкови и 5 въздушнодесантни (The War Reports, p. 266).

464. United States Naval Institute, Proceedings, July, 1952.

465. Liddell Hart. Defence of the West, p. 61.

мач, а ние сме, да кажем, резервни играчи, седнали на пейките. В дадения момент основните играчи – това са руснаците, китайците и в по-малка степен – англичаните. На нас определят ролята на играчи, които ще влязат в играта в решаващия момент... Още преди нашите нападатели да се изморят, ние влизаме в играта, за да забием решаващия гол. Ще отидем с пресни сили. Ако правилно изберем момента, нашите нападатели няма да са още твърде уморени...⁴⁶⁶

Изхождайки от тези политически цели на управляващите кръгове в САЩ и Англия, англо-американското командване разработваше и осъществяваше съответстваща военна стратегия на непреки действия срещу хитлеристка Германия.

Прогресивните хора в Англия добре знаеха, че „определени реакционни сили никога не са се отказвали от антисъвет-ските машинации“⁴⁶⁷. По-специално през 1943 г. реакционните сили в САЩ и Англия все още се надяваха за сключване на сепаративен мир с германския империализъм. През 1943 г. продължаваха „неофициалните мирни сондажи с американски представители, които специално бяха предприети от германските представители в Турция...“⁴⁶⁸ От тези сондажи германските империалисти ясно разбраха, че англо-американските „съюзници не смятат исканията за безусловна капитулация като твърди“⁴⁶⁹.

Германските империалисти водеха преговори не само с американски представители. Гьорлиц твърди, че бившият главен кмет на Нюрнберг, Герделер, когото германските монополисти определяха за поста райхсканцлер, „чрез посредничеството на шведския banker Валенберг през есента на 1943 г. установи контакт с Чърчил. Чърчил дал да се разбере, че той е склонен да се откаже от искането за безусловна капитулация, ако бъде създадено правителство на Бек–Герделер“⁴⁷⁰.

Реакционните сили в САЩ и Англия настойчиво искаха да сменят Хитлер предвид на това, че той загуби всякакъв външнополитически авторитет.

По такъв начин англо-американските реакционери и през 1943 г. не изоставяха своите опити да разкъсат отвътре антихитлеристката коалиция чрез сключване на сепаративен мир с германските монополисти, за

466. Э. Рузвельт. Его глазами, пер. с англ., М., 1947, стр. 68–69.

467. Пэт Слоун (Генеральный Секретарь Общества англо-советской дружбы), „Сорок лет борьбы за дружбу народов“. Газета „Правда“, 4 октябрия 1957 г.

468. Walter Gorlitz. Der Deutsche generalstab, s. 634.

469. Пак там.

470. Walter Gorlitz. Der Deutsche Generalstab, s. 654.

да може с това да вляят нови сили на германските милитаристи за продължаване на войната със Съветския съюз.

През 1943 г. възникна разногласие между съветското правителство и съюзниците по въпроса за признаването на Френския национален комитет за освобождение, създаден в Алжир. През май 1943 г. де Гол пристигна в Алжир. На 3 юни 1943 г. де Гол и Жиро обявиха съглашение, с което двамата ще са председатели на Френския национален комитет за освобождение. Съветското правителство, ръководено от общите интереси на СССР и Франция в борбата им срещу общия враг – хитлеристка Германия, – се готвеше през лятото на 1943 г. да признае Френския национален комитет за освобождение като временно правителство на Франция. Но за това признаване през 1943 г. попречи Чърчил, обявявайки протест в посланието си от 23 юни 1943 г.

Чърчил беше разтревожен за съдбата на англо-американския план за настъплението срещу хитлеристка Германия през Италия. Де Гол се стремеше да провежда национална, самостоятелна политика в интерес на Франция. Във връзка с това Чърчил се опасяваше, че де Гол, като съсредоточи в ръцете си цялата власт във Френска Северна Африка, ще окаже сериозен натиск в полза на първостепенното изпълнение на плана за десанта на англо-американските войски в Северна Франция. Ето защо в посланието от 23 юни 1943 г. Чърчил писа: „Ние не можем да бъдем уверени в неговия начин на действие“ (т.е. на Френския национален комитет за освобождение – В. С.)⁴⁷¹. В същото послание Чърчил диктуваше своите условия на комитета.

Правителствата на САЩ и Англия по най-безцеремонен начин се намесваха във френските работи и в дейността на Френския национален комитет за освобождение, като се стремяха да съставят комитет от удобни за тях лица. Политическите ръководители на САЩ и Англия много малко се считаха с де Гол. Характерен случай на пренебрежително отношение към него стана в Казабланка.

От 14 до 26 януари 1943 г. в Казабланка се проведе среща между Рузвелт и Чърчил. Постигнатото съглашение между англо-американските съюзници за заменяне откриването на втория фронт в Западна Европа с десанта на англо-американските войски на о. Сицилия доведе от своя страна до необходимостта да примири де Гол с Жиро и с това да се получи възможност за оказване на решаващо влияние при формирането

471. Переписка Председателя Совета Министров СССР с президентами США и премьер-министрами Великобритании во время Великой Отечественной войны 1941–1945 г., т. I, стр. 135.

състава на Френския национален комитет за освобождение.

Правителството на САЩ се съгласи да води преговори с де Гол едва след като американските позиции във Френска Северна, Северозападна и Западна Африка бяха здраво укрепени.

На де Гол на два пъти беше изпращана покана да дойде, но той категорично отказа, не искайки да поеме задължение към САЩ. В края на краищата срещата на де Гол с Рузвелт все пак се състоя. Де Гол беше принуден да отстъпи. Но преговорите в Казабланка не доведоха до желаните за САЩ цели. Де Гол не стана по-отстъпчив.⁴⁷²

Непосредственото съглашение на де Гол с Жиро през юни 1943 г. до такава степен раздразни правителствата на САЩ и Англия, че те поискаха уверение от комитета, че неговата дейност ще ги удовлетворява. Само след получаването на достатъчно доказателства правителствата на САЩ и Англия счетоха за необходимо да признаят Френския национален комитет за освобождение.

Каквито и да бяха антисъветските машинации на реакционните сили в САЩ и Англия, усилията на народите на тези страни бяха насочени към дружба със съветския народ, към укрепване на антисъветската коалиция. Обикновените хора в САЩ и Англия с възхищение следяха героичната борба на съветския народ и неговите въоръжени сили, които носеха на плещите си цялата тежест на борбата срещу хитлеристките пълчища. Американските и английските войници горяха от желание да нанесат непосредствен удар на фашисткия звяр в неговото леговище.

Поражение на хитлеристката настъпателна стратегия в битката при Курск

Й. В. Сталин на 16 март 1943 г. писа на Ф. Рузвелт, че операцията на о. Сицилия, „разбира се, не заменя откриването на втория фронт във Франция“⁴⁷³. Действително отбраната на о. Сицилия през лятото на 1943 г. отвлече само две немски дивизии. Основните сили на хитлеристката военна машина, както и по-рано, се намираха на съветско-германския фронт.

През лятото на 1943 г. немскофашисткото командване реши да се

472. W. Leahy. I Was There, p. 144.

473. Переписка Председателя Совета Министров СССР с президентами США и премьер-министрами Великобритании во время Великой Отечественной войны 1941–1945 г., т. II, стр. 58.

реваншира за разгрома при Сталинград. Районът на Курск беше избран за нанасяне на главния удар. Съветското командване разкри замисъла на врага, ето защо през лятото на 1943 г. при Курск се оказаха съсредоточени главните сили на страните.

На Курската дъга, дълга 580 км, се отбраняваха в първи стратегически ешелон войските на Централния фронт (с командувач армейския генерал К. К. Рокосовски) и на Воронежкия фронт (с командувач армейския генерал Н. Ф. Ватутин). Срещу тези фронтове противникът съсредоточи до 50 дивизии, в това число 14 танкови и 2 моторизирани. В състава на всички дивизии имаше 923000 души, около 2700 танка (в това число 600 тежки танка тип „Тигър“), повече от 4500 оръдия, около 1200 минохвъргачки и около 2000 самолета.

Съветската армия имаше количествено и качествено превъзходство и можеше да премине в настъпление, но това не влезаше в плана на съветското командване.

Немскофашистките войски се готвеха да преминат в настъпление. Хитлеристкото командване реши да обкръжи и унищожи съветските войски в района на Курск и с това да създаде условия за настъпление към Москва. При тези условия съветското командване смяташе за най-целесъобразен начин на борба да се отбранява на заеманите позиции, предварително да изтощи и обезкръви противника в упорити боеве, а след това да премине в контранастъпление.

По указание на върховното главно командване беше създадена дълбоко ешелонирана отбрана. Във втори стратегически ешелон се намираха войските на Степния фронт.

На 5 юли 1943 г. мощни танкови групировки на противника преминаха в настъпление. На Централния фронт към края на деня на 9 юли немскофашистките войски бяха спрени. За пет дена боеве противникът се придвижи на тесен участък от фронта само 10–12 км. На Воронежкия фронт противникът беше спрял към края на деня на 15 юли на рубеж около 35 км от предния край на отбраната.

Целостта на отбраната на Централния фронт беше възстановена към края на деня на 17 юли, а на Воронежкия фронт – към края на деня на 23 юли 1943 г. Огромна роля за проваляне на настъплението на противника изиграха фронтовите контра-удари, нанесени от Централния фронт на 6 юли, а от Воронежкия – на 12 юли 1943 г. Първият контраудар се проведе със силите на един стрелкови и два танкови корпуса. Във втория контраудар главна роля изигра 5-а гвардейска танкова армия в състав от четири танкови и един моторизиран корпус. В танковото

сражение от двете страни взеха участие около 1500 танка.

Общите загуби на противника в боевете с войските на Централния и Воронежкия фронт съставляваха 70000 убити и ранени, повече от 3000 танка и щурмови оръдия, повече от 800 полеви оръдия и около 1400 самолета. Създадох се благоприятни условия за преминаване на съветските войски в контранастъпление.

Замисълът на върховното главно командване предвиждаше да се премине в контранастъпление с две групи фронтове в момента, когато настъпи криза в настъплението на противника. Тази криза настъпи при спирането на противниковото настъпление: на 9 юли на Централния и на 15 юли на Воронежкия фронт. На 12 юли вече войските на Западния фронт (с командувач армейския генерал В. Д. Соколовски) и на Брянския фронт (с командувач армейския генерал М. М. Попов) нанесоха мощен удар на противника на орловското направление. На 15 юли в операцията за разгрома на противниковата орловска групировка се включиха войските на Централния фронт. На 5 август съветските войски освободиха гр. Орел.

На 3 август започна разгромът на белгородско-харковската противникова групировка от войските на Воронежкия и Степния фронт и част от силите на Югозападния фронт. На 23 август съветските войски освободиха гр. Харков.

Контранастъплението на съветската армия при Курск прерасна в общо настъпление на фронт от 2000 км.

В общото настъпление на съветските войски през лятото на 1943 г. участваха десет фронта. Придвижването на съветските войски в хода на лятното настъпление през 1943 г. беше от 350 до 600 км.

По такъв начин всички надежди на американо-английската реакция за отслабване на Съветския съюз в изтощителна война сам срещу силния и коварен враг – фашистка Германия – рухнаха. Опитът на немскофашисткото командване с настъплението при Курск да получи реванш за Сталинград, като вземе стратегическата инициатива и с това да обърне хода на войната в своя полза, завърши с ново голямо поражение на немскофашистките войски. Съветската армия окончателно, до края на войната, здраво държеше стратегическата инициатива и разпръсна фашистката легенда за сериозни успехи на съветската армия.

На 7 ноември 1943 г. началникът на оперативното управление на вермахта (въоръжените сили), Йодъл, в своя доклад за висшия офицерски състав за стратегическото положение в навечерието на петата година на войната заяви: „Инициативата напълно премина в противника, ето

защо райхът и европейските страни, сражаващи се на страната на Германия, са принудени да преминат към отбрана.“

Победата на съветските войски при Курск беше осигурена с предварителното съсредоточаване на големи стратегически резерви, обединени в Степния фронт, а също и от тясното взаимодействие между фронтовете.

Победата на съветската армия при Курск имаше решаващо значение за цялата Втора световна война, тъй като тази победа завърши коренния прелом във войната в полза на антихитле-ристката коалиция и здраво осигури на съветската армия количествено и качествено превъзходство в силите.

Продължителният характер на военните действия в Италия (юли–декември 1943 г.)

(Схема 45)

Военните действия на о. Сицилия и на Апенинския полуостров, както и в Северна Африка, носеха неоправдано продължителен характер.

Условията за провеждане на десантната операция на о. Сицилия в кратки срокове бяха извънредно благоприятни. Разгромът на 8-а италианска армия при Среден Дон в хода на зимното настъпление на съветските войски през 1942–1943 г. засили антифашисткото движение на народните маси, недоволни от фашисткия режим. Хитлеристите признават, че им се е случвало да наблюдават „отвращението на италианския народ към фашисткия режим“⁴⁷⁴. Под ръководството на италианската комунистическа партия се развива партизанско движение в страната, което към края на 1943 г. наброяваше около 300 000 души.

Антифашистките настроения широко се разпространяваха и в италианската армия и флота. След Сталинград предишната вяра в мощта на германската армия изчезна. Ето защо англо-американците не можаха да срещнат и не срещнаха сериозна съпротива от страна на италианските въоръжени сили.

Към юли 1943 г. на о. Сицилия се отбраняваше 6-а италианска армия в състав от девет дивизии, от които четири пехотни и пет дивизии

474. S. Westphal. Heer in Fesseln, s. 215.

от бреговата охрана. Дивизиите от бреговата охрана бяха сформирани в края на 1942 г. от опълчение без военна подготовка. Бадوليو беше принуден да заяви, че „тези дивизии нямаха никакво бойно значение“. При това в южната част на острова, където се набелязваше десантът на англо-американските войски, на фронт от 200 км се отбраняваха само две италиански дивизии.

В оперативно подчинение на командувачия 6-а армия бяха придани две немски дивизии: 1-а танкова и 15-а моторизирана, намиращи се във втори ешелон. Тези дивизии, дори по английски данни, не бяха комплектувани 25%.

Военноморският флот на Италия не взе участие в отбраната на о. Сицилия. Около 175 италиански бойни кораба от различен клас поради голямото количествено и качествено превъзходство на обединените англо-американски военноморски сили в Средиземно море бяха скрити в пристанищата на Адриатическо море.

По данни на англо-американското разузнаване, общият брой италиано-немски самолети на о. Сицилия не превишаваше 160. Бившият началник щаб на групата армии „Югозапад“, Вестфал, в своите мемоари отбелязва този неоспорим факт, че англо-американските съюзници „прекрасно знаеха, че нямаше авиация на този театър на военните действия“⁴⁷⁵.

За завземането на Сицилия англо-американското командване отдели 13 дивизии, в това число десет пехотни, една бронетанкова, две въздушнодесантни и освен това една пехотна и две танкови бригади. Десантът се осигуряваше от 7000 самолета и 3200 бойни и спомагателни кораба с различно назначение. По такъв начин във въздуха и по море англо-американското командване имаше абсолютно превъзходство, а на суша шест пъти. Налице бяха всички условия за бърза победа.

През време на десанта на англо-американските войски дивизиите от бреговата охрана не оказаха никаква съпротива. При превземането на морската крепост Аугуста италианската съпротива се изразяваше в картечен огън, който скоро се прекрати. Освен това няколко изстрели бяха дадени от един немски танк „Тигър“. Морската крепост Сиракуза беше предадена без нито един изстрел.

Голяма част от деветте италиански дивизии се предадоха в плен. Задържащи боеве водеха немските войски, бавно отстъпващи към Месинския пролив. Англо-американското командване се задоволяваше с

475. Пак там, с. 256.

фронтално изтласкване на немскофашистките войски от о. Сицилия.

На 17 август немските войски, вземайки със себе си военната техника, преминаха на южната част на Апенинския полуостров. Цялото разстояние от 200–220 км от района на десанта до Месинския пролив англо-американските войски изминаха за 39 дена (от 10 юли до 18 август) при среден денонощен темп на придвижване 5–6 км.

От островите Сардиния и Корсика немското командване успя безпрепятствено да евакуира на континента 35 000 немски войници и офицери с всичкото въоръжение и с голямо количество взети от складовете боеприпаси. Вестфал изразява учудване „защо противникът допусна войски с обща численост почти колкото корпус с пълно бойно снаряжение да се завърнат на континента и там значително да усилят отбраната. Той разполагаше с всички средства, за да попречи на това.“⁴⁷⁶

Това може да се обясни с нежеланието на англо-американското командване бързо да завърши военните действия в Италия. Поради това англо-американските войски извършиха десант през септември 1943 г. в района на Реджи ди Калабрия в Южна Италия вместо в Централна или Северна Италия.

Крайбрежието на Апенинския полуостров, дълго 3500 км, е много удобно за десант с изключение на участък, не по-голям от 200 км (от двете страни на Генуа). Следователно настъпващият може да извърши десант във всяко друго място на крайбрежието. Вестфал например пише, че във всяко отношение Италия беше лошо приспособена за отбрана от морето. Десантът в Южна Италия означаваше, че англо-американското командване е решило да продължи тактиката на изтласкване на немците в Северна Италия. Вестфал основателно е дошъл до следния извод: „Кой ще оспорва този факт, че оперативният обхват с големи сили още през септември 1943 г. би довел до завоюването на Южна и Централна Италия.“⁴⁷⁷ Заедно с това съюзниците водеха фронтално настъпление и военните действия в Италия продължиха чак до пълната капитулация на хитлеристка Германия.

Поражението на немскофашистките войски при Курск оказа непосредствено влияние върху засилването на всенародното движение в Италия против фашизма. Италианските промишлени и финансови монополи се стремяха да запазят своето господство в страната в съюз с монархията и решиха да се избавят от главатаря на фашисткото правителство,

476. S. Westphal. Heer in Fesseln, s. 235.

477. S. Westphal. Heer in Fesseln, s. 255.

Мусолини, чрез „дворцов преврат“. На 25 юли Мусолини беше арестуван и заменен с маршал Бадوليو. На другия ден Бадوليو изпрати телеграма в Берлин, че войната ще продължи. Пълното ликвидиране на фашизма не влизаше в сметките на едрата италианска буржоазия, която се боеше от организираното и последователно настъпление на народа.

Стремителното общо настъпление на съветските войски и въоръженото излизане на италианския народ срещу фашизма застави правителството на Бадوليو на 3 септември да подпише съглашение за примирие с англо-американското командване. В същия ден войските на 8-а английска армия извършиха десант в Южна Италия при поддръжката на 665 корабни оръдия. За условията, при които стана прехвърлянето на английските войски през Месинския пролив, широк 5–6 км, най-добре може да се съди по описанието на английския журналист А. Мурхед. Когато първите войници пристигнаха на брега, те не срещнаха там противника, ако не се смятат няколко изплашени италиански селяни и дезорганизирани войници, чиято единствена мисъл беше да се предадат в плен на съюзниците. Ариергардът на немските войски бързо остъпваше към планината, разрушавайки след себе си мостовете.

Монтгомери седеше на носа на своята подводница, пиеше кафе със сухари и разсъждаваше за изкуството да се води войната. Тази идилична атмосфера беше нарушена само един път от немските пикиращи самолети, които неочаквано се появиха от облаците и хвърлиха бомби. Монтгомери веднага легна на палубата. Въобще десантът на войските беше извършен без загуби.⁴⁷⁸

На 9 септември англо-американското командване обяви примирието с Италия. Немските войски, прехвърлени от Южна Франция, окупираха Северна и Централна Италия. В същия ден, 9 септември, в района на Салерно (южно от Неапол) се стовариха войските на 5-а американска армия. При абсо-лютно господство на англо-американските войски по море и във въздуха десантът се извърши много бавно, което позволи на немското командване организирано да отведе своите войски от Южна Италия на предварително подготвените рубежи по реките Сангро и Кариляно (северно от Неапол). На тези рубежи се водиха боеве до края на 1943 г.

Немските военни историци с учудване отбелязват, че кампанията в Италия „се затегна“, както беше отбелязано и за Африка, „с бавния характер на действията на съюзниците“⁴⁷⁹. Не скриват своето учудване и

478. Alan Moorehead. Montgomery, pp. 169–171.

някои английски военни публицисти. Например А. Мурхед пише: „Че в тази кампания имаше нещо не в ред.“⁴⁸⁰ Разбира се, Мурхед много не се доизказа.

Бавният и пасивен характер на военните действия в Италия, както и в Северна Африка, не се налагаше от обективни причини, а от военната стратегия, която се определяше от политическите цели на управляващите кръгове в САЩ и Англия – максимално да се изтощят Германия и Съветският съюз.

По такъв начин действията на американо-английските войски на о. Сицилия и в Южна Италия, започнати от тях през юли 1943 г., „не могат още да се считат за втори фронт“⁴⁸¹. Италианската кампания на американо-английското командване, която се провеждаше също както и североафриканската, далеч от жизнените центрове на хитлеристка Германия, не привлече от съветско-германския фронт нито една немско-фашистка дивизия.

Решаващата роля на Съветския съюз в разгрома на хитлеристка Германия

В кампанията през първата половина на 1944 г. съветската армия разгроми големи групировки на противника на северозападното стратегическо направление и на южното крило на съветско-германския фронт. Бяха създадени условия за успешно развиване на настъпление в Източна Прусия, Полша и на Балканите.

Стана ясно, че Съветският съюз може сам да свърши с нацистка Германия и да освободи народите, поробени от германския фашизъм. Това застави управляващите кръгове в САЩ и Англия да побързат с откриването на втория фронт. Окончателната дата на десанта на англо-американските войски в Северна Франция беше определена на 6 юни 1944 г. Но и след това реакционните кръгове в САЩ и Англия не прекратиха своите антисъветски интриги, стремейки се да спасят фашистка Германия от пълния разгром и да натрапят на народите на Европа своето господство.

За тази цел английските ръководни дейци през юли 1944 г. отново

479. S. Westphal, Heer in Fesseln, s. 255.

480. Alan Moorehead. Montgomery, A Biography, p. 171.

481. Й. В. Сталин. За Великата отечествена война на Съветския съюз, изд. БКП, 1954, стр. 95.

предложиха във Вашингтон да използват американските въоръжени сили „за настъпление на север от Италия, а след това проектираха нахлуването на Балканите през Истрий-ския полуостров“⁴⁸². Само стремителното придвижване на съветската армия към границите на фашистка Германия застави ръководните дейци в САЩ и Англия да прекъснат преговорите и да разширят мащаба на нахлуването във Франция.

Десантът на англо-американските войски в Северна Франция е най-голямата, добре подготвена, комбинирана операция през Втората световна война. Тази операция се осъществи от съвместните усилия на сухопътните, въздушнодесантните, военноморските и военновъздушните сили.

Фашистка Германия се оказа в клещите на два фронта. Обаче основните ѝ сили, както и по-рано, се намираха на съветско-германския фронт. През юни 1944 г. съветската армия продължаваше да скована на съветско-германския фронт само 204 немскофашистки дивизии, от които 25 танкови. Това бяха най-боеспособните немскофашистки дивизии.

Съотношението на силите в началото на десанта беше в жива сила 2:1, в танкове 2,5:1 в полза на съюзниците. В самолети и бойни кораби абсолютното превъзходство беше на страната на англо-американското командване.

Хитлеристкото командване нямаше достатъчно сили и не можеше да окаже сериозна съпротива.

За периода от 6 юни до 12 септември 1944 г. немскофашистките войски бяха изтласкани от територията на Франция и Белгия в пределите на западните граници на Германия. Реакционните сили в САЩ се опитваха да задържат настъплението на англо-американските войски в дълбочина на фашистка Германия. Бившият американски президент, Херберт Хувър, излезе със съвет да не се бърза с настъплението. Американските монополи, имащи общи интереси с германските монополи, се надяваха, че немскофашистките войски ще успеят да спрат съветските войски на границата на Германия и че през това време ще успеят да се договорят с германските империалисти за съвместна борба срещу Съветския съюз. Политиката на реакционните сили в САЩ и Англия, насочвана към ограничаване размаха на военните действия на англо-американските въоръжени сили по суша, се прикриваше с фалшивата теза за възможното спечелване на войната с ожесточени бомбардировки на англо-американската авиация по военните обекти в Германия.

482. W. Leahy. I Was There, p. 242.

В доклада на комисията за изучаване резултатите от стратегически бомбардировки се твърди, че „авиацията на съюзниците (на англо-американците – В. С.) игра решаваща роля през време на войната в Западна Европа“⁴⁸³. В началото на 1945 г. Германия „вече беше в безпомощно състояние“⁴⁸⁴. Тези твърдения не са съгласувани с американските данни за резултатите от бомбардировките над германската военна промишленост⁴⁸⁵.

Данни за страните от оста в Европа

Години	Хвърлени бомби над страните в т	Производство на самолети	Производство на танкове
1943	206 200	25 527	5996
1944	1 201 500	39 807	8344

От таблицата се вижда, че през 1944 г. производството на самолети и танкове порасна в сравнение с 1943 г. въпреки рязкото увеличаване на бомбардировките от англо-американската авиация.

От немските данни този извод напълно се потвърждава. До 1945 г. броят на немските самолети, излизаци от военната промишленост, непрекъснато нарастваше. През 1939 г. бяха произведени 2518 самолета, в 1940 г. – 10 247, в 1941 г. – 12 401, в 1942 – 15 409, в 1943 – 24 807 и в 1944 г. – 40 593.⁴⁸⁶

Няма съмнение, че англо-американската авиация провеждаше ожесточени нападения над Германия, но военната промишленост понасяше по-малки загуби, отколкото гражданското население.

По френски сведения през март 1942 г. въпреки усилените и системни бомбардировки военните заводи в Есен не бяха повредени от английската авиация. Английските бомби падаха близо до военните обекти. В резултат на това страдаше само работническото население, а най-важните промишлени предприятия в хитлеристка Германия имаха възможност да продължават производството на военни материали.

През март 1943 г. Леги с учудване записа в своя дневник, че „до този момент действието на германската военна машина не е в ни най-малка степен забавено от въздушните нападения на съюзниците“⁴⁸⁷ (англо-

483. Д. Смит. Военная доктрина США, стр. 166.

484. Пак там.

485. The United States Strategic Bombing Survey, The Effect of Strategic Bombing on the German War Economy, October, 1945.

486. Weltkrieg 1939–1945, III Teil, Der Luftkrieg, s. 100.

487. W. Leahy. I Was There, p. 156.

американските – В. С). И въпреки всичко това е така. По данни на германския институт за икономическо изследване, военното производство в Германия от началото на 1942 г. до средата на 1944 г. „нарасна повече от 3 пъти, а в сравнение с 1941 г. то порасна почти 5 пъти“⁴⁸⁸. Увеличаването на военното производство на фашистка Германия продължи до август 1944 г. „Максималното производство през юли 1944 г. е най-високо равнище на производство на въоръжение и военни материали, което никога не е достигала Германия.“⁴⁸⁹ Производството на отделни видове въоръжение и военни материали, например на пехотно оръжие (пушки, автомати, 210-мм минохвъргачки, леки пехотни оръдия, а също и боеприпаси за тях) беше много високо до пролетта на 1945 г. Производството на противотанкови фаустпатрони се увеличи от 0,4 милиона броя през октомври 1944 г. на 13 милиона през декември 1944 г. Военните материали, които бяха произведени само през 1944 г., „биха могли да стигнат за пълното въоръжаване на 225 пехотни и 45 танкови дивизии“⁴⁹⁰. През септември в авиационните заводи на Германия „бяха произведени 2950 самолета за изстребителната авиация срещу 1208 през февруари същата година“⁴⁹¹.

Масираните нападения на англо-американската авиация над Рур парализираха работата на много предприятия от черната металургия. Обаче планирайки дейността на тези предприятия през 1945 г., хитлеристкото ръководство се надяваше, че новата система на противовъздушна отбрана ще позволи за няколко месеца отново да пуснат предприятията в Рурската област и да повишат военното производство на Германия.

Запазвайки военната промишленост на Германия, англо-американската авиация извърши най-ефикасни нападения над Германия и окупираните от нея страни в края на войната, когато това вече не се налагаше от никакви военни съображения. Така например машиностроителните заводи в гр. Пилзен (Чехословакия) англо-американската авиация не ги бомбардира до последния ден на войната. Когато стана ясно, че тези заводи след хитлеристката окупация ще преминат в разпореждане на чехословашкия народ, на 25 април 1945 г. американско-английското командване ги подложи на варварска бомбардировка. Стотици бомби бяха хвърлени и над Лайпциг, Дрезден и други градове в Източна Германия.

Историческата истина се заключава в това, че военната машина на

488. Промышленность Германии в период войны 1939–1945 г., стр. 94.

489. Пак там, стр. 162.

490. Пак там, стр. 95.

491. Пак там, стр. 112.

хитлеристка Германия беше сломена от съветската армия на съветско-германския фронт.

През 1944 г. съветската армия осъществи редица последователни настъпателни операции. Те се водеха по целия съ-ветско-германски фронт от Баренцово до Черно море, на фронт 3700 км в началото на годината и 2000 км в края на същата.

Съветските войски се придвижиха с боеве на запад от Новгород до Балтийско море повече от 300 км; от Витебск до Тилзит – на 550 км; от Жлобин до Варшава – повече от 600 км и от Запорожието до Будапеща – повече от 1200 км. Беше сломен целият немскофашистки фронт.

В хода на тази операция съветската армия обкръжи няколко големи групировки противникови войски, при това унищожаването им се извърши едновременно с по-нататъшното развитие на настъплението. През 1944 г. от 136 разбити и извадени от строя фашистки дивизии около 70 бяха обкръжени и унищожени.

Придвижването на англо-американските войски в дълбочина на фашистка Германия започна на 17 януари 1945 г., след като съветската армия на 12 януари 1945 г. премина в настъпление на фронт 1200 км от Балтика до Карпатите. През март съветската армия се намираще вече на 60 км от Берлин.

На 25 април съветските войски завършиха обкръжението на Берлин и в същия ден в района на Торгау на р. Елба се срещнаха с американските войски. На 30 април 1945 г. съветските войски издигнаха знамето на победата над Берлин. Последното решително настъпление на съветската армия във взаимодействие с англо-американските войски заставиха хитлеристка Германия на 9 май 1945 г. да капитулира безусловно.

Световноисторическото значение на подвига на съветския народ и неговите въоръжени сили се заключава в това, че те отстояха свободата и независимостта на своята родина, спасиха народите на Европа и Азия от фашисткото робство, изнесоха на своите плещи цялата тежест на борбата срещу главните сили на фашистките агресори.

Много видни държавни дейци в буржоазния свят не можеха да не признаят решаващата роля на съветската армия във войната срещу хитлеристка Германия. Ето какво писа например Рузвелт на 23 февруари 1943 г.: „Съвсем вярно е, че Червената армия и руският народ заставиха въоръжените сили на Хитлер да претърпят окончателно поражение и завоюваха за дълги времена възхищението на народа на Съединените щати.“⁴⁹²

Чърчил в личното си послание от 23 февруари 1945 г. изрази от

своя страна безграничното си възхищение от триумфа на Червената армия, „която реши съдбата на германския милитаризъм. Бъдещите поколения ще признаят своя дълг пред Червената армия също така безусловно, както това правим и ние...“⁴⁹³ Пол Рейно в своите следвоенни меморари отбелязва този неоспорим факт, че „руската армия изигра решаващата роля през Втората световна война“⁴⁹⁴.

Заедно със съветската армия упорита борба срещу фашистките окупатори водиха чехословашките и полските корпуси, югославските и албанските партизански войски, а след това в общата борба се присъединиха румънските и българските дивизии. „Значителен принос в делото за разгрома на фашистка Германия внесоха народите на Франция, Англия, САЩ и другите страни от антихитлеристката коалиция.“⁴⁹⁵

Като верни синове на своите народи се проявиха комунистите от тези страни. Те бяха в първите редици на борците против фашистките агресори. Например Комунистическата партия на САЩ издигна лозунга: „Да защитим Америка, оказвайки всеотдайна помощ на СССР, Англия и всички страни, борещи се срещу Хитлер.“ В годините на Втората световна война компартията в САЩ изпрати във въоръжените сили 15 000 свои членове. За патриотизма на комунистите свидетелствуват и наградите, които те получиха за проявена храброст и мъжество.

През май 1947 във Вашингтон се състоя Общонационален конгрес на ветераните от Втората световна война, членове на компартията в САЩ. На този конгрес присъстваха 1019 души, наградени с медала „Бойна звезда“, 44 души – с ордена „Пурпурно сърце“, 21 – с медала „Бронзова звезда“, 6 – с медала „Сребърна звезда“, 107 – с медала на авиацията, 9 – с кръста за отлична служба във военновъздушните сили и т.н.

Войниците и офицерите от въоръжените сили на САЩ и Англия, които смятаха Втората световна война за справедлива, освободителна, се показаха като най-добрите в страната. В хода на войната се изкова бойната дружба на народите, които се обединиха в антихитлеристката коалиция. Въпреки всички интриги на империалистическата реакция

492. Переписка Председателя Совета Министров СССР с президентами США и премьер-министрами Великобритании во время Великой Отечественной войны 1941–1945 г., т. II, стр. 57.

493. Пак там, т. I, стр. 310.

494. Paul Reynaud. France a sauve L'Europe, v. I, p. 135.

495. К сорокалетию Великой Октябрьской социалистической революции (1917–1957 г.). Газета „Правда“, 15 септември 1957 г.

единството на антихитлеристката коалиция се запази до края на войната, което имаше голямо значение за постигане победата над фашизма.

По такъв начин второто военно нашествие на империалистите над Съветския съюз завърши с пълно поражение. Победи съветският обществен и държавен строй, който възникна в резултат на Великата октомврийска социалистическа революция. Морално-политическото единство на социалистическото общество, социалистическата идеология, социалистическата стопанска система, организиращата и вдъхновяващата роля на комунистическата партия осигуриха непрекъснато нарастване на силите на съветската държава в хода на войната. Под ръководството на комунистическата партия съветският народ излезе от войната победител.

През годините на войната комунистическата партия въпреки големите загуби на фронта се увеличи на 1 600 000 души. Комунистите отиваха в боя в първите редици и със своя пример въодушевяваха воините от съветската армия за масов героизъм.

ЗАКЛЮЧЕНИЕ

Разгромът и ликвидирането на основните огнища на фашизма и световната агресия доведоха до това, че от империалистическата система отпаднаха редица страни от Централна и Югоизточна Европа и Азия, чиито народи установиха народнодемократична власт. След Втората световна война продължи процесът на разпадането на колониалната система на империализма. В колониалните и зависимите страни настъпи нов мощен подем на националноосвободителната борба против империалистическото господство. Тежък удар на цялата световна империалистическа система е историческата победа на великия китайски народ.

В резултат на победата на съветските въоръжени сили над фашистските агресори възникна лагерът на социалистическите държави начело със Съветския съюз, който се бори за справедлив мир и дружба между народите, за победата на социализма и комунизма.

Общите цели за построяването на социализма и комунизма, общата класова същност на социално-икономическия строй и държавната власт, взаимната поддръжка и помощ, общата идеология на марксизма-ленинизма обединяват социалистическите държави в едно семейство.

Образуването на единното семейство от социалистически държави, обединяващи почти един милиард души, е най-важният резултат от Втората световна война. Този исторически факт означава, че съветската държава окончателно излезе от положението на международната изолация. Социализмът излезе от рамките на една страна и се превърна в световна система.

Скоро след завършването на Втората световна война агресивните империалистически кръгове в САЩ развърнаха трескава дейност за подготовка на нова война. Плановете за военни авантюри са насочени срещу лагера на социализма. Курсът на вдъхновителите на третата световна война получи наименованието политика „от позиция на силата“. Агресивните сили в САЩ разпалиха и продължават да разпалват така наречената „студена война“ и се стремят на всяка цена да запазят международното напрежение („стойки на ръба на войната“).

Вдъхновителите на „студената война“ създадоха затворени агресивни групировки – Североатлантически блок, Западноевропейски съюз, СЕАТО (военен блок в Югоизточна Азия) и други.

Североатлантическият съюз (НАТО) с участието на САЩ, Англия,

Франция, Белгия, Холандия, Люксембург, Канада, Исландия, Италия, Норвегия, Дания и Португалия беше създаден на 4 април 1949 г. в Вашингтон. На 18 февруари 1952 г. членки на НАТО станаха Гърция и Турция. На 23 октомври 1954 г. в Париж на съвещанието на министрите на външните работи на 14 страни, членки на НАТО, беше подписано съглашение за преобразуването на Брюкселския военен договор от 1948 г. в Западноевропейски съюз с участието в него на Западна Германия и Италия и за включването в Североатлантическия съюз по такъв начин на Западна Германия. Брюкселският пакт от 1948 г., както е известно, беше подписан от Англия, Франция, Италия, Белгия, Холандия и Люксембург. Създаването на Западноевропейския съюз даде възможност на агресивните германски милитаристи да се въоръжат, да създадат своя армия, да имат атомно оръжие и да заплашват мира и безопасността в Европа.

През октомври 1954 г. в Манила (Филипините) беше създаден нов агресивен военен блок под наименованието „договор за колективна отбрана в Югоизточна Азия“ (СЕАТО) в състав САЩ, Англия, Франция, Австралия, Нова Зеландия, Тайланд, Пакистан и Филипините.

В Средния и Близкия Изток съществува военна групировка в състав Англия, Пакистан, Иран и Турция. Тази агресивна групировка е свързано звено между НАТО и СЕАТО.

Освен това САЩ имат редица двустранни договори, като например за военна помощ с франкистка Испания (1953 г.), пакт за гарантиране безопасността с Япония (1951 г.) и др.

Всички тези групировки са насочени срещу Съветския съюз и страните с народна демокрация.

Организаторите на военните блокове събират всички сили на реакцията, създават на чужди територии около Съветския съюз свои военни бази. Те мечтаят за „кръстоносен поход“ на целия империалистически лагер срещу Съветския съюз и страните с народна демокрация. Затова стратегическите планове за трета световна война се разработват вече не на карти, а на глобуси, за да обхванат военните действия изведнъж цялото земно кълбо.

Въпреки че след Втората световна война никой не заплашваше САЩ с нападение, общата численост на американските сухопътни сили достигна през 1954 г. 3 600 000 души.

С цел да създадат огнище на война в Европа монополите в САЩ и Англия трескаво готвят въоръжение, в това число атомно и водородно, за западногерманската агресивна армия. Още в периода на

завършващите боеве в Европа през 1945 г. Чърчил даде указание на Монтгомери да събира фашисткото оръжие и да има готовност отново да го раздаде на хитлеристите за въоръжена борба срещу Съветския съюз. Днес реван-шистките управляващи кръгове в Западна Германия открито възраждат агресивната армия начело с хитлеристки генерали.

В Западна Германия се формират 12 дивизии, в това число шест моторизирани, четири танкови и две механизирани с обща численост 500 000 души. Седем дивизии вече са предадени на НАТО. Военновъздушните сили се развърщат в състав от 1500 самолета с обслужващ персонал от 80 000 души.

Но това е само началото. Германските реваншисти планират да увеличат броя на кадровите дивизии до 30, а след това и до 60 дивизии.

Вървейки по стъпките на Хитлер, западногерманските управляващи кръгове през юли 1956 г. въведоха всеобща военна повинност, а през август същата година обявиха извън закона комунистическата партия. Разгульт на реакцията в Западна Германия убедително доказа, че германските милитариста взеха курс на ускорена подготовка за нова война.

Възраждането на германския милитаризъм и реваншизъм създава пряка заплаха за всички народи на Европа, тъй като в Западна Германия дрънкат оръжие същите тези сили, които през 1939 г. разпалиха Втората световна война.

Реакционните кръгове в САЩ и Англия планират използването на въоръжените сили на германските милитаристи като ударен брониран юмрук. Те разчитат на тях като на главна сила на сухопътните войски в Западна Европа.

Организаторите на военните блокове гледат на своите съюзници като на пушечно месо, което трябва да бъде първо хвърлено в трета световна война. С тази цел те възлагат на своите партньори от военните блокове да създадат сухопътни войски, фронтова авиация и спомагателни войски. Затова, че американските монополисти най-напред възнамеряват да използват своите съюзници, потвърждават многобройните изявления на политическите и военните дейци на САЩ.

Американските империалисти монополизираха в своите ръце мощни стратегически военновъздушни сили. Това позволи на бившия началник на генералния щаб на американската армия, Брадли, на 29 юни 1949 г. да заяви, че в първия етап на третата световна война „на Съединените щати ще бъде възложена задача за стратегическа бомбардировка“⁴⁹⁶.

Задокоеанските стратегии се готвят да нанесат първоначалния удар с помощта на носители на средства за масово поражение (авиация и

ракети) без предварително стратегическо развърщане на всички сухопътни сили, като смятат, че факторът внезапност ще играе решаваща роля в бъдещата война. Във връзка с това в САЩ се полагат сериозни усилия теорията за въздушно-атомната война да стане господстваща военна доктрина. През 1956 г. авиацията на САЩ достигна до 26 000 самолета.

Във втория етап, който практически тясно ще се преплита с първия етап, основната тежест на воденето на войната по суша американските монополисти планират да възложат на своите сателити и съюзници. На 29 юли 1949 г. Брадли излезе с разяснение за това, кой ще носи основната тежест на войната през втория ѝ етап. Той заяви, че „основното ядро на сухопътните войски ще постъпи от Европа“⁴⁹⁷.

На 11 август 1951 г. Айзенхауер като върховен главнокомандуващ на въоръжените сили на агресивния Североатлантически блок поясни на американските сенатори: „За да се сражаваме, нужни са войници и пушки. Съединените щати ще дадат пушки, а Европа – войници.“⁴⁹⁸

Сенаторът Тафт на 19 май 1951 г. също излезе с разяснение по същността на американската стратегия: „По-евтино е да се води войната със силите на войниците на чуждите държави, дори ако ни се наложи да ги снабдим със снаряжение, отколкото със силите на американските юноши, и Америка ще загуби много по-малко хора.“⁴⁹⁹

Председателят на комисията по финансирането на американски конгрес, Кенон, от своя страна заяви, че „в бъдещата война Съединените щати трябва да стъкмят войниците на другите страни и нека те изпращат своите младежи на смърт, вместо ние да изпращаме своите“⁵⁰⁰

На 12 декември 1954 г. държавният секретар на САЩ, Д. Дълес, произнесе реч, в която подчерта, че САЩ и занаят „ще разчитат на подвижните сухопътни сили на съюзниците“, а „приносът на Съединените щати най-напред ще се изрази с участието на военноморските и военновъздушните сили“. На 10 януари 1956 г. военният министър на САЩ заяви, че сега САЩ вземат участие в подготовката на 200 дивизии в зависимите от тях страни.

По такъв начин чрез създаването на всевъзможни военни съюзи

496. Harry Pollitt. Negotiate Now, The Communist Party, s Policy for Peace, London, 1951, p. 5.

497. Пак там, pp. 5–6.

498. Пак там, p. 6.

499. Пак там.

500. Harry Pollitt. Negotiate Now, p. 6.

американските империалисти се стремят да укрепят господстващото си положение в капиталистическия свят, а с ръцете на съюзниците да вадят кестените от огъня, както това им се удаваше в миналите войни.

Американските империалисти залагат не само на въоръжените сили на Западна Германия, но и на превръщането на територията на Европа в главен център на военните действия, без да излагат на контраудари територията на САЩ. Преследвайки тази цел, те не се отказват от използването на атомното оръжие в тактически рамки, т.е. в рамките на операциите по бойните полета и на театрите на военните действия в Европа.

Коварните замисли на „американските хитроумии стратегии“ да поставят под контраудари чужди територии не ще успеят. На американските империалисти не ще им се удаде да воюват така, както това им се удаде в двете световни войни, не излагайки своята територия на опасност от контраудари.

Американските военни ръководители планират да използват главните сили на своите сухопътни войски през третия етап на войната, когато сухопътните армии на противника и на съюзниците бъдат в достатъчна степен изтощени. Когато този момент настъпи, „САЩ тогава трябва да бъдат готови за третия рунд на войната, за да ударят по силите на врага, да завладеят неговите бази и да унищожат армията му в сухопътни настъпления от голям мащаб“. Така е определено съдържанието на третия етап на войната в американското военно списание „Арми информейшън дайджест“ от април 1949 г.

Плановете за война срещу СССР и страните с народна демокрация се разработват не само тайно в генералния щаб на САЩ, но и открито се пропагандира от реакционния американски печат. Чрез своя печат американските монополисти проповядват идеята за превъзходството на англосаксонците над другите народи, проповядват заграбването на чужди земи и изстребването на народите. В пропагандата на тези идеи американските империалисти надминаха своите предшественици – немскофашистките агресори.

Американо-английският реакционен печат с невиджан цинизъм описва бъдещата атомна война срещу СССР и страните с народна демокрация. Октомврийският брой на американското списание „Колерс“ от 1951 г. от първата до последната страница е посветен именно на този въпрос. Садизмът, с който авторите излязоха в този брой и описват разрушенията и убийствата, наистина е чудовищен. Не изостава от тези садисти и английският фелдмаршал Монтгомери, който заяви още през

1949 г., че новата война „ще бъде за нас истински празник, ние ще избием много хора“.

В последното време реакционните кръгове в САЩ и Англия все по-широко и по-настойчиво пропагандират идеята „за превантивна война“ срещу Съветския съюз и целия социалистически лагер.

Американските империалисти планират всички нови военнотехнически средства за борба да използват в един съкрушителен удар главно от военновъздушните бази, разположени на чужди територии около Съветския съюз.

В тези налудничави планове особено място се определя на Северна Африка, а също и на страните от Близкия и Средния Изток.

Американските империалисти сега се стараят да превърнат цяла Африка в огромна военна база. Тук, в Средиземноморския басейн, американските военни ръководители провеждат широки военни приготовления. Американските вдъхновители на нова война разглеждат Средиземно море като изходен район за нападение срещу СССР, тъй като разстоянието от авиобазите на САЩ в този район до най-важните центрове на Съветския съюз е напълно преодолимо от съвременната авиация. Американското списание „Репортер“ от 3 април 1951 г. помества статия на В. Хеслер под многозначителното заглавие „Средиземно море – път към Русия“. В тази статия Средиземно море се определя като главен път към централната част на Съветския съюз.

В средата на януари 1952 г. началник щаба на военноморските сили на САЩ, адмирал Фехтлер, изпрати доклад до Националния съвет за безопасността на САЩ под заглавие: „Американската политика в Средиземно море“. Копие от този доклад беше взето от английските разузнавателни органи в САЩ, попадна и във Франция, където беше публикувано във вестник „Монд“ от 10 май 1952 г. В доклада Фехтлер разглежда средиземноморския театър като главен театър на настъпателните операции срещу Албания, България и Румъния.

В доклада е разгледан въпросът за необходимостта от изтласкването на англичаните от Либия, за да вземат в свои ръце удобните стратегически бази на териториите на бившите италиански колонии. Необходимостта от Либия за САЩ Фехтлер обяснява с това, че „от Либия американската авиация може без труд да атакува промишлените центрове на запад от Съветския съюз, а морските сили на САЩ могат да намерят в Триполи и Бенгази отлични бази, чийто снабдяване се осигурява лесно“.

Подражавайки налудничавите идеи на Мусолини, американските монополисти се опитват да превърнат Средиземно море в „американско

езеро⁴. С тази цел по цялото крайбрежие на Средиземно море се строят американски военни бази.

Втората световна война не премахна нито политическите, нито икономическите противоречия на капитализма. Напротив, всички противоречия, присъщи на капитализма, още повече се изостриха (между производителните сили и производствените отношения, между буржоазията и работническата класа, между монополите и всички слоеве на народа, между монополистите в САЩ и народите от другите страни и дори с буржоазията от тези страни). Тези противоречия разклащат лагера на империализма.

С най-голяма сила се разгарят противоречията между САЩ и Англия. Англо-американските противоречия засягат жизнените икономически и политически интереси на двете страни. Особено остра борба между САЩ и Англия се разгаря на икономическия фронт: в областта на търговията, финансите, добиването на суровини, пазарите и сферите на влияние.

През 1951 г. генералният секретар на Английската комунистическа партия, Полит, приведе характерен пример: „Щом като Англия и, разбира се, другите страни участници в Атлантическия пакт се, задължиха значително да увеличат своите разходи за въоръжение, американският едър капитал разви усилена дейност. Той започна да изкупува всички суровини, които са необходими за програмата за превъоръжаване, и «ги натика в ъгъла», като милостно предложи да ни продаде необходимото количество от тези суровини на високи цени.“⁵⁰¹

Американските монополисти, стремейки се към неограничено световно господство, изтласкват своя „по-млад партньор“ от най-важните политически, икономически и стратегически позиции. Американските монополи изтласкват своите британски конкуренти дори от границите на собствената им Британска империя.

Районът на Близкия и Средния Изток вече влиза в сферата на американските интереси. Средиземно море не е повече „британско езеро“, а значителни петролни богатства на Близкия Изток през време на Втората световна война попаднаха в здравите ръце на американските петролни монополи.

По данни на „Журнал де Женев“ от 22 декември 1948 г., едрите петролни компании в САЩ си осигуриха контрола над 43% от петролните резерви на Близкия Изток.

501. Harry Pollitt. Negotiate Now, p. 7.

В резултат на Втората световна война американските империалисти станаха и по-богати, и по-силни от своите английски конкуренти. Например в периода между 1939–1948 г. английският износ в Канада се увеличи 3 пъти, а американският – 4 пъти; английският износ в Индия нарасна 4 пъти, а американският – 7 пъти; в Малая английският износ се увеличи почти 3 пъти, а американският – 8 пъти.

Неудържимото проникване на американския капитал в сферата на английските интереси се вижда от следната таблица.

Американският износ в
колониите и доминионите на
Британската империя (по данни
на „Labour Monthly“, August,
1949 г.) (в милиони долари)

	1938	1947
Канада	489,1	2012
Индия	42,8	399,7
Нова Зеландия	16,5	76,6
Южноафрикански съюз	69,1	412,3
Австралия	61,5	234,7
Бирма	4,1	5,6
Цейлон	1,6	47,1
Британска Малая	10	65,5
Хонконг	18,1	88,6
Ямайка	5,9	23,8

Като цяло делът на САЩ в износа на световния пазар се повиши от 13,5% през 1938 г. на 32,6% през 1947 г., през това време делът на Англия си остава на равнището на 1938 г. – 10,3%.

Политическите и икономическите противоречия между САЩ и Англия, отчаяната борба между тях за преразпределянето на стесняващия се капиталистически свят води до криза в коалиционната стратегия.

В плановете на най-агресивните кръгове в САЩ на Англия се определя ролята на основен плацдарм за нападението над Съветския съюз от въздуха.⁵⁰² Военните ръководители на САЩ разглеждат английските

502. Politics of the A-Bomb, by Crossman, „The New Statesman and Nations“, August, 23, 1952, p. 214.

острови като „непотъващ самолетonosач“, на които могат да се настанят американските ескадрили от стратегическата авиация. На английските острови САЩ построиха вече „19 американски летища, от които, съгласно плана, трябва да излитат бомбардировачи за хвърляне на атомни бомби над Русия“⁵⁰³. По такъв начин чрез създаването на всевъзможни военни блокове и пактове САЩ се стремят да укрепят своето господстващо положение в капиталистическия свят, а с ръцете на своите съюзници да вадят жарта от огъня.

Надпреварването във въоръжаването и подготовката за нова война реакционните кръгове в САЩ се опитват да прикрият с мнимата заплаха от Съветския съюз. Американската реакционна пропаганда, разпространяваща сега варианта за заплаха от нападение от Съветския съюз, е най-чудовищна лъжа. Агресивните кръгове в САЩ се стремят да разпалят нова война, противодействуват на мирното уреждане на международните въпроси, упорито се отказват от намаляването на въоръжените сили, от забраняване използването и произвеждането на атомно и водородно оръжие. Те се опитват да заплашват своите народи с несъществуващата опасност за нападение от СССР, да объркат трудещите се с лъжи за Съветския съюз и страните с народна демокрация и да маскират престъпните заговори на империалистите срещу мира и безопасността на народите с фалшиви речи за своето миролюбие.

Обаче американската реакционна пропаганда няма да успее да оклевети Съветския съюз. Миролюбивата външна политика на Съветския съюз е потвърдена от всички негови дела.

Съветските хора желаят да живеят в мир и дружба с всички народи и това доказват със своите дела. От 1955 г. до 1958 г. въоръжените сили на Съветския съюз бяха намалени с 2140 млн. души. На 31 март 1958 г. Върховният съвет на СССР прие постановление за едностранното прекратяване от Съветския съюз опитите с всички видове атомно и водородно оръжие.

В Съветския съюз не се води никаква пропаганда за война. Съветските хора решително са против „превантивната война“ или „внезапните“ нападения. Съветският съюз и занапред ще прави всичко възможно за постигането на международното сътрудничество и за мирно съвместно съществуване на различните обществени системи. Миролюбивата политика на Съветския съюз и страните с народна демокрация отговаря на интересите на народите от целия свят и в това число на

503. Harry Pollitt. Negotiate Now, p. 6.

народите на САЩ и Англия.

През ноември 1957 г., когато всички прогресивни хора в света тържествено отбелязваха четиридесетгодишнината на Великата октомврийска социалистическа революция, която откри нова светла ера в историята на човечеството, в Москва се състоя съвещание на представителите на комунистическите и работническите партии от социалистическите страни, на което беше приета декларация, и съвещание на представителите на комунистическите и работническите партии, които приеха манифест на мира. В двата документа се подчертава, че комунистическите и работническите партии считат борбата за мир като своя първостепенна задача.

С всеки изминат ден се разширява движението на привържениците на мира. В редовете на борците за мир се намират и прогресивните сили в САЩ и Англия. Английските прогресивни сили например все повече и повече се убеждават в това, че „Русия не само няма никакви агресивни намерения, но и от ден на ден прави всичко възможно, за да се дойде до мирни преговори по всички въпроси с цел да се отстранят каквито и да било предлози за война. Политиката на Съветския съюз винаги е насочена към мир и дружески отношения с всички страни.“⁵⁰⁴

От нова война са заинтересовани само капиталистическите монополи, които получиха колосални печалби от двете световни войни. Политиката на шепата монополисти е в противоречие не само с интересите на работническата класа, но и с всички слоеве на капиталистическото общество – с интересите на селяните, интелигенцията, дребната и средната буржоазия. Всичко това увеличава силата на привържениците на мира.

Днес силите на мира наброяват в своите редове почти 1,5 млрд. души. Освен миролюбивите социалистически държави за делото на мира се борят редица несоциалистически миролюбиви държави. Като цяло тези държави съставляват обширна „зона на мира“.

По такъв начин почвата за възникване на агресивни войни ще се запази дотогава, докато съществува империализмът.

Обаче войната не е фатално неизбежна. В лицето на миролюбивия лагер на социализма „миролюбивите сили имат не само морални, но и материални средства за предотвратяване на агресията“⁵⁰⁵. Заедно с това трябва да проявяваме най-голяма бдителност. Докато не се постигне

504. Harry Pollitt. Negotiate Now, p. 13.

505. Н. С. Хрушчов. Отчетен доклад на Централния комитет на КПСС пред XX конгрес на партията, изд. БКП, 1956 г., стр. 42.

съглашение за намаляване на въоръжените сили и забраняване на атомното и водородното оръжие, докато не се създаде колективна безопасност и няма сигурни гаранции за здрав мир, трябва да не отслабваме своите усилия за укрепването на въоръжените сили и организацията на Варшавския договор, за да не ни изненада никаква провокация на империалистите.

Ако все пак империалистите разпалят нова световна война, тя неминуемо ще завърши с гибелта на цялата капиталистическа система и ще се установи вечен мир в целия свят.

ПРИЛОЖЕНИЯ

Приложение 1

ТАКТИКО-ТЕХНИЧЕСКИ ДАННИ НА ИТАЛИАНСКИТЕ, НЕМСКИТЕ, АНГЛИЙСКИТЕ И АМЕРИКАНСКИТЕ БОЙНИ САМОЛЕТИ В НАВЕЧЕРИЕТО НА ВТОРАТА СВЕТОВНА ВОЙНА

Вид на самолетите	Максимална скорост в км/ч	Таван в км	Далечина на полета в км	Бомбов товар в тонове	Оръдия	Картечници
Италия						
Изстребители						
„Фиат-50“	460	9700	680	–	–	2
„Маки-200“	500	9300	700	–	–	2
Бомбардировачи						
„Фиат-20“	430	9000	2000	1,5	–	4
„Савоя-79“	470	8400	3500	0,8	–	5
Германия						
Изстребители						
„Ме-109“	570	10 700	1000	–	2	2
„Ме-110“	525	9500	1400	–	2	4
Бомбардировачи						
„Ю-87“	390	8100	850	0,7	1	3
„Ю-88“	510	9000	1650	1	1	5
„Хе-111“	418	7350	2400	1,4	1 (120-мм)	6 (7,92-мм)
Англия						
Изстребители						

Странната война в Западна Европа и в средиземноморския басейн

„Спитфайер“	575	11 500	1000	0,2	–	8
„Хърикейн“	575	11 150	1260	0,2	–	12
Бомбардировачи						
„Велингтон“	426	8100	5000	2,7	–	8
„Халифакс“	438	6550	2400	6	–	9
САЩ						
Изстребители						
„Хитихаук“	575	–	970	–	–	6
Бомбардировачи						
„Бостон“	542	7420	1600	0,9	–	6
„Митчел“	490	–	4965	1	1	4
„Либерейтър“	500	12 000	4800	3,8	–	8
„В-17“	490	10 700	4880	5,8	–	12
Франция						
Изстребители						
„Моран-Салне (М-406)“	500	–	–	–	1	2
Бомбардировачи						
„Амио-351“	500	10 000	2500	2	1	2
„Бреге-690-03“	485	–	1150	–	1	3

Приложение 2

ТАКТИКО-ТЕХНИЧЕСКИ ДАННИ НА НЕМСКИТЕ, ФРЕНСКИТЕ, АНГЛИЙСКИТЕ, ИТАЛИАНСКИТЕ И АМЕРИКАНСКИТЕ ТАНКОВЕ В НАЧАЛОТО НА ВТОРАТА СВЕТОВНА ВОЙНА

Тип на танка	Въоръжение	Дебелина на бронята в мм	Максимална скорост на движението в км	Запасен ход в км	Тегло в т	Екипаж (души)
--------------	------------	--------------------------	---------------------------------------	------------------	-----------	---------------

Германия						
Лек танк Т-I	2 картечници	8–15	50	90–140	5,8	2
Лек танк Т-II	1 оръдие 20-мм и 1 картечница	12–14	45	120–200	9	3
Среден танк Т-III	1 оръдие 37-мм и 2 картечници в куполата, 1 картечница в лявата част на тялото	30	35–40	100–175	15–18	5
Среден танк Т-IV	1 оръдие 75-мм и 2 картечници	25	35–40	160	18–20	5
Тежък танк „Райн-метал“	1 оръдие 75-мм, 1 оръдие 37-мм и 2 картечници	30	15–20	120–140	30	5
Франция						
Лек танк „Рено“ („R-35“)	1 оръдие 37-мм и 1 картечница	40	40	160	14	2
Лек танк „Хочкис“ („H-39“)	1 оръдие 37-мм и 1 картечница	38	42	190	12	2
Лек танк „Сомуа“	1 оръдие 47-мм и 1 картечница	40	47	120–125	20	3
Среден танк „Б“	1 оръдие 75-мм, 1 оръдие 47-мм и 2 картечници	60	30	200	34	4
Тежък танк „Д“	1 гаубица 155-мм, 1 оръдие 105-мм и 2 оръдия 75-мм	35–50	15	120	92	15

Странната война в Западна Европа и в средиземноморския басейн

Англия						
Танкета „Карден-Лойд VI“	1 картечница или 1 оръдие 47-мм и 1 минохвъргачка	6–9	45	160	1,4–1,7	2
Лек танк „Викерс-Армстронг“	1 картечница и оръдие	47-мм 8–13	35	160	8	3
Среден танк „Тип II“	1 оръдие 47-мм и 3 картечници	20–40	30	200	16	6
Танк „Матилда“	1 оръдие 40-мм, 1 картечница и 1 минохвъргачка 50,8-мм	65–751	15	160	28	4
Танк „Валентайн“	1 оръдие 40-мм и 1 картечница	60	26	120	17	3
Танк „Чърчил“	1 оръдие 75-мм и 3 картечници	87–175	28	–	40	5
Танк „Крузайдер“ (крайцерски)	1 оръдие 40-мм и 2 картечници	30–50	45	–	20	5
Танк „Кромвел“	1 оръдие 57-мм и 3 картечници	60–75	50	–	30	4
САЩ						
Лек танк „Стюарт“	1 оръдие 37-мм и 3 картечници	30–40	65	–	15	4
Среден танк „Шер-ман“	1 оръдие 75-мм и 2 картечници	45–76	40	–	31	5
Италия						

Лек танк „Фиат- Ансалдо“	2 картечници	12–14	35	–	3,5	2
--------------------------------	--------------	-------	----	---	-----	---

Забележка. Първите три типа английски танкове в резултат на бойната проверка в Западна Европа през 1939–1940 г. бяха снети от въоръжение и заменени с танк „Чърчил“.

КРАЙ

© 1958 В. А. Секистов
© 1960 Т. Банков, превод от руски

В. А. Секистов
„Странная война“ в Западной Европе и в бассейне Средиземного моря ((1939 – 1943 г.)), 1958

Сканиране, разпознаване и редакция: MesserSchmidt, 2007

Публикация:

„СТРАННАТА ВОЙНА“

В. А. Секистов

Превел от руски: Т. Банков

Редактори: подполк. Ас. Караиванов, подполк. Ив. Петров

Художник: Васил Вълчев

Худ. редактор: Кирил Майски

Техн. редактор: Георги Чулев

Коректор: Румена Михова

ЛГ – II / 6

Формат 59x84/16

Дадена за печат на 19. IV. 1960 г.

Издателски коли 21,79 – Печатни коли 26,25

Изд. поръчка № 1798 – Техн. поръчка № 260

Тираж 3200 екз. Кн. тяло 8,70 лв., подв. 2,30 лв.

Печатница на Държавното военно издателство – София

В. А. СЕКИСТОВ
„СТРАННАЯ ВОЙНА“ В ЗАПАДНОЙ ЕВРОПЕ И В БАССЕЙНЕ СРЕДИЗЕМНОГО
МОРЯ

(1939 – 1943 г.)

Военное издательство

Министерства обороны Союза ССР

Москва – 1958

Свалено от „Моята библиотека“ [<http://purl.org/NET/mylib/text/3517>]